

MEZOPOTAMYA
DİSİPLİNLERARASI ÇALIŞMALAR DERGİSİ

MESOPOTAMIA
JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY STUDIES

(M-JIS)
MESOPOTAMIA
JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY STUDIES

M-JIS

mesopotamya.jis@gmail.com

ISSN: 2791-9706

ULUSLARARASI HAKEMLİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
INTERNATIONAL PEER-REVIEWED JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Yıl / Sayı: 2025 / 5(2)

Year / Issue: 2025 / 5(2)

Publisher / Yayıncı	Contact / İletişim
Prof. Dr. Umut BALCI E-Mail: balci_u@yahoo.de 	Batman Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Batı Raman Kampüsü, Batman. Tel: 04882174041 E-Mail: mesopotamya.jis@gmail.com Web: M-JIS

MESOPOTAMIA: JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY STUDIES

EDİTÖRLER (EDITORS)

İsim (Name)	Alan (Field)	Kurum- E-Mail (Institution- E-Mail)
Doç. Dr. Mustafa DOĞAN	Editor in Chief	Batman Üniversitesi E-Mail: mustafa.dogan@batman.edu.tr
Doç. Dr. Sonay KAYGALAK ÇELEBİ	Assistant Editor	Batman Üniversitesi E-Mail: kaygalak.sonay@gmail.com
Doç. Dr. Nur KULAKOĞLU DİLEK	Assistant Editor	Batman Üniversitesi E-Mail: nurkulakoglu@hotmail.com

YABANCI DİL EDİTÖRLERİ (FOREIGN LANGUAGE EDITORS)

İsim (Name)	Alan (Field)	Kurum- E-Mail (Institution- E-Mail)
Doç. Dr. Fatma KARAMAN	Almanca / German	Fırat Üniversitesi E-Mail: fatmakaraman33@gmail.com
Doç. Dr. Şahin ŞİMŞEK	Arapça / Arabic	Batman Üniversitesi E-Mail: sahinsimsek21@gmail.com
Doç. Dr. Osman ASLANOĞLU	Farsça / Persian	Dicle Üniversitesi E-Mail: aslanogluosman@gmail.com
Dr. Muzaffer KAYA	Fransızca / French	Kırıkkale Üniversitesi E-Mail: muzafferkaya23@hotmail.com
Doç. Dr. Selen TEKALP	İngilizce / English	Dicle Üniversitesi E-Mail: s.tekalp@gmail.com
Doç. Dr. Veysi BABAYİĞİT	Kürtçe / Kurdish	Batman Üniversitesi E-Mail: veysi.babayigit@batman.edu.tr
Öğr. Gör. Mihayel AKYÜZ	Süryanice / Syriac	Mardin Artuklu Üniversitesi E-Mail: mihayelakyuz@artuklu.edu.tr
Prof. Dr. Fatih KANA	Türkçe / Turkish	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi E-Mail: fatihkana@comu.edu.tr

ALAN EDİTÖRLERİ (FIELD EDITORS)

İsim (Name)	Alan (Field)	Kurum- E-Mail (Institution- E-Mail)
Dr. Hasan AKREŞ	Arapça (Arabic)	Batman Üniversitesi E-Mail: hassan_akrish@yahoo.com
Prof. Dr. Gülriz KOZBE	Arkeoloji (Archaeology)	Batman Üniversitesi E-Mail: gulriz.kozbe@batman.edu.tr
Doç. Dr. Mehmet ŞEREMET	Coğrafya (Geography)	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi E-Mail: mseremet@yyu.edu.tr
Prof. Dr. Tahir BALCI	Dilbilim (Linguistics)	Çukurova Üniversitesi E-Mail: thbalcii@gmail.com
Prof. Dr. Dursun ZENGİN	Edebiyat (Literatur)	Ankara Üniversitesi E-Mail: durzen2000@yahoo.de
Dr. Erdal BİLGİÇ	Ekonometri (Econometrics)	İstanbul Ayvansaray Üniversitesi E-Mail: erdalbilgic@yahoo.com
Prof Dr. Solmaz ZELYÜT	Felsefe (Philosophy)	Ege Üniversitesi E-Mail: solmazzelyut@hotmail.com
Doç. Dr. Verda İRTİŞ	Hukuk (Law)	Galatasaray Üniversitesi E-Mail: verdairtis@gmail.com
Doç. Dr. Mesut SERT	Maliye (Public Finance)	Hakkâri Üniversitesi E-Mail: mesutsert71@gmail.com
Doç. Dr. Hasan GÜL	Muhasebe (Accounting)	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi E-Mail: hasangul@comu.edu.tr
Doç. Dr. Ömer Can SATIR	Müzikoloji (Musicology)	Hitit Üniversitesi E-Mail: omercans@gmail.com
Dr. Abdullah MANAP	Psikoloji (Psychology)	Batman Üniversitesi E-Mail: abdullahmanap@gmail.com

Prof. Dr. Seçkin AYDIN	Resim (Picture)	Batman Üniversitesi E-Mail: seckin.aydin@batman.edu.tr
Prof. Dr. Pelin TAN	Sanat Felsefesi (Philosophy Of Art)	Batman Üniversitesi E-Mail: pelin.tan@batman.edu.tr
Dr. Hakan AYTEKİN	Sinema (Cinema)	Maltepe Üniversitesi E-Mail: hakanaytekin@maltepe.edu.tr
Doç. Dr. Devrim ÖZKAN	Sosyoloji (Sociology)	Harran Üniversitesi E-Mail: ozkandev@hotmail.com
Doç. Dr. Abidin ÇEVİK	Tarih (History)	Kocaeli Üniversitesi E-Mail: abidin.cevik@kocaeli.edu.tr
Prof. Dr. M. Onur GÜLBAHAR	Turizm (Turism)	Batman Üniversitesi E-Mail: onur.gulbahar@batman.edu.tr

İNDEKS EDITÖRÜ (INDEX EDITOR)

Doç. Dr. S. Emre DİLEK	İndeks	Batman Üniversitesi E-Mail: s.emre.d@hotmail.com
------------------------	--------	---

METODOLOJİ EDITÖRÜ (METHODOLOGY EDITOR)

Doç. Dr. Volkan GENÇ	Metodoloji (Methodology)	Batman Üniversitesi E-Mail: volkan.genc@batman.edu.tr
----------------------	-----------------------------	---

YAYIN KURULU (ADVISORY BOARD)

İsim (Name)	Kurum- E-Mail (Institution- E-Mail)
Dr. Taye Emmanuel AKINMULEGUN	Eastern Mediterranean University, CYPRUS E-Mail: emmanuel.akinmulegun@emu.edu.tr
Prof. Dr. Funda BARBAROS ÖZAY	Ege University, TURKEY E-Mail: funda.barbaros@ege.edu.tr
Prof. Dr. Snezana BESERMENJI	University Of Novi Sad, SERBIA E-Mail: snezana.besermenji@dgt.uns.ac.rs
Prof. Dr. Çiğdem BOZ	Fenerbahçe University, TURKEY E-Mail: cigdemboz@gmail.com
Prof. Dr. Neil CARR	University of Otago, NEW ZEALAND E-Mail: neil.carr@otago.ac.nz
Dr. Stefania CARDINALE	Culture, Tourism and Development specialist, ITALY E-Mail: stefania.cardinale@gmail.com
Prof. Dr. Peter DAVIS	Newcastle University, UK E-Mail: peter.davis@newcastle.ac.uk
Prof. Dr. Elias Torres FEIJÓ	University of Santiago de Compostela, SPAIN E-Mail: eliasjose.torres@usc.gal
Prof. Dr. David FENNELL	Brock University, CANADA E-Mail: dfennell@brocku.ca
Prof. Dr. Matthias GLEITZE	Universität Oświęcim in Małopolska, POLEN E-Mail: dr.gleitze@t-online.de
Prof. Dr. Zehra GÜLMÜŞ	Anadolu University, TURKEY E-Mail: zgulmus@anadolu.edu.tr
Doç. Dr. Ayşegül KARS KAYNAR	Humboldt- University, GERMANY E-Mail: aysegul.kars@gmail.com ,
Dr. Dasim KARSAM	Universitas Padjadjaran, INDONESIA E-Mail: dasimkarsam@yahoo.de
Prof. Dr. Charlie MANSFIELD	University of Plymouth, UK E-Mail: charlie.mansfield@plymouth.ac.uk
Prof. Dr. Roger MATTHEWS	University of Reading, UK E-Mail: r.j.matthews@reading.ac.uk
Prof. Dr. Rosanna MESTRE	University of Valencia, SPAIN E-Mail: rosanna.mestre@uv.es

Dr. Óscar NAVAJAS-CORRAL	University of Alcalá, SPAIN E-Mail: oscar.navajas@uah.es
Prof. Dr. Krzysztof OKOŃSKI	Kazimierz Wielki University, POLEN E-Mail: k.okonski@ukw.edu.pl
Dr. Joanna ROSAK-SZYROCKA	Częstochowa University of Technology, POLEN E-Mail: joanna.rosak-szyrocka@wz.pcz.pl
Prof. Dr. Markus SCHUCKERT	The University of New Orleans, USA E-Mail: mrschuck@uno.edu
Prof. Dr. Dallen TIMOTHY	Arizona State Uni. USA E-Mail: dtimothy@asu.edu
Dr. Anastasia P. VALAVANİDOU	Ministry Of Culture and Sports, GREECE E-Mail: valavanidou@hotmail.com
Dr. Roozbeh VAZİRİ	Cyprus Science University, CYPRUS E-Mail: rouzbehvaziri@gmail.com
Dr. Justyna ŻYWIOŁEK	Częstochowa University of Technology, POLEN E-Mail: justyna.zywiolek@wz.pcz.pl

BİLİM KURULU (SCIENTIFIC BOARD)

İsim (Name)	Kurum- E-Mail (Institution- E-Mail)
Alp Emre VAROL	Osmangazi Üniversitesi E-Mail: aevarol@gmail.com
Avni Önder HANEDAR	Sakarya Üniversitesi E-Mail: onderhanedar@sakarya.edu.tr
Bülent AYDIN	Batman Üniversitesi E-Mail: bulent.aydin@batman.edu.tr
Dilek ALTINKAYA NERGİS	Ege Üniversitesi E-Mail: dilek.altinkaya.nergis@ege.edu.tr
Feridun DUMAN	Batman Üniversitesi E-Mail: feridun.duman@batman.edu.tr
Giovanni RUGGIERI	University of Palermo, Italy E-mail: giovanni.ruggieri@unipa.it
Giuliana GUAZZARONI	Italian Ministry of Education E-Mail: juli.guazzaroni@gmail.com
Gülcan ÇAKIR	Anadolu Üniversitesi E-Mail: gcakir@anadolu.edu.tr
Ihsan Seddar KAYNAR	Hakkâri Üniversitesi E-Mail: seddar@gmail.com
Iryna KREIDYCH	National Technical University of Ukraine E-mail: ikreidych@gmail.com
Maria Hadjielia DROTAROVA	University of Presov, Slovakia E-Mail: maria.hadjielia.drotarova@gmail.com
Marica MAZUREK	University of Zilina E-Mail: marica0011@yahoo.ca
Meryem NAKİBOĞLU	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi E-Mail: mnakiboglu@adu.edu.tr
Sema KELEŞ YILDIZ	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi E-Mail: sema.keles@erdogan.edu.tr
Songül Gül TEKDAL	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi E-Mail: ssongulgul@gmail.com
Tamer KUTLUCA	Dicle Üniversitesi E-Mail: tkutluca@dicle.edu.tr
Umut ÜZAR	Karadeniz Teknik Üniversitesi E-Mail: umutuzar@ktu.edu.tr
Yüksel GÜRSOY	Selçuk Üniversitesi E-Mail: ygursoy@selcuk.edu.tr

MESOPOTAMIA: JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY STUDIES indexed by

INDEX COPERNICUS, CITE FACTOR, DİRECTORY OF RESEARCH JOURNALS
INDEXİNG, ACADEMİC RESEARCH INDEX, EURASİAN SCİENTİFİC JOURNAL
INDEX, ROOT SOCIETY FOR INDEXİNG AND IMPACT FACTOR SERVİCE,
CROSSREF, ADVANCED SCIENCES INDEX, COSMOS, ASOS INDEX, SCILIT,
GOOGLE SCHOLAR, TOURISM INDEX, FATCAT, OPENALEX, SciencesPO-
BİBLİOTEHEQUE

Not: İndeks sayfasını açmak için üstüne tıklayınız. / PS: Click on it to open the index page.

Fatih ÇALIŞKAN ^{ID}

SİNEMADA YARATICI DİYALOG ÇERÇEVELEMESİ VE ANLATIYA ETKİSİ:
SCHINDLER'İN LİSTESİ FİLMİ ÖRNEĞİ..... 1

Fatma KARAMAN ^{ID}

KAHRAMANMARAŞ MERKEZLİ DEPREMLERİN TÜRK VE ALMAN MEDYASINA
YANSIMALARI 29

Ramazan GÜNDOĞAN ^{ID}

“NINE DAYS” FİLMİNDE İRADE VE SİMÜLASYON DİYALEKTİĞİ:
SCHOPENHAUER VE BAUDRİLLARD OKUMASI 42

Mehmet KARDOĞAN ^{ID}

A STUDY ON THE SELF-EFFICACY PERCEPTIONS OF REFUGEE STUDENTS IN
SECONDARY SCHOOL IN TURKIYE ON TURKISH SPEAKING SKILLS 56

Gurbet ÇOBAN ^{ID} / **Muhammet KOÇAK** ^{ID}

YÜKSEKÖĞRETİMDE YAPAY ZEKÂ ETİK YÖNETİŞİMİ: KÜRESEL
POLİTİKALARIN KARŞILAŞTIRMALI BELGE ANALİZİ VE TÜRKİYE İÇİN ORTAK
İLKELER ÇERÇEVESİ 70

Anwar Abbas MAJID ^{ID} / **Zahra PARSAPOOR** ^{ID} / **Khairiya Damak QASIM** ^{ID}

LEXICAL PRAGMATICS IN THE PLAY 'SNAKE IN THE TEMPLE' BY GHOLAM-
HUSSEIN SA'EDI..... 88

Nihan DEMİRYAY ^{ID}

DEUTSCHER NACHRICHTENINPUT IN EINFACHER SPRACHE:
EINSATZMÖGLICHKEITEN IM ELEMENTAREN DAF-UNTERRICHT 97

Kadir ALBAYRAK ^{ID}

HISTORISCHE UND LITERATURKARTOGRAPHISCHE ANALYSE DES FALLS
ELISABETH KUSIAN IN REINHARD KLEISTS GRAPHIC NOVEL *BERLINER MYTHEN* 109

Kadir ALBAYRAK ^{ID} / **Özge Sinem İMRAĞ** ^{ID}

LEXIKOLOGISCHE ANALYSE DES BIOGRAPHISCH GEPRÄGTEN
BENENNUNGSMUSTERS IN HERTA MÜLLERS NOBELVORLESUNG „JEDES
WORT WEISS ETWAS VOM TEUFELSKREIS“ 122

Duran İÇEL ^{ID}

HİLMİ OSMAN-FERİD: UN TURC FRANCOPHONE SUR LE TRACÉ POÉTIQUE DE
PAUL GÉRALDY 132

Sevgi KILINÇ

ETNOSENTRİZMDEN DEKONSTRÜKSİYONA: ÇAĞDAŞ SERAMİKTE KİMLİĞİN ÇÖZÜLÜŞÜ..... 142

Ali Dinçer YILDIZ / **Süleyman BAŞARAN**

VIRGINIA WOOLF’UN “MRS. DALLOWAY” ADLI ROMANI İLE JACK KEROUAC’IN “ON THE ROAD” ADLI ROMANINDA BİLİNÇ AKIŞI: KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ 157

Okan ÖZGÜL / **Bahar BALCI AYDOĞAN** / **Hilal Özlem ABUŞOĞLU** / **Rahşan İVGİN TUNCA**

TÜRKİYE’DE KADIN ARICILARIN TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ DENEYİMLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA 171

Adem DEMİR / **Yücel KARADAŞ**

SAVAŞIN ÖTESİNDE BİR MÜCADELE: SURİYELİ ERKEK SİĞİNMACILARIN STATÜ KAYBININ AİLE İÇİ DİNAMİKLERE ETKİSİ..... 190

Lutz RÖHRICH / **Çev. Ali Osman ÖZTÜRK**

HALK EZGİSİ OLARAK GOETHE’NİN „FARELİ KÖYÜN KAVALCISI“ ŞİİRİ ÜZERİNE 209

(M-JIS)
MESOPOTAMIA
JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY STUDIES

Citation (Atıf): Çalışkan, F. (2025). Sinemada Yaratıcı Diyalog Çerçevelemesi ve Anlatıya Etkisi: Schindler'in Listesi Filmi Örneği. *Mesopotamia Journal of Interdisciplinary Studies*, 5(2), 1-28.
DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/mjis.88383>

SİNEMADA YARATICI DİYALOG ÇERÇEVELEMESİ VE ANLATIYA ETKİSİ: SCHINDLER'İN LİSTESİ FİLMİ ÖRNEĞİ

Dr. Öğr. Üyesi Fatih ÇALIŞKAN¹

Anahtar Kelimeler	Öz
Çerçeve Çerçeveleme Sinematografi Schindler'in Listesi Steven Spielberg	Sinema anlatısı, birçok teknik ve düşünsel unsurun yönetmenin amacına hizmet edecek şekilde düzenlenmesiyle oluşan çok katmanlı bir anlatı formudur. Bir sinema filmi, kendi içinde karşılıklı konuşmalar bulunan diyalog sahneleri ve herhangi bir konuşmanın bulunmadığı görüntüler olarak ikiye ayrıldığında açıklayıcı diyaloglarla görüntü dilini ikinci plana atma ve sinema diline zarar verme ihtimali diyalog sahneleri içinde her zaman mevcuttur. Diyalog sahnelerinin diyalogların ötesine taşındığı ve sinemanın sahip olduğu birçok olanağın kullanıldığı örneklerinde ise sinema dilini geliştirici bir yön bulmak muhtemeldir. Steven Spielberg'in 1993 yılında vizyona giren Schindler'in Listesi filminin anlatıyı geliştiren yaratıcı diyalog sahnelerini içerdiği düşünülmektedir. Bu bağlamda filmin incelenmesi gerekliliği çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Schindler'in Listesi filminin diyalog sahnelerinde sıradan anlatımın dışına çıkılarak yaratıcı bir yöntem izlenip izlenmediği, eğer izlendiyse bunun anlatıya nasıl bir katkı sunduğunu açığa çıkarmak çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Seçilen sahnelerin incelenmesinde sinematografik analiz yöntemi ve nitel içerik analizi yöntemi tercih edilmiştir. Çalışma sonucunda görülmüştür ki Schindler'in Listesi filmi; kamera hareketleri, oyuncu hareketleri, aydınlatma, çerçeveleme gibi birçok unsur aracılığıyla klasik diyalog sahnelemesi dışına çıkan yaratıcı bir yönetmenlik örneği oluşturmaktadır.
Makale Bilgisi	
Araştırma Makalesi	
Gönderim Tarihi: 15.11.2025 Kabul Tarihi: 02.12.2025 Yayın Tarihi: 25.12.2025	

CREATIVE DIALOGUE FRAMING IN CINEMA AND ITS AFFECT ON NARRATIVE: THE EXAMPLE OF THE MOVIE SCHINDLER'S LIST

Keywords	Abstract
Frame Framing Cinematography Schindler's List Steven Spielberg	Cinema narrative is a multi-layered narrative form formed by arranging many technical and intellectual elements to serve the director's purpose. When a movie is divided into two parts: dialogue scenes with dialogues and images without any dialogue, there is always the possibility of subordinating the visual language with explanatory dialogues and damaging the cinematic language within the dialogue scenes. In examples where dialogue scenes are taken beyond dialogue and many possibilities of cinema are used, it is possible to find a direction that develops the language of cinema. Steven Spielberg's film Schindler's List, released in 1993, is thought to contain in-depth narration and creative dialogue scenes that develop the narrative. In this context, the necessity of examining the film constitutes the main problem of the study. The main purpose of the study is to reveal whether a creative method was followed in the dialogue scenes of the movie Schindler's List by going beyond the ordinary narration and, if so, how this contributed to the narrative. It was seen that Schindler's List constitutes an example of creative directing that goes beyond classical dialogue staging through many elements such as camera movements, actor movements, lighting, framing.
Article Info	
Research Article	
Received: 15.11.2025 Accepted: 02.12.2025 Published: 25.12.2025	

ETİK BEYANI: Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

¹ Bitlis Eren Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü. fatihcaliskan@email.com

GİRİŞ

Sinema anlatısında, anlatıyı sağlamak ve izleyiciyi ele alınan konu bağlamında bilgilendirmek adına görsel ve işitsel birçok unsur yer almaktadır. Bunlar içinde kompozisyon öğeleri, oyuncu yerleşimi ve hareketi, kamera hareketi gibi unsurlar içeren görsel düzenleme, renklendirme ve görsel efekt düzenlemeleri gibi unsurları içeren çekim sonrası görsel düzenleme, yine çekim sonrasında yapılan kurgu ve ses tasarımı gibi ana başlıklar ilk akla gelenlerdir. Çoğu yönetmen, sinemanın bu ana başlıkları düzeyinde teknik kararlar vererek sıradan bir anlatıcı olma özelliğini taşıyabilir. Bir yönetmeni sıradan bir anlatıcı olmaktan çıkartan ve sıradışı kararlar almaya yönlendiren özelliğin bir düşünür gibi davranması ve izleyicisini de bu yönde teşvik etmesi olduğunu söylemek mümkündür (Deleuze, 2021, s. 10). Her iki tercihte de yönetmenin elindeki sinematografik araçlar benzer olmakla birlikte; bu araçları kullanma düzey ve biçimleri; yönetmenlerin sinema dilini kullanma becerileri, sinemaya bakışları ve entelektüel derinlikleriyle doğrudan ilgilidir demek mümkündür. Bu araçlar; hem sıradan bir anlatım sağlama hedefindeki bir yönetmen için doğrudan anlatım içinde duyguları yönlendirmek, hem de bunun ötesini hedefleyen bir yönetmen için anlatımı katmanlaştırarak seyir deneyimini görünür olanın ötesine taşımak ve izleyicinin algısını yönlendirmek adına farklı düzeylerde kullanılagelmektedir. Yönetmen sonuçta kurmak istediği anlatı adına neyi çekeceğine ve nasıl çekeceğine karar verirken mizansenle, çektiklerini nasıl sunacağına karar verirken ise kurguyla ilgili tercihler yapmak durumundadır (Monaco, 2002, s. 177). Bu kararların yerinde olup olmadığı da çekilmiş sıradan görüntülerin, filme özgü bir ‘imge’ haline dönüşüp dönüşmediğiyle doğrudan ilgilidir demek mümkündür (Baker, 2019, s. 222, 223). Yönetmen, mizansen aşamasında izleyiciye birtakım bilgileri aktarmak üzere çerçevede neyin olup neyin olmayacağı gibi temel tercihlerde bulunurken, yapılan bu tercihlerin bir araya gelerek oluşturduğu bütünün sadece görüntü değil, bilgiler bütünü olduğunu ve bu bilgilerin de tamamının birden anlaşılacakları için belirli bir düzen ve hiyerarşiyle izleyiciye sunulmasının önemli olduğunu bilincinde olması anlatımın etkililiği bağlamında önemli bir yer tutmaktadır (Brown, 2022, s. 18). Görme duyusu, işitme duyusu dışında kalan diğer duyularla kıyaslandığında düşünmeye ortam hazırlayan bir nitelik taşımakta ve bu durum da yönetmeni, oluşturduğu çerçeve aracılığıyla izleyiciyi düşünmeye sevk edebilme olanağına kavuşturmaktadır (Arnheim, 2015, s. 33). Bu olanaktan faydalanma yolundaki yönetmen, gözü yönlendirmek ve anlatımı düşünsel bir bağlama taşıyabilmek üzere kurduğu çerçeveyle, çerçevenin tamamını aynı anda algılayamayıp tıpkı okuyormuş gibi tarayan izleyiciye rehberlik etmek durumundadır (Brown, 2022, s. 23). Bu rehberliği diyalog içermeyen ve görüntülerin ön plana çıktığı sahnelerde önemliyken, diyaloglar aracılığıyla metinsel bilgiler verilen sahneleri sıradanlıktan kurtarmak ve anlatımı katmanlaştırmak anlamında da oldukça önemlidir demek mümkündür. ‘Konuşan kafalar’ şeklinde süregiden diyalog sahneleri, açıklayıcı diyaloglarla sinema dilini riske atma tehlikesini her zaman içinde taşımaktadır. Steven Spielberg gibi sinema anlatısının her bir kurucu unsurunu yetkinlikle kullanabilen yönetmenlerin, özenli ve sıradışı diyalog çerçeveleri sayesinde hem görsel ve estetik anlamda hem de sinematografik anlatımı derinleştirme anlamında kendileriyle özdeşleşmiş sonuçlar elde edebildiklerini söylemek mümkündür.

Yönetmen Steven Spielberg ve görüntü yönetmeni Janusz Kaminski’nin birlikte çalıştıkları ilk film olan ve ‘En İyi Film’, ‘En İyi Yönetmen’, ‘En İyi Görüntü Yönetmeni’ de dahil olmak üzere Akademi Ödülleri’nde yedi dalda Oscar ödülü kazanmış olan Schindler’in Listesi (1993) filminin derinlikli anlatım ve anlatıyı geliştiren yaratıcı diyalog sahnelerini içerdiği düşünülmektedir. Bu bağlamda filmin incelenmesi gerekliliği çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Bu incelemeler aracılığıyla Schindler’in Listesi filminin diyalog sahnelerinde sıradan anlatımın dışına çıkılarak yaratıcı bir yöntem izlenip izlenmediği, eğer izlendiyse bunun anlatıya nasıl bir katkı sunduğunu açığa çıkarmak çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu incelemeler yapılırken veri toplama işlemi sırasında ana karakter Oscar Schindler’in olduğu diyalog sahneleri tercih edilmiş, seçilen sahnelerin incelenmesinde de sinematografik analiz yöntemi ve nitel içerik analizi yöntemi tercih edilmiştir.

1. ÇERÇEVE VE KOMPOZİSYON İLKELERİ

Sinema görüntüsünü ve sinema gerçekliğini, içinde yaşamakta olduğumuz gerçek dünyadan ayıran görsel sınırlar çerçeve olarak adlandırılmaktadır. Bu bağlamda çerçeve, dört tarafı da çizgilerle sınırlanmış, içinde yönetmen ve/veya görüntü yönetmeninin seçtiği görüntülerin bulunduğu basit bir kare ya da dikdörtgen şekilden ibarettir. Çerçeve çizgilerinin oluşturduğu ve görüntünün yer aldığı bu alan görüntü düzlemi olarak da isimlendirilmektedir (Block, 2021, s. 5). Çerçeve; yatay alanı ifade eden

x eksenini, dikey alanı ifade eden y eksenini ve derinliği ifade eden z ekseninden oluşmaktadır (Mercado, 2022, s. 24).

Şekil 1. Çerçeve Eksenleri

Abrams, 2019.

Görüntü düzlemindeki x ve y eksenleri çerçeve kenar çizgileriyle varlığını sağlarken z eksenini, yönetmen ve görüntü yönetmeni eliyle; lens tercihi, nesne ya da kişinin kameradan uzaklaştıkça değişen boyut farkı, kameraya doğru ya da tam tersi yönde yapılan kişi ya da nesne hareketi, kameranin ileriye ya da geriye doğru yaptığı kayma hareketi, aydınlatma, renk, tonal fark, net alan derinliği vb. araçlar kullanılarak sağlanmaktadır (Block, 2021, s. 16-41). Görüntü düzleminde oluşturulan derinlik ve üçüncü boyut hissi sayesinde çerçeve içinde ön plan, orta plan ve arka plan katmanları oluşmaktadır (Brown, 2022, s. 39).

Şekil 2. Ön Plan, Orta Plan, Arka Plan

Coen, 2001.

Sinema görüntüsünde çerçeve, asıl anlamını ve işlevini anlatıma hizmet etmek üzere düzenlendiğinde kazanmaktadır. Sinema anlatısında çerçeveyi ve içeriğini sadece bir görüntü olarak değil, bilgiler bütünü olarak ele almak gerekir; bu durumda bazı bilgiler diğerlerine göre daha önemli olacaktır, izleyici çerçeve içindeki tüm bilgileri aynı anda algılayamayacağı için de bu bilgileri önem sırasına göre izleyicinin algısına sunmak üzere düzenlemek durumundadır; bu düzenlemeye de kompozisyon denilmektedir (Brown, 2022, s. 18). Kompozisyon, en geniş anlamıyla; icra edilmekte olan herhangi bir sanat formunu oluşturan parçaların amaca uygun bir şekilde düzenlenmesi olarak tanımlanabilir (Bowen, 2018a, s. 35). Bir kompozisyonun iyi sayılabilmesinin en önemli kriteri; çerçeve içindeki kişi, nesne ve bilgilerin önem sırasına göre düzenlenmesinin yanında bu düzenlemenin sahnenin duygusu ve dramatik yapısına hizmet etmesidir (Geuens, 2000, s. 176). Kompozisyonu nitelik bağlamında değerlendirirken; bütünlük, denge, perspektif, ritim, oran, kontrast, doku, yönlülük gibi kavramlar yönünden ele almak önemlidir (Brown, 2022, s. 19).

Bütünlük, bir kompozisyonun anlatım sağlamak adına kendine yeten ve kendi içinde bütünlük sağlayan bir yapıda olmasına aracılık eden düzenleme prensibi olarak karşımıza çıkmaktadır; Joseph Lewis'in yönetmenliğini yaptığı *The Big Combo* (1955) filminin final planı olarak kullanılan aşağıdaki görselde ana karakterler kötü adamları yendikten sonra karanlıktan sabahın aydınlığına çıktıkları çerçeve içinde çerçeve kullanımlı düzenlemeyle hikâyenin tek bir planda görsel olarak anlatılması sayesinde kompozisyon, bütünlük ilkesine uymaktadır (Brown, 2022, s. 20).

Şekil 3. Kompozisyonda Bütünlük

Brown, 2022, s. 20.

Çerçeve içindeki nesne ya da kişilerin grafik izdüşümleri olan grafik kütlelerin görsel/grafik bir ağırlığı bulunmaktadır ve bu grafik ağırlık; nesnenin çerçeveye oranla boyutu, temel şekli, yönü, çerçeve içindeki konumu ve rengi tarafından belirlenmektedir (Zettl, 2011, s. 130). Kompozisyon, içindeki grafik kütlelerin dengeli ya da dengesiz dağıtılmış olmalarıyla bağlantılı olarak dengeli kompozisyon ya da dengesiz kompozisyon ismini alabilmektedir (Brown, 2022, s. 20).

Şekil 4. Grafik Ağırlığı Etkileyen Faktörler

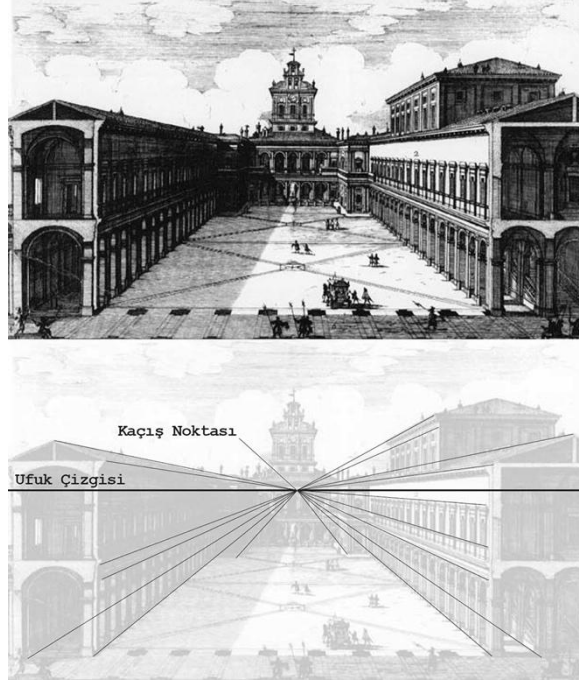
Etken	Ağır	Hafif
Boyut	Büyük	Küçük
Şekil	Basit, geometrik olarak toplu	Düzensiz, dağılmış
Yön	Dik	Yatay
Yerleşim	Köşe Çerçevenin üst kısmı Sağ	Merkezde Çerçevenin alt kısmı Sol
Renk	Renk özü Sıcak Canlı Koyu	Soğuk Düşük satürasyonlu Açık

Zettl, 2011, s. 130.

Kompozisyonda denge her zaman maksimum kararlılıkta olmak durumunda değildir; bazı durumlarda denge, sabitlik ve dinamiklik arasında değişebilir ve dengenin sabit ve kararlı olduğu, en uç örneğinin görsel unsurların simetrik olarak yapılandırıldığı durumlara ‘sabit denge’, grafik unsurların asimetrik olarak dağıtıldığı, grafik ağırlığın çerçevenin iki tarafında da eşit olmadığı ve birbirleriyle dinamik enerjiyi yükseltecek bir çatışma içinde olduğu durumlara ‘dinamik denge’ adı verilmektedir (Zettl, 2011, s. 136).

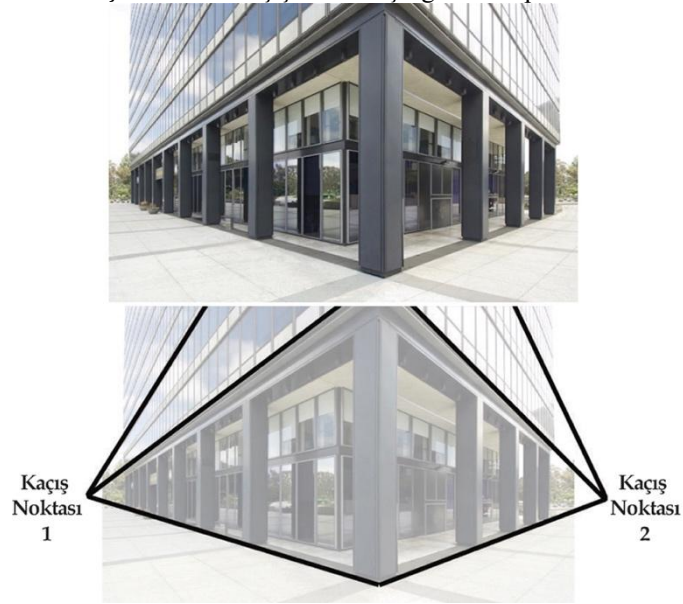
Perspektif, kelime anlamı bağlamında; üç boyutlu nesneleri iki boyutlu düz bir yüzeyde; yükseklik, genişlik, derinlik algısı yaratacak şekilde yansıtmaya sanatı olarak tanımlanmaktadır (Waite, 2012, s. 536). Bunun yanında nesnelerin uzaklık ya da yakınlık algıları da perspektif sayesinde yaratılabilmektedir (Norling, 1999, s. 3). Perspektifin iki çeşidinden söz etmek mümkündür. Bunlardan ilki olan çizgisel perspektif; nesnelerin gözlemciden uzaklaştıkça küçüldükleri ve paralel çizgilerin ufuk çizgisinde, kaçış noktası denilen noktada birleşerek yok olması durumuna dayanmaktadır (Zettl, 2011, s. 161). Çizgisel perspektifte kurulan açıya göre; tek kaçış noktalı, iki kaçış noktalı ve üç kaçış noktalı perspektif özellikleri görmek mümkündür. Diğer perspektif çeşidi olan atmosferik perspektif ise çok uzaktaki nesnelerin detay, satürasyon, kontrast, keskinlik kaybına uğraması yoluyla uzaklık algısı yaratılması yöntemi olup, sis, toz vb. unsurların bulunduğu kompozisyonlarda sıkça görülebilmektedir (Brown, 2022, s. 22).

Şekil 5. Tek Kaçış Noktalı Çizgisel Perspektif

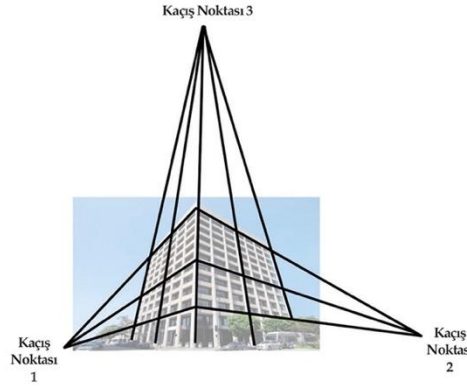
Zettl, 2011, s. 161.

Şekil 6. İki Kaçış Noktalı Çizgisel Perspektif

Block, 2021, s. 20.

Şekil 7. Üç Kaçış Noktalı Çizgisel Perspektif

Block, 2021, s. 21.

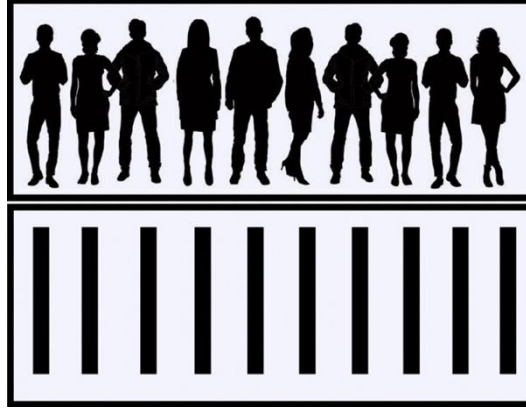
Şekil 8. Atmosferik Perspektif

Zettl, 2011, s. 163.

Ritim, düzenli bir şekilde tekrar eden hareket ya da ses kalıbı olarak tanımlanmaktadır (Waite, 2012, s. 622). Ritmin duyulabilir, hissedilebilir ve görülebilir olarak üç farklı şekilde algılanması mümkündür (Block, 2021, s. 224). Görülebilir bağlamda sabit görüntüler olarak ele aldığımızda tekrar eden ya da birbirine benzeyen grafik unsurlardan bahsediyoruz demektir (Brown, 2022, s. 20). Ritmin herhangi bir algı düzeyinde oluşabilmesi için; ‘birbirinin yerini alma’, ‘tekrarlanma’ ve ‘tempo’ unsurlarına sahip olması gerekmektedir (Block, 2021, s. 2024). Bu üç unsuru ses üzerinden açıklamak gerekirse; bir davul vuruşu, arkasından gelen sessizlik, tekrar davul vuruşunu düşündüğümüzde davul vuruş sesi ve arkasından gelen sessizlik birbirinin yerini alma unsurunu yaratmaktadır, davul vuruşu ve sessizlik tekrar edilirse ‘tekrarlanma’ unsurunu yaratarak bir ritim oluşturabilmektedir, son olarak bu davul vuruşu hızlı ya da yavaş değerde olabilir, bu değer de hızlı ya da yavaş tempoyu yaratmaktadır; buna ek olarak tempo aynı hızda devam ederek ‘düzenli’ ya da hızı değişerek ‘düzensiz’ özelliği kazanabilmektedir (Block, 2021, s. 224).

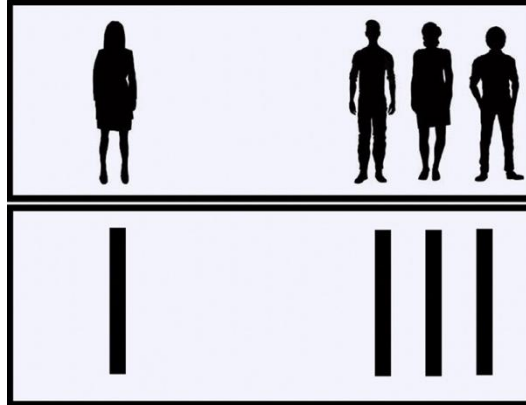
Şekil 9. Düzenli Ritim

Block, 2021, s. 227.

Yukarıdaki görsele bakıldığında; yan yana sıralı insanlar ve aradaki boşluklar düzenli bir şekilde birbirinin yerini alıyor, insan ve boşluklar tekrarlanıyor, çok sayıda insanın yan yana ve sıkışık olması durumu da hızlı ve düzenli bir tempo yaratarak hepsi bir arada hızlı ve düzenli ritim yaratıyor demek mümkündür (Block, 2021, s. 227).

Şekil 10. Düzensiz Ritim

Block, 2021, s. 227.

Yukarıdaki görsele bakıldığında insan sayısının ne çok ne de az olmasından dolayı orta tempo ve insanlar arasındaki boşluğun aynı olmamasından dolayı düzensiz tempo yaratarak, hepsi bir araya geldiğinde orta hızlı ve düzensiz ritim ortaya çıkmaktadır (Block, 2021, s. 227).

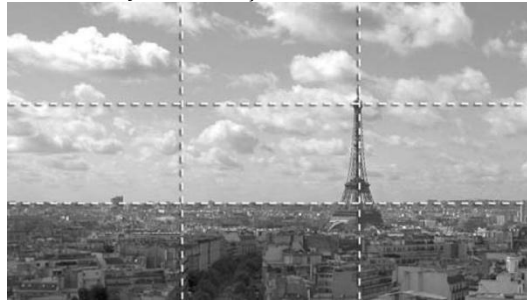
Oran, bir kompozisyonun niteliğini doğrudan etkileme gücüne sahip unsurların en önemlilerindendir demek yanlış olmayacaktır. Antik Yunan felsefesi, evreni kontrol eden gücün matematik olduğunu iddia eden fikri öne sürmüş ve bunun görsel alandaki karşılığı ise ‘Altın Kesim’ olarak ifade bulmuştur (Brown, 2022, s. 20). Sinema görüntüsü ya da herhangi iki boyutlu bir görüntüde altın kesimi bulabilmek için görsel yatayda 5 eşit parçaya bölündüğünde, parçaların beşte üçüne denk gelen geniş kısım ve diğer taraftan beşte ikisine denk gelen kısa kısmın bulunduğu çizgi altın kesimi oluşturmaktadır (Zettl, 2011, s. 136). Bu kesim gözün ilk olarak yöneleceği ve görselde öne çıkarmak istenilen unsuru yerleştirmemiz gereken kısım olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 11. Altın Kesim

Zettl, 2011, s. 137.

Altın Kesim kuralının bir benzeri de ‘üçte birler kuralı’dır. Bu kurala göre ekranı yatay ve dikeyde üç eşit parçaya bölmek ve çizgilerin kesiştiği noktalara öne çıkarılmak istenen unsuru yerleştirmek bir kompozisyon düzenlemesinde en çok başvurulan uygulamalardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Brown, 2022, s. 28).

Şekil 12. Üçte Birler Kuralı

Zettl, 2011, s. 137.

Kontrast, zıtlık anlamında kullanılan bir kelime olmakla birlikte bir görüntüdeki en koyu ve en açık alan arasındaki ışık basamak farkını ifade etmektedir; görüntüdeki tüm ışık basamakları gri bir skala üzerinden gözlemlendiğinde en açık alandan en koyu alana birden geçiliyorsa yüksek kontrast, tonal geçişlilik azsa ve görüntüde gri hakimse düşük kontrast ifadesi kullanılmaktadır (Ferncase, 1995, s. 37). Bunun yanında kontrast; çerçeve içindeki nesnelerin renk ve dokularında, derinlik ve uzamsal ilişkilerin tanımlanmasında, duygu oluşturma ve hikâye anlatma bağlamında etkili bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Brown, 2022, s. 20).

Şekil 13. Yüksek Kontrast

Moran, 2017, s. 110.

Şekil 14. Düşük Kontrast

Pawlikowski, 2018.

Doku, bir cismin ya da yüzeyin hissini, görünüşünü ya da uyumunu nitelerken kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Waite, 2012, s. 756). Doku, kendi başına bir nesne özelliği olabilir fakat bunun belirginleşip açığa çıkabilmesi için ışığa ihtiyaç duymaktadır (Brown, 2022, s. 20). Birbirine paralel ışınların görüldüğü, noktasal ışık kaynaklarından çıkan sert ışıkla daha belirgin olarak öne çıkabilmektedir (Holtzschue, 2011, s. 35). Bunun yanında ışığın, kişi ya da nesnenin karşısından gelmesine oranla yandan gelmesi nesne ya da kişiler üzerindeki dokuyu öne çıkaran bir diğer etkidir demek mümkündür (Hoser, 2018, s. 289).

Şekil 15. Doku

Villeneuve, 2021.

Işık, gölgelerin de yardımıyla nesne ya da kişiler üzerinde oluşturduğu dizilim sayesinde bizzat kendisi de doku yaratabilme özelliğine sahiptir (Brown, 2019, s. 61).

Şekil 16. Işığın Doku Yaratması

Scott, 2000.

Yönlülük, bir nesne ya da kişinin görsel alanda nasıl davranacağını ve diğer unsurlara etkisinin ne olacağını belirleyen görsel ağırlığının temel unsurudur; basit bir açıklamayla, simetrik olmayan her şey yönlüdür (Brown, 2022, s. 21). Çerçeve içinde gözün bir noktadan diğer noktaya ve hatta çerçeve dışına hareket etmesini sağlayan en önemli kuvvetler yönsel kuvvetlerdir; bu kuvvetler vektörler olarak adlandırılmaktadır (Zettl, 2011, s. 121). Bir sinema görüntüsünde kompozisyon aracılığıyla anlatım sağlamak, anlam yaratmak, seyircinin ilgisini belirli bir yöne çekmek adına bu kuvvetlerden sıkça yararlanılmaktadır. Vektörler kendi içinde üçe ayrılmaktadır; göze rehberlik eden ve devamlılık esasına dayanan hareketsiz unsurların oluşturduğu çizgisel ve gözü kesin olarak bir yere yönlendirmeyen çok yönlü kuvvetlere grafik vektörler, gözü kesin olarak bir yere yönlendiren oklar, çerçeve içindeki kişilerin bir yeri işaret etmesi, kişilerin bir yöne bakması sonucu oluşan gözü yönlendirici kuvvetlere indeks

(gösterge) vektörler, fotoğraflarda ya da hareketsiz görsel unsurlarda olmayan ve sadece videoda yer alan² hareketlerin yönlendirici gücünü kullanan vektörlere hareket vektörleri denilmektedir (Zettl, 2011, s. 121-123).

Şekil 17. Grafik Vektörler

Zettl, 2011, s. 122.

Şekil 18. Indeks (Gösterge) Vektörler

Zettl, 2011, s. 122.

Sinema görüntüsünde bilinçli ve amaçlı hazırlanmış her kompozisyon bir bilgi ve anlam taşımaktadır (Lotman, 1999, s. 69). Bilgi ve anlam taşıyan bu kompozisyonlar kendi başlarına ya da bir araya gelerek bir anlatım sağlamaktadırlar. Anlatımı sağlamak üzere kullanılan belli başlı kompozisyon kalıplarına bakılacak olursa; gözü kompozisyon içinde baskın olarak yönlendiren çizgilerin bulunduğu ‘yönlendirici çizgiler’, çerçevenin içinde dekor vb. yardımıyla oluşturulmuş ikincil çerçeveler sayesinde ‘çerçeve içinde çerçeve’, kompozisyon içinde yoğunluğun çerçevenin iki tarafına da eşit dağıtılmış olduğu ‘dengeli kompozisyon’, çerçeve içindeki kişi veya nesnelerin üçgen bir düzende yerleştirildiği ‘kompozisyon üçgeni’, kompozisyon içinde nesne ya da kişilerin desen oluşturacak şekilde tekrarlı yapısı sayesinde ‘tekrar eden desenler’, çerçeve içinde eşit ve simetrik bir düzenleme sayesinde elde edilen ‘simetrik kompozisyon’ olarak sayılabilir (Hoser, 2018, s. 163).

Şekil 19. Yönlendirici Çizgiler

Ceylan, 2014.

Şekil 20. Çerçeve İçinde Çerçeve

Phillips, 2024.

² Hızla giden bir motosiklet fotoğrafında yer alan, hareket bluru vb. emarelerin hareketi ima ediyor olmasına rağmen bu fotoğraftaki vektör, hareket vektörü değil, sabit bir fotoğraf olduğu için indeks vektörü olarak isimlendirilmektedir.

Şekil 21. Dengeli Kompozisyon

Malick, 1978.

Şekil 22. Kompozisyon Üçgeni

Scorsese, 2013.

Şekil 23. Tekrar Eden Desenler

Fricke, 1992.

Şekil 24. Simetrik Kompozisyon

Fricke, 2011.

1.1. Diyalog Çerçevesi ve Kişi Çerçevelemeleri

Diyalog, kelime anlamı düzeyinde ele alındığında; kitap, tiyatro oyunu ya da filmde iki veya daha fazla kişinin konuşması olarak tanımlanabilir (Waite, 2012, s. 195). Standart bir sinema anlatısında diyalog sahneleri ve dolayısıyla kişi planları kurulurken; devamlılık, seyirci ilgisi, seyircinin konuya odağının dağılmaması vb. unsurları sağlayabilmek adına belli başlı çerçeveleme ve kurgu uygulamalarına başvurulmaktadır. Çerçeveleme anlamında; kişi çerçeveleme ölçekleri, üçte birler kuralı, baş boşluğu, bakış boşluğu gibi uygulamalar görülürken, kurgu anlamında; 180 derece kuralı, eşleşen açılar, eşleşen göz çizgisi (bakış yönü tutarlılığı) gibi uygulamalar görülmektedir. Bu kurallara dikkat etmek standart bir diyalog sahnesinde başarıya ulaşma olasılığını yükseltmektedir.

Kişi çerçeveleme ölçeklerine bakıldığında karşımıza; mekân tanıtımı, kişinin mekânla ilişkisi gibi unsurları gösterebilmek adına geniş alanların çerçevelendiği genel plan, kişinin başının üstünden

ayak altına kadar çerçeveleyen boy plan, kişinin dizinin hemen altı ya da üstünden başının üstüne kadar çerçeveleyen diz plan, kişinin belinin hemen altı ya da üstünden başının üstüne kadar çerçeveleyen bel plan, kişinin göğsünün hemen altı ya da üstünden başının üstüne kadar çerçeveleyen göğüs plan, kişinin omzunun hemen altından başının üstü ya da alınına kadar çerçeveleyen omuz plan, kişinin çenesinin altından alınına kadar çerçeveleyen baş plan, kişinin vücudunun bir bölümü ya da herhangi bir nesneyi çok yakından gösteren çok yakın/detay plan çıkmaktadır (Bowen, 2018a, s. 12-21). Bu planların dışında diyalog sahnelerinde çokça kullanılan ve karşılıklı iki kişi konuşurken öndeki kişinin omzundan ya da vücudundan bir parçayı kadraja dahil ederek asıl gösterilmek istenilen kişinin herhangi bir ölçeğinin kurulmasına amors plan adı verilmektedir (Mercado, 2022, s. 87).

Üçte birler kuralı, ekranın soldan sağa ve yukarıdan aşağıya üç eşit parçaya bölünmesi sonucu oluşan hayali çizgiler ve kesişim noktaları kişi çerçevelemelerinde önemli bir yer tutmaktadır; çerçevelenen kişi ya da kişileri bakış yönü ve ekrandaki konumuna göre bu kesişim noktalarına yerleştirmek izleyicinin ilgisini kişinin üzerinde toplayabilmenin önemli adımlarından biri olarak öne çıkmaktadır (Zettl, 2011, s. 137, 138).

Şekil 25. Kişi Çerçevelerinde Üçte Birler Kuralı

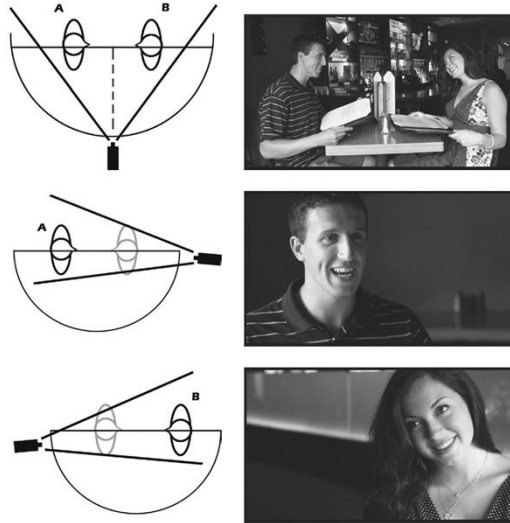
Phillips, 2024.

Baş boşluğu, omuz plana kadar olan kişi planlarında, kişi çerçevede sıkışmış hissi yaratmaması için başın üstünde bırakılan boşluğa verilen isimdir ve uygun boşluğu ayarlayabilmek için; çerçevelenen kişinin gözlerini üçte birler çizgilerinin üstte olanına denk getirmek uygun olacaktır (Zettl, 2011, s. 107).

Bakış boşluğu, kişinin bakış yönünde uygun bir miktar boşluk bırakmak üzerine konumlanmış bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır; uygun boşluğu bırakabilmek için hayali olarak üç eşit parçaya bölünmüş çerçevede kişiyi, bakış yönünde iki parça kalacak şekilde dikey altın kesim çizgisine yerleştirmek yeterli olacaktır (Bowen, 2018a, s. 42-45).

180 derece kuralı, bir sahne ya da sekans içinde karşılıklı etkileşim içindeki iki karakter üstünden geçtiği varsayılan hayali 180 derecelik çizgidir ve kurgu sırasında karakterlerin ekranın sağında ya da solunda olma durumunun devamlılığını bozmamaya ve izleyicinin mekânsal algısını bozmamaya yardımcı olmaktadır (Proferes, 2008, s. 4-7). Tüm kamera açıları, sahne boyunca kurallı olarak değiştirilmediği sürece bu çizginin sağında ya da solunda yerleştirilerek ekran yönü devamlılığı sağlanıp kural uygulanmaktadır.

Şekil 26. 180 Derece Kuralı

Bowen, 2018a, s. 169.

Eşleşen açılar, bir diyalog sahnesi çekilirken, karşılıklı diyalog halinde olan karakterlerin; ölçek, net alan derinliği, odak uzaklığı vb. bakımlardan birbiriyle eşleşmesi, iki çerçevenin de birbirini aynalaması anlamına gelmektedir (Bowen, 2018b, s. 90).

Şekil 27. Eşleşen Açılar

Villeneuve, 2017.

Eşleşen göz çizgisi (bakış yönü tutarlılığı) kuralındaki ‘göz çizgisi’; kişinin gözlerini film evreninde baktığı nesne ya da kişiye bağlayan hayali bir çizgidir; baktığı şey, diyalog kurduğu başka bir kişiye bu durumda ilgi noktası bakılan kişinin gözleri ve yüzü olacak ve kişinin bakışıyla oluşup takip edilen göz çizgisi, seyirciyi karşı plandaki kişinin gözlerine ulaştırarak göz çizgisi eşleşecek, aksi durumda kişiler birbirine bakmıyor izlenimi oluşturarak kural kırılmış olacaktır (Bowen, 2018b, s. 91). Bu kural kişinin başka bir nesneye bakması durumunda da geçerlidir. Eşleşen açılar için verilen yukarıdaki görsel, aynı zamanda diyalog halindeki iki kişinin eşleşen göz çizgileri için de örnek oluşturmaktadır.

Şekil 28. Kişi Ve Nesne Arasında Eşleşen Göz Çizgisi

Bowen, 2018b, s. 91.

1.1.1. Klasik Diyalog Üçgeni

Klasik bir diyalog sahnesi tasarlanırken, konuşan iki kişiyi bir çerçevede gördüğümüz bir ikili plan ve konuşan kişileri tek tek gördüğümüz tekli planlar olmak üzere en az üç planlık bir dizilim, standart diyalog sahnelemesini oluşturmaktadır. Tekli planlar; çerçevenin ön planında asıl kişi dışında herhangi bir kişi ya da nesne bulunmayan temiz tekliler ya da amorslardan oluşabilmektedir. Bu planları çekerken, Şekil 26’da da görülen kamera konumlarının bir üçgen oluşturması sebebiyle bu temel uygulamaya ‘diyalog üçgeni’ adı verilmektedir. Diyalog üçgeni kurulurken, 180 derece kuralı, eşleşen açılar ve eşleşen göz çizgisi kurallarına dikkat etmek önemlidir.

Şekil 29. Diyalog Üçgeni

Ceylan, 2014.

3. SİNEMADA YARATICI DİYALOG ÇERÇEVELEMESİ VE ANLATIYA ETKİSİ: SCHINDLER'İN LİSTESİ FİLMİ ÖRNEĞİ

Steven Spielberg yönetmenliğinde 1993'te vizyona giren *Schindler'in Listesi* filmi; II. Dünya Savaşı sırasında Alman işgali altında bulunan Polonya'ya para kazanmak için gelen Alman Nazi Partisi üyesi ve sanayici Oskar Schindler'in, Yahudi işçilerine uygulanan zulme tanık olarak, onları kurtarma çabasına odaklanmaktadır. Steven Spielberg ve görüntü yönetmeni Janusz Kaminski imzası taşıyan filmin anlatı yapısı ve sinematografisi birçok yaratıcı ve katmanlı anlatı yöntemlerini kullanmasıyla dikkat çekmektedir. Bu bölüm Schindler'in Listesi (1993) filmindeki yaratıcı diyalog çerçevesi kurulumuna odaklanmaktadır.

Plan 1 (00:04:22)

Oskar Schindler'in tanıtım sekansının bir parçası olan bu planda Schindler, bir restorana gelerek iyi bir masaya oturabilmek için garsona bahşiş vermekte ve ardından masasına oturmaktadır.

Şekil 30. Plan 1

Spielberg, 1993.

Sahnede ele aldığımız kısım, Schindler'in içeri girmesinden masasına oturana kadar tek bir uzun çekimle³ yapılmaktadır. Schindler göğüs planda yürür kamera arkasından takip eder, garson onu görüp yaklaşır ve Schindler garsonun kulağına amors göğüs planda bir şey söyler ve garsona para verir. Garson ilerler, Schindler de onun peşinden gider, kamera ikili bel planda takip eder. Garson masaya yaklaştığında kamera sadece garsonu çerçeveye dahil eder ve takibine tekli bel planda devam eder, garson masanın başında durur, Schindler çerçeveye ikili bel planla dahil olur, masaya oturur. Schindler'in masaya oturmasıyla garson masanın önünden tekli göğüs planla ilerleyerek dolaşır, kamera

³ Long take, gelişen plan, plan sekans (Bordwell, 2024, s. 209-212).

garsonun hareketini kendi hareketi için motivasyon olarak kullanır, garsonu takip eder ve bu takiple Schindler'in göğüs planına ulaşarak bitirir.

Bu örnekte, kameranın tek bir uzun çekim planla anlatımı sağlaması, garson parayı alırken standart diyalog açıları ve kesmelerinin kullanılmaması, kamera hareketlerinin motivasyonlu yapılması ve son planda pürüzsüz ve kesmeyi aratmayacak nitelikte motivasyonla Schindler'in göğüs planına geçilmesi başarılı ve yaratıcı bir uygulama olarak görülmektedir.

Plan 2 (00:05:49)

Oskar Schindler'in tanıtım sekansının devam ettiği bu planda Schindler masasında otururken bir Nazi subayı yanında bir kadınla içeri girer. Schindler onları görür, izler ve garsonu çağırarak subayın masasına içki götürmesini ister.

Şekil 31. Plan 2

Spielberg, 1993.

Sahnede ele aldığımız kısım subayın içeri girmesinden, Schindler'in garsona içki götürmesini söylemesine kadar tek bir uzun çekimden oluşmaktadır. Schindler, omuz planda orkestrayı izlerken subay bir kadınla içeri girer, kamera mezopan yaparak subay ve kadını ikili amors diz planda panla takip eder. İkili masasına yaklaşınca tekrar bir mezopan yapılır ve Schindler'in garsona para uzattığı omuz plana geçilir. Garson çerçevenin solundan girer ve ikili omuz planda Schindler garsona subayın masasına içki götürmesini söyler. Garson çerçeveden çıkar ve kamera destek üzerinde dönerek Schindler'in baş planına ulaşılır.

Tek bir planla bütün olayın sunulmasının yanı sıra, mezopanla ilginin değiştirilmesi, Schindler'in garsonla diyalog kurarken standart diyalog üçgeni yerine Schindler'in sırtınının görüldüğü standart dışı tekli bir omuz plan içine garsonun dahil olmasıyla ikili omuz plana dönmesi ve diyalogun bu plan içinde başlayıp bitmesi, asıl vurgu unsuru olan paranın da öne çıkarılması, uzun çekimin Schindler'in omuz planıyla başlayıp baş planıyla sona ermesi ve anlatıyı bu şekilde etkileyici bir yolla sağlaması bu planın yaratıcı yanını ortaya koymaktadır.

Plan 3 (00:08:15)

Bu planda Oskar Schindler, garsonu çağırıp kulağına bir şeyler fısıldamaktadır.

Şekil 32. Plan 3

Spielberg, 1993.

Ele alınan bu kısım garsonun Schindler'in yanına eğilmesi ve Schindler'in garsonun kulağına bir şeyler söylediği tek bir sabit plandan oluşmaktadır. Schindler, tekli omuz planda masasında otururken garson çerçeveye dahil olur ve ikili omuz planda kulağına bir şeyler söyler.

Diyalogun standart diyalog üçgeni yerine tek bir planda gerçekleşmesi, bunun yanında omuz plandaki garson ve Schindler'in çerçevenin merkezinde yer alması, ikilinin konumlanması ve çerçevelenme şekliyle bir kompozisyon üçgeni oluşturmaları, Schindler'in yüzünün arkada ve gölgede kalması ve sadece ağzının görülerek, garsonun yüzünün ışık alması ve netliğin garsonda olmasıyla izleyicinin ilgisinin konuşan Schindler'de değil, garsonun tepkilerinde yoğunlaşmasının sağlanması gibi unsurlar tek bir ikili omuz planla katmanlı ve yaratıcı bir anlatım sağlayan bu planı yaratıcı kılmaktadır.

Plan 4 (00:16:26)

Birkaç plandan oluşan bu sahnede Oskar Schindler, kilisede karaborsa ticaret için gizli bir sohbet içindeki grubun sohbetine dahil olarak ihtiyaç duyduğu mallar için grupla konuşmak ister, diğer grup üyeleri Schindler'den korkup uzaklaşırken adamlardan biri kaçmayarak sohbeti sürdürür.

Şekil 33. Plan 4A

Spielberg, 1993.

Sahnenin incelenmek üzere ele alınan bu planında üç kişiden oluşan grup ikili amors bel planda konuşmaktadır. Schindler'in arkaya dönmesiyle hareket motivasyonu bulan kamera sola pan yapar. Hareketin sonunda, çerçevenin sağında kalan karakter çerçeve dışı kalır ve Schindler'in merkezde yer aldığı ikili amors bel plan oluşur.

Standart bir kesme yerine; kameranın oyuncu hareketiyle motivasyonlu bir şekilde hareket ederek planı değiştirmesi, planın her iki halinde de kompozisyon üçgeni oluşturularak standart bir diyalog çerçevesi ve açısı yerine gözün içinde gezinebildiği bir çerçeve tercih edilmesi, Schindler'in konuşma esnasında merkezde yer alarak bir soldaki bir sağdaki adama bakmasıyla oluşan indeks vektörler aracılığıyla ilginin bir adamdan diğerine değiştirilmesi ve kompozisyon üçgeninin desteklenmesi gibi unsurlar bu planın yaratıcı yönünü ortaya koymaktadır.

Şekil 34. Plan 4B

Spielberg, 1993.

Yukarıdaki planda Schindler, karaborsa ticareti yapan adamlardan bir şeyler alabilmek adına sohbet etmeye çalışmaktadır. Arkadaki adamlar Schindler'den korkup uzaklaşırlar.

İncelenmek üzere ele alınan bu planda diyalog sabit üçlü bir bel planda sürmektedir.

Odağın bir noktada toplandığı standart bir diyalog çerçevelemesi yerine kompozisyon üçgeni oluşturulması, ön plandaki Schindler, orta planda oturan ikili ve arka planda uzaklaşan adamlar aracılığıyla çerçeveye derinlik katılarak gözün çerçeve içinde gezdirilmesi, Schindler'in duruş şekliyle indeks vektör oluşturularak odağı kendinden orta ve arka plana yönlendirmesi, arka planda uzaklaşan

adamların da çerçevede olmasıyla sahnenin gerginliğinin vurgulanması gibi unsurlar bu planın katmanlı ve yaratıcı yönünü ortaya koymaktadır.

Şekil 35. Plan 4C

Spielberg, 1993.

Yukarıdaki planda Schindler, karaborsacılarla ticaret yapmak ister fakat adamlar onu tanımadığı için uzaklaşır, bir tek adam uzaklaşmayarak ticaret yapmayı kabul eder.

İncelenmek üzere ele alınan bu plan sabit üçlü bir bel planla başlar ve adamların kalkıp uzaklaşıp net alan dışına çıkmalarıyla sabit ikili bel plan halini alır. Kamera, adamlar uzaklaşırken küçük bir düzeltme hareketi yapar.

Planın üçlü bel plandan ikili bel plana dönüşmesinin z ekseni yönünde oyuncu hareketiyle sağlanması, adamların uzaklaşması sayesinde çerçevede ön plan, orta plan ve arka plan ayrımının belirginleşerek çerçevenin derinlik kazanması, ön plandaki Schindler'in duruş şekli sayesinde indeks vektör oluşarak gözün orta plan ve arka plana yönlendirilmesi ve bu sayede orta plandaki adamın vereceği karar ve korkup uzaklaşmış olan adamların gerginliğinin önem kazanmasının sağlanması, bütün bu anlatımın tek bir planla yapılabilmesi gibi unsurlar planın katmanlı ve yaratıcı yönünü oluşturmaktadır.

Plan 5 (00:22:00)

Oskar Schindler, Yahudi sermayedarlarla borç para almak için pazarlık yapmaktadır. Adamlar başta anlaşmaya yanaşmazlar fakat Schindler onları ikna eder.

Şekil 36. Plan 5A

Spielberg, 1993.

Yukarıdaki planda Schindler, adamlara anlaşmanın detaylarını anlatmaktadır.

İncelenmek üzere ele alınan bu plan grup göğüs plandan oluşmaktadır ve diyalog sırasında kamera Schindler'i merkezde tutarak yavaş yavaş sağa doğru kaymaktadır.

Schindler'in merkezde konumlanması, adamların kompozisyon üçgeni oluşturacak şekilde konumlanmış olması, kameranın hareket etmesine rağmen Schindler'i merkezde tutması Oskar Schindler'i ve söylediklerini öne çıkaran ve önemli kılan bir nitelik kazandırmakta, adamları sahne sonunda ikna etmiş olan Schindler'in sahne içindeki otoritesini görsel yolla anlatıma dökmektedir. Bu durum da diyalog planının yaratıcı yönünü oluşturmaktadır.

Şekil 37. Plan 5B

Spielberg, 1993.

Yukarıdaki planda Schindler, adamların teklifini reddettikten sonra Stern'in nasıl bir tepki verdiğini görmek için Stern'e bakmaktadır.

Plan ikili göğüs plan ölçeğinde sabit bir plandır. Schindler, adamlarla konuşurken Stern net alandadır ve Schindler, önüne döndüğünde mezopan yapılarak Schindler net alan içine girerken, Stern netlik dışında kalmaktadır.

Planın sabit olması ve sığ alan derinliği aracılığıyla planın başlangıcında Stern'in net, Schindler'in ise netlik dışında olması seyirci ilgisini Stern'in tepkileri ve duyguları üzerinde yoğunlaştırmaktadır. Schindler önüne döndükten sonra mezopanla Schindler'in net ve Stern'in netlik dışında olması ise standart bir kesme yapmak yerine aynı plan içinde ilgiyi mezopanla Schindler'in üzerine çevirmenin yaratıcı bir yolu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 38. Plan 5C

Spielberg, 1993.

Yukarıdaki planda, adamlar Schindler'in teklifini düşünmekte ve sözüne nasıl güvenileceklerini sormaktadırlar.

Plan, sabit ikili baş plandan oluşmaktadır.

Planda adamların altın kesim noktalarına yerleştirilmiş olması dikkati iki adamda yoğunlaştırmaktadır. Standart bir çerçeveleme yapmak yerine, adamların çerçeve içinde çerçeve yöntemiyle gösterilmesi, içinde bulundukları karar anını ve sıkışmışlıklarını görsel olarak da vurgulamanın yaratıcı bir yolu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Plan 6 (01:19:22)

Oskar Schindler ve Nazi subayı Amon Goeth karşılıklı sohbet etmektedirler.

Şekil 39. Plan 6

Spielberg, 1993.

Plan sabit ikili boy plandan oluşmaktadır.

İki karakterin dengeli bir çerçevede birlikte gösterilmeleri fakat gölgeyle çerçevenin bölünmesi, Schindler'in kendisini Goeth'e aynı taraftalmış gibi tanıttırıyor olmasına rağmen filmde kötü bir karakter olan Goeth ve film boyunca açığa çıktığı üzere iyi bir karakter olan Schindler'in aynı tarafta olmadıklarını görsel yolla anlatmanın yaratıcı bir yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Plan 7 (01:34:10)

Regina Perlman, Yahudi olan annesi ve babasını fabrikaya işe alması ve kurtarması için Oskar Schindler'in ofisine gelir. Schindler, kadının konuşmalarından fabrikasının Yahudilerin kurtarılabilmesi için kurulmuş bir sığınak olduğu dedikodusunun yayıldığını öğrenir. Kadına ne kadar yardım etmek istese de açığa çıkma tehlikesi ve kadının bir ajan olma ihtimali sebebiyle kadını ofisinden kovar.

Şekil 40. Plan 7

Spielberg, 1993.

İlgili sahneden alınan yukarıdaki planda Schindler, Regina Perlman'ı dinlerken fabrikasında çalışan işçileri izlemektedir.

Plan, sabit bir göğüs plandan oluşmaktadır.

Schindler'in ve işçilerin altın kesim noktalarına yerleştirilerek gözün iki nokta arasında gezdirilmesi, Schindler'in, Perlman'ın anlattıklarından etkilenip yardım etmek istemesi fakat açığa çıkma riski sebebiyle 'içi yanarak' kadını reddetmek zorunda olması durumunu; fabrika ateşini Schindler'in tam kalbinin üstüne ve alt sağ altın kesim noktasına yerleştirerek görsel bir anlatımla sunulması planın yaratıcı yönünü oluşturmaktadır.

Plan 8 (01:39:45)

Schindler, Nazi subayı Amon Goeth'ün evindeki partidedir, şarapların ve erzakların bulunduğu evin bodrumuna iner. Burada Goeth'ün hizmetçisi Helen ve evdeki temizlik işlerine yardım eden çocuk yaştaki Lisiek bulunmaktadır. Helen, Schindler'i görünce çekinerek Lisiek'e temizlik için bir şeyler verdiğini söyler. Lisiek çıkar. Schindler ve Helen bir süre sohbet ederler.

Aşağıdaki planda Schindler, Helen'e cebinden çıkardığı ve yiyecek olduğu anlaşılan bir kutu uzatmaktadır. Helen, Schindler'e temkinli yaklaşır ve almayarak ekstra yiyecek bulabildiğini söyler. Bunun üstüne Schindler, yemek istemezse takas edebileceğini ya da Lisiek'e verebileceğini söyler.

Plan, sabit amors göğüs plandan oluşmaktadır.

Şekil 41. Plan 8A

Spielberg, 1993.

Schindler’e temkinli yaklaşarak verdiği yiyeceği reddettiği kısımda Helen’in yüzünün duvara bakan tarafı Rembrandt üçgeni⁴ oluşacak şekilde gölgededir. Schindler’in Helen’e, kutuyu isterse Lisiek’e verebileceğini söylemesiyle Helen’in yüzünün gölge kısmının yavaş yavaş aydınlanması, Schindler’e karşı oluşan olumlu duygularının görsel olarak da vurgulanması bu planın yaratıcı yönünü oluşturmaktadır.

Şekil 42. Plan 8B

Spielberg, 1993.

Sahnenin, incelenmek üzere seçilen yukarıdaki planında Helen, Schindler’e Amon Goeth’ün kendisine ve diğer tutsaklara yaptığı kötü muameleleri anlatmaktadır.

Plan, uzun çekim bir plandır. Tavan lambasının görüldüğü genel bir planla başlayıp aşağı doğru tilt yapılır, Schindler, ortada sandalyede oturan Helen’in etrafında dolaşmaktadır, tilt hareketi Helen’in diz planında son bulur, Schindler’in kafası çerçeve dışında kalmıştır. Kamera yavaş yavaş ileri kayma hareketi yaparak neler yaşadığını anlatan Helen’e doğru yaklaşmaktadır. Schindler, aralıklarla duraklayarak dolaşmaya devam etmekte, ara ara da çerçeve dışına çıkıp girmektedir. Kameranın ileri kayma hareketi Helen’in göğüs planına geldiğinde durur. O sırada Schindler çerçevenin sağına geçmiştir ve Helen’in yanında dizlerinin üstüne çöker. Kamera hafif sağa pan yapar ve Schindler’i biraz keserek çerçeveye dahil eder. Helen anlatmaya devam ederken, kamera hafif sola pan ve ileri kayma hareketi yaparak ikili göğüs plandan, Helen’in omuz planına doğru yaklaşır.

Uzun bir konuşmayı içeren bu planın tek bir uzun çekimden oluşması, bu uzun çekim içinde seyircinin Helen’in etrafında dolaşan Schindler’i takip etmesi sağlanarak sahneye olan ilgisinin kaybolmasının engellenmesi, bir yandan Helen’in anlattıklarını dinleyerek bir yandan da çerçeve içinde dolaşan gözü sayesinde sahnenin sıkıcı olmaktan çıkarılmış olması, Schindler’in çerçeve dışına çıkıp tekrar dahil olması sayesinde planın tekdüzeliğinin kırılması, bir noktadan sonra kayma hareketi sayesinde seyirci ilgisinin tamamıyla Helen’in duygularına yoğunlaşmasının sağlanması gibi unsurlar; anlatıyı kesme yapmadan geliştirmesi ve seyirci ilgisini yönlendirebilmesi sayesinde bu planın yaratıcı yönünü oluşturmaktadır.

Plan 9 (01:44:17)

Oskar Schindler ve Amon Goeth parti sonrasında Amon Goeth’ün evinin balkonunda sohbet etmektedirler.

⁴ Işık kaynağının yatay ve dikey ekseninde belirli bir açıda konumlandırılması sonucu kişinin yüzünün gölgede kalan kısmında burun gölgesi ve yanak gölgesinin birleşmesiyle oluşan üçgen aydınlık kısma verilen isimdir, isimlendirme kaynağını ünlü ressam Rembrandt’ın portrelerinden almaktadır (Grey, 2004, s. 41-44).

Şekil 43. Plan 9

Spielberg, 1993.

İlgili sahnede incelenmek üzere seçilen bu plan Amon Goeth'ün omuz, Schindler'in ise bel planını içeren bir plandan oluşmaktadır. Gerçek gücün ve güçlünün kim olduğu üzerine yapılan bu sohbette öncelikle Amon Goeth net alandadır ve sığ alan derinliği tercihi sayesinde Oskar Schindler netlik dışındadır. Oskar Schindler konuşmaya başladığında ise kamera mezopan yapıp Schindler'i net alana alır Amon Goeth'ü net alan dışına çıkarırken bir yandan da yukarı tilt hareketi yaparak çerçeveyi Schindler'e göre düzeltir.

Diyalog halindeki iki karakteri klasik bir yöntemle ayrı ayrı çerçeveleyip standart bir kesmeyle geçiş yapmak yerine; aynı çerçeve içinde kesme yerine mezopan yaparak diyalogun sürdürülmesi, karakterleri z ekseninde yerleştirerek derin bir çerçeve oluşturulması, sığ alan derinliği kullanılarak konuşan kişinin net alan içinde diğerininse net alan dışında kalması ve bu sayede izleyicinin ilgisinin konuşan kişiye yoğunlaşmasının sağlanması bu planın yaratıcı yönlerini oluşturmaktadır.

Plan 10 (02:19:35)

Oskar Schindler, Amon Goeth ile Auschwitz'e gönderilecek insanları göndermemesi için pazarlık yapmaktadır. Sonunda anlaşılır.

Şekil 44. Plan 10

Spielberg, 1993.

Plan uzun çekim tek bir plandır. Plan kampın görüldüğü pencerenin çerçeve içinde çerçeve yarattığı genel planla başlar, Amon Goeth ve Oskar Schindler çerçeve içinde çerçeveye ikili göğüs planda dışardan girerler, kamera onlara göre çerçevesini düzeltir, sonra diğer pencereye doğru sola ilerlerler, kamera onları takip ederek sola pan yapar ve çerçeve içinde çerçevede ikili göğüs planda dururlar, Amon Goeth sağa doğru ilerler Schindler arkasından yürür ve kamera sağa panla takip eder, sonunda iki karakterin de ayrı ayrı pencerelerde çerçeve içinde çerçeve göğüs planda durdukları bir plan oluşur ortadaki duvar iki karakteri birbirinden ayırmaktadır. Pazarlığın bir noktasında Amon Goeth sağa doğru ilerler, kamera sağa panla takip eder ve çerçeve içinde çerçeveden çıkmış olarak temiz tekli göğüs plan oluşur. Goeth, sola doğru tekrar ilerler ve iki karakterin ayrıldığı eski çerçeve içinde çerçeve ikili göğüs plana tekrar döner. Pazarlığın sonunda Oskar Schindler, Amon Goeth'ün çerçevesine doğru sola ilerler, kamera da sola panla onu takip eder ve sonuç görüntüde çerçeve içinde çerçeve ikili göğüs plan oluşur. Anlaşılır.

Planın tek bir uzun çekimle tüm pazarlığı içeriyor olması, planın başlangıcında üzerine pazarlık yapılan insanları genel planla gösteriyor olması, karakterlerin pazarlık sırasında bir o tarafa bir diğer tarafa ilerleyerek pazarlığın çekişmeli halinin çerçeve içinde çerçeveler ve oyuncu hareketi yardımıyla

ritim katılarak görsel olarak desteklenmesi, Amon Goeth’ün bir noktada diyalogu anlaşılmayacağı izlenimi yaratan bir noktaya getirmesi ve tam bu sırada pencerelerin dışına çıkarak anlaşmadan uzaklaştığının görsel olarak da ima edilmesi ve anlaşıkları noktada ikilinin aynı pencere görüntüsü içinde çerçeve içinde çerçeve planında olmaları bu uzun çekim planının yaratıcı yönlerini oluşturmaktadır.

Plan 11 (02:38:48)

Oskar Schindler, fabrikasındaki işçilerin öldürülmek üzere Auschwitz’e gönderilmesi üzerine onları kurtarabilmek için yetkili Nazi subayıyla pazarlık yapmaktadır. Sonunda anlaşılır.

Şekil 45. Plan 11

Spielberg, 1993.

Sahne, kesmelerle ilerleyen birkaç plandan oluşmaktadır.

Sahnedeki pazarlığın sonucunun belirsiz olması, komutanın ağzından çıkacak tek bir kelimeyle Schindler’in de başının derde girebilme ihtimali gibi gergin ve tekinsiz bir atmosfere uygun olarak aydınlatmanın da loş tutulmuş olması, karakterlerin gözlerinin gölgede bırakılarak tekinsizlik duygusunun aydınlatmayla desteklenmesi, özellikle yetkili subayın söyleyeceklerinin bu pazarlıkta önemli oluşu ve buna göre aydınlatma aracılığıyla izleyici ilgisinin komutanın sözlerine odaklanmasının sağlanması, anlamaya yakın bir tavır içine girdiği ve rüşveti almak için eğildiği sırada gözlerinin ışığa girerek görülebilmesi sayesinde anlamaya yaklaşıldığının görsel olarak da ifade edilmesi gibi unsurlar bu diyalog sahnesinin yaratıcı yönünü oluşturmaktadır.

Plan 12 (02:46:43)

Oskar Schindler, kilisede dua etmekte olan eşi Emilie Schindler’in arkasına oturur ve artık yanından ayrılmayacağını ima ederek söz verir. Emilie Schindler bu sözler üzerine sevinerek tebessüm eder.

İlgili sahnenin incelenmek üzere seçilen bu planı tek bir uzun çekimden oluşmaktadır. Oskar Schindler konuşmasını yaparken plan ikili göğüs plan şeklindedir, Schindler söz verdikten sonra kamera aşağı inme ve ileri kayma hareketini birlikte yaparak Emilie Schindler’e yaklaşır ve tekli omuz planda durur, Emilie Schindler tebessüm eder.

Şekil 46. Plan 12

Spielberg, 1993.

Sahneyi standart diyalog üçgeni aracılığıyla ayrı ayrı kişi çerçevelemeleri ve kesmelerle vermek yerine iki karakteri tek bir uzun çekimde çerçevelemesi, tepki planına kesme yapmak yerine kamera hareketiyle yaklaşması ve seyircinin ilgisini Emilie Schindler’in ifadesine bu yolla yoğunlaştırmış olması bu planın yaratıcı yönlerini oluşturmaktadır.

Plan 13 (02:52:00)

Oskar Schindler, duygusal bir konuşmayla fabrikasındaki Yahudi işçilere savaşın bittiğini ilan ederek veda konuşması yapmaktadır.

Şekil 47. Plan 13

Spielberg, 1993.

Plan, sağa panla başlayıp Schindler'i çerçevenin soluna konumlandırarak son bulan bel plandan oluşmaktadır.

Bu planda tele lens⁵ tercih edilmiş ve bu lens grubunun görsel ve mekânsal sıkıştırma etkisi kullanılarak Oskar Schindler ve işçilerin dip dibeymiş gibi görünmesi sağlanmış, bu yolla Schindler ve işçiler arasındaki duygusal bağ ve yakınlık görsel olarak ifade edilmiştir. Tekniğin bu yolla anlatıma hizmet eder nitelikte kullanılması bu planın yaratıcı yönünü oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Görme olgusu dış dünya ve onu algılayanın önemli unsurlarından biri olmanın yanında dış dünyayla ilgili sürekli bir bilgi akışı sunduğundan düşünmenin de temel ve önemli unsurlarından biridir (Arnheim, 2015, s. 34). Bu bağlamda görsel alana giren ve bu alan üzerinde çeşitli tercihlerde bulunarak bir anlatım sağlama amacıyla olan sinema görüntüsü de düşünme eylemiyle temelden bağlıdır. Burada ele alınan düşünme eylemi; yönetmenin anlatımı sağlamak üzere ne tür yollara başvuracağını belirleme sürecini ifade ettiği gibi; oluşturulan görüntü sonucunda izleyicide nasıl bir sürece hizmet ettiğiyle de ilgilidir. Bu çalışmada 'görüntü' ifadesiyle ele alınan kavram sadece algılanan görsel alanı ifade etmemektedir. Bu bağlamda açıkça görünenle birlikte ima edilen, anlatı sağlamak üzere görünmeyene gönderme yapan bir niteliğe de sahiptir (Deleuze, 2021, s. 9). Böyle ele alındığında seyirci bağlamında edilgen bir maruz kalma değil, 'görüntü' ile etkileşime girmiş bir düşünme sürecinin tetikleyicisi ve ortamını oluşturmaktadır. Düşüncenin kök salabilmesi için bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda 'çerçeve' kavramını salt görüntünün ötesinde, bilgi olarak ele almak, bilginin de anlamlı bir anlatım sunabilmesi için kendi içinde önem sırasına göre hiyerarşik bir düzenlemeden geçmesi gerekmektedir (Brown, 2022, s. 18). Sonuç olarak bu çalışmada 'çerçeve' kavramı anlatım sağlayabilmek adına düzenlenmiş görüntüleri, 'çerçeveleme' de bu amaçla yapılan kompozisyon, kamera hareketi, oyuncu hareketi gibi düzenlemeleri ifade etmektedir. Çalışmanın diğer önemli kavramı olan 'diyalog' ise karşılıklı yapılan konuşma olarak tanımlanmaktadır (Aydoğan, 2009, s. 240). Sinema görüntüsündeki diyalog sahnesi kavramını da bu tanımdan yola çıkarak; karakterlerin karşılıklı konuşmalarının, anlamlı etkileşimlerinin yer aldığı planlar/sahneler olarak ele almak mümkündür.

Steven Spielberg imzalı *Schindler'in Listesi* (1993) filminin derinlikli anlatım ve anlatıyı geliştiren yaratıcı diyalog sahnelerine sahip olduğu düşünülmektedir. Bir filmde, sinema dilinin ihmal edilerek bütün anlatının sözel anlatıma yüklenebileceği akla gelen ilk unsur konuşmalardan kurulan diyalog sahneleridir. Diyalog sahnelerinin açıklayıcı diyalog ve konuşmaların ötesine taşınarak, anlatının standart dışı bir uygulamayla sunulması ise sinema dilinin yetkin örneklerini görmeye en müsait alanı açacağı varsayılmaktadır. Bu bağlamda filmin diyalog sahnelerinin incelenmesi gerekliliği çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Bu çalışmada ele alınan diyalog sahneleri klasik tanım gereği karşılıklı konuşmaların yer aldığı sahneler olmakla birlikte, konuşmaların duyulmadığı, karakterlerin anlamlı etkileşimler kurduğu ve iletişimde bulunduğu sahneler olarak da kabul edilmiş ve

⁵ Tele lens, 35 mm sensör esas alındığında normal lens olarak kabul edilen 50 mm'den daha uzun odaklı (85 mm, 135 mm gibi) lens gruplarıdır ve uzaktaki nesneleri yakınlara taşıyarak teleskop etkisi yaratan, z ekseninde sıkıştırılmış bir perspektif sunan ve nesne ya da kişileri olduğundan daha yakın gösteren bir etkiye sahiptir (Mercado, 2019, s. 23).

bu yönde seçimler yapılmıştır. Sahnelerin seçilmesinde ana karakter Oskar Schindler'in yer aldığı ve standart 'diyalog üçgeni' uygulamasının dışında bir anlatım sağlayan diyalog sahneleri tercih edilmiştir. Bu sahnelerin incelenmesi aracılığıyla *Schindler'in Listesi* filminin diyalog sahnelerinde sıradan anlatımın dışına çıkılarak yaratıcı bir yöntem izlenip izlenmediği, eğer izlendiyse bunun anlatıya nasıl bir katkı sunduğunu açığa çıkarmak çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Seçilen sahnelerin incelenmesinde sinematografik analiz yöntemi ve nitel içerik analizi yöntemi tercih edilmiştir.

Çalışmaya söz konusu filmin incelenmesinde anlatı formu ve mizansenin nasıl düzenlendiğini ele alan, anlamın biçimsel bileşenlerde arandığı yeni biçimci bir yaklaşım temel alınmıştır (Erkiliç, 2016, s. 246, 247). Bu bağlamda ilgili sahnelerde/planlarda mizansenin oluşturan biçimsel özelliklerden en ilgi çekici ve anlamlı olanın ne olduğunun, öyküye nasıl bir katkıda bulunduğu, buradaki uygulamanın özel bir beceri mi gerektirdiğinin yoksa art arda planların eklenmesiyle mi oluşturulduğunun, aydınlatma, kamera hareketleri, oyuncu hareketleri vb. birbirleriyle ilişkili olarak öyküye nasıl bir etkiye bulunduğu sorgulamasını yapan bir bakışla yaklaşılmıştır (Corrigan, 2015, s. 136). Çalışma kapsamında incelenen sahnelerde ya da planlarda öncelikle konu özetlenmiş, sonrasında kamera hareketi, oyuncu hareketi vb. betimlenmiş, en sonda da bu diyalog sahnesinin/planının hangi yönüyle standart dışı ve yaratıcı olduğu, öyküye nasıl bir etkisinin olduğu açıklanmıştır.

SONUÇ

Schindler'in Listesi filmi gerek yönetmenlik, gerek sinematografi bağlamında ele alındığında; çerçeveleme, oyuncu yerleşimi, oyuncu yönetimi, aydınlatma, ses tasarımı, sanat tasarımı, kurgu, kamera kullanımı vb. alt başlıklardan hangisiyle düşünülürse düşünülün her bir aşaması ayrı bir inceleme konusu oluşturabilecek derinlikte bir film olarak öne çıkmaktadır. Steven Spielberg ve Janusz Kaminski birlikteliğinin bir ürünü olan bu filmin diyalog sahnelerinin hem yönetmen tarafında hem de görüntü yönetmeni tarafındaki tasarım ve tercihleri sadece teknik ve estetik ihtiyaçları karşılamamanın ötesinde anlatıya hizmet edecek bir nitelikte başarıya ulaştığı görülmektedir. Yönetmenin diğer departmanlara tanıdığı özgürlüğün ne olduğunu tam olarak bilememekle birlikte, kamera arkası görüntülere ve filmle ilgili verilen röportajlara⁶ bakıldığında, görüntü yönetmeni Kaminski ve yönetmen Spielberg arasında fikir alışverişine dayanan ortak bir tasarım olduğu görülmektedir. Bu bağlamda incelemeler yapılırken filmdeki yönetmenlik tercihlerinin bu fikir alışverişlerinden etkilenecek doğmuş ya da gelişmiş olması gerçeği de gözardı edilmemiştir.

Filmdeki diyalog sahneleri ve bu sahneler içindeki planlar incelendiğinde; genellikle standart diyalog üçgenleri, diyalog kesmeleri ve akışın buna göre düzenlenmesi yerine; uzun çekim planlar tercih edildiği, bu uzun çekim planların şansa ve tesadüflere bırakılmadan aydınlatma, kamera hareketleri, oyuncu yerleşimi, oyuncu hareketleri, çerçeve düzenlemeleri gibi pek çok unsurun incelikte tasarlanarak yeri geldiğinde anlatıyı tekniğin taşıdığı bir niteliğe ulaştığı görülmektedir. Bu bağlamda iki ya da daha fazla oyunculu diyalog sahnelerinde yönetmenin standart kesmelerle kişilerin teklilerine geçmek yerine; diyalog halindeki kişileri bir çerçevede gösterip izleyicinin ilgisini indeks vektörler, mezopan, oyuncu hareketi, kamera hareketi gibi unsurlarla yönlendirmeyi tercih ettiği görülmektedir. Aynı çerçeve içinde diyalog sahneleri/planlarını düzenlerken genellikle çerçeve içi derinlik sağlayıp görüntü düzleminde; ön plan, orta plan ve arka plan katmanlarının oluşmasını sağlayarak gerektiğinde bu alanlar içindeki oyuncu ve kamera hareketleriyle senaryonun o anındaki ihtiyacına göre izleyici ilgisinin yönlendirildiği görülmektedir. Kamera hareketleri ve oyuncu hareketleri tasarlanırken; hareketleri, oyuncu takibi, hareket takibi, senaryonun hikâyesel takibi, diyalog sırası takibi unsurlarına gizleyerek motivasyonla başlattığı ve bu yöntemi filmin genelinde uyguladığı görülmektedir. İncelenen diyalog sahnelerinde; çerçeve içinde çerçeve yönteminin diyalogu tekdüzellikten çıkarmak, izleyicinin ilgi noktasını yönlendirmek, anlatıyı desteklemek ve hatta bazı durumlarında anlatıyı bu düzenleme aracılığıyla sağlama yoluna gidildiği görülmektedir. Diyalog planlarının tasarlanmasında genellikle uzun çekim planlar tercih edildiği ve bu planlarda çerçeve içi alanın kullanıldığı kadar oyuncunun çerçeve dışına çıktığı ve bu yöntemin tekdüzeliği kırmak, gerilimi sürdürmek ya da artırmak, kendi başına bir anlatım sağlamak amaçlarıyla kullanıldığı görülmektedir. Lens tercihlerinde, lensin türüne ait özellikler kullanılarak bu özelliklerin kimi diyalog sahnelerinin senaryo ve sahne duygusunu destekleyecek

⁶ 'Spielberg' belgeseli (Lacy, 2017).

şekilde kullanıldığı görülmektedir. Film boyunca aydınlatma tasarımının sahne duygusuna uygun atmosfer yaratıcı bir nitelikte kullanılmasının yanı sıra incelenen diyalog sahnelerinde senaryoyla bağlantılı olarak anlatıya katkı sağlayıcı veya bizzat anlatı sağlayıcı bir nitelikte kullanıldığı görülmektedir.

Steven Spielberg imzalı *Schindler'in Listesi* (1993) filmi, ele aldığı konu bağlamında bir döneme kurmaca bir sinema anlatısı çerçevesinde ışık tutmaktadır. Çalışma kapsamında incelenen diyalog sahneleri/planları ışığında söylenebilir ki; yönetmenin anlatıyı kurarken başvurduğu standart dışı ve sinema dilini geliştirici yöntemler sinemanın geleceğine, film yapım yöntemlerine, yönetmenlik tercihlerine katkı sağlayıcı ve hatta yol gösterici niteliktedir. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda yönetmenin çalışmamıza konu olan filmi ve diğer filmleriyle ilgili yönetmenlik tercihleri ve teknik incelemelerin çoğalmasının sinema dili ve tekniğinin gelişmesi ve ilerlemesi adına faydalı olacağı düşünülmektedir. Çalışma kapsamında fark edilmiştir ki; yönetmenin filmlerinin ses tasarımı bağlamında ele alınacak bir çalışmada incelenmesi, tüm unsurlarıyla bir bütün olan sinema anlatısının işitsel alanının da tekniğinin anlaşılıp gelişebilmesi adına ayrı bir önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Abrams, J. J. (Yönetmen). (2019). *Star Wars: Episode IX - The Rise of Skywalker* [Film]. Walt Disney Pictures.
- Arnheim, Rudolf. (2015). *Görsel Düşünme* (R. Ögdül, Çev.; 4. bs.). Metis Yayınları. İstanbul.
- Aydoğan, Rüştü. (2009). *Büyük Türkçe Sözlük*.
- Baker, Ulus. (2019). *Sanat ve Arzu* (T. Açık, Ed. 4. bs.). İletişim Yayınları. İstanbul.
- Block, Bruce. (2021). *The Visual Story: Creating The Visual Structure Of Film, TV, And Digital Media* (3. bs.). Routledge. New York.
- Bordwell, David & Thompson, Kristin & Smith, Jeff. (2024). *Film Art An Introduction* (13. bs.). McGraw Hill LLC. New York.
- Bowen, Christopher J. (2018a). *Grammar Of The Shot* (4th. bs.). Routledge Taylor & Francis Group. New York.
- Bowen, Christopher J. (2018b). *Grammar Of The Edit* (4th. bs.). Routledge Taylor & Francis Group. New York.
- Brown, Blain. (2019). *Motion Picture And Video Lighting For Cinematographers, Gaffers and Lighting Technicians* (3. bs.). Routledge.
- Brown, Blain. (2022). *Cinematography Theory And Practice For Cinematographers And Directors* (4. bs.). Routledge. Oxon.
- Ceylan, Nuri Bilge. (Yönetmen). (2014). *Kış Uykusu* [Film]. Moving Turtle.
- Coen, Joel. (Yönetmen). (2001). *The Man Who Wasn't There* [Film]. Entertainment Film Distributors.
- Corrigan, Timothy. (2015). *Film Eleştirisi Elkitabı* (A. Gürata, Çev.; 4. bs.). Dipnot Yayınları. Ankara.
- Deleuze, Gilles. (2021). *Hareket-İmge* (S. Özdemir, Çev.; 2. bs.). Norgunk Yayıncılık. (Cinema I. L'image-mouvement). İstanbul.
- Erkılıç, Hakan. (2016). Noel Burch Ve Yeni-Biçimci (Neo-Formalist) Kuram: Praksis Olarak Sinema. In Z. Özarslan (Ed.), *Sinema Kuramları 2 Beyaz Perdeyi Aydınlatan Kuramlar* (2. bs.). Su Yayınları.
- Ferncase, Richard K. (1995). *Film And Video Lighting Terms And Concepts* (1. bs.). Focal Press. Newton.
- Fricke, Ron. (Yönetmen). (1992). *Baraka* [Film]. The Samuel Goldwyn Company.
- Fricke, Ron. (Yönetmen). (2011). *Samsara* [Film]. Freestyle Digital Media.

- Geuens, Jean-Pierre. (2000). *Film Production Theory* (bs.). State University of New York Press. New York.
- Grey, Christopher. (2004). *Master Lighting Guide For Portrait Photographers* (1. bs.). Amherst Media. New York.
- Holtzschue, Linda. (2011). *Understanding Color An Introduction For Designers* (4. bs.). John Wiley & Sons, Inc. New Jersey.
- Hoser, Tania. (2018). *Introduction To Cinematography Learning Through Practice* (bs.). Routledge. New York.
- Lewis, Joseph H. (Yönetmen). (1955). *The Big Combo* [Film]. Allied Artists Pictures.
- Lotman, Yuriy M. (1999). *Sinema Estetiğinin Sorunları: Filmin Semiotiğine Giriş* (O. Özgül, Çev.; 2. bs.). Öteki Ajans. Ankara.
- Malick, Terrence. (Yönetmen). (1978). *Days Of Heaven* [Film]. Paramount Pictures.
- Mercado, Gustavo. (2019). *The Filmmaker's Eye: The Language Of The Lens The Power Of Lenses And The Expressive Cinematic Image* (1. bs.). Routledge Taylor & Francis Group. New York.
- Mercado, Gustavo. (2022). *The Filmmaker's Eye Learning (And Breaking) The Rules Of Cinematic Composition* (2nd. bs.). Routledge Taylor & Francis Group. New York.
- Monaco, James. (2002). *Bir Film Nasıl Okunur? Sinema Dili, Tarihi ve Kuramı* (E. Yılmaz, Çev.; 1. bs.). Oğlak Yayıncılık. (How To Read A Film). İstanbul.
- Moran, Yıldız. (2017). *Yıldız Moran* (M. Akoğul, Ed. 1. bs.). Eczacıbaşı. İstanbul.
- Norling, Ernest R. (1999). *Perspective Made Easy* (1. bs.). Dover Publications. New York.
- Pawlikowski, Pawel. (Yönetmen). (2018). *Cold War* [Film]. Kino Swiat.
- Phillips, Todd. (Yönetmen). (2024). *Joker: Folie à Deux* [Film]. Warner Bros.
- Proferes, Nicholas T. (2008). *Film Directing Fundamentals: See Your Film Before Shooting* (3. bs.). Elsevier. Burlington.
- Scott, Ridley. (Yönetmen). (2000). *Gladiator* [Film]. Dreamworks Pictures.
- Spielberg, Steven. (Yönetmen). (1993). *Schindler's List* [Film]. Universal Pictures.
- Villeneuve, Denis. (Yönetmen). (2021). *Dune: Part One* [Film]. Warner Bros.
- Waite, Maurice. (2012). *Paperback Oxford English Dictionary* (7. bs.). Oxford University Press. Oxford.
- Zettl, Herbert. (2011). *Sight Sound Motion: Applied Media Aesthetics* (6. bs.). Wadsworth Cengage Learning. Boston.

EXTENDED ABSTRACT

There are many visual and audio elements in the cinema narrative to provide the narrative and inform the audience about the subject matter. Among these, visual design, which includes elements such as composition elements, actor placement and movement, camera movement, post-production visual design, which includes elements such as coloring and visual effects, editing and sound design are the main topics that come to mind first. Most directors can be an ordinary narrator by making technical decisions at the level of these main topics of cinema. It is possible to say that the characteristic that prevents a director from being an ordinary narrator and leads him/her to make extraordinary decisions is that he/she acts like a thinker and encourages his/her audience to do the same. Although the cinematographic tools at the director's disposal are similar in both choices, it can be said that the level and manner in which they use these tools are directly related to the directors' skills in using the language of cinema, their perspective on cinema and their intellectual depth. While the director makes basic

choices such as what will or will not be in the frame in order to convey certain information to the audience during the mise-en-scene stage, he is aware that the whole created by these choices is not just an image but a whole of information, and that it is important to present this information to the audience in a certain order and hierarchy, since it cannot all be understood at once. This plays an important role in the effectiveness of the narrative. While the director's guidance in visual design is important in scenes that do not contain dialogue and where images are at the forefront, it is also very important in terms of removing the scenes where textual information is given through dialogue from the ordinary and in terms of layering the narrative. Continuous dialogue scenes in the form of 'talking heads' always carry the danger of providing a narrative that risks the language of cinema with expository dialogues. It is possible to say that directors like Steven Spielberg, who can competently use each constituent element of the cinematic narrative, can achieve results that are identified with them, both visually and aesthetically, and in terms of deepening the cinematographic narrative, thanks to their careful and unusual dialogue frameworks. The film *Schindler's List* (1993) is thought to contain creative dialogue scenes that develop this depth of narration and narrative. In this context, the necessity of examining the film constitutes the main problematic of the study. Through these analyses, the main purpose of the study is to reveal whether a creative method was followed by going beyond the ordinary narration in the dialogue scenes of *Schindler's List* and, if so, how this contributed to the narrative.

The phenomenon of seeing is not only an important element of the external world and its perception, but also one of the basic and important elements of thinking, as it provides a continuous flow of information about the external world. In this context, the cinema image, which enters the visual field and aims to provide a narrative by making various choices on this field, is also fundamentally connected to the act of thinking. The act of thinking discussed here refers to the process of determining what kind of methods the director will use to provide the narrative, and is also related to what kind of process the created image serves in the viewer. The concept discussed in this study, "image," does not only refer to the perceived visual field. In this context, it also has a quality that refers to the unseen, implied as well as the explicitly visible, providing a narrative. When considered in this way, it is not a passive exposure, but a trigger and environment for a thought process that interacts with the 'image'. Information is needed for thought to take root. In this context, the concept of "frame" must be considered as information beyond mere appearance, and for information to present a meaningful narrative, it must undergo a hierarchical organization according to its order of importance. As a result, in this study, the concept of 'frame' refers to images arranged to provide narrative. Another important concept of the study, 'dialogue', is defined as mutual conversation. Based on this definition, it is possible to consider the concept of dialogue scene in the cinema image as the plans/scenes in which the characters' conversations take place.

Steven Spielberg's *Schindler's List* (1993) is thought to have in-depth narration and creative dialogue scenes that develop the narrative. The first element that comes to mind in a film where the entire narrative can be attributed to verbal narration, neglecting the language of cinema, is the dialogue scenes composed of conversations. It is assumed that the presentation of the narrative in a non-standard way, by moving the dialogue scenes beyond explanatory dialogues and conversations, will open the most suitable area to see competent examples of cinematic language. In this context, the necessity of examining the dialogue scenes of the film constitutes the main problem of the study. Although the dialogue scenes discussed in this study are scenes in which mutual conversations take place by classical definition, they are also considered as scenes in which the conversations are not heard and the characters establish meaningful interactions and communicate, and choices were made in this direction. The selection of scenes was based on dialogue scenes featuring the main character, Oskar Schindler, that offer a narrative structure outside the standard "dialogue triangle." Through the analysis of these scenes, the study aims to uncover whether the dialogue scenes in *Schindler's List* employ creative strategies that deviate from conventional narratives, and if so, how this contributes to the narrative. Cinematographic analysis method and qualitative content analysis method were preferred in the analysis of selected scenes.

The study is based on a new formalist approach that examines how the narrative form and mise-en-scene are organized in the analysis of the film in question, and where the meaning is sought in formal components. In this context, the approach was taken with a perspective that questioned what was the

most interesting and meaningful formal feature that constituted the mise-en-scene in the relevant scenes/plans, how it contributed to the story, whether the application here required a special skill or was created by adding successive plans, and how lighting, camera movements, actor movements, etc. affected the story in relation to each other. In the scenes or plans examined within the scope of the study, first the subject was summarized, then the camera movement, actor movement, etc. were defined, and finally, in what way this dialogue scene/plan was non-standard and creative and what effect it had on the story was explained.

When the dialogue scenes in the film and the shots within them are examined, it is seen that long takes are preferred over standard dialogue triangles, dialogue cuts and the flow is arranged accordingly, and that these long takes reach a quality where the narrative is carried by the technique when necessary, without leaving it to chance and coincidence, with many elements such as lighting, camera movements, actor placement, actor movements, and frame arrangements being meticulously designed. In this context, it is seen that in dialogue scenes with two or more actors, the director prefers to show the people in dialogue in a frame and direct the audience's attention with elements such as mesopan, actor movement, camera movement, rather than switching to individual shots with standard cuts. When arranging dialogue scenes/plans within the same frame, it is generally observed that the audience's attention is directed according to the needs of the scenario at that moment by providing depth within the frame and creating foreground, middleground and background layers on the image plane, and by using actor and camera movements within these areas when necessary. While designing camera movements and actor movements, it is seen that the director initiated the movements with motivation by hiding them in the elements of actor tracking, movement tracking, narrative tracking of the script, dialogue sequence tracking and applied this method throughout the film. In the dialogue scenes examined, it is seen that the frame-within-frame method is used to break the monotony of the dialogue, direct the viewer's point of interest, support the narrative, and even in some cases, provide the narrative through this arrangement. It is seen that long takes are generally preferred in designing dialogue shots, and in these shots, the actor goes out of the frame as much as the area within the frame is used, and this method is used to break the monotony, maintain or increase the tension, and provide a narrative on its own. In lens preferences, it is seen that the features of the lens type are used to support the scenario and scene feeling of some dialogue scenes. Throughout the film, the lighting design is used in an atmospheric way that is appropriate for the scene's emotion, and in the dialogue scenes examined, it is seen that it is used to contribute to the narrative or to provide the narrative itself, in connection with the scenario.

When *Schindler's List* is considered in terms of both directing and cinematography, it stands out as a film with such depth that each phase can constitute a separate subject of study, regardless of whether it is considered under subheadings such as framing, actor placement, actor management, lighting, sound design, art design, editing, camera use, etc. The design and choices of the dialogue scenes of this film, which is a product of the collaboration of Steven Spielberg and Janusz Kaminski, on the part of both the director and the cinematographer, seem to have achieved success in a way that serves the narrative beyond merely meeting technical and aesthetic needs. Although it is not known exactly what freedom the director granted to other departments, looking at behind-the-scenes footage and interviews about the film, it appears that there was a collaborative design based on the exchange of ideas between cinematographer Kaminski and director Spielberg. While making the analysis in this context, the fact that the directorial choices in the film were born or developed under the influence of these exchanges of ideas was not ignored.

Steven Spielberg's *Schindler's List* (1993) sheds light on a period within the context of its subject within the framework of a fictional cinema narrative. In the light of the dialogue scenes/plans examined within the scope of the study, it can be said that the non-standard methods that the director uses while constructing the narrative and developing the cinematic language contribute to and even guide the future of cinema, filmmaking methods, and directorial preferences. It is thought that in future studies, increasing the number of directorial choices and technical studies on the film that is the subject of our study and his other films will be beneficial for the development and advancement of cinema language and technique. Within the scope of the study, it has been realized that examining the director's films in the context of sound design is of particular importance in order to understand and develop the technique of the auditory field of the cinema narrative, which is a whole with all its elements.

(M-JIS)
MESOPOTAMIA
JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY STUDIES

Citation (Atıf): Karaman, F. (2025). Kahramanmaraş Merkezli Depremlerin Türk ve Alman Medyasına Yansımaları. *Mesopotamia Journal of Interdisciplinary Studies*, 5(2), 29-41.
DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/mjis.87831>

KAHRAMANMARAŞ MERKEZLİ DEPREMLERİN TÜRK VE ALMAN MEDYASINA YANSIMALARI

Doç. Dr. Fatma KARAMAN¹

Anahtar Kelimeler	Öz
Kahramanmaraş depremi Türk medyası Alman medyası Deprem haberleri	Afetler, doğal olarak ya da insan kaynaklı nedenlerle oluşan, insanların hayatlarını derinden etkileyen olaylardır. Deprem, sel, yangın ve tsunami gibi afetler, toplumda büyük bir yıkım ve panik yaratır. Toplumda yıkım yaratan en büyük afetlerden biri de depremlerdir. Nitekim 6 Şubat 2023 tarihinde merkezi Pazarcık olmak üzere on bir ili de büyük çaplı etkileyen depremler meydana gelmiştir. 7.4 ve 7.6 büyüklüğündeki depremler sonucunda binlerce insan hayatını kaybetmiş ve milyarlarca liralık maddi zarar oluşmuştur. Afetlerin yaşanması, toplumsal tepkileri harekete geçirirken, bu tür olayların medya tarafından nasıl yansıtıldığı büyük bir önem taşımaktadır. Kahramanmaraş'ta yaşanan deprem, Türk ve Alman medyasında büyük bir yankı uyandırmıştır. Her iki medya depremin etkilerini, can kaybını, yaralanmaları, hasarları ve kurtarma çalışmalarını raporlamıştır. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı Türk ve Alman medyasının Kahramanmaraş depremi hakkındaki haberlerinin içeriğini analiz ederek, depremin etkilerinin iki ülke medyasına yansımaları karşılaştırmaktır. Bu amaca ulaşmak için Türk ve Alman gazeteleri olmak üzere çeşitli gazete haberlerinden deprem içerikleri incelenmiştir. Çalışma sonucunda Alman medyasının, depremin nedenleri hakkında daha fazla bilgi vererek, uzmanların görüşlerine yer verirken; Türk medyasının da depremden sonra yaşanan dramı daha çok ön plana çıkardığı belirlenmiştir. Türk ve Alman medyasının ortak noktası, depremin ciddiyeti ve maliyeti konusunda benzer haberler yapmasıdır. Ancak Türk medyası, daha detaylı depremin etkilerine yer verirken, Alman medyası daha çok depremin Türk ekonomisine etkilerine odaklanmıştır.
Makale Bilgisi	
Araştırma Makalesi	
Gönderim Tarihi: 17.10.2025 Kabul Tarihi: 17.11.2025 Yayın Tarihi: 25.12.2025	

REFLECTIONS OF THE EARTHQUAKES CENTERED IN KAHRAMANMARAS ON TURKISH AND GERMAN MEDIA

Keywords	Abstract
Kahramanmaraş earthquake Turkish media German media Earthquake news	Disasters are events that occur naturally or through human-induced causes and profoundly affect people's lives. Indeed, on February 6, 2023, large-scale earthquakes struck eleven provinces, with Pazarcık being the center. Thousands of people lost their lives and billions of lira in property damage were caused by the 7.4 and 7.6 magnitude earthquakes. While the occurrence of disasters triggers public reactions, how such events are portrayed by the media is of great importance. The Kahramanmaraş earthquake resonated widely in both Turkish and German media. Both media outlets reported the earthquake's effects, including loss of life, injuries, damage, and rescue efforts. Therefore, the aim of this study is to analyze the content of Turkish and German media coverage of the Kahramanmaraş earthquake and compare how the earthquake's effects were reflected in the media in both countries. To achieve this goal, earthquake content was examined from various Turkish and German newspapers. The study found that German media provided more information about the causes of the earthquake and included expert opinions, while Turkish media highlighted the aftermath of the earthquake more. A common thread between Turkish and German media is their similar reporting on the severity and cost of the earthquake. However, Turkish media provided more detailed coverage of the earthquake's effects, while German media focused more on its impact on the Turkish economy.
Article Info	
Research Article	
Received: 17.10.2025 Accepted: 17.11.2025 Published: 25.12.2025	

ETİK BEYANI: Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

¹ Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı ABD, Elazığ f.karaman@firat.edu.tr.

GİRİŞ

Yerkabuğunda meydana gelen kırılmalara bağlı olarak oluşan titreşimlerin yayılması sonucunda gerçekleşen sarsımlara deprem denir (İşçi, 2008). Türkiye bilindiği gibi üzerinde bulunduğu fay hatlarına bağlı olarak dünyada deprem olma olasılığı fazla olan bir bölgedir (Taş, 2003), bu nedenle geçmişten günümüze kadar ülkemizde depremler meydana gelmiş ve bu depremler sayısız maddi ve manevi kayıplara neden olmuştur. Tarihi süreç incelendiğinde 1930 Hakkâri, 1939 Erzincan, 1942 Niksar-Erbaa, 1943 Tosya-Ladik, 1944 Bolu-Gerede, 1966 Varto, 1975 Lice, 1976 Çaldıran, 1999 Gölcük, 1999 Düzce, 2003 Bingöl, 2011 Van, 2020 Elâzığ, 2020 İzmir depremi (Maden, 2023) ve son olarak da 2023 Kahramanmaraş depremi olmak üzere belirsiz aralıklarla Türkiye’de yıkıcı depremlerin meydana geldiği anlaşılmaktadır. Depremler belli bölgelerde değil; çoğunlukla Türkiye’nin neredeyse her bölgesinde meydana gelmiştir. Ancak yıkıcı depremler genellikle Kuzey Anadolu, Doğu Anadolu ve Batı Anadolu fay hattı olmak üzere bu üç bölgede etkisini göstermektedir (Türkoğlu, 2001). Deprem felaketleri dünya genelinde yaygın bir sorun haline gelmiştir. Bu doğal afetler insanların yaşamlarını ve maddi varlıklarını tehlikeye atmaktadır. Türkiye’de Doğu Anadolu Fay Hattı üzerinde bulunan Kahramanmaraş Pazarcık merkezli 06.02.2023 tarihinde saat 4:17’te 7.7 şiddetinde ve aynı gün içinde Kahramanmaraş Ekinözü merkezli saat 13:24’te 7.6 şiddetinde yaşanan depremde çok sayıda can ve mal kaybı yaşanmıştır. 11 ilin ağır hasar aldığı bu depremlerde binlerce ev yıkılmış, binlerce insan hayatını kaybetmiş, yüzbinlerce insan yaralanmış ve evsiz kalmıştır.

Günümüzde doğal afetlerin yönetimi, afetlerin etkisini en aza indirmek için çeşitli stratejilerin geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu stratejilerin başarılı bir şekilde uygulanması, etkilenen toplumların kurtuluşu ve yaraların en kısa sürede sarılması için hayati önem taşımaktadır. Depremi Türk ve Alman medyasındaki yansımaları ve medyaların farklı yaklaşımları, afet yönetimi ve toplumsal tepki konularında önemli bilgiler sunabilir. Bir doğal afetin medya tarafından nasıl sunulduğu ve yönetildiği, halkın afete tepkisi üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Medya, doğal afetlerin etkilerini yaygın bir şekilde duyurarak halkı bilgilendirirken; aynı zamanda yönetim süreçleri üzerinde de önemli bir rolü vardır. Bu nedenle, doğal afetlerin medyada nasıl ele alındığı ve sunulduğu konusunda yapılan araştırmalar, afet yönetimi ve toplumsal tepki konusunda farkındalık yaratmada önemli bir adım olabilir.

Son zamanlarda Türkiye ve Suriye’de meydana gelen depremler de büyük hasarlara neden olmuştur. Bu konuyla ilgili olarak Alman ve Türk medyası da çeşitli haberler yayınlamıştır. Bu bağlamda yaşanan afetlere ilişkin önlemlerin alınması, kontrol edilmesi ve zararlarının en aza indirilmesinde medyanın büyük bir önemi vardır (Soydan / Alpaslan, 2014). Bu bağlamda bu çalışmanın amacı Alman ve Türk haber sitelerinde 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depreminin çeşitli haber sitelerinin nasıl ele alındığını saptamaktır.

Deprem, Kahramanmaraş’ta ve çevre illerde büyük bir yıkıma ve kayba neden olmuş, ülkede büyük bir üzüntü ve endişe yaratmıştır. Kahramanmaraş depremi örneği, medyanın afet yönetimi ve toplumsal tepki üzerindeki etkisini analiz etmek ve daha objektif bir yaklaşım benimsemesi konusunda farkındalık yaratmak amacıyla önemlidir. Bu sayede, afet yönetimi sürecinde medyanın doğru bir şekilde kullanılması ve toplumun daha iyi bilgilendirilmesi sağlanabilir. Türk ve Dünya basınında geniş bir yer kaplayan son asrın büyük felaketi, uzun süre manşetlerden düşmemiştir. Yazılı ve sözlü medya kaynaklarında an ve an deprem bölgelerinden haberler paylaşılmıştır. Bu çalışmada da Kahramanmaraş merkezli 7.7 ve 7.6’lık depremlerinin Türk ve Alman basınına nasıl yansıdığı belirli başlıklar altında incelenmiştir.

Aşağıda Türk ve Alman haber sitelerinde 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremi ile ilgili manşetler incelenip haberler içeriklerine göre sınıflandırılarak açıklanmıştır. Haberler içerikleri doğrultusunda hasar/yıkım, arama kurtarma çalışmaları, can kayıpları, ekonomik zarar, yardım ve dayanışma olmak üzere beş başlık altında toplanmıştır.

1. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışma, nitel araştırmalardan olan doküman analizi yöntemi kullanılarak yürütülmüştür. Doküman analizi; kitap, dergi ve gazete gibi yayınlanmış matbu veya elektronik materyallerdeki belgeleri inceleyerek değerlendirme yapmaktır (Kıral, 2020; Özbay, 2021). Dolayısıyla çalışmada Türk ve Alman elektronik haber sitelerinde 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremine ilişkin hazırlanan haberler incelenmiş ve haberler konularına göre gruplandırılmıştır.

2. TÜRK VE ALMAN MEDYALARINDA DEPREME İLİŞKİN HABERLERİN ANALİZİ

Bu bölümde Türk ve Alman medyasında 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremine ilişkin yapılan haberlerin içeriği analiz edilerek haberler ele alınan konular doğrultusunda gruplandırılmıştır. Aşağıda gazete haberlerinden örnekler verilerek haberler beş konu başlığı altında toplanmıştır. Alman medyasındaki haberlerin Türkçe çevirileri ilgili her sayfanın altında dipnot olarak verilmiştir.

2.1. Hasar/Yıkım

1000 kilometrekarelik geniş bir alanı etkileyen bu deprem afeti; insanlara, binalara, tarihi dokuya, ekonomiye, yollara, araçlara, hayvanlara genel olarak doğaya büyük zararlar vermiştir. Yıkımın boyutunun büyük olmasına bağlı olarak verdiği maddi ve manevi yaraların kapanmasının uzun yıllar sürmesi olasıdır. Hasar ve yıkım haberleri medyada büyük bir yer edinmiştir. Aşağıda bu haberlere örnek olarak yer verilmiştir.

“Ürküten görüntü: Depremde hasar gören yollar çöküp, 4 metre kayd!” (Türkiye gazetesi, 2023).

Fotoğraf 1: Depremden sonra hasar gören yol

Kahramanmaraş'ta meydana gelen iki büyük depremin ardından, hasar gören bazı yollarda ürküten görüntüler oluştu.

“Erdbeben-Katastrophe: Satellitenbilder aus der Türkei zeigen Ausmaß der Zerstörung”

Nach schweren Erdbeben in der Türkei und in Syrien sind mehrere Tausend Menschen verunglückt – Tendenz steigend. Auf Satellitenfotos sieht man das Ausmaß der Katastrophe.” (RND, 2023).²

Bilindiği gibi depremin ilk görünen etkisi yapılara verdiği zararlar anlaşılmaktadır. Bu nedenle depremden sonra ilk yapılan haberler arasında depremin binalar ve yollar gibi çevresel zararı yer almıştır. Yukarıdaki fotoğraftan da net olarak görüldüğü gibi depremden sonra düz olan yol ikiye ayrılmıştır. Alman medyası ise 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremini Türkiye ve Suriye’de meydana gelen depremler olarak haberleştirmiştir. Esasında Kahramanmaraş depremi şiddetinin ve yayılım etkisinin büyük olması nedeniyle Türkiye’ye komşu olan Suriye’den de hissedilmiştir.

² “Deprem felaketi: Türkiye’den uydu görüntüleri yıkımın boyutunu gösteriyor”. Türkiye ve Suriye’deki şiddetli depremlerin ardından birkaç bin kişi hayatını kaybetti ve bu eğilim artıyor. Uydu fotoğrafları facianın boyutunu gösteriyor.)

Fotoğraf 2: Yıkımın uydu görüntüsü

Depremın sebep olduğu tahribat hem Türk hem de Alman medyasına konu olmuştur. Depremın etki alanının çok büyük olması nedeniyle yıkımların genel bir görüntüsünün medyaya yansması da uydu çekimleri ile mümkün hale gelmiştir.

“Yollar, hastaneler, havalimanları yerle bir oldu” (Cumhuriyet, 2023). Cumhuriyet gazetesi sadece evlerin değil; yollar ve havalimanlarının dahi yıkıldığını haberleştirerek depremin şiddetinin boyutunu dile getirmiştir.

“Kahramanmaraş depremi sonrası binlerce yıllık tarih yok oldu” (Yeni Akit, 2023). Bilindiği gibi tarihte savunma amacıyla yıkılması ve aşılması güç olması nedeniyle belli bölgelerde kaleler inşa edilmiştir. Ancak Kahramanmaraş depremi kale gibi yıkılması çok güç olan tarihi yapıların dahi yıkılmasına neden olmuştur.

“Binlerce cana mezar oldular. Depremde yıkılan binaların toplandığı enkaz alanı dağ gibi yükseliyor” (Türkiye Gazetesi, 2023). Bir diğer haberde yıkılan binaların sayılarının fazla olmasına bağlı olarak binaların molozlarının devasa boyutta olduğu belirtilmiştir. Haberdeki dağ benzetmesi ile depremin yıkıcı etkisi gözler önüne serilmiştir.

“Durch die schweren Erdbeben in der Türkei und in Syrien sind Tausende Gebäude eingestürzt. Internationale Hilfe ist bereits angelaufen: Mehrere Länder schicken Rettungsteams” (Zdf. de, 2023).³ Alman medyası incelendiğinde Alman medyasının da ağırlıklı olarak yıkıma yönelik haber içerikleri oluşturduğu belirlenmiştir. Haberler depremin etkisinin sadece Türkiye’de değil Suriye’den de hissedildiğini ifade etmiştir.

Türkei: Hunderte Haftbefehle nach Gebäudeeinstürzen (Rnd.de, 2023).⁴ Alman basını yıkılan binaların inşa aşamasında ihmallerin olup olmadığına yönelik sorumlu kişilerin tutuklandığını belirterek depremin hukuki etkilerine değinmiştir.

“Mehr als 160.000 Gebäude in der Türkei nach Erdbeben unbewohnbar. Der türkischen Regierung zufolge müssen Zehntausende Gebäude im Erdbebengebiet dringend abgerissen werden. Bei den verheerenden Erdbeben in der Türkei sind nach einer jüngsten Zählung der Regierung mehr als 164.000 Gebäude zerstört oder schwer beschädigt worden. Diese Gebäude müssten dringend abgerissen werden, sagte Stadtplanungsminister Murat Kurum vor Journalisten in der Provinz Adiyaman. Vorarbeiten für den Wiederaufbau hätten bereits begonnen” (Die Zeit, 2023).⁵ Diğer bir haberde ise Alman basını

³ Türkiye ve Suriye'deki ağır depremler nedeniyle binlerce bina çöktü. Uluslararası yardım çalışmaları başlatıldı: Birçok ülke kurtarma ekipleri gönderiyor.

⁴ Türkiye: Binaların Çökmesi Sonrası Yüzlerce Tutuklama Emri.

⁵ Türkiye'deki depremlerde 160.000'den fazla bina oturulamaz hale geldi. Türk hükümetine göre, deprem bölgesinde on binlerce binanın acilen yıkılması gerekiyor. Türkiye'deki yıkıcı depremlerde, son sayıma göre, 164.000'den fazla bina yıkıldı veya ağır hasar gördü. Bu binaların acilen yıkılması gerektiğini belirten Şehir Planlama Bakanı Murat Kurum, Adiyaman ilinde gazetecilere yaptığı açıklamada, yeniden yapılanma için ön hazırlıkların başladığını söyledi.

yıkılan binaların dışında binlerce binanın hasarlı olması nedeniyle oturulamaz durumda olmasına bağlı olarak yetkililerin hasarlı binaların acilen yıkılması gerektiğini ifade ettiğini haberleştirmiştir.

“Tausende Gebäude sind beim Erdbeben in der Türkei und Syrien eingestürzt. Im Interview erklärt Norbert Gebbeken, Experte für erdbebensicheres Bauen, warum das gerade in der Türkei nicht hätte passieren dürfen. Das verheerende Erdbeben in der Türkei und Syrien hat mehr als 10.000 Menschen das Leben gekostet, Hunderte werden noch unter den Trümmern vermisst. Besonders in der Türkei ist die Zerstörung gewaltig. 5700 Gebäude sind allein dort kollabiert. Dabei ist die Erdbebengefahr für die Region allgemein bekannt. Dass viele Gebäude offenbar dennoch nicht ausreichend für solch ein Ereignis vorbereitet wurden, macht den Bau-Experten Norbert Gebbeken fassungslos” (Stern. de, 2023)⁶.

Yukarıdaki haber, Türkiye ve Suriye'deki depremin neden olduğu binlerce yapının yıkılması üzerine, Norbert Gebbeken adlı bir deprem uzmanının açıklamalarını içermektedir. Gebbeken, özellikle Türkiye'de, bölgedeki deprem riskinin genel olarak bilinmesine rağmen, binlerce yapının uygun bir şekilde inşa edilmediğini bu nedenle de depreme dayanıklı olmadığını belirtmiştir. Haber, deprem sonrası meydana gelen hasarın boyutlarına ve Gebbeken'in açıklamalarına odaklanarak, deprem sonrası yeniden yapılanma sürecinde güçlendirilmiş yapıların önemi hakkında bilgi vermektedir.

2.2. Arama Kurtarma Çalışmaları

Depremi şiddetinin çok olması ve 11 ili etkilemesine bağlı olarak geniş bir alana yayılması arama ve kurtarma çalışmalarını da güçleştirmiştir. Depremde yolların hasar görmesi nedeniyle deprem bölgesine hemen ulaşılammış, bunun yanı sıra soğuk hava koşullarının o süreçte hâkim olması arama kurtarma çalışmalarını sekteye uğratmıştır (Karaman, 2024). Arama kurtarma çalışmaları medyada büyük bir yer edinmiştir.

“128 saat sonra enkazdan sağ çıkarıldı! Türkiye'nin mucize bebeği” (Takvim, 12.02.2023). Depremden günler sonra enkazlardan insanlar sağ çıkarılmışlardır. Buna ilişkin olarak hem Türk hem de Alman medyasına güzel haberler de konu olmuştur. Yukarıdaki haberden de anlaşıldığı gibi yaklaşık olarak beş buçuk gün sonra bir bebek kurtarılmıştır.

“Kahramanmaraş'taki Aydın Apartmanı enkazında arama kurtarma çalışmaları devam ediyor. Anne Mine Aydın, 20 günlük bebeği ve anneanne için yoğun çaba harcıyor. Diğer yandan yine Kahramanmaraş'ta Seçkinler Apartmanı enkazında 3 kız kardeşe ulaşıldı” (A Haber, 2023). Haberlere çoğunlukla konu olan diğer bir durum ise birden çok aile üyesinin kurtarılmayı beklemesidir. Nitekim yukarıdaki haberde de üç kız kardeşin, torun ve anneannenin enkazda kaldığı belirtilmiştir.

“Türkische Helfer retten zehn Tage nach Erdbeben weitere Menschen 260 Stunden nach dem Erdbeben haben Einsatzkräfte in der Türkei zwei Männer und zwei Frauen aus den Trümmern gerettet. Anderswo wurde die Suche eingestellt” (Zeit-Online, 2023)⁷. Alman medyası da Türk medyasında olduğu gibi arama ve kurtarma çalışmalarının on gün gibi uzun bir zamandan sonra dahi güzel haberlerle sonuçlandığını duyurmuştur. Alman medyasında deprem süreci uzun zaman takip edilerek haberleştirilmiştir.

“Hilfe für die Erdbebenopfer: Rettungsteam des Technischen Hilfswerks in der Türkei angekommen” Sie sind auf die Ortung und Rettung verschütteter Menschen spezialisiert: In der Türkei ist ein deutsches

⁶ Türkiye ve Suriye'deki depremde binlerce bina çöktü. Deprem güvenliği uzmanı Norbert Gebbeken, Türkiye'de bu durumun yaşanmaması gerektiğini açıklıyor. Türkiye ve Suriye'deki korkunç deprem, 10.000'den fazla insanın hayatını kaybetmesine neden oldu ve yüzlerce kişi hala enkaz altında kayıp. Özellikle Türkiye'de yıkım çok büyük. Sadece orada 5700 bina çöktü. Bölgedeki deprem riski genel olarak biliniyor. Ancak birçok binanın böyle bir olay için yeterince hazırlıklı olmadığı ortaya çıktı ve bu durum inşaat uzmanı Norbert Gebbeken'i şaşırttı.

⁷ Türk ekipler depremden 10 gün sonra bile birçok insanı enkazdan kurtardı. Depremden 260 saat sonra, Türk kurtarma ekipleri iki erkek ve iki kadını enkazdan kurtardı. Bazı yerlerde aramalar sona erdi.

*Rettungsteam des Technischen Hilfswerks (THW) eingetroffen. 50 Einsatzkräfte werden bei der Suche nach Opfern im Erdbebengebiet helfen (RND, 2023).*⁸

Bu süreçte diğer birçok ülkeden olduğu gibi Almanya'dan da arama ve kurtarma çalışmalarına destek gelmiştir. Alman medyası Alman Teknik Yardım Kurumu tarafından Türkiye'ye arama ve kurtarma konusunda uzman ekibin sürece katkı sağladığını haberleştirmiştir.

2. 3. Can Kayıpları

Asrın felaketi olarak nitelendirilen Kahramanmaraş depremi; maalesef binlerce canın toprağa verildiği, geride kalanların hayatı boyunca hep acıyla hatırlayacağı bir gün olarak hafızalarda yer edinmiştir. Depremın yıkıcı etkisinin yüksek olmasının yanı sıra kışın en soğuk dönemine denk gelmesi de ölüm oranının daha hızlı artmasına neden olmuştur. Enkaz altında kurtarılmayı bekleyen canlar maalesef olumsuz hava koşullarından dolayı hayatını kaybetmişlerdir. Depremın ardından ilk günlerde medyada arama kurtarma çalışmaları, kurtarılan hayatlar medyaya yansırken arama kurtarma çalışmalarının devam eden süreçlerinde ise cansız bedenlerin enkazlardan çıkarıldığı, haberlere daha çok konu olmuştur. Türk ve Alman medyasında yer verilen can kaybı haberleri ise şöyledir:

“Kendisi kurtarıldı, annesi enkaz altında yaşamını yitirdi” (Cumhuriyet, 2023). Bu haberde çocuğu kurtarılan annenin kendisinin ise enkazda yaşamını yitirdiği belirtilmiştir.

*“44.374 Tote in der Türkei: Behörden korrigieren Opferzahl nach Erdbeben weiter nach oben. (Tagesspiegel. de, 2023).*⁹ Alman medyası her gün artan ölü sayısının yetkililer tarafından güncellendiğini ve artışın daha da devam edeceğini haberleştirmiştir.

*“Mehr als einen Monat nach den verheerenden Erdbeben mit mehr als 50.000 Toten gibt es weiterhin viele Tote in der Türkei, die nicht identifiziert wurden. Die Zahl nehme zwar stetig ab, aber noch vergangene Woche habe man 2.500 Leichen nicht zuordnen können” (kurier.at, 10.03.2023)*¹⁰. Bu haberde, Türkiye'deki depremler sonrasında hala kimlikleri belirlenememiş birçok ölü olduğu belirtilmektedir. Adli tıp uzmanlarının verdiği bilgilere göre, sayı azalmaktadır, ancak hala 2.500 kişinin kimlikleri tespit edilememiştir. Depremler sonrasında bir aydan fazla bir süre geçmesine rağmen, bazı kayıp kişiler hala bulunamamıştır. Bazıları enkazdan kurtarıldıktan sonra ailelerine ulaşamamış, bazıları hala bulunamamıştır.

“Depremdeki can kaybı sayısını paylaşan Soylu: Antakya'nın 3'te 2'si yok. Türkiye İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, Maraş merkezli depremlerde hayatını kaybedenlerin sayısının 50 bin 783'e yükseldiğini açıkladı. CNN Türk yayınına katılan Süleyman Soylu, "Göçmen olup vefat eden 7 bin 302 kişi var. Toplamda vefat sayısı 50 bin 783. 985 kimliklendirilemeyen vefat var. Hepsi Türkiye vatandaşı değil. Kayıp müracaatı 297 şu anda” dedi” (Rudaw, 2023).

⁸ “Deprem mağdurlarına yardım: Teknik Yardım Kurumu'ndan kurtarma ekibi Türkiye'ye geldi” Enkaz altındaki insanları bulma ve kurtarma konusunda uzman olan ekip: Federal Teknik Yardım Ajansı'na (THW) bağlı bir Alman kurtarma ekibi Türkiye'ye geldi. 50 acil servis deprem bölgesinde afetzedelerin aranmasına yardımcı olacak.

⁹ 44.374 kişi Türkiye'de hayatını kaybetti: Yetkililer deprem sonrası ölü sayısını yukarı doğru çekiyor.)

¹⁰ Adli tıp uzmanlarına göre, sayı azalıyor ancak hala yaklaşık 2.500 tanımlanamayan vakalar var. 50.000'den fazla kişinin öldüğü yıkıcı depremlerden bir aydan fazla bir süre sonra, Türkiye'de hala kimliği belirlenemeyen birçok ölü var.

Fotoğraf 3: Uydu görüntüsü

Yukarıdaki "can kaybı" başlığı altında gösterilen örneklere bakıldığında her iki ülkede de depremin ilk zamanlarından itibaren can kayıplarının paylaşıldığı anlaşılmaktadır. Hem bireysel kayıplar hem de toplam kayıp sayıları haber yapılmıştır.

2.4. Depremi Ülkeye Ekonomik Zararı

Deprem; binalar, köprüler ve altyapı sistemleri gibi yapılara ciddi şekilde hasar verebilir, bu durum ise önemli maddi kayıplara yol açar. Bu nedenle, deprem riski olan bölgelerde dayanıklı yapılar inşa etmek ve hazırlıklı olmak önemlidir. Depremi etkisiyle birlikte yıkılan binalar, yarılan yollar, ezilen araçlar; bu molozların, yıkıntıların temizlenmesi depremin hasarının maddi boyutunu oluşturmaktadır. Öncelikle manevi olarak bedenlerde büyük bir hasar oluşturan deprem, maddi olarak da büyük zarara neden olmuştur. Kahramanmaraş merkezli deprem, verdiği hasar olarak Türkiye’de daha önce yaşanan Marmara Depremi’ne kıyasla 2-3 kat daha büyük olmuştur. Ekonomik olarak devlete büyük bir külfete mal olan genişçe bir bölgeyi kapsayan bu maddi tahribatın Türk ve Alman medyasındaki yeri şöyledir:

“Depremi Türk ekonomisine zararı hesaplandı: Tam 84 milyar dolar” (TGRT Haber, 2023). Henüz depremin zararlarının çok boyutlu hesaplanmadan depremden çok kısa bir süre sonra olan 13 Şubat 2023 tarihinde bu haber yapılmış olmasına rağmen Türk basınında depremin ciddi boyutta ekonomik zararının olduğu bildirilmiştir.

*Sachschäden nach Erdbeben in der Türkei bei 34 Milliarden Dollar (Wienerzeitung. at, 2023).*¹¹ Alman basını ise depremin ülke ekonomisine verdiği zararı yaklaşık bir rakamla ifade etmiştir. Çünkü enkazlardan beden bütünlüğü bozulan insanların DNA sonuçlarına göre kimlik tespitlerinde problemler yaşanmıştır.

*“Erdbebenschäden in der Türkei steigen auf über 100 Milliarden Dollar. Die Schadensschätzungen für das schwere Beben von Anfang Februar werden immer höher. Davon dürfte nur ein kleiner Teil versichert gewesen sein. Die Schäden durch das jüngste schwere Erdbeben werden allein in der Türkei auf mehr als 100 Milliarden Dollar (rund 94 Mrd Franken) geschätzt” (handelszeitung. ch, 2023).*¹² Diğer bir haberde Alman medyası depremin ekonomik zararının giderek arttığını ve Türk devletinin ekonomisine büyük zarar vereceğini vurgulamıştır. Doğal afetlerde afetin boyutu ve etki gücü kadar, afeti yaşayan ülkelerin politik, sosyal ve ekonomik durumu da afetle baş edebilme ve yeniden ayağa kalkma konusunda büyük öneme sahiptir (Bayram / Güler, 2016). Bu gerçekliğe bağlı olarak da gerek Türk gerekse de Alman medyasında depreme ilişkin maddi hasar haberlerinin farklı ifadelerle ele alındığı anlaşılmaktadır.

¹¹ Türkiye'deki depremin maddi hasarı 34 milyar dolar olarak tahmin ediliyor.

¹² Türkiye'deki deprem hasarları 100 milyar doları aştı Şubat ayının başındaki ağır depremin zarar tahminleri giderek artıyor. Tahminen sadece küçük bir bölümü sigortalı olacak. En son ağır deprem nedeniyle Türkiye'deki hasarlar sadece 100 milyar doların (yaklaşık 94 milyar İsviçre frangı) üzerine çıkıyor.

2. 5. Yardım ve Dayanışma

Yukarıda da değinildiği gibi Türkiye, geçmişten bugüne belirsiz aralıklarla birçok kez büyük depremler yaşamış bir ülkedir. Ancak her defasında, insanlar arasındaki dayanışma ve yardımlaşma örnekleriyle karşılaşılmıştır. Depremzedelere yönelik yapılan yardımlar ve gösterilen dayanışma, insanların yalnız olmadığını hissetmelerine ve umutlarını kaybetmemelerine yardımcı olmuştur. Sadece yurt içinden değil; yurtdışından da birçok ülkeden gelen yardımların Türk ve Alman medyasındaki yeri şöyledir:

“90 ülkeden arama kurtarma ekibi "Asrın felaketi" için yardıma koştu” (TRT Haber, 2023).

“Rusya’dan deprem bölgesine 184 tonluk gıda yardımı” (NTV Haber, 2023).

“Japon arama kurtarma ekibi Türkiye’ye geldi” (DHA, 2023). Depremden sonra 90 ülkeden gerek arama ve kurtarma çalışmaları gerekse de gıda, giyim ve ısınma gibi birçok konuda yardımlar deprem bölgesine ulaştırılmıştır. Medyaya ağırlıklı olarak yansıyan Japonya, Almanya, Rusya gibi birçok ülkeden gelen yardımlar olmuştur.

Die Katastrophe löste weltweite Anteilnahme aus. Bundeskanzler Olaf Scholz versprach Hilfe, ebenso die NATO, die Vereinigten Staaten, Israel und weitere Länder. EU-Kommissionspräsidentin Ursula von der Leyen teilte mit, Unterstützung sei bereits auf dem Weg (Spiegel.de, 2023).¹³ Alman medyası da Almanya başbakanının yanı sıra ABD ve Avrupa Birliği’nin de yurt dışından Türkiye’ye yardımlarının yolda olduğunu belirtmiştir.

“Hatay’da 57 saat sonra gelen mucize... 4 aylık Ayşe bebek enkazdan sağ çıkarıldı” (Akşam, 2023).

Mädchen, nach 147 Stunden aus Trümmern befreit (Blick. ch, 2023).¹⁴ Yurt dışından sadece maddi yardımlar gelmemiş, uzman ekipler eşliğinde arama ve kurtarma çalışmalarında yurt dışından gelen insan destekleri de aktif rol oynamıştır.

“Ümitsizliğin ardında nice ümitler, karanlığın ardında nice güneşler var. Her zaman Türkiye’yleyiz. Yurt dışındaki Türklerden Vatana Selam olsun” (ytb. gov, 13.02.2023).

Fotoğraf 4: Yurtdışından gelen yardımlara ilişkin görüntü

Almanya, Fransa, Belçika ve Hollanda gibi yurt dışında yaşayan Türk gurbetçiler yardım ve dayanışmaya büyük destek sağlamışlardır. Bu haber, yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının, Türkiye’deki deprem felaketi sonrasında sergiledikleri dayanışma ve yardımlaşma faaliyetlerini konu almaktadır. Metin, ilk olarak yurt dışında yaşayan vatandaşların, felaketin yaşandığı ilk günden itibaren Almanya, Hollanda, İsviçre, Belçika, Avusturya, İngiltere, Fransa, ABD, Avustralya ve Japonya gibi

¹³ Bu felaket, dünya çapında bir dayanışma hareketi başlattı. Almanya Başbakanı Olaf Scholz, NATO, ABD, İsrail ve diğer ülkelerin yanı sıra yardım sözü verdi. Avrupa Birliği Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen, yardımın yolda olduğunu bildirdi

¹⁴ Kız çocuğu 147 saat sonra enkazdan kurtarıldı.

geniş bir coğrafyada yardım kampanyaları düzenlediklerini ve bölgedeki ihtiyaçları takip ederek yardım tırlarını veya kargo uçaklarını kullanarak Türkiye'ye ulaştırdıklarını belirtmektedir. Ayrıca, bazı yurt dışında yaşayan Türk girişimcilerin, kendi hava ve kara yolu ulaşım şirketleri vasıtasıyla yardımların depremzedelere ücretsiz şekilde ulaştırılmasını sağladıklarını vurgulamaktadır. Kapıkule Gümrük Bölge Müdürlüğü verilerine göre, yalnızca Kapıkule sınır kapısından geçen 400'den fazla tır ve 150'den fazla otobüs, deprem bölgelerine yardımları iletmek için hareket etti. Son olarak, yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının Türkiye ile her zaman birlikte olduklarını ve ümitsizliğin ardında nice umutlar ve karanlığın ardında nice güneşler olduğunu ifade edilmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'deki deprem felaketi sonrasında yurt dışındaki Türklerden vatana selam gönderilerek özlemlerini de paylaştıkları anlaşılmaktadır.

"Deprem sonrası hükümete yönelik eleştiriler artarken Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan, Adıyaman'da 'helallik' istedi. Erdoğan, 'Maalesef ilk birkaç gün Adıyaman'da arzu ettiğimiz etkinlikte çalışma yürütemedik. Sizden helallik istiyoruz' dedi" (euronews, 2023).

Yukarıdaki haber, 6 Şubat'ta gerçekleşen depremlerin birinci ayında yaşanan gelişmeleri ve olayları özetlemektedir. Toplam can kaybının 45.968'e yükseldiği, bunlardan 4.267'sinin Suriyeli olduğu belirtilmektedir. Depremi ilk günlerinde kurtarma ekiplerinin yetersizliği ve AFAD'ın yurt dışından gelen kurtarma ekiplerini koordine edememesi eleştirilerine yer verilmektedir. Ayrıca, askerin yeteri kadar sahaya çıkarılmaması ve yağma olaylarının yaşanması da haberde belirtilen diğer olaylardır. Haberde ayrıca, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Adıyaman'da yaptığı "helallik" isteme konuşması da yer almaktadır.

Yapılan incelemeler sonucunda Türk medyasının, depremin etkileri hakkında daha ayrıntılı bilgi verdiği görülürken; Alman medyasının ise daha genel bir bakış açısı sunduğu belirlenmiştir. Alman medyası, Türkiye'nin depreme hazırlıksız olduğu ve deprem sonrası başlatılan yeniden yapılanma çalışmalarına yer vermiştir. Türk medyası ise, depremin gerçekleştiği yerlere daha yakın olduğundan daha ayrıntılı bilgiler sunmuştur. Her iki medya arasında can kaybı sayısı hakkında farklı bilgiler sunulmuştur. Alman medyası 50.000 can kaybı olduğunu belirtirken, başlangıçta Türk medyası 49.589 can kaybı olduğunu bildirmiş, dolayısıyla her iki medya arasında uyum olduğu söylenemez. Bu durumun nedeni kimlik tespitlerinin tam olarak yapılamaması ve kayıp olan insanlara ilişkin net bilginin edinilememiş olması ile de açıklanabilir.

Türk medyası ayrıca, depremin ilk günlerinde kurtarma ekiplerinin yetersiz olduğuna yönelik eleştirilerin yapıldığını ve hükümete yönelik eleştirilerin arttığını belirtmiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın bölgedeki insanlardan "helallik" istediği bilgisi de Türk medyasında yer almaktadır. Alman medyasında ise, depremin Türkiye ve Suriye sınırındaki bir bölgede meydana geldiği vurgulanarak depremin olduğu bölgelere ilişkin net bir bilgi vermemiştir.

SONUÇ

Doğal afetlerden olan depremler, dünya genelinde en yaygın afetlerden biridir ve ülkemiz de bu afetlerden büyük ölçüde etkilenmektedir. Bu afetlerde kaybedilen canlar ve maddi hasarın yanı sıra, medya da depremin yansıtılması ve yönetiminde önemli bir rol oynamaktadır. Kahramanmaraş'ta 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen deprem, ülkede büyük bir üzüntü ve endişe yaratmıştır.

Türk ve Alman medyasındaki haberlerde deprem sonrası Türk vatandaşlarının dayanışma ve yardımlaşma örnekleri vurgulanmıştır. Türk medyasında, gerek yurt içinde gerekse de yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının büyük çapta yardım kampanyaları düzenlediği ve bu yardımların nasıl ulaştırıldığına dair bilgilere yer verilmiştir. Alman medyasında ise Türk toplumunun kendi arasında organize olarak yardım kampanyaları düzenlediği ve Alman hükümetinin de Türkiye'ye yardım malzemesi gönderdiği belirtilmiştir.

Kahramanmaraş ve Hatay'da yaşanan depremin maddi hasarları ve toplam maliyeti hakkında Türk ve Alman medyasında benzer haberler yer almıştır. Her iki ülkede de Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından yayınlanan rapora dayanarak haberler yapılmış ve raporun detayları paylaşılmıştır. Türk medyasındaki haberler, depremin maddi hasarının 1,6 trilyon TL olduğunu ve toplam maliyetinin 2 trilyon TL (103,6 milyar dolar) olduğunu belirtmiştir. Milli gelire oranı ise yüzde 9 olarak açıklanmıştır. Bu haberlerde, raporun detaylarına ve depremin etkilerine geniş yer verilmiştir. Alman medyasında da

benzer şekilde, depremin maddi hasarı ve toplam maliyeti hakkında haberler yapılmıştır. Haberlerde, Türkiye'nin yaşadığı depremin büyüklüğü ve etkisi vurgulanmış, Türk hükümetinin aldığı önlemler ve yapılan harcamalar hakkında bilgiler verilmiştir. Bazı Alman medya kuruluşları, depremin Türk ekonomisi üzerindeki etkilerine ve Türkiye'nin depreme hazırlıklı olmadığına dikkat çekmiştir.

Alman medyası, depremin nedenleri hakkında daha fazla bilgi vererek, uzmanların görüşlerine yer verirken Türk medyası depremden sonra yaşanan dramı daha çok ön plana çıkarmıştır. Norbert Gebbeken gibi deprem uzmanları, Türkiye'deki insanların depreme karşı hazırlıklı olmaları gerektiği konusunda uyarılarda bulunarak depreme ilişkin farkındalığın artması noktasında bilgilendirici haberlere dikkat çekilmiştir. Türk medyası ise hasarın boyutu, kurtarma anı gibi konularda daha ayrıntılı bilgiler sunmuştur.

Türk ve Alman medyasının ortak noktası, depremin ciddiyeti ve maliyeti konusunda benzer haberler yapmasıdır. Ancak Türk medyası, daha detaylı bir şekilde raporun içeriğine ve depremin etkilerine yer verirken, Alman medyası daha çok depremin Türk ekonomisine etkilerine odaklanmıştır. Bu durum, her iki medyanın farklı bakış açılarına sahip olmasından kaynaklanabilir. Her iki medya kuruluşu da depremin yıkıcı etkilerini ve binaların dayanıklılığı ile ilgili konuları ele alarak, bu felaketin insanların yaşamlarını ve maddi varlıklarını nasıl tehdit ettiğini vurgulamıştır. Deprem felaketlerinin önlenmesi ve hasarın en aza indirilmesi için, insanların deprem riskine karşı hazırlıklı olmaları ve dayanıklı yapılar inşa edilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, her iki medya kaynağı da depremin etkileri hakkında farklı bilgiler verdiği belirlenmiştir. Türk medyası daha ayrıntılı bilgi verirken, Alman medyası daha genel bir bakış açısı sunduğu anlaşılmıştır. Deprem felaketleri, ülkelerin acil durum planlarını yeniden gözden geçirmeleri için bir hatırlatma olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akşam Gazetesi, 2023. Erişim linki: <https://www.aksam.com.tr/guncel/hatayda-57-saat-sonra-gelen-mucize-4-aylik-ayse-bebek-enkazdan-sag-cikarildi/haber-1342286>, erişim tarihi: 08.02.2023.
- A Haber, 2023. Erişim linki: <https://www.ahaber.com.tr/gundem/2023/02/14/depremin-9-gununde-kahramanmarasta-6-can-icin-buyuk-caba?paging=3>, erişim tarihi: 15.02.2023.
- Bayram, A. ve Bilir Güler, S. (2016). Doğal Afetlerle İlgili Kuruluşların Önem ve Sorumluluk Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi: İstanbul Örneği. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (2), 665-686.
- Blick, 2023: Erişim adresi: <https://www.blick.ch/ausland/wunder-in-der-provinz-hatay-maedchen-10-nach-147-stunden-aus-truemmern-befreit-id18310014.html>, erişim tarihi: 12.02.2023.
- Cumhuriyet, 2023. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/kahramanmaras-depremi-yollar-hastaneler-havalimanlari-yerle-bir-oldu-2048976>, erişim tarihi: 07.02.2023.
- Cumhuriyet, 2023. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/kendisi-kurtarildi-annesi-enkaz-altinda-yasamini-yitirdi-2049059>, erişim tarihi: 07.02.2023.
- Demirören Haber Ajansı, 2023. Erişim adresi: <https://www.dha.com.tr/gundem/japon-arama-kurtarma-ekibi-turkiyeye-geldi-2201999>, erişim tarihi: 07.02.2023.
- Die Zeit, 2023. Erişim adresi: <https://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2023-02/tuerkei-erdbeben-zerstoerte-gebaeude>, erişim tarihi: 23.02.2023.
- Euronews, 2023. Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/2023/03/18/depremlerde-can-kaybi-49-bin-589a-cikti-hatayda-hakimizi-helal-etmiyoruz-sloganiyla-prote>, erişim tarihi: 06.03.2023.
- İşçi, P. D. C. (2008). Deprem Nedir ve Nasıl Korunuruz. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 3(9), 959- 983.
- Handelszeitung, 2023. Erişim adresi: <https://www.handelszeitung.ch/insurance/erdbebenschaden-in-der-tuerkei-auf-uber-100-milliarden-dollar-geschätzt-geringer-teil-versichert-580747>, erişim tarihi: 08.03.2023.

- Karaman, F. (2024). 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş Depremini Yaşayan Üniversite Öğrencilerinin Depreme İlişkin Algılarının Metaforlar Aracılığıyla İncelenmesi. *Journal of Current Debates in Social Sciences*, 7(S1),34-50.
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.
- Kurier, 2023. Erişim adresi: <https://kurier.at/amp/mehr-platz/nach-erdbeben-weiterhin-viele-unidentifizierte-tote-in-tuerkei/402358941>, erişim tarihi: 10.03.2023.
- Maden, S. (2023). 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş'ta Yaşanan Depremler Ekseninde Türkiye'de Deprem Haberciliğine Bakış: Prof. Dr. Süleyman İrvan ile Söyleşi. *Etkileşim*, (11), 406-420.
- NTV, 2023. Erişim adresi: <https://www.ntv.com.tr/dunya/rusyadan-deprem-bolgesine-184-tonluk-gida-yardimi,J-UXPMK3TUKrtQf6KwVtwg#>, erişim tarihi: 14.04.2023
- Özbay, Ö. (2021). *Nitel Araştırma Sözlüğü*. Niğde: Türk Eğitim Yayınları.
- RedaktionsNetzwerk Deutschland, 2023. Erişim adresi: <https://www.rnd.de/panorama/erdbeben-tuerkei-hunderte-haftbefehle-nach-gebaeudeeinstuerzen-555GZ5PEYEHVDVJ4GB5M4SZCHUY.html>, erişim tarihi: 14.02.2023.
- RND, 2023. Erişim adresi: <https://www.rnd.de/panorama/erdbeben-in-der-tuerkei-deutsches-thw-rettungsteam-eingetroffen-50-einsatzkraefte-suchen-nach-opfern-RSTX6NEOZ62SCLD2VLXXF75KV4.html>, erişim tarihi: 12.02.2023
- RND, 2023. Erişim adresi: https://www.rnd.de/panorama/erdbeben-in-der-tuerkei-und-syrien-ausmass-der-zerstoerung-wird-immer-deutlicher-4A7ZSBZ3SAPSABOGU4YP7EFM3I.html?outputType=valid_amp, erişim tarihi: 16.02.2023.
- Rudaw, (2023). Erişim adresi: <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/turkey/220420236-amp>, erişim tarihi: 10.02.2023.
- Soydan, E., / Alpaslan, N. (2014). Medyanın doğal afetlerdeki işlevi. *İstanbul Journal of Social Sciences* (2014) Summer, 7, 53-64.
- Spiegel, 2023. Erişim adresi: <https://www.spiegel.de/panorama/tuerkei-und-syrien-erdbeben-ueberlebende-berichten-von-der-katastrophe-a-8c9a06d0-c236-4325-9840-edd440533504>, erişim tarihi: 26.02.2023.
- Stern, 2023. Erişim adresi: <https://www.stern.de/panorama/weltgeschehen/erdbeben-in-der-tuerkei--bau-experte-erklaert--warum-so-viele-gebaeude-ingestuerzt-sind-33177472.html>, erişim tarihi: 14.02.2023.
- Tagesspiel, (2023). Erişim adresi: <https://www.tagesspiegel.de/internationales/44374-tote-in-der-turkei-behorden-korrigieren-zahl-der-opfer-nach-dem-erdbeben-weiter-nach-oben-9418817.html>, erişim tarihi: 25.02.2023.
- Takvim, (2023). Erişim adresi: <https://www.takvim.com.tr/haberler/2023/02/11/128-saat-sonra-enkazdan-sag-cikarildi-turkiyenin-mucize-bebegi-ac-susuz-kac-gun-dayanilir-bebekler-ac-susuz-yasar-mi-kac-gun-yasar>, erişim tarihi: 12.02.2023.
- Taş, N. (2003). Yerleşim alanlarında olası deprem zararlarının azaltılması. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 8(1), 225-231.
- TGRT Haber, (2023). Erişim adresi: <https://www.tgrthaber.com.tr/ekonomi/depremin-turk-ekonomisine-zarari-hesaplandi-tam-84-milyar-dolar-2874811>, erişim tarihi: 13-02-2023.
- TRT Haber, (2023). Erişim adresi: <https://www.trthaber.com/haber/gundem/90-ulkeden-arama-kurtarma-ekibi-asrin-felaketi-icin-yardimakostu-750998.html>, erişim tarihi: 06.03.2023.

- Türkiye Gazetesi, (2023). Erişim adresi: <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/yasam/binlerce-cana-mezar-oldular-depremde-yikilan-binalarin-toplandigi-enkaz-alani-dag-gibi-yukseliyor-951089>, erişim tarihi: 01.03.2023.
- Türkiye Gazetesi, (2023). Erişim adresi: <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/urkuten-goruntu-depremde-hasar-goren-yollar-cokup-4-metre-kaydi-953274>, erişim tarihi: 23.02.2023.
- Türkoğlu, N. (2001). Türkiye'nin yüzölçümü ve nüfusunun deprem bölgelerine dağılışı. *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 8, 133-148.
- Wiener Zeitung, (2023). Erişim adresi: <https://www.wienerzeitung.at/nachrichten/politik/welt/2179811-Sachschaeden-nach-Erdbeben-in-der-Tuerkei-bei-34-Milliarden-Dollar.html>, erişim tarihi: 27.02.2023.
- Zeit-Online, (2023). Erişim adresi: <https://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2023-02/tuerkei-erdbeben-ueberlebende-un-spendenaufruf>, erişim tarihi: 17.02.2023.
- Yeni Akit gazetesi, (2023). Erişim adresi: <https://www.yeniakit.com.tr/haber/kahramanmaras-depremi-sonrasi-binlerce-yillik-tarih-yok-oldu-sok-detay-goren-gozlerine-inanamayacak-1733614.html>, erişim tarihi: 15.02.2023.
- YTB, (2023). Erişim adresi: <https://ytb.gov.tr/haberler/yurtdisi-turkler-ve-turkiye-tek-yurek>, erişim tarihi: 13.02.2023.
- Zdfheute ZDF. (2023). Erişim adresi: <https://www.zdf.de/nachrichten/heute-sendungen/internationale-hilfe-erdbeben-tuerkei-syrien-video-100.html>, erişim tarihi: 07.02.2023.

EXTENDED ABSTRACT

Earthquakes, a type of natural disaster, are among the most common worldwide, and our country is significantly affected by them. In addition to the loss of life and property damage in these disasters, the media also plays a significant role in reporting and managing earthquakes. The earthquake that occurred in Kahramanmaraş on February 6, 2023, caused great sorrow and concern in the country.

The earthquake caused widespread destruction and loss in Kahramanmaraş and surrounding provinces, creating significant sorrow and concern throughout the country. The Kahramanmaraş earthquake is important for analyzing the media's impact on disaster management and public response, and for raising awareness about adopting a more objective approach. This can help ensure the proper use of media in disaster management and better inform the public. The major disaster of the last century, which garnered widespread coverage in the Turkish and international press, remained a headline-grabbing phenomenon for a long time. News from earthquake zones was shared moment by moment across print and broadcast media. This study examines how the 7.7 and 7.6 magnitude earthquakes centered in Kahramanmaraş were covered in the Turkish and German press under specific headings.

Below, headlines regarding the February 6, 2023, Kahramanmaraş earthquake on Turkish and German news websites are examined, categorized, and explained according to their content. The news items are grouped under five headings: damage/destruction, search and rescue efforts, loss of life, economic damage, aid, and solidarity.

Turkish and German media reports highlighted examples of solidarity and mutual support from Turkish citizens following the earthquake. Turkish media reported that Turkish citizens, both domestically and abroad, organized large-scale aid campaigns and provided information on how this aid was delivered. German media reported that the Turkish community organized aid campaigns among itself and that the German government also sent aid supplies to Türkiye. Similar reports appeared in the Turkish and German media about the material damage and total cost of the earthquakes in Kahramanmaraş and Hatay. Both countries relied on a report published by the Strategy and Budget Presidency, and shared its details. Turkish media reported that the earthquake's material damage was 1.6 trillion Turkish Lira and its total cost was 2 trillion Turkish Lira (\$103.6 billion). Its share of the national income was reported as 9 percent. These reports extensively covered the details of the report and the earthquake's impact.

German media similarly reported on the material damage and total cost of the earthquake. These reports emphasized the magnitude and impact of the earthquake in Türkiye and provided information about the measures and expenditures taken by the Turkish government. Some German media outlets highlighted the earthquake's impact on the Turkish economy and Turkey's perceived lack of preparedness for an earthquake. While German media provided more information about the causes of the earthquake and included expert opinions, Turkish media prioritized the aftermath of the earthquake. Seismic experts like Norbert Gebbeken warned that people in Türkiye should be prepared for earthquakes, highlighting informative news reports to raise earthquake awareness. Turkish media, on the other hand, provided more detailed information on topics such as the extent of the damage and the timing of the rescue.

A commonality between Turkish and German media is their similar reporting on the severity and cost of the earthquake. However, Turkish media covered the report's content and its impact in greater detail, while German media focused more on the earthquake's impact on the Turkish economy. This may be due to the different perspectives of both media outlets. Both media outlets addressed the devastating effects of the earthquake and the resilience of buildings, emphasizing how this disaster threatens people's lives and property. To prevent earthquake disasters and minimize damage, people must be prepared for earthquake risk and build resilient structures. In conclusion, it was determined that both media sources provided different information about the earthquake's impact. Turkish media provided more detailed information, while German media offered a more general perspective. Earthquake disasters should be a reminder for countries to reexamine their emergency plans.

(M-JIS)
MESOPOTAMIA
JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY STUDIES

Citation (Atıf): Gündoğan, R. (2025). “Nine Days” Filminde İrade Ve Simülasyon Diyalektiği: Schopenhauer Ve Baudrillard Okuması. *Mesopotamia Journal of Interdisciplinary Studies*, 5(2), 42-55.
DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/mjis.87813>

“NINE DAYS” FİLMİNDE İRADE VE SİMÜLASYON DİYALEKTİĞİ: SCHOPENHAUER VE BAUDRILLARD OKUMASI

Öğr. Gör. Dr. Ramazan GÜNDOĞAN^{ID}

Anahtar Kelimeler	Öz
İrade Simülakr Simülasyon Nine Days Schopenhauer Baudrillard	Bu çalışma, Nine Days (2021) filmini Arthur Schopenhauer’ın “irade” ve “acı” temelli ontolojik karamsarlığı ile Jean Baudrillard’ın “simülakr” ve “simülasyon” kavramları üzerinden çözümlemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, yaşamın özündeki kör itkinin Schopenhauer’i “yaşama iradesi” bağlamında nasıl temsil edildiğini ve bu varoluşun Baudrillard’ı anlamda nasıl bir “hipergerçek” deneyime dönüştüğünü tartışır. Bu doğrultuda temel problem, modern insanın varoluşu artık doğrudan değil, temsiller ve ekranlar aracılığıyla deneyimlemesi; böylece yaşamın hem metafizik hem simülatif bir düzleme sıkışmasıdır. Çalışma, iki farklı felsefi paradigmayı -Schopenhauer’in 19. yüzyıl metafiziği ile Baudrillard’ın 20. yüzyıl postmodern eleştirisini- çağdaş bir filmde bir araya getirerek, sinemanın felsefi düşüncüyü somutlaştırmadaki gücünü göstermesi bakımından önemlidir. Araştırma, nitel bir tasarıma dayalı olup hermenötik film analizi yöntemiyle yürütülmüştür. Bulgular, Nine Days filminin hem “iradenin acısı”nı hem de “gerçeğin simülasyonunu” aynı anda temsil eden bir varoluş alegorisi sunduğunu ortaya koymuştur. Sonuç olarak film, Schopenhauer’ın “acıdan kurtuluş” arayışıyla Baudrillard’ın “gerçeğin yitimi” eleştirisini birleştirir. Bu bağlamda Nine Days, çağdaş bireyin hem ontolojik hem epistemolojik çıkmazını görünür kılan, modern varoluşun simülatif doğasını sorgulayan özgün bir sinemasal düşünce metni olarak değerlendirilmiştir.
Makale Bilgisi	
Araştırma Makalesi	
Gönderim Tarihi: 16.10.2025 Kabul Tarihi: 05.11.2025 Yayın Tarihi: 25.12.2025	

THE DIALECTIC OF WILL AND SIMULATION IN THE FILM “NINE DAYS”: A READING OF SCHOPENHAUER AND BAUDRILLARD

Keywords	Abstract
Will, Simulacrum Simulation Nine Days Schopenhauer Baudrillard	This study aims to analyze the film Nine Days (2021) through the lens of Arthur Schopenhauer's ontological pessimism based on “will” and “pain” and Jean Baudrillard's concepts of ‘simulacrum’ and “simulation.” The research discusses how the blind impulse at the core of life is represented in the context of Schopenhauer's “will to live” and how this existence is transformed into a Baudrillardian “hyperreal” experience. In this regard, the fundamental problem is that modern humans no longer experience existence directly, but through representations and screens; thus, life is trapped in both a metaphysical and a simulacral plane. The study is significant in that it brings together two different philosophical paradigms—Schopenhauer's 19th-century metaphysics and Baudrillard's 20th-century postmodern critique—in a contemporary film, demonstrating cinema's power to concretize philosophical thought. The research is based on a qualitative design and was conducted using hermeneutic film analysis methods. The findings reveal that the film Nine Days presents an allegory of existence that simultaneously represents both the “pain of will” and the “simulation of reality.” Ultimately, the film combines Schopenhauer's quest for “liberation from suffering” with Baudrillard's critique of the “loss of reality.” In this context, Nine Days is evaluated as an original cinematic text of thought that reveals the contemporary individual's ontological and epistemological impasse and questions the simulacral nature of modern existence.
Article Info	
Research Article	
Received: 16.10.2025 Accepted: 05.11.2025 Published: 25.12.2025	

GİRİŞ

Sinemanın icadıyla birlikte ona verilen ilk tepkinin de felsefi olduğu söylenir (Frampton, 2013, s. 31). Felsefe ile sinema arasındaki ilişki, insanın varoluşuna dair en temel soruları görünür kılmının iki farklı ama birbirini tamamlayan yolu olarak değerlendirilebilir. Felsefe, düşünsel kavramlar aracılığıyla varlığın özünü, bilginin doğasını ve yaşamın anlamını sorgularken; sinema, bu soyut meseleleri imgeler, sesler ve hareket aracılığıyla somutlaştırır.

Bu bağlamda sinema, yalnızca bir sanat formu değil, aynı zamanda çağdaş dünyanın düşünme biçimlerini yansıtan bir “felsefi deney alanı” olarak da okunabilir. Sinematografik anlatılar, izleyiciyi yalnızca bir hikâyenin pasif alıcısı olmaktan çıkararak, kendi varoluşu üzerine yeniden düşünmeye davet eder. Bu tür filmler, insanın ontolojik konumunu, özgürlük arayışını, acı ve anlam deneyimini yeniden tanımlama imkânı sunar.

Gilles Deleuze, sinema ile felsefe arasındaki ilişkiyi hiyerarşik bir yapı üzerinden değerlendirmenin yanıltıcı olduğunu savunur. Ona göre bu iki disiplin arasında tek yönlü bir egemenlik ilişkisi kurmak mümkün değildir; aksine, aralarında karşılıklı ve üretken bir düşünsel etkileşim söz konusudur (2001, s. 64).

Dolayısıyla sinema, yalnızca felsefi kavramların görsel olarak temsil edildiği bir araç olmaktan çıkar; aynı zamanda özgün bir düşünme biçimi geliştirerek felsefi üretimin aktif bir bileşeni hâline gelir. Deleuze’un yaklaşımı, sinemayı imgeler aracılığıyla daha önce düşünülmemiş olanı ortaya koyan yaratıcı ve özgün bir düşünsel alan olarak konumlandırır. Bu çerçevede sinema, felsefi kavramları yalnızca yansıtmakla kalmaz; onları dönüştürerek kendi anlatı yapısı içinde yeniden üretir ve böylece “kendi tarzında felsefe yapan” bir ifade biçimine evrilir (Öztürk, 2018, s. 37).

Sinema sanatında yönetmenden beklenen temel işlev, senaryoyu bilinçli bir düşünsel ve estetik tasarımla görselleştirerek izleyiciye sunmaktır. Ancak bu görselleştirme sürecinde sahnelerin farklı plan ölçekleriyle kaydedilmesi ve akıcı bir kurgu aracılığıyla birleştirilmesi, etkileyici bir sinema anlatısı oluşturmak için yeterli değildir (Çalışkan, 2025, s. 430). Sinema, yalnızca teknik becerilerle değil, aynı zamanda felsefi bir kavrayışla anlam kazanır. Bu bağlamda, yönetmenin anlatıyı biçimlendirme süreci, varoluşsal sorulara dair bir düşünsel derinlik taşıdığından sinema, felsefi bir ifade biçimine dönüşür. Dolayısıyla sinematografik anlatı, yalnızca görsel bir temsil değil, aynı zamanda insanın gerçeklik, anlam ve varoluşla kurduğu ilişkinin sorgulandığı bir düşünsel düzlem olarak değerlendirilmelidir.

Bu çalışma, Edson Oda’nın yönettiği *Nine Days* (2021) filmini, iki farklı döneme ve düşünsel geleneğe ait iki filozofun kavramsal çerçevesi üzerinden okumayı amaçlamaktadır: Arthur Schopenhauer ve Jean Baudrillard. Schopenhauer, dünyanın özünü kör, akıldışı ve doyumsuz bir güç olan “yaşama iradesi”ne indirgerken, insan varoluşunu bu iradenin neden olduğu bitimsiz acının bir sahnesi olarak tanımlar.

Baudrillard ise modern dünyada gerçekliğin yerini temsillerin aldığı bir evrende yaşadığımızı öne sürer; artık imgeler gerçeği yansıtmaz, onun yerini alır. Bu iki düşünür, tarihsel olarak farklı dönemlerde yaşamış olsalar da insanın “gerçeklikle kurduğu ilişki” sorunu etrafında buluşurlar: Schopenhauer, gerçeğin metafizik düzeyde kavranamayacağını; Baudrillard ise, artık böyle bir gerçekliğin kalmadığını savunur.

Bu iki düşünürün kesişiminde *Nine Days*, hem ontolojik hem epistemolojik bir alegoriye dönüşmektedir. Film, yaşamın kendisini deneyimlemeden önce onun hakkında karar vermeye zorlanan varlıkların öyküsünü anlatır. Aday ruhlar, yaşamı yalnızca ekranlar üzerinden, başka insanların anılarını izleyerek tanırlar. Bu anlatı yapısı, Schopenhauer’in “dünya tasarım olarak” anlayışını somutlaştırırken; Baudrillard’ın “hipergerçeklik” kavramının da sinematik bir tezahürünü sunmaktadır.

İzleyici, film boyunca gerçek bir yaşamın temsilini değil, temsilin kendi içinde dönüştüğü yapay bir gerçeklik deneyimini seyrederek. Dolayısıyla film, yalnızca varoluşsal bir hikaye değil; aynı zamanda çağdaş dünyanın “gerçeklik yanılsaması”na dair bir felsefi eleştiridir. Böylelikle de anlatı, Schopenhauer’in metafiziksel iradesi ile Baudrillard’ın postmodern simülasyonunu aynı varoluşsal düzlemde buluşturan bir arayüz olarak işlev görür.

Bu bağlamda çalışmanın temel amacı, Nine Days filmini Schopenhauer'ın "irade" ve "acı" kavramları ile Baudrillard'ın "simülasyon" ve "hipergerçeklik" kuramları üzerinden çözümleyerek, sinemanın insan varoluşuna dair felsefi soruları nasıl temsil edebildiğini göstermektir. Çalışmanın odaklandığı temel problem, çağdaş bireyin varoluş deneyiminin doğrudanlıktan koparak temsiller, ekranlar ve imgeler aracılığıyla yaşanır hale gelmesidir. Bu problem hem metafizik hem epistemolojik düzeyde, insanın "gerçeği" artık yalnızca bir simülasyon aracılığıyla algılaması anlamına gelir.

Bu çalışma, felsefi kavramları soyut düzeyde tartışmak yerine, onları sinematik bir anlatı üzerinden yeniden üretmeyi amaçlar. Böylece felsefi düşüncenin sinemadaki görünürlüğünü artırmakla kalmaz, sinemanın da bir düşünme biçimi olabileceğini gösterir. Bu açıdan çalışma, iki farklı düşünürün görüşlerini birleştirerek çağdaş insanın varoluşsal krizine dair yeni bir perspektif sunar.

Schopenhauer'ın yaşamı acı ve tatminsizlik döngüsü olarak gören karamsar felsefesi, filmdeki aday ruhların varoluşa duyduğu irrasyonel arzuda karşılığını bulur. Baudrillard'ın simülasyon teorisi ise bu arzunun artık otantik bir yaşama değil, medyatik bir "yaşam gösterisi"ne yöneldiğini ortaya koyar.

Çalışma ayrıca, sinema ve felsefe arasındaki ilişkiye katkı sunarak, görsel kültürün düşünsel derinliği nasıl taşıyabileceğini göstermeyi hedefler. Nine Days bu açıdan, çağdaş insanın "var olma", "görülme" ve "seçilme" arzusunu hem Schopenhauer'ı bir trajedi hem Baudrillard'ı bir simülasyon olarak temsil eder. Film, yaşamın anlamına dair klasik felsefi soruları -"Neden varız?", "Gerçek nedir?", "Acıdan kurtuluş mümkün mü?"- günümüz teknolojik çağının estetik diliyle yeniden sorar.

Sonuç olarak, bu çalışma Nine Days'i yalnızca bir varoluş anlatısı olarak değil, aynı zamanda modern insanın hem metafizik hem simülasyonel tutsaklığının sinematik bir yansıması olarak konumlandırmaktadır. Film, Schopenhauer'ın "irade"yi ve Baudrillard'ın "gösterge"yi merkeze alan iki farklı felsefi hattın kesişiminde, çağımızın ruhuna dair derin bir okuma imkânı sunmaktadır. Çalışma, nitel yöntemlere dayalı olarak gerçekleştirilmiş ve hermenötik film çözümlemesi yaklaşımı benimsenmiştir.

Elde edilen bulgular, Nine Days filminin hem Schopenhauer'ın "irade kaynaklı acı" kavramını hem de Baudrillard'ın "gerçekliğin simülasyon yoluyla yitimi" eleştirisini aynı anlatı düzleminde bir araya getiren bir varoluş metaforu sunduğunu göstermektedir. Bu bağlamda film, Schopenhauer'ın acıdan kurtuluş arzusunu Baudrillard'ın gerçekliğin kaybına yönelik postmodern eleştirisiyle harmanlayarak, çağdaş bireyin hem varoluşsal hem de bilgiye dair çıkmazlarını görünür kılar; modern yaşamın simülatif doğasını sorgulayan özgün bir sinemasal düşünce metni olarak değerlendirilmiştir.

1. ARTHUR SCHOPENHAUER: İRADE, ACI VE TASARIM OLARAK DÜNYA

Arthur Schopenhauer'ın varoluşun trajik doğasını temel alan karamsar metafiziği ile Jean Baudrillard'ın gerçeğin yitimini ilan eden postmodern medya eleştirisi, ilk bakışta birbiriyle ilgisiz iki düşünce sistemi olarak görülebilir. Ancak bu iki kuram, modern insanın varoluşsal çıkmazını anlamak için birbirini tamamlayan iki perspektif sunmaktadır. Schopenhauer, varoluşun ontolojik temelini, yani görüngüler dünyasının ardındaki kör ve doymak bilmez "yaşama iradesi"ni ve bu iradenin kaçınılmaz bir sonucu olan "acı"yı deşifre eder (Schopenhauer, 2018).

Baudrillard ise, bu varoluşun günümüzdeki deneyimleniş biçimini, yani gerçeğin kendisinin değil, onun ekranlar ve medya aracılığıyla üretilen kopyalarının (simülakrların) hüküm sürdüğü "simülasyon" evrenini analiz eder (Baudrillard, 2011). Biri "ne" yaşadığımızı, diğeri ise onu "nasıl" deneyimlediğimizi açıklar. Dolayısıyla, Nine Days filminin analizinde bu iki düşünürü bir araya getirmek, hem filmdeki var olma arzusunun temelindeki trajik itkiyi hem de bu varoluşun bir "gösteri" olarak sunulmasının modern doğasını anlamamızı sağlayacaktır.

On dokuzuncu yüzyıl felsefesi, "nereden geldiğimiz" ve "nereye yöneldiğimiz" sorularına ilişkin karşıt perspektiflerin geliştirildiği; insanın, içinde doğduğu dünyanın ayrılmaz bir parçası olarak kavrandığı bir düşünsel dönemdir. Bu dönemde insan ile dünya arasındaki ilişkiyi temellendiren, bu bağı anlamlandıran ve kimi zaman da yücelten çeşitli felsefi yaklaşımlar ortaya çıkmıştır (Janaway, 2007, s. 8).

Bu düşünsel yönelimin öncülerinden biri Schopenhauer'dır. Schopenhauer, metafiziğinde insan ile dünya arasındaki kopmuş ilişkinin nasıl yeniden kurulabileceği sorusuna odaklanmış; "isteme"

kavramını temel alarak, varoluşu içsel ve özsel bağlarla birbirine bağlı katmanlardan oluşan bütüncül bir yapı olarak ele almıştır. Bu anlayış, insanın dünyayla olan bağının kopmaz ve köklü bir ontolojik ilişki üzerinden açıklanabileceğini öne sürer. Her ne kadar bu yaklaşım Schopenhauer’in karamsar bir yaşam felsefesi geliştirmesine zemin hazırlamış olsa da düşünceleri kendisinden sonraki filozoflar üzerinde derin ve kalıcı bir etki bırakmıştır.

Schopenhauer’in düşünsel sisteminin temelleri, Kant’ın eleştirel felsefesi üzerine inşa edilmiştir. Ancak Schopenhauer, Kant’ın teorik felsefesini yalnızca takip etmekle kalmaz; onu hem geliştirir hem de daha sade ve bütüncül bir metafizik çerçeveye dönüştürür. Kant’ın “kendinde şey” kavramından hareket eden Schopenhauer, mekân ve zaman içinde birbirine nedensellik bağıyla bağlı nesnelerin ampirik düzeyde gerçek dünyanın bir yansıması olduğunu, fakat bu dünyanın transandantal anlamda ideal bir niteliğe sahip bulunduğunu ileri sürmektedir. Bu anlayış, onun “temsil (tasarım) olarak dünya” adını verdiği gerçekliğin fenomenal, yani görünüş boyutunu ifade eder. Ne var ki Schopenhauer’e göre, gerçeklik yalnızca temsilden ibaret değildir. Eğer dünya salt temsil düzeyinde kalsaydı, onunla ilgilenmemizin, üzerinde eylemde bulunmamızın ya da ona karşı bir tavır geliştirmemizin anlamı olmazdı. Schopenhauer, insanın dünyayla kurduğu bu etkin ilişkinin, onun irade olarak adlandırdığı metafizik gerçekliğin bir parçası olduğunu gösterdiğini savunur. Bu nedenle, dünya yalnızca görünüş olarak değil, aynı zamanda irade olarak da var olan bir bütündür. Dolayısıyla Schopenhauer’in felsefesinde gerçekliğin iki yönlü bir yapısı bulunur: biri temsil düzeyinde fenomenal dünya, diğeri ise irade düzeyinde numenal, yani görünüşün ardındaki hakiki varlık alanıdır (Cevizci, 2013, s. 464).

Arthur Schopenhauer’in felsefesi, Kant idealizmi ile Hint felsefesinin derin bir sentezini sunarak Batı düşüncesinde radikal bir kırılma yaratmıştır. Onun düşüncesinin merkezinde, dünyanın ikili doğası yer alır: Biri zihnimizin ürünü olan “tasarım”, diğeri ise bu tasarımın ardındaki kör ve akıldışı “irade”. İstenç ve Tasarım Olarak Dünya (Die Welt als Wille und Vorstellung) eserinde Schopenhauer, deneyimlediğimiz dünyanın, zihnimizin uzay, zaman ve nedensellik kalıpları içinde şekillendirdiği bir “tasarım”dan bahseder (Vorstellung). Dünya, “o akılda tasavvur edildiğinden başka bir şekilde düşünülemez” (Schopenhauer, 2011, s. 7). Ancak bu görüngüler dünyası, gerçekliğin yalnızca bir yüzü olarak açıklanmaktadır. Bu fenomenal dünyanın ardında yatan asıl gerçeklik, yani Kant’ın “kendinde şey” olarak adlandırdığı öz, Schopenhauer için kör, amaçsız, doymak bilmez ve sürekli bir devinim halinde olan “yaşama iradesi”dir. Bu irade, yerçekiminden bitkilerin büyümesine, hayvanların içgüdülerinden insanın en karmaşık arzularına kadar doğadaki her gücün temelindeki metafiziksel itkidir (Schopenhauer, 2009, s. 48).

Schopenhauer’in “isteme ve tasarım olarak dünya” düşüncesinde, isteme kavramı ontolojik düzlemde birincil kurucu öge olarak konumlanmaktadır. Tasarım (ya da temsil) ise bu ontolojik yapının fenomenal düzeydeki görünüş biçimini oluşturur. Filozof, istemeyi evrensel bir öz olarak, tüm varlık alanında nesneleşmeyi mümkün kılan temel ilke şeklinde tanımlar (Sans, 2006, s. 41). Bu bağlamda isteme, varoluşun ardındaki dinamik ve metafizik gücü temsil ederken; tasarım, bu gücün evrende aldığı biçimleri, yani görüngü dünyasındaki sonsuz çeşitliliği ifade eder. Başka bir deyişle, isteme varlığın özsel içeriğini, tasarım ise onun algısal tezahürünü oluşturur. Böylece Schopenhauer’in sisteminde dünya, bir yandan istemenin nesneleşmiş hali olarak içkin bir gerçeklik kazanırken, öte yandan tasarım aracılığıyla öznenin bilincinde temsile dönüşmektedir.

Schopenhauer’e göre irade, özünde sürekli bir isteme, arzulama ve yoksunluk hali olarak tanımlanır. Bu sürekli isteme durumu, yaşamın temelinin acı olduğunu ortaya koyar. Filozofa göre hayat, “sıkıntı ile haz arasında sallanan” bir sarkaç gibidir; bir arzu tatmin edildiğinde ortaya çıkan haz, gerçekte yalnızca önceki eksikliğin veya acının geçici olarak giderilmesinden ibarettir. Dolayısıyla haz, doğası gereği menfi bir olgu olarak değerlendirilir; yaşamın olumlu deneyim olarak algılanan anları bile, temelinde acının ve yoksunluğun farkındalığı üzerine inşa edilmiştir (Schopenhauer, 2011, s. 11).

Schopenhauer’e göre varoluşun temel koşulu ve özü acı ve ıstıraptır; onun felsefi sisteminde bu olgular, negatif gibi görünmelerine rağmen müspet, yani olumlu bir doğaya sahiptir (İlhan, 2021, s.160-161). Bu çerçevede acı, istemenin kaynağı ve varlığın itici gücü olarak işlev görür. Birincisi, tüm istekler ve arzular, bir gereksinimden, yani eksiklik ve yokluktan doğar; bu da özünde ıstıraptır. İsteme, bir şeyin yokluğu veya yoksunluğu anlamına gelir ve bu durum birey açısından hoş olmayan, acı verici bir

deneyimdir. Dolayısıyla insan ve hayvan doğası, köken itibarıyla acıya bağlıdır ve bu acı, istemin ontolojik temelini oluşturur. İkincisi, acı hissedilebilir ve pozitif bir olgudur; kendi kendini hissettirme yeteneğine sahiptir. Schopenhauer, acıyı iradenin bir tür tecavüze uğraması olarak tanımlar. Buna karşılık, iyi giden durumlar -örneğin sağlık veya huzur- doğrudan fark edilmez; tıpkı ayakkabının vurduğu küçük bir noktayı hissetmemiz gibi, sadece eksiklik ya da yoksunluk durumları aracılığıyla deneyimlenir. Bu nedenle acı hem varoluşun temel belirleyicisi hem de istemin bilinçli farkındalığını sağlayan bir olgu olarak merkezi bir konumda yer alır (Schopenhauer, 2018, s. 9-10).

Schopenhauer'e göre insanın acı kapasitesinin doruk noktaya ulaşmasında akıl ve mantığın varlığı belirleyicidir. İstencin fenomenal görünüşü, yani tasarım düzlemindeki tezahürü ne kadar gelişirse, deneyimlenen acı da o denli artar. Bilgi tek başına ıstırap yaratmaz; acının hissedilebilmesi için, iradeye yönelen engellerin yanında bilginin de devreye girmesi gerekir. Bu bağlamda, Schopenhauer'in sıkça vurguladığı üzere "Bilgiyi artıran, üzüntüyü de artırır" ifadesi anlam kazanır (2009, s. 229).

Schopenhauer, yaşamın temelinde yalnızca ıstırap bulunduğunu göz önünde bulundurarak, eğer hayattan beklenen amaç ıstırap dışında bir şey değilse, varoluşun anlamsız ve değersiz olacağını ileri sürmektedir. Bununla birlikte, onun sisteminde ıstırap genel bir kural olarak kabul edilir; aksilikler ve felaketler ise istisna niteliğindedir ve dolayısıyla evrensel varoluş düzeninin temel karakteristiğini oluşturur (İlhan, 2021, s.166).

Schopenhauer'in felsefesi, mutluluğu aramaktan çok, acılardan kaçınmayı temel yaşam bilgeliği olarak önermektedir. Akıl sahibi kişi, doğrudan hazzı değil, acısızlığı hedefler. Bu bağlamda kurtuluş, yaşama-istencinin reddi veya sönmesi yoluyla mümkündür. İstencin geçici olarak aşılmasının bir yolu estetik veya sanatsal tefekkürde yatmaktadır. Bu anlarda bilen özne, istemin köleliğinden kurtularak saf bir idrak hâline erişir. Estetik haz, irade ile herhangi bir ilişki içinde olmaksızın ortaya çıkar ve acısız bir deneyim sunar. İstencin bilinçten silinmesi, ıstırapın temel kaynağını ortadan kaldırır; ancak bu durum geçici bir arayış sunar ve kısa bir süre sonra birey tekrar acı deneyimine geri döner (2011, s. 49-50).

Schopenhauer'in ahlak anlayışı, bireyselliğin ilkesi ötesine geçerek varlıkların temel birliğinin farkına varılmasına dayanır. Merhamet, bu birliğin fark edilmesini sağlayan yegane duygu ve temel etik olgudur. Acıma, başkasının acısını kendi acımız gibi hissetmeyi içerir; dolayısıyla İstencin bencillikten arınması için ikinci bir çıkış yolu sunar (Saunders, 2006, s. 77).

Schopenhauer, acıdan kesin olarak kurtulmayı ise çilecilik veya riyazet yoluyla istencin tamamen reddedilmesiyle sağlanacağını ortaya koyar. Bu yol, arzuların söndürülmesini ve cinsel perhiz gibi uygulamaları kapsayarak yaşamın etkili olarak "sıfır noktasına" taşınmasını hedeflemektedir. Schopenhauer'in bu yaklaşımı, Budizm'deki "acı evrenseldir" ve "acının nedeni arzudur" öğretileriyle paralellik gösterir ve nihai sükûneti sağlamayı amaçlar (Sans, 2006, s. 119). Schopenhauer felsefesi, yaşamın değerini ve varoluşun anlamını radikal bir biçimde sorgulayarak, modern insanın gerçeklik algısını ele alan Baudrillard'ın düşüncesine zemin hazırlar.

2. JEAN BAUDRILLARD: SİMÜLAKR, HİPERGERÇEKLİK VE ANLAMIN YİTİMİ

Jean Baudrillard, postmodern düşüncenin en kışkırtıcı figürlerinden biri olarak, modern toplumda "gerçek" kavramının doğasını ve onun temsillerle kurduğu ilişkiyi kökten sorgulamıştır. Baudrillard'a göre içinde yaşadığımız çağ, yalnızca gerçeğin taklit edildiği bir dönem değil, gerçeğin kendisinin ortadan kalktığı ve yerine kendi kendine referans veren modellerin geçtiği bir "simülasyon" çağı olarak tanımlanmaktadır. Bu perspektif, Schopenhauer'in irade ve acı merkezli ontolojisinden farklı olarak, gerçekliğin epistemolojik ve toplumsal temsiller yoluyla yeniden üretildiğini ve çoğu zaman bağımsız bir varlık olarak varlığını sürdüremediğini öne sürmektedir.

Baudrillard'ın felsefesinde en kritik kavramlardan biri olan simülakr, simülasyon olgusunun görünüşü ve temsili olarak tanımlanmaktadır. Simülakr, gerçek ile temsil arasındaki geleneksel ayrımı bulanıklaştırır; artık temsil, gerçekliğe doğrudan işaret etmek yerine kendi içsel kodları ve modelleri aracılığıyla varlık kazanacaktır. Bu çerçevede, simülakrlar, gerçekliğin yerini alarak toplumsal ve kültürel deneyimlerimizi şekillendirir ve bireyin gerçeklik algısını doğrudan etkiler durumdadır (Baudrillard, 1995, s. 10).

Simülakr, Latince simulare (görünmek) kökünden türemiş olup, Baudrillard'a göre gerçekliğe dayanmayan bir temsili ifade eder. Simülakr, herhangi bir köken veya gerçeklikten yoksundur ve gerçeğin modeller aracılığıyla türetilmesini işaret eder. Bir kopyanın kopyası niteliğinde olan simülakrlarda, benzerlikten çok imge ön plandadır. Aynı zamanda simülakr, hakikatin yokluğunu gizleyen bir işlev görür; gerçeklikten bağımsız olarak üretilen simülakrlar, var olmayan bir görüntüyü temsil eder ve cisimsizdir. Bu nedenle simülakrın temel amacı, sahici veya hakiki bir gerçeklik olmadığını ve yalnızca gerçekliğin bir simülasyonunun var olduğunu gizlemektir (Toffoletti, 2014, s. 35).

Baudrillard, simülakrları tarihsel gelişimlerine göre dört aşamada incelemektedir. Birinci aşama, Rönesans'tan Sanayi Devrimi'ne kadar olan dönemi kapsayan doğal simülakrlardır; bu aşamada simülakrlar, gerçeğin sadık bir kopyasını sunmaya ve biçim kopyalama üzerine kuruludur. İkinci aşama, üretici simülakrlar olarak adlandırılır ve sanayileşme dönemine karşılık gelir; simülakr artık biçim üretimine dayanır, makineler aracılığıyla somutlaşır ve kitlesel yeniden üretim süreçlerini ifade eder. Üçüncü aşama ise güncel dönemi temsil eden simülasyon simülakrlardır; bilgi, model ve sibernetik oyunlarla karakterizedir, hipergerçeklik yaratmayı ve total denetimi amaçlar. Son olarak, dördüncü aşama olan fraktal/viral evre, bütünsel gerçeklik niteliğindedir; simülakrlar hızla çoğalır ve yayılır, artık gönderme noktası yoktur ve değer tüm boşlukları doldurarak ışın yayar. Bu evre, simülakrın kendi kendine referans veren en ileri düzeyini temsil eder (2016, s. 87).

Hipergerçeklik, Baudrillard'ın simülasyon kavramıyla eşanlamlı olarak kullandığı ve günümüz toplumsal durumunu karakterize eden temel olgu olarak açıklanmaktadır. Hipergerçeklik, herhangi bir köken veya gerçeklikten yoksun olarak, gerçekliğin modeller aracılığıyla türetilmesi sürecini ifade etmektedir. Bu durum, gerçekten daha gerçek olan, yapay bir evrenin ortaya çıkmasına yol açar. Hipergerçeklikte model, temsil edilen nesneden daha gerçek hale gelir. Bu süreç sonucunda, gerçek ile düşsel arasındaki fark erir ve gerçekliğin yerini imgeler ve göstergeler alır. Böylece hipergerçeklik, toplumsal deneyimin, bağımsız bir gerçeklikten ziyade simülasyonlar aracılığıyla şekillendiği bir durum olarak karşımıza çıkar (2011, s. 14-15).

İletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte birey, gerçeklikten hipergerçekliğe doğru bir yönelim içine girmektedir. İnsanlar, gerçeğin anısını taşıyan imgeler aracılığıyla yönlendirilen ve kendi hakikatini dayatan televizyon gibi araçlarla, görüntü ve gerçekliğin iç içe geçtiği bir taklit evrenine mahkûm edilir. Baudrillard'a göre, gerçeğin bu biçimde katledilmesi bir yok oluş süreci olarak işler; çünkü her şey fazlasıyla mevcuttur ve gerçeklik, işlemsel bir nesne haline dönüşmüştür. Bu durum, bireyin deneyimlediği dünyanın, simülasyon ve göstergeler aracılığıyla yeniden üretildiği hipergerçek bir ortam olarak ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Dağ, 2011, s. 167-168). Simülasyonun hâkim olduğu ve hipergerçekliğin toplumsal deneyimi şekillendirdiği çağda, geleneksel anlam sistemleri, değer yargıları ve toplumsal yapılar çözülerek görünürlüğü yitirir.

Günümüz kapitalist toplumunda, anlamın yapısal çözülmesi ve gerçekliğin giderek belirsizleşmesi dikkat çekici bir biçimde gözlemlenmektedir. Bu çözülme süreci, kültürel ve toplumsal değerlerin erozyona uğramasına, yerleşik anlam sistemlerinin geçerliliğini yitirmesine neden olmaktadır. Gerçekliğin ve anlamın buharlaşması, dijitalleşme ve medyatik temsiller aracılığıyla üretilen sanal ve simülatif gerçekliklerin ön plana çıkmasına zemin hazırlamıştır. Baudrillard'a göre, anlam artık kültürel yapıların içinde, kendi trajik kaderini kabullenmiş bir simülasyon biçiminde varlık göstermektedir. Bu durum, bireyin ve toplumun deneyimlediği gerçekliğin, sabit ve nesnel bir düzlemde uzaklaşarak, simülasyonlar ve göstergeler aracılığıyla yeniden üretildiğini; anlamın ise yerini hipergerçek imgelere bıraktığını ortaya koymaktadır (Baudrillard, 2012, s. 31-32).

Kitle iletişim araçları, kapsama alanına giren tüm anlam yapılarını çözme ve nötralize etme potansiyeline sahiptir. Medya, anlamın ve iletişimin simülatif biçimlerini üreterek, tepkisiz ve sosyolojik bağlamdan yoksun bir "kitle" formunu inşa etmektedir. Bu bağlamda, toplumsal olanın yerini, onu içselleştirerek etkisizleştiren, gösteriye yönelen ve anlamdan ziyade imgeyi talep eden bir kitle almıştır. Kitle, toplumsalın içi boşaltılmış ve kendinden geçmiş bir izdüşümü olarak varlık gösterirken, toplumsal yapı da bu dönüşümle birlikte silinmeye yüz tutmuştur (Adanır, 2015, s. 306-307). Öte yandan, anlamın aşırı yüklenmesi durumunda, anlamın kendisi anlaşılabilir hale gelmekte ve bu yoğunluk altında anlam kültürü çökmeye başlamaktadır. Simülasyon düzeninde, etik, estetik ve

pratik değerler; göstergeler ve imgeler sistemi içinde eriyerek görünürlüğünü yitirir. Batı uygarlığı, simgesel anlamını kaybetmiş bir medeniyet olarak, bu tükenmişliği örtbas etmek amacıyla yapay bir gerçeklik evreni kurgulamıştır. Bu süreç, nihilistik eğilimleri ve varoluşsal boşluğu beraberinde getirmektedir. Baudrillard, bu bağlamda kendisini “kuramsal bir nihilist” olarak tanımlamaktadır. Simülasyon ve enformasyon süreçleri, giderek artan bir belirsizlik ve anlamsızlık üretirken, patafizik; aşırılık, boşluk ve anlamsızlık gibi olguları düşsel bir bilim olarak ele almaktadır (Baudrillard, 2012, s. 91).

Baudrillard’ın simülasyon kuramı yalnızca epistemolojik bir çözümleme değil, aynı zamanda derin bir etik sorudur. Çünkü simülasyon çağında özne, hakikatin değil, göstergelerin sorumluluğunu taşır. Bu durum, “eylemin ahlaki sonuçları” yerine “temsillerin etkileri”nin belirleyici olduğu yeni bir etik düzen yaratır. Nine Days filminde Will karakteri, bu etik muğlaklığın temsilcisidir. O, adayların kaderini belirlerken görünüşte “tanrısal” bir otoriteye sahiptir; ancak gerçekte yalnızca simülasyonun kurallarına boyun eğir.

Baudrillard’ın kuramları, modern insanın gerçeklikle olan bağının nasıl koptuğunu ve deneyimlerinin nasıl bir göstergeler sistemi içinde yeniden üretildiğini ortaya koyar. Bu kuramsal çerçeve, Nine Days filminin analizinde, varoluşun bir ekran gösterisine dönüştüğü dünyayı anlamak için önemli bir araç olacaktır.

3. METODOLOJİ

3.1. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Yöntem

Bu çalışmanın temel amacı, Nine Days filmini, Arthur Schopenhauer’in “irade” ve “tasarım olarak dünya” kavramları ile Jean Baudrillard’ın “simülasyon” ve “hipergerçeklik” kuramları çerçevesinde analiz etmektir. Çalışma, filmin varoluş öncesi seçim sürecini Schopenhauer’in ontolojik karamsarlığıyla, adayların yaşamı deneyimleme biçimini ise Baudrillard’ın epistemolojik eleştirisiyle ilişkilendirerek bütüncül bir yorum ortaya koymayı hedeflemektedir. Çalışmanın önemi, iki farklı felsefi ekolü modern bir sinematik anlatıda bir araya getirmesinde yatmaktadır. Schopenhauer’in 19. yüzyıl metafiziği ile Baudrillard’ın 20. yüzyıl postmodern eleştirisini Nine Days gibi çağdaş bir eserin analizinde buluşturmak, hem bu felsefi kavramlara somut bir uygulama alanı sunmakta hem de filme yeni ve katmanlı bir yorum getirmektedir. Bu sayede çalışma, felsefi teorilerin sinema analizi üzerindeki aydınlatıcı gücünü ve sinemanın felsefi düşünce için nasıl bir ilham kaynağı olabileceğini göstermeyi amaçlamaktadır.

Bu amaç doğrultusunda çalışma, aşağıdaki araştırma sorularını yanıtlamayı hedeflemektedir:

1. Nine Days filmindeki varoluş öncesi seçim süreci, Schopenhauer’in “yaşama iradesi” ve hayatın özündeki “acı” kavramlarıyla nasıl ilişkilendirilebilir?
2. Filmdeki adayların hayatı yalnızca ekranlar aracılığıyla deneyimlemesi, Baudrillard’ın “simülakr”, “simülasyon” ve “hipergerçeklik” teorileri bağlamında nasıl yorumlanabilir?
3. Filmin karakterleri, özellikle Will ve adaylar, Schopenhauer’in etik anlayışı (merhamet, iradenin aşılması) ve Baudrillard’ın modern birey eleştirisi açısından nasıl birer arketip sunmaktadır?
4. Filmdeki “izleme” ve “gözetleme” eylemi, iki düşünürün perspektifinden nasıl bir “tanrısal bakış” ve kontrol mekanizması olarak analiz edilebilir?

Bu araştırma, nitel bir çalışma olarak tasarlanmış olup, Nine Days (2021) filminin Schopenhauer’ci varoluş ve Baudrillardçı simülasyon kuramı perspektiften çözümlemesini amaçlamaktadır. Bu sebeple çalışmada nitel araştırma desenlerinden tematik analiz ve hermenötik yöntem kullanılmıştır.

Tematik analiz, araştırmacıların elde ettikleri nitel verileri sistematik biçimde çözümleyerek çeşitli kodlar, temalar ve kategoriler oluşturmalarına olanak tanıyan bir yöntem olarak açıklanmaktadır (Braun ve Clarke, 2021). Bu yöntemin, verileri düzenli bir şekilde bölümlere ayırma kapasitesi, onu nitel araştırmalarda en yaygın biçimde tercih edilen analiz tekniklerinden biri haline getirmektedir. Bu çalışmada elde edilen veriler, önceden belirlenmiş temalar -yaşama iradesi, acı, merhamet, tasarım,

simülakr, simülasyon, hipergerçeklik, gözetleme, tanrısal bakış- ile araştırma soruları doğrultusunda yapılandırılarak analiz edilecektir.

Hermenötik, metinlerin anlamını çözümlemeye yönelik köklü bir disiplin olarak tanımlanmakta olup, bu alanın temel sorunlarının genellikle sanılandan daha geniş bir kuramsal bağlam içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede hermenötik, yalnızca edebi metinlerin yorumlanmasına özgü bir yöntem olarak değil, aynı zamanda sanatın tüm alanlarına ve bu alanların barındırdığı çok katmanlı anlam yapılarına uzanan kapsamlı bir yaklaşım biçimi olarak ele alınmaktadır. Böyle bir perspektif, edebiyat dışı sanat ürünlerinin de anlamlandırılması gereken birer metin olarak değerlendirilmesini ve bu doğrultuda yorumlama ilkeleri çerçevesinde incelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu yaklaşım, hermenötik bilincin estetik bilinçten daha bütüncül ve kapsayıcı bir yapıya sahip olduğunu ortaya koyar. Estetik deneyim, hermenötik bağlam içerisinde yeniden düşünülmeli; bu yeniden değerlendirme, yalnızca hermenötiğin sınırlarını belirlemekle kalmayıp, sanatın bütünsel biçimde yorumlanmasına da imkân tanıyacaktır. Nihayetinde anlamlandırma süreci, yalnızca mevcut bir anlamın aktarımını değil, aynı zamanda anlamın doğrudan üretildiği dinamik bir olguyu da içermektedir. Bu bakımdan sanat ve diğer geleneksel anlatı biçimleri, anlamın inşa edilmesinde temel belirleyici unsurlar olarak görülmelidir (Gadamer, 2008, s. 231). Bu çerçevede, sinemanın göstergelerle kurduğu ilişki, hermenötik yaklaşımın bu alanda uygulanabilirliğini de mümkün kılmaktadır (Eco, 2012, s. 41). Tematik analizle belirlenmiş olan veriler, Schopenhauerci varoluş ve Baudrillardçı simülasyon kuramı çerçevesinde hermenötik yaklaşımla yorumlanacaktır.

3.2. Sınırlılıklar

Araştırma kuramsal ve yöntemsel olarak bazı sınırlılıklar içermektedir. Çalışma, Nine Days filminin tamamını kapsayan bütüncül bir estetik çözümleme yerine, filmin felsefi arka planına odaklanmaktadır. Schopenhauer ve Baudrillard’ın düşüncelerinin tüm yönleri değil, yalnızca varoluş, temsil, gerçeklik, istenç ve simülasyon kavramları üzerinden bir karşılaştırmalı okuma yapılmıştır.

Ayrıca analizde, filmin belirli sahneleri ve özellikle Will ile Emma karakterleri merkeze alınmıştır. Bu tercih, hem filmdeki felsefi temaların yoğunlaştığı anlatı noktalarını temsil ettiği hem de iki düşünürün temel kavramlarını en görünür biçimde somutlaştırdığı için yapılmıştır. Bu nedenle çalışma, Nine Days’in teknik ve estetik boyutlarını yalnızca kavramsal çözümlemeyi desteklediği ölçüde ele alır; yönetmenlik üslubu, kurgu ve ses tasarımı gibi unsurlar araştırmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE ANALİZİ

4.1. Gerçeklik, Temsil ve Simülasyonun Ontolojisi

Edson Oda’nın yönettiği Nine Days (2021) filmi, varoluşun sancılı eşiğinde duran ruhların, yaşama hakkı kazanmak için verdikleri metafiziksel mücadeleyi merkezine almaktadır. Film, doğum öncesi bir ara-mekânda, bir “seçici” olan Will’in gözetiminde, aday ruhların dokuz gün boyunca çeşitli testlere tabi tutulduğu bir süreci anlatır. Bu süreçte adaylar, yaşamı yalnızca bir dizi televizyon ekranından izleyerek, insan deneyiminin neşe, acı, sevgi ve kayıp gibi temel veçheleriyle dolaylı olarak tanışır. Filmin temel çatışması, Will’in hayatın kaçınılmaz acılarına dayanabilecek “güçlü” bir aday arayışıyla, yaşamı en naif ve kırılgan anlarıyla dahi kucaklamaya hazır olan adayların varoluşsal arzuları arasında şekillenmektedir. Bu yapı, hem Arthur Schopenhauer’in hayatı acı ve tatminsizlik döngüsü olarak gören “yaşama iradesi” felsefesini hem de Jean Baudrillard’ın gerçeğin yerini temsillerin ve ekranların aldığı “simülasyon” evreni kuramını sorgulamak için bir zemin sunar.

Nine Days filminin anlatısı,yalıtılmış bir evde yaşayan Will etrafında şekillenmektedir. Will, daha önce yaşamış bir insan olarak, yeni ruhlara yaşam fırsatı tanımakla görevli bir hakemdir. Süreç, yaşayan bir insanın ölümüyle boşalan “pozisyon” için yeni adayların belirmesiyle başlar. Adaylar, dokuz gün boyunca Will tarafından gözlemlenir ve çeşitli ahlaki ve psikolojik testlere tabi tutulurlar. Bu süreçte hayatı, Will’in evindeki sayısız televizyon ekranından, başka insanların doğum, çocukluk, aşk, hayal kırıklığı ve ölüm gibi anlarını birinci şahıs gözünden izleyerek “deneyimlerler”. Will, adayların bu görüntülere verdikleri tepkileri not alır ve onların hayatın zorluklarına dayanıp dayanamayacağını ölçmeye çalışır. Mike gibi “fazla hassas” bulduğu adayları elerken, Alexander gibi daha özgüvenli görünenleri sınamaya devam eder. Sürecin sonunda yalnızca bir aday seçilir ve doğma şansını elde eder.

Elenen adaylar ise varoluştan silinmeden önce, kendileri için en anlamlı buldukları bir anın Will ve yardımcısı Kyo tarafından yeniden canlandırılmasını deneyimleme şansına sahip olurlar. Will'in katı ve karamsar dünya görüşü, özellikle hayatın basit güzelliklerine ve acılarına karşı duyarlı olan Emma adlı adayla tanışmasıyla sarsılır.

Kuramsal çerçevede ele alınan Schopenhauer'in ontolojik karamsarlığı ve Baudrillard'ın postmodern gerçeklik eleştirisi, *Nine Days* filminin anlatısal ve tematik yapısını deşifre etmek için bir anahtar işlevi görür. Film, bir yanda var olmanın temelindeki Schopenhaueryan “irade” ve “acı”yı sorgularken, diğer yanda bu varoluşun bir Baudrillardcı “simülasyon” aracılığıyla nasıl deneyimlendiğini gözler önüne serer.

Filmin temel önermesi -varoluşun, gerçek yaşam deneyiminden yalıtılmış bir mekanda, ekranlardaki temsiller üzerinden değerlendirilmesi- Baudrillard'ın simülasyon teorisi için kusursuz bir alegori teşkil eder. Adaylar, hayatı doğrudan deneyimlemezler; onu yalnızca sayısız televizyon ekranından, başka insanların gözünden izlerler. Bu ekranlarda akan doğum, neşe, acı ve ölüm anları, Baudrillard'ın terminolojisiyle “gerçekliğin simülakrları”dır. Bunlar, gerçeğin kendisi değil, onun kodlanmış, filtrelenmiş ve yeniden üretilmiş kopyalarıdır. Adaylar, “gerçeğin çölü”nde, gerçeğin kendisinden yoksun bırakılmış bir halde, onun kopyalarıyla beslenirler. Bu durum, onları “hipergerçek” bir deneyimin içine sokar; izledikleri yaşam, asıl yaşamdan daha yoğun, daha “anlamlı” ve daha stilize edilmiş bir gösteriye dönüşür; zira “iletişim araçları toplumsallaşmayı sağlamaya yönelik araçlar değil, toplumsalın kitleler içinde için için kaynamasını/erimesini sağlayan araçlardır” (Baudrillard, 2011, s. 121). Böylelikle yaşam ile televizyon arasındaki ayrım eriyerek yaşamın kendisi bir ekrana dönüşmektedir.

Will'in elenen adaylara sunduğu “anlamlı bir anı yeniden üretme” önerisi, simülasyon sürecinin en üst aşaması olarak yorumlanabilir. Bu uygulama, kaybedilmiş ya da hiç yaşanmamış bir gerçekliğin yerine, onun idealize edilmiş ve estetik biçimde yeniden kurgulanmış bir versiyonunu yerleştirme girişimidir. Adaylar, doğal bir sahilde yürümek yerine, ışıklandırma sistemleri, rüzgâr makineleri ve ses düzenekleriyle oluşturulmuş yapay bir sahil atmosferinde bu deneyimi yaşarlar. Bu durum, Baudrillard'ın “gerçeklikten daha gerçek” olarak tanımladığı hipergerçeklik olgusunun sinemasal bir yansımasıdır. Gerçek olanın yokluğunda, onun kusursuz taklidi, teselli edici bir gerçeklik biçimi olarak sunulmaktadır.

4.2. İrade, Yaşam ve Acının Ontolojisi

Adayların, Will'in yaşamın acı dolu doğasına ilişkin tüm uyarılarına ve sürecin belirsizliklerine rağmen doğmayı ve var olmayı arzulamaları, Schopenhauer'in irrasyonel ve kör “yaşama iradesi” kavramının somut bir yansımasıdır. Bu istek, akla dayalı bir gerekçeye sahip değildir; bireyler, yaşamın özünde acı ve ıstırapın bulunduğunu bilseler dahi, varlığa yönelen bilinçsiz ve engellenemez bir güdüyle hareket ederler. Schopenhauer'e göre bu irade, “canlılarda yaşama yönelimi ya da yok oluşa karşı direnme ve onu kontrol altına alma eğilimi” şeklinde tezahür eder (Schopenhauer, 2011, s. 7). Filmdeki adaylar, tam da bu temel güdünün taşıyıcıları olarak konumlandırılmaktadır (Schopenhauer, 2009, s. 48).

Will karakterinin seçim kriterleri, Schopenhauer'in karamsar dünya görüşünü somutlaştırır. Will, adaylarda “direnç”, “dayanıklılık” ve acıya tahammül edebilme yetisi aramaktadır. Zira onun bakış açısına göre yaşam, temelde bir mücadele alanı ve ıstırapla örülü bir süreçtir. Bu nedenle, Mike gibi “duygusal açıdan kırılğan” olarak nitelendirdiği adayları, yaşamın kaçınılmaz acıları karşısında başarısız olacakları düşüncesiyle elemektedir. Bu yaklaşım, Schopenhauer'in yaşamın özünde acı barındırdığı ve mutluluğun yalnızca bu acının geçici yokluğundan ibaret olduğu yönündeki temel tezini destekler (Schopenhauer, 2010, s. 20).

Emma karakteri ise bu denklemi bozar. Emma karakteri, anlatının genel yapısında yerleşik olan varsayımları sarsan bir figür olarak öne çıkar. Diğer adayların çoğu yalnızca olumlu ve keyifli anlara odaklanırken, Emma hem acıyı hem de merakı ve estetik güzelliği bir bütün olarak benimser. Bu yaklaşımı, Schopenhauer'in estetik tefekkür yoluyla iradeden geçici bir özgürleşme sağlama düşüncesinin somut bir örneği olarak değerlendirilebilir. Emma'nın son olarak seçtiği an -sade bir kumsal yürüyüşü- iradeye bağlı arzuların ötesinde, saf bir düşünsel deneyim olarak yorumlanabilir. Filmde bu düşünce, özellikle Emma'nın doğaya ve gündelik güzelliğe yönelen bakışlarında görsel bir

dile dönüşür. Kamera, Emma'nın çevresine duyduğu merakı uzun planlarla, sessiz geçişlerle ve doğrudan bakışlarla aktarır. Bu sahnelerde müzik ya da diyalog azalır, zaman adeta askıya alınır. İzleyici, karakterle birlikte "iradeden arınmış bir seyir" deneyimler. Bu anlatım biçimi, Schopenhauer'in "dünyayı yalnızca temsil olarak görmek" fikrinin sinemasal bir karşılığıdır; çünkü bu anlarda karakter de izleyici de yaşamın acısından değil, onun saf görünüşünden etkilenir.

4.3. Yaşamın Temsili ve Gerçekliğin Yeniden Üretimi

Bu bölümde Schopenhauer ve Baudrillard'ın düşünsel yaklaşımları birbirine eklemlenir. Filmdeki adaylar, yaşamın Schopenhaueryan özünü, yani varoluşun kaçınılmaz acısını sorgulamak durumundadır; ancak bu sorgulama süreci yalnızca Baudrillard'ın tanımladığı hipergerçek ekranlar aracılığıyla gerçekleşir. Will, yaşamını yitirmiş bir bireyin geçmişine ait kayıtları kullanarak yeni adaylar için bir "gerçeklik" kurgular. Bu durum, Baudrillard'ın "modellerin önceliği" kavramının somut bir örneğini sunar: Gerçeklik, artık onu üreten temsillerin ardından gelmektedir. Böylece filmdeki yaşam deneyimi, Schopenhauer'in öne sürdüğü "gerçek" acı ve irade çatışmasından ziyade, Baudrillard'ın tanımladığı biçimiyle, sürekli yeniden üretilen ve tüketilen bir gösterge sistemine dönüşür. Ekranlar, acıyı yalnızca temsil etmekle kalmaz; onu gerçeklikten soyutlanmış bir gösteriye dönüştürür. Bu bağlamda, adayların "yaşama iradesi" artık özgün bir varoluşa yönelmiş bir dürtü değil; doğrudan simülasyonun parçası olma halini alır.

4.4. Ölüm, Yokluk ve Metafizik Deneyim

Filmde elenen adayların yavaş adımlarla bir boşluğa doğru ilerleyerek "yok olmaları", Schopenhauer'in ölüm ve hiçlik üzerine geliştirdiği düşüncelerle dikkat çekici bir paralellik taşır. Bu adayların, varoluşlarının sona ermesinden önce son bir "anlamli an" yaşama arzusu, bireysel iradenin nihai bir çırpınışı olarak değerlendirilebilir. Schopenhauer'e göre ölüm, bireyselleşme ilkesinin (principium individuationis) ortadan kalkması ve kör iradenin fenomenal dünyadan geri çekilmesidir (Schopenhauer, 2018, s. 61). Bu durum, mutlak bir yok oluşu değil, bireysel bilincin sonlanmasını ifade eder; zira ona göre "kişiye özgü bir ölümsüzlük, ölümden sonraki yaşam ya da sonsuzluğu deneyimleyen bir ruh" mevcut değildir (Cartwright, 2010, s. 394). Filmde adayların anılarının silinmesi ve varoluştan çekilmeleri, bu metafiziksel yokluk anlayışının görsel bir temsili olarak yorumlanabilir.

Bu "yok oluş" süreci, aynı zamanda Baudrillard'ın "simgesel ölüm" kavramıyla da örtüşmektedir. Filmde elenen adaylar, fiziksel anlamda ölmekten ziyade, "gerçek" olma ihtimallerini yitirerek simülasyon evreninden silinirler. Bu bireyler, sistemin dışında kalan, kodlara dahil olamayan varlıklar olarak konumlanır. Baudrillard'a göre, çağdaş toplumda ölüm dahi artık simgesel bir değiş tokuş niteliğini kaybetmiş ve sistem tarafından dışlanmış bir veri biçimine indirgenmiştir (Baudrillard, 2016). Adayların sessizce ortadan kaybolmaları, bu simgesel anlamdan yoksun, steril ve bürokratik bir yok oluş biçimini çağrıştırmaktadır.

4.5. Etik, Empati ve İradenin Aşılması

Schopenhauer'e göre merhamet, "başkasının acısını kendi acısı gibi hissedebilme" yetisiyle bireysel bencilliği aşan ve bireysellik yanılsamasını kıran temel bir etik ilkedir (Atayman, 2004, s. 127). Will karakterinin anlatı boyunca geçirdiği dönüşüm, Schopenhauer'in "merhamet" merkezli etik anlayışı çerçevesinde değerlendirilebilir. Başlangıçta, geçmişte yaşadığı acıların etkisiyle sert, yargılayıcı ve duygusal olarak mesafeli bir tavır sergileyen Will, Emma'nın varoluşa yönelik saf ve önyargısız ilgisi karşısında dönüşüm sürecine girer. Emma'nın gündelik ve sade anlarda hem neşeyi hem de acıyı içtenlikle deneyimlemesi, Will'in kendi bireysel iradesi ve ıstırapının ötesine geçme çabasını tetikler. Will'in filmin sonunda, elenen bir adayın yeniden canlandırılan anına katılarak gözyaşı dökmesi, bu etik dönüşümün zirvesini oluşturur.

Bu dönüşüm, Schopenhauer felsefesindeki "iradenin reddi"ne giden yollardan birini, yani başkalarının ıstırapını anlama ve paylaşma yoluyla kurtuluşa ulaşma temasını canlandırır. Will, artık hayatı yalnızca acıdan ibaret bir sınav olarak görmekten vazgeçer ve Emma sayesinde, acının ve neşenin iç içe geçtiği varoluşun estetik değerini kavrar. Bu, iradenin kör esaretinden bir anlığına da olsa kurtulmaktır.

4.6. İzleme, Gözetleme ve Tanrısal Bakış

Will'in sayısız ekran üzerinden hayatları izleyerek yargılama eylemi hem ilahi bir gücü hem de modern bir gözetim mekanizmasını çağrıştırır. Bu “tanrısal bakış”, kendinde bir çelişki barındırır. Schopenhauer perspektifinden Will, dünyadaki ıstırapı anlayan fakat ondan yalıtılmış, kayıtsız bir figürdür. Baudrillard perspektifinden ise Will'in anlama aracı olan ekranlar, onun bilgisini tam da inorganik ve simüle edilmiş kılan şeydir. Will'in odası, artık merkezi bir gözetleme kulesi olmayan, gözetimin ağlar ve ekranlar aracılığıyla her yere yayıldığı bir medya mikrokozmosunu temsil eder. Dolayısıyla Will'in iktidarı bir yanılsamadan ibarettir: O, acı dolu “gerçek” bir dünyaya açılan kapının bekçisidir, ancak kendisi bile bu dünyaya yalnızca hipergerçek imgeler aracılığıyla erişebilmektedir. Bu durum onu aynı anda hem bir tanrı hem de kendi kurduğu simülasyonun bir mahkûmu yapar; bu, gücün ve kontrolün hipergerçek bir evrende nasıl kendi parodisine dönüştüğünün de bir kanıtı olarak değerlendirilebilir.

SONUÇ

Edson Oda'nın yönettiği “Nine Days” (2021), izleyiciyi alışılmışın dışında bir varoluşsal sorgulamanın merkezine yerleştirmektedir. Film, doğmamış ruhların, yaşama hakkı kazanmak için dokuz gün süren zorlu bir “iş görüşmesi” sürecinden geçtiği benzersiz bir önerme sunar. Bu özgün kurgu, basit bir fantastik anlatının ötesine geçerek, varoluşun doğası, seçimin ahlaki ağırlığı, hafızanın bir lütuf mu yoksa bir yük mü olduğu ve nihayetinde yaşamı anlamlı kılanın ne olduğu gibi derin felsefi sorular için güçlü bir alegoriye dönüşür. Filmin bu soyut kavramları, adayların diyalogları, ahlaki ikilemleri ve görüşmecisi Will'in kuşkucu dünya görüşü ile adaylardan Emma'nın takdir dolu bakış açısı arasındaki diyalektik üzerinden katman katman işlediği görülmektedir. Filmin felsefi gerilimi, seçim sürecinin geçtiği mekân ve bu mekânın kurallarında kurulur. Bu süreç, sadece “var olmak” ile “yaşamak” arasındaki temel ayrımı net bir şekilde ortaya koymakla kalmaz, aynı zamanda yaşamın değerini tanımlayan temel unsurları da sorgular.

Bu çalışma, Nine Days filminin felsefi derinliğini, Arthur Schopenhauer'in varoluşsal acı ve irade felsefesi ile Jean Baudrillard'ın hipergerçeklik ve simülasyon kuramlarını birleştirerek analiz etmiştir. Analiz, filmin yalnızca bir varoluş dramı olmadığını, aynı zamanda modern insanın gerçeklikle, acıyla ve anlamla kurduğu karmaşık ilişkiye dair güçlü bir alegori olduğunu ortaya koymuştur. Film, Schopenhauer'in ontolojik sorgulamaları ile Baudrillard'ın epistemolojik eleştirileri için son derece verimli bir zemin sunmaktadır.

Araştırma sorularına yönelik temel bulgular şu şekilde özetlenebilir: Filmdeki doğum öncesi seçim süreci, adayların acı dolu bir hayata yönelik kör ve akıldışı arzusunu, Schopenhauer'in “yaşama iradesi” kavramının bir tezahürü olarak sunmaktadır. Will'in adaylarda aradığı “dayanıklılık”, hayatın özünde “acı” olduğu ve varoluşun bir mücadeleden ibaret olduğu yönündeki karamsar dünya görüşüyle doğrudan ilişkilidir. Adayların yaşamı yalnızca ekranlar aracılığıyla deneyimlemesi, Baudrillard'ın kuramları bağlamında, gerçeğin yerini temsillerin aldığı bir “simülasyon” durumu olarak yorumlanmıştır. İzlenen yaşam kesitleri “simülakr”, deneyimin kendisi ise “hipergerçek” olarak tanımlanmıştır. Elenen adaylar için bir anının yeniden canlandırılması ise, yitirilmiş gerçeğin yerine onun mükemmel kopyasının konulduğu nihai simülasyon eylemidir.

Will karakteri, başlangıçta kendi acısına hapsolmuş bireysel iradenin bir arketipiyken, Emma ile etkileşimi sayesinde Schopenhauer'in “merhamet” etiğini benimseyerek bu iradeyi aşma potansiyeli gösteren bir dönüşüm geçirir. Adaylar ise kolektif “yaşama iradesi”nin taşıyıcıları ve Baudrillard'ın pasifize edilmiş, ekranlar aracılığıyla güdümlenen modern birey eleştirisinin birer örneği olarak işlev görürler. Filmdeki “izleme” ve “gözetleme” eylemi, iki düşünürün perspektifinden ikili bir anlama sahiptir: Bir yanda, varoluşun acısına kayıtsız kalan bir “tanrısal bakış” ve güç yanılsamasını, diğer yanda ise her şeyi şeffaf kılan ve kontrol eden Baudrillardcı medya ve gözetim sistemlerinin bir eleştirisini sunar. Bu bakışın, hem bakanı (Will) hem de bakılanı (adaylar) bir sistemin tutsağı haline getiren ironik doğası vurgulanmıştır.

Günümüz dijital kültürü, Nine Days'in öngördüğü temsil-gerçeklik diyalektiğini daha da derinleştiren bir simülasyon alanı yaratmıştır. Birey, tıpkı filmdeki aday ruhlar gibi, yaşamı doğrudan deneyimlemek yerine ekranlar, veri akışları ve algoritmik temsiller aracılığıyla dolaylı biçimde yaşamaktadır. Sosyal medya imgeleri, sanal kimlikler, yapay zekâ üretilmiş içerikler ve “derin sahte”

(deepfake) görüntüler, Baudrillard'ın “hipergerçeklik” kavramını dijital çağın görsel ekonomisinde yeniden doğrular niteliktedir. Bu ortamda hakikat, temsillerin ve verinin sonsuz döngüsüne karışarak çözülmekte; özne ise kendi varoluşunun bile bir simülasyona dönüştüğünü fark etmektedir. Dolayısıyla Nine Days, yalnızca Schopenhauer'ın “iradenin acısı”nı ve Baudrillard'ın “gerçeğin yitimi”ni birleştiren metafizik bir alegori olarak değil, aynı zamanda dijital çağın etik, estetik ve varoluşsal sınırlarını öngören bir düşünce deneyimi olarak okunabilir.

Sonuç olarak, bu çalışma felsefi kuramların sinematik anlatıları anlamlandırmadaki dönüştürücü gücünü bir kez daha göstermiştir. Nine Days gibi eserler, Schopenhauer ve Baudrillard gibi düşünürlerin kavramsal araçlarıyla okunduğunda, modern insanın varoluşsal ve epistemolojik çıkmazlarına, anlam arayışına ve gerçeklikle kurduğu kırılgan bağa dair derin ve rahatsız edici bir ayna tutmaktadır. Film, var olmanın acısını ve bu acının temsiline baştan çıkarıcılığını aynı anda sorgulayarak çağımızın ruhunu yakalamayı başarmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adanır, O. (2003). *Eski dünyaya yeni bir bakış, Baudrillard, Berkes, Mauss ve Ülgener üzerinden kuramsal bir deneme*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Atayman, V. (2004). *Varolmanın acısı: schopenhauer felsefesine giriş*. İstanbul: Donkişot Yayınları.
- Baudrillard, J. (1995). *Kötülüğün şeffaflığı aşırı fenomenler üzerine bir deneme*. (1. Baskı), (Çev. Emel Abora-Işık Ergüden), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2011). *Simülakrlar ve simülasyon*. (6.Basım), (Çev. Oğuz Adanır), Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2012). *Kusursuz cinayet*. (Çev. Necmettin Sevil), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2016). *Simgesel değiş tokuş ve ölüm*. (Çev. Oğuz Adanır), (4. Basım) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Braun, V. ve Clarke, V. (2021), *Thematic analysis a practical guide*. (1. Baskı). London: Sage Publication.
- Cartwright, D. E. (2010). *Schopenhauer* (Çev. S. Erduman), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Cevizci, A. (2013). *Felsefenin kısa tarihi*. (2. Baskı). Say Yayınları.
- Çalışkan, F. (2025). *Sinema görüntüsünde atmosfer yaratımı: örnek bir uygulama*. Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 15(2), 429-457. <https://doi.org/10.7456/tojdac.1614882>
- Dağ, A. (2011). *Ölümçül şiddet: Baudrillard'ın düşüncesi*. İstanbul: Külliyyat Yayınları.
- Deleuze, G. (2001). *Cinema 2: The time-image*, (H. Tomlinson, R. Galeta), Minneapolis: TheUniversity of Minnesota Press.
- Frampton, D. (2013). *Filmozofi*. (Çev. Cem Soydemir), İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Eco, U. (2012). *Yorum ve aşırı yorum*. (8. Baskı), (Çev. Kemal Atakay), İstanbul: Can Yayınları.
- Gadamer, H. G. (2008). *Hakikat ve yöntem - Cilt 1*. (Çev. Hüsamettin Arslan ve İsmail Yavuzcan), (1. Baskı), İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- İlhan, A. (2021). *Spinoza, Kant, Schopenhauer ve Nictzsche felsefesinde duyguların anatomisi*. İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Janaway, C. (2007). *Schopenhauer - çok kısa bir başlangıç* (Çev. Haydar Öztürk), İstanbul: İKÜ Yayınevi
- Öztürk, S. (2018). *Sinema felsefesine giriş: film-yapımı felsefe*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Sans, E. (2006). *Schopenhauer*. (Çev. Işıl Ergüden). Ankara: Dost Yayınevi.
- Saunders, Thomas, B. (2006) *Schopenhauer*. (Çev. Ahmet Aydoğan), Say Yayınları, İstanbul.

Schopenhauer, A. (2009). *İsteme ve tasarım olarak dünya*. (Çev. Levent Özşar), İstanbul: Biblos Yayınları.

Schopenhauer, A. (2010). *Hayatın anlamı*. (3. Baskı), (Çev. Ahmet Aydoğan), İstanbul: Say Yayınları.

Schopenhauer, A. (2011). *Din üzerine*. (2. Baskı), (Çev. Ahmet Aydoğan), İstanbul: Say Yayınları.

Schopenhauer, A. (2018). *Dünyanın ıstırapı üzerine*. (1. Baskı) (Çev. Ferhat Jak İçöz), İstanbul: Kafka Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

This study aims to analyze Edson Oda's film *Nine Days* (2021) through a philosophical reading in light of Arthur Schopenhauer's concept of “will” and Jean Baudrillard's theories of ‘simulacrum’ and “simulation.” The main objective of the study is to discuss the modern individual's existential predicament and their relationship with reality through two separate but intersecting intellectual strands: Schopenhauer's pessimistic view, which bases the essence of life on an ontology rooted in suffering and will, and Baudrillard's critique of the production of representations, or simulacra, that replace truth in postmodern society. *Nine Days* is considered a unique work that cinematically brings together these two lines of thought, discussing the individual's existential struggle on both a metaphysical and a simulation-based plane.

The research was conducted using a qualitative approach; the film was analyzed using hermeneutic methods and thematic analysis techniques. In this context, the film's scene structure, the level of representation of the characters, its spatial organization, and visual imagery were evaluated comparatively using Schopenhauerian and Baudrillardian conceptual frameworks. Themes examined include “will and pain,” “surveillance and representation,” “compassion,” “aesthetic contemplation,” “hyperreality,” and “simulacrum production.” The research method is based on the assumption that cinema texts can be read not only aesthetically but also as philosophical sign systems. Therefore, the film is treated as a “text”; its stage structure and character interactions are interpreted within a dialogue between Schopenhauer's concept of “world design” and Baudrillard's concept of the “signifying universe.”

The analysis findings show that *Nine Days* brings together both Schopenhauer's concept of the will to live and Baudrillard's critique of hyperreality on a cinematic plane. The character of Will, central to the film, represents a tragic example of Schopenhauer's concept of “the objectification of will” through his task of selecting and evaluating human lives. Will exists on both a metaphysical and simulational boundary as a figure who cannot directly experience life but constantly observes its reflections. The process of candidates being selected for life points to the irrational and insatiable nature of human will: the desire for life despite knowing pain reflects Schopenhauer's inevitable cycle of the “will to live.” In this context, the film works with the irrepressible nature of will alongside the individual's constant desire for reproduction.

In a Baudrillardian context, the film centers on the experience of life through simulation and the blurring of boundaries between reality and representation. Will's observation of souls through screens establishes a hyperreality where representations replace reality. This space parallels Baudrillard's idea of the “primacy of the model”: the experiences here no longer refer to a reality, but only to their own copies. Thus, the process of choosing life in the film symbolizes the modern individual's search for an ethical and ontological choice detached from reality in the media age. Each candidate's observation process also identifies with the viewer's cinematic experience; thus, the viewer ends up watching their own simulation alongside the characters in the film. At this point, the film is not merely a narrative but also a “metafilmic simulation” mechanism.

On an aesthetic level, the character of Emma represents artistic intuition, the only realm in which Schopenhauerian “liberation from will” is possible. Emma's way of experiencing life provides a temporary liberation from will through her ability to perceive beauty despite suffering. In this way, the film visualizes Schopenhauer's concept of “aesthetic contemplation” while simultaneously navigating the boundaries of Baudrillardian “artificial sensitivity production.” Will's act of presenting the candidates with reenactments of their experiences is an act of producing false but satisfying representations that will replace reality. These representations function both as a consolation that

alleviates pain and as an illusion that takes the place of reality. This dual structure forms the dialectical nature of the film: the consolation of simulation against the suffering of will.

In conclusion, the study approaches the film *Nine Days* not only as an existential narrative but also as a philosophical text concerning the modern human's crisis of truth. Schopenhauer's assertion that “the world is a stage of suffering” and Baudrillard's claim that “simulation has replaced reality” operate on two complementary levels in the film. These two lines of crisis, one metaphysical and the other epistemological, offer an important intersection for understanding the existential experience of the contemporary individual. When the life experience reconstructed in the simulated universe of *Nine Days* is combined with Schopenhauer's inevitability of will, it reveals that human salvation is impossible on both the existential and representational levels. This situation demonstrates that contemporary cinema is not only a narrative but also an effective tool in the production of philosophical thought.

The overall result of the study is that *Nine Days* offers a cinematic experience that visualizes the contemporary human being's detachment from reality and search for meaning, situated at the intersection of Schopenhauerian pessimism and Baudrillardian simulation criticism. By making visible the dialectic of images that have replaced truth and an irrepressible will, the film implies that the individual's existence is no longer grounded entirely in a philosophical or entirely in a virtual realm, but rather at the boundary where these two intertwine.

A STUDY ON THE SELF-EFFICACY PERCEPTIONS OF REFUGEE STUDENTS IN SECONDARY SCHOOL IN TÜRKİYE ON TURKISH SPEAKING SKILLS¹

Dr. Mehmet KARDOĞAN²

Keywords	Abstract
Perception Refugee Students Self-Efficacy Speaking Skills Teaching Turkish to Foreigners.	In this study, it is aimed to determine the self-efficacy perceptions of Turkish speaking skills of refugee students studying at secondary school level in Türkiye according to various variables. For this purpose, descriptive survey model, one of the quantitative research approaches, was used in the study. The participants of the study consisted of a total of 200 refugee students studying at Mezitli Imam Hatip Secondary School in Mezitli district of Mersin province in the 2023-2024 academic year. The data of the study were collected with the "Self-Efficacy Scale for Bilingual Students' Speaking Skills in Turkish Lesson" developed by İşçi (2019) and the "Personal Information Form" developed by the researcher. Descriptive statistical techniques and t-test for independent samples and one-way analysis of variance (ANOVA) for variables with more than two groups were used to analyze the collected data. At the end of the study, it was determined that refugee students' self-efficacy perceptions of Turkish speaking skills were at a moderate level. In addition, it was determined that students' self-efficacy perceptions of Turkish speaking skills were significant according to gender, mother tongue, place of birth, length of stay in Türkiye and reason for being in Türkiye, but did not show a statistically significant difference according to age variable. Based on these results, suggestions were made to those concerned.
Article Info	
Research Article Received: 21.09.2025 Accepted: 23.10.2025 Published: 25.12.2025	

ETHICS STATEMENT: For the survey application of this study, ethics committee approval dated 19.02.2024 and numbered 316675 was obtained from Başkent University Ethics Committee.

1. INTRODUCTION

In recent years, migration movements have increased due to wars, economic depressions, political instabilities, climate changes, epidemics, etc. in the world and this mobility has led to refugee and asylum seeker flows. It would be useful to define the concepts of refugee, asylum seeker and temporary protection, which are generally used interchangeably but have minor differences between them. These differences can be listed as purpose, reason, request and current conditions. Although there are minor differences between these concepts, their common points are used to define people who are exposed to migration. When the relevant literature is analysed, it is understood that there is no common definition of temporary protection. However, the concept of temporary protection is defined in Article 2 of the Temporary Protection Directive 2001/55/EC of the European Union dated 20 July 2001. (a) of Article 2 of the Temporary Protection Directive 2001/55/EC of the European Union of 20 July 2001, "In the event of a mass influx of displaced persons from third countries who are unable to return to their country of origin, or in the event of an imminent danger of a mass influx, in particular where there is a risk that the asylum system will not be able to cope with the influx without its effective functioning being adversely affected, immediate and temporary protection shall be granted to

¹ This study is based on the PhD thesis of the corresponding author.

² Turkish Education, mhmtkardogan13@gmail.com

such persons in the interests of the persons concerned and other persons seeking protection" (Temporary Protection Directive, 2001). The term "refugee" is used to describe individuals who have left their homeland for reasons such as security, freedom, survival, religion, race, political beliefs, or war, and who are forced to live in different countries but have not obtained legal status (Bozbeyoğlu, 2015). The term "refugee" is used to describe individuals who have migrated to a safer country due to a lack of personal safety in their country of origin and have been granted protection by the country to which they have migrated (Korkmaz, 2014:38). In the migration of refugees and asylum seekers, war, persecution, violence, and ethnic and religious oppression are involved, so it is not a voluntary change of location but a sudden and forced one. Therefore, it can be said that one of the main factors behind these actions is the threat to people's lives and freedoms. A refugee is a person whose life safety is in danger in his/her country of residence due to war, faith, race or political reasons and therefore seeks refuge in a safer country, but has not gained legal status" (Bozbeyoğlu, 2015; Korkmaz, 2014). Since war, persecution, violence, ethnic and religious oppression are in question in the migration of refugees and asylum seekers, it is not a voluntary relocation, but a sudden and compulsory relocation. Therefore, it can be said that one of the main factors behind these actions is the threat to people's lives and freedoms.

As a social being, man is in constant interaction with his environment. Communication, which is one of the basic elements of life, plays a vital role for the individual to survive in the environment in which he/she lives. Through communication, people try to understand each other's feelings and thoughts. For this reason, human beings need to communicate with others from the moment they are born. The communication tool that effectively realises feelings and thoughts between individuals is speech (Gündüz & Şimşek, 2014:21). Speech is a basic form of expression that enables an individual to express his/her feelings, thoughts and wishes in a vocal and verbal form. This skill, which is at the centre of the communication process, enables not only the exchange of information between individuals, but also the construction and maintenance of social relations. According to Gürzap (2000:33), speech is the process by which the sender conveys the meanings of his/her inner world to the other party through various sound units and in this respect it is one of the most indispensable components of communication.

Speech stands out among narrative-based skills as being unique to humans and is considered one of the most distinctive features that distinguish the individual from other living species (Kardaş & Kardaş, 2020). While human beings structure their thinking and meaning-making processes largely through language, the ability to speak as the expression of this process plays a vital role in the individual's identity construction and self-realisation as a social being.

Speech, which increases the effectiveness and visibility of the individual in society, is a functional tool in the establishment and maintenance of social interactions. Arıcı (2022) states that speaking skill makes important contributions to establishing healthy relationships with one's environment, assuming social roles and developing individual awareness. Effective speaking makes it possible for the individual to express his/her thoughts clearly and understandably, to reinforce his/her self-confidence and to take an active part in social decision-making processes. In this context, speaking should be considered not only as a means of communication but also as a multidimensional skill that supports the intellectual and social development of the individual.

Despite all the developments and changes from the past to the present, speaking skill has had a special importance among communication tools (Kansızoğlu & Kansızoğlu, 2022). Many explanations and definitions have been made in the literature about language skill, which has such an important place in human life. In the Turkish Language Association (TDK) Turkish Dictionary (2023), the concept of speaking is defined in more than one way such as "to express one's thoughts verbally with the words of a language, to talk about a certain subject, to speak mutually on a subject, to chat, to give a speech, to make a speech, to use as a spoken language, to express one's thoughts using any means, to establish a relationship or to maintain a relationship". Speech is defined as "the work of conveying our

feelings and thoughts, what we see and experience to others with words" (Özdemir, 2008:11); "It is a psycho-physical process formed by sound-light-waves arising from the movement of muscles in order to affect the person or persons in front of the person" (Taşer, 1978:49). Kardaş and Tunagür (2015:183) defined speech as "an important and effective communication method that human beings need to realise themselves in social life".

Speaking skill in a foreign language is an issue that needs to be emphasised. According to Aleksandrak (2011), speaking skill has become the main goal in foreign language teaching in today's world where the age of communication is experienced. Considering that language learning is goal-oriented, the language learner should speak the target language as clearly and comprehensibly as possible. "Because language is the basis of communication and communication starts with speaking" (Güzel & Barın, 2013:279). In this regard, Demirel (2014), who draws attention to the importance of speaking skills in a foreign language, states that the learner should speak the target language clearly. However, individuals who learn a foreign language often withdraw into themselves thinking that they cannot communicate effectively and healthily in the target language (Güzel & Barın, 2013). In order to overcome this situation, the individual should actively participate in speaking activities by developing speaking skills.

The quality of speaking skill is directly or indirectly related to language learners' self-efficacy perceptions and positive or negative attitudes towards the target language (Kurudayıoğlu & Güngör, 2017). In particular, self-efficacy perception has a very important role in guiding individuals' feelings and thoughts (Ülper & Bağcı, 2012). As a matter of fact, self-efficacy perception, which is necessary and effective in achieving success (Bandura & Locke, 2003; Phan, 2011; Gömleksiz & Serhatoğlu, 2013), can affect individuals positively or negatively in any job (Schunk & Zimmerman, 2007). Therefore, it can be said that one of the conditions of having an effective speaking skill is related to having a positive self-efficacy perception. Individuals with high self-efficacy perception are more successful in overcoming problems, in their efforts and perseverance in the face of complex issues than individuals with low self-efficacy perception (Eggen & Kauchak, 1999; Korkmaz, 2005; Kiremit, 2006; Sallabaş, 2012; Alan, 2021). Therefore, in environments where Turkish is taught to foreigners, more activities that encourage students to speak will be beneficial for developing this skill. In addition, self-efficacy perception, which is the most important predictor of human behaviour (Schunk, 1990), is very important in determining whether the individual's thoughts about how effectively he/she can use the target language in the language learning process and the individual qualities that constitute these thoughts are determinative (Hamzadayı & Büyükkiz, 2015). In this context, Göçer (2015:49) stated that students' opinions should be consulted in determining the competences of foreign individuals learning Turkish to use speaking skills. Because in this way, both the interest and endeavour of foreign nationals learning Turkish and their competence to use the language effectively will increase. Therefore, it can be said that determining the self-efficacy perception that directly or indirectly affects the professional and academic success of the individual will contribute to the planning of educational activities.

1.1. Purpose of the Research

There are numerous studies to determine the speaking self-efficacy of foreign students learning Turkish (Aktaş & Karakuş, 2023; Arıcı, 2022; Aydın et al. 2017; Başar & Çangal, 2023; Demirel & Temur, 2023; Efe, 2024; Gökhan, 2020; Hamzadayı & Büyükkiz, 2015; İşçi, 2019; Kurudayıoğlu & Güngör, 2017; Sallabaş, 2012; Sallabaş, 2013; Sevim & Varışoğlu, 2023). When the studies conducted in the related field were examined, no study was found to determine the self-efficacy perceptions of refugee students studying at the secondary school level. This situation is seen as a deficiency and it is thought that this study will contribute to the related literature. In this context, the aim of the study was determined as "determining the Turkish speaking self-efficacy perceptions of

refugee students studying in secondary schools in Turkey". Within the framework of this purpose, answers to the following questions were sought:

- What are the self-efficacy perception levels of refugee students' Turkish speaking skills?
- Do refugee students' Turkish speaking skill self-efficacy perception levels differ according to gender, mother tongue, age, place of birth, length of stay in Türkiye, and reason for being in Türkiye?

2. METHODOLOGY

2.1. Research Model

In this study, descriptive survey model, one of the quantitative research approaches, was used to determine the self-efficacy perceptions of refugee students studying in secondary school. "Survey models are research approaches that aim to describe a past or current situation as it exists. The event or object that is the subject of the research is tried to be defined in its own conditions and as it is. No effort is made to change or influence them in any way. The thing to be known exists and is there. The important thing is to observe and determine it appropriately" (Karasar, 2010:77). In this research approach, it is aimed to describe the existing situation and present the findings numerically. The use of large samples and numerical values are presented as the strengths of these research models.

2.2. Population and Sample

The study group of the research consists of a total of 200 refugee students studying at Mezitli İmam Hatip Secondary School in Mezitli district of Mersin province in the 2023-2024 academic year. While determining the sample of the research, convenient sampling method, one of the non-random sampling methods, was used. The study group of the research consists of the participants that the researcher could reach considering the financial means and time available. Descriptive statistics regarding the socio-demographic information of the refugee students participating in the study are given in Table 1.

Table 1. Frequency and percentages of socio-demographic information of refugee students

Variables	Variable levels	Frequency (f)	Percentage (%)
Gender	Female	109	54.5
	Male	91	45.5
Mother tongue	Arabic	154	77.0
	Other	46	23.0
Age level	11 age and under	56	28.0
	12 age	43	21.5
	13 age	47	23.5
	14 age and older	54	27.0
Place of birth	Syria	144	72.0
	Türkiye	34	17.0
	Other	22	11.0
Language spoken in the family	Arabic	101	50.5
	Other	99	49.5
Duration of stay in Türkiye	2 years and less	24	12.0
	3-5 between years	36	18.0
	6 years and more	140	70.0
Previous Turkish education	Yes	18	9.0
	No	182	91.0
Reason for being in Türkiye	Asylum with war	129	64.5
	For education	49	24.5
	Other	22	11.0
Total		200	100

When Table 1 is analyzed, it is seen that refugee students are close to each other in terms of gender. When their distribution according to age levels is analyzed, it is seen that there are the highest number of students aged 11 and below and the lowest number of students aged 12 and below. The majority of refugee students stated that they were born in Syria. In addition, refugee students born in China, Jordan, Libya, Lebanon, Russian Federation, Ukraine, Kazakhstan, Kyrgyzstan, United States of America, Iraq, Venezuela and Yemen are categorized as “other”. Similarly, it was determined that Arabic was the mother tongue and the most spoken language in the family. When the duration of their stay in Türkiye is analyzed, it is determined that the majority of them have been here for 6 years or more. It is seen that the majority of the students have not received any Turkish education before. When the reasons for their stay in Türkiye are analyzed, it is determined that the majority of them defected due to the war.

2.3. Data Collection Tools and Process

In order to describe refugee students' Turkish speaking skill self-efficacy, data were collected with the "Bilingual Students' Turkish Course Speaking Skill Self-Efficacy Scale" and "Personal Information Form".

2.3.1. Bilingual Students' Self-Efficacy Scale for Speaking Skills in Turkish Lesson

The measurement tool used in the study is in five-point Likert type and consists of 10 items. Before using this measurement tool developed by İşçi (2019), the necessary legal permission was obtained and the formula suggested by Uzunboylu and Sarıgöz (2015) was used to determine the perception levels of the scale by the students in the research group. Thus, a scoring standard of the measurement tool was established.

$$SA = \frac{YS-DS}{SS}$$

Here; SA indicates the range of options, YS indicates the highest option, DS indicates the lowest option and SS indicates the number of options. When the grading of the measurement tool was analysed, the following formula was used since it was a five-point Likert type and the range was determined as .80.

For a five-point Likert;

1.00 to 1.80 is too low

1.81 to 2.60 low

2.61 to 3.40 medium

3.41 to 4.20 high

4.21 to 5.00 is very high

2.3.2. Personal Information Form

The "Personal Information Form" developed by the researcher was used to determine the sociodemographic characteristics of refugee students. The form consists of eight (8) questions to determine the basic characteristics of the participants such as "gender, mother tongue, age level, place of birth, language spoken in the family, duration of stay in Türkiye, previous Turkish education and reason for being in Türkiye". These variables were used to determine whether there was any relationship between the demographic characteristics of the participants and their perceptions of Turkish speaking self-efficacy.

After the validity and reliability of the measurement tools were ensured, the necessary permissions were obtained from the institutions to collect the study data. After the necessary

permissions were obtained, the application was carried out on the determined days and hours. At the beginning of the application, the participants were informed that the personal information they provided would not be shared with anyone and that the data to be collected would only be used in the current study. Data collection tools were hand delivered to the participants and collected.

2.4. Reliability and Normality Analysis of Measurement Tools

The validity and reliability study of the "Bilingual Students' Turkish Lesson Speaking Skill Self-Efficacy Scale" was conducted by İşçi (2019) (Cronbach Alpha coefficient .896) and the scale was accepted as usable. Since the average age of the study group of this research is small (9-14), a pre-application was conducted on 60 students studying at the school where the application will be made. In order to provide evidence for the reliability of the measurements obtained from the measurement tool used within the scope of the application, Cronbach's alpha coefficient for the scale was recalculated and given in Table 2.

Table 2. Reliability Values Calculated for the Measurement Tool

Measurement tool	Number of items	Cronbach alfa	Skewness	Kurtosis
Speaking Self-Efficacy Perception	10	.951	-0.50	-0.64

When Table 2 is examined, the reliability value of the total score of the measurement tool used within the scope of the research was found to be .70 and above. Reliability values of .70 and above are considered sufficient for the measurement tools used in measuring psychological constructs (Büyükoztürk, 2013). Accordingly, it was found that the measurement tool used in the study had sufficient reliability values. When the skewness and kurtosis values of the measurement tool were examined, it was found that the data collection tool was within the range of ± 2.00 . The fact that the skewness and kurtosis values of the measurement tool are within the range of ± 2.00 indicates that it has a distribution close to the normal distribution (George & Mallery, 2010:21; Shiel & Cartwright, 2015:28).

2.5. Analysing the Data

In data analysis, descriptive statistics measures (frequencies and percentages), skewness and kurtosis values, mean and standard deviation values of the measurement tools, independent samples t-test for variables with two groups, one-way analysis of variance (ANOVA) for variables with more than two groups and Cronbach's alpha coefficient for reliability analysis were used respectively. In the difference analyses, .05 level was taken into consideration for statistical significance and all analyses were carried out through SPSS (version 25) package programme.

3. FINDINGS

The findings obtained in this study, which aims to examine refugee students' self-efficacy perception levels of Turkish speaking skills, are given in parallel with the order of the research questions. In this context, firstly, descriptive statistics were calculated to determine the self-efficacy perception levels of refugee students' Turkish speaking skills and given in Table 3.

Table 3. Descriptive statistics of the scores obtained from Turkish speaking self-efficacy perception scale

Variable	N	Min.	Max.	$\bar{X}$	SS
Speaking self-efficacy perception	200	10.00	50.00	33.12 (3.31)	10.86

When Table 3 is examined, it is seen that the scores obtained from the Turkish speaking self-efficacy perception scale, which consists of 10 items and has a five-point Likert scale, are between 10 and 50 points and have a mean of 33.12. The mean value given in parentheses was obtained by dividing the mean value by the number of items and the Turkish speaking self-efficacy perception

levels were interpreted using these values. According to the mean value of 3.31, it is seen that refugee students' Turkish speaking self-efficacy perception levels indicate a medium level.

After examining refugee students' perception levels of Turkish speaking self-efficacy, the differences of this perception level according to socio-demographic variables were examined. Firstly, an independent samples t-test was conducted to compare Turkish speaking self-efficacy perception levels according to gender and the findings are given in Table 4.

Table 4. Independent samples t-test results regarding the comparison of refugee students' Turkish speaking self-efficacy perceptions according to gender

Variable	Gender	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	η^2
Speaking self-efficacy	Female	109	35.16	9.33	198	2.96	.04*
	Male	91	30.68	12.05			

Note * $p < .05$; η^2 = small effect; ** η^2 = medium effect; *** η^2 = large effect

When Table 4 is analysed, it is seen that refugee students' Turkish speaking self-efficacy perception levels are statistically significant according to gender ($t_{198} = 2.96$; $p < .05$). When the averages were analysed, it was found that the Turkish speaking self-efficacy perception levels of female students ($\bar{X} = 35.16$) were higher than male students ($\bar{X} = 30.68$). The effect size related to the significant difference was determined to have a small effect.

After the comparison of refugee students' Turkish speaking self-efficacy perception levels according to gender, independent samples t-test analysis was performed to compare them according to their mother tongue and the findings are given in Table 5.

Table 5. Independent samples t-test results regarding the comparison of refugee students' Turkish speaking self-efficacy perceptions according to their mother tongue

Variable	Mother Tongue	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	η^2
Speaking self-efficacy	Arabic	154	31.23	10.73	198	4.75*	.10**
	Other	46	39.46	8.75			

Note * $p < .05$; η^2 = small effect; ** η^2 = medium effect; *** η^2 = large effect

When Table 5 is analysed, it is seen that refugee students' Turkish speaking self-efficacy perception levels are statistically significant according to their mother tongue ($t_{198} = 4.75$; $p < .05$). When the averages were analysed, it was found that the perception levels of refugee students whose mother tongue was not Arabic ($\bar{X} = 39.46$) were higher than those of refugee students whose mother tongue was Arabic ($\bar{X} = 31.23$). The effect size was calculated for the practical meaning of the significant difference and it was found to have a moderate effect.

After the comparison of refugee students' Turkish speaking self-efficacy perception levels according to their mother tongue, one-way analysis of variance was performed to compare them according to age level and the findings are given in Table 6.

Table 6. ANOVA results regarding the comparison of refugee students' Turkish speaking self-efficacy perceptions according to age level

Variable	Age level	N	$\bar{X}$	SS	sd	F	Difference (Tukey)
Speaking self-efficacy	11 age and under	56	32.57	9.76	3-196	0.47	no difference
	12 age	43	32.23	12.28			
	13 age	47	32.91	11.21			
	14 age and above	54	34.57	10.59			

Notes: * $p < .05$.

When Table 6 is analysed, it is seen that the Turkish speaking self-efficacy perception levels of refugee students are not statistically significant according to age level ($F(3-196) = 0.47$; $p > .05$). Accordingly, it was determined that refugee students' Turkish speaking self-efficacy perception levels were at a similar level regardless of their age level.

After the comparison of refugee students' Turkish speaking self-efficacy perception levels according to age level, one-way analysis of variance was performed for the comparison according to the place of birth of the student and the findings obtained are given in Table 7.

Table 7. ANOVA results regarding the comparison of refugee students' Turkish speaking self-efficacy according to place of birth

Variable	Place of birth	N	$\bar{X}$	SS	sd	F	Difference (Tukey)
Speaking self-efficacy	Syria (1)	144	31.42	10.80	2-197	7.36*	2 > 1
	Türkiye (2)	34	38.76	9.35			
	Other (3)	22	35.55	10.38			

Not: *p < .05.

When Table 7 is analysed, it is seen that the Turkish speaking self-efficacy perception levels of refugee students are statistically significant according to the place of birth ($F(2-197) = 7.36$; $p < .05$). In order to determine the source of the significant difference, Tukey test, one of the multiple comparison tests, was performed and it was determined that the speaking self-efficacy perception levels of refugee students born in Türkiye ($\bar{X} = 38.76$) were higher than those of refugee students born in Syria ($\bar{X} = 31.42$) and this difference was statistically significant.

After the comparison of refugee students' Turkish speaking self-efficacy perception levels according to place of birth, one-way analysis of variance was performed for the comparison of the duration of their stay in Türkiye and the findings are given in Table 8.

Table 8. ANOVA results regarding the comparison of refugee students' turkish speaking self-efficacy perceptions according to the length of stay in Türkiye

Variable	Duration of stay in Türkiye	N	$\bar{X}$	SS	sd	F	Difference (Tukey)
Speaking self-efficacy	2 years and less (1)	24	30.88	11.98	2-197	4.05*	3 > 2
	3-5 between years (2)	36	29.25	10.32			
	6 years and more (3)	140	34.50	10.57			

Notes: *p < .05.

When Table 8 is analysed, it is seen that the Turkish speaking self-efficacy perception levels of refugee students are statistically significant according to the duration of their stay in Türkiye ($F(2-197) = 4.05$; $p < .05$). In order to determine the source of the significant difference, Tukey test, one of the multiple comparison tests, was performed and it was found that the speaking self-efficacy perception levels of refugee students who had been in Türkiye for 6 years and more ($\bar{X} = 34.50$) were higher than those of refugee students who had been in Türkiye for 3-5 years ($\bar{X} = 29.25$) and this difference was statistically significant.

After the comparison of the Turkish speaking self-efficacy perception levels of refugee students according to the duration of their stay in Türkiye, one-way analysis of variance was performed for the comparison of the reason for being in Türkiye and the findings obtained are given in Table 9.

Table 9. ANOVA results regarding the comparison of refugee students' turkish speaking self-efficacy perceptions according to the reason for being in Türkiye

Variable	Reason for being in Türkiye	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	Difference (Tukey)
Speaking self-efficacy	Asylum with war (1)	129	30.71	10.81	2-197	9.81*	2 > 1
	For education (2)	49	37.71	10.04			3 > 1
	Other (3)	22	37.05	8.60			

Not: *p < .05

When Table 9 is analysed, it is seen that refugee students' Turkish speaking self-efficacy perception levels are statistically significant according to the reason for being in Türkiye ($F(2-197) = 9.81$; $p < .05$). In order to determine the source of the significant difference, Tukey test, one of the multiple comparison tests, was performed and it was determined that the speaking self-efficacy

perception levels of refugee students who were in Türkiye for education ($\bar{X} = 37.71$) and other reasons ($\bar{X} = 37.05$) were higher than those of refugee students who came with asylum due to war ($\bar{X} = 30.71$) and this difference was statistically significant.

4. CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

The results obtained in this study, in which the self-efficacy perceptions of Turkish speaking skills of refugee students studying at secondary school level were tried to be determined according to various variables, are as follows:

According to the findings of the research, it was determined that refugee students' Turkish speaking self-efficacy levels were at a medium level. This level reflects the distribution of the data obtained as a result of the statistical analyses according to the central tendency criteria and shows that most of the participant group perceived their speaking self-efficacy at an adequate but open to improvement level. Since self-efficacy belief expresses an individual's confidence in his/her own competence to successfully fulfil tasks in a particular field (Bandura, 1997), this result reveals that refugee students have developed a certain level of competence in using Turkish orally, but they need support in areas such as fluency, self-expression or spontaneous speaking.

These findings largely overlap with the studies conducted with similar student groups in the literature. As a matter of fact, in the studies conducted by Sallabaş (2012), Aydın et al. (2017), Gökhan (2020), Arıcı (2022), Demirel and Temur (2023) and İşçi (2019) in different contexts, it was reported that the self-efficacy levels of foreign national or refugee students learning Turkish were at medium levels regarding speaking skills. This similarity supports the reliability and consistency of the research results.

However, it is emphasised in the literature that similar trends are observed not only in speaking but also in other productive language skills such as writing. For example, in the studies conducted by Büyükkiz (2011), Boztilki (2016) and Altunkaya and Ateş (2017), it was determined that the self-efficacy perceptions of foreign Turkish learners regarding their writing skills were also at a medium level. This finding indicates that this student group generally needs more support in production-based language skills. Therefore, the determination of similar proficiency levels in the context of both speaking and writing skills clearly reveals the need for versatile and skill-oriented teaching strategies for these students.

It was determined that refugee students' perceptions of Turkish speaking self-efficacy were significant according to the gender variable, and when the group averages were analysed, it was found that the self-efficacy perception levels of male students were lower than female students. The fact that the number of neurons in the female brain is 11% higher than the number of neurons in the male brain can be shown as the reason for this gender-based difference (Witelson et al., 1995; Brizendine, 2014). Schlaepfer, Harris, Tien, Peng, Lee, and Pearlson (1995) found that the wernicke and broca regions of the brain are larger in women compared to men. The fact that the wernicke and broca regions, which are known as the productive, i.e. speaking, areas of language, are larger in women can be shown as a reason for this situation (Harasty, Double, Halliday, Kril & McRitchie, 1997). In addition, another reason for the higher perception of speaking skill self-efficacy in females may be the growing conditions of girls and boys. In other words, considering the games played by boys and girls during their upbringing, it can be said that girls focus more on linguistic skills, which positively affects their self-efficacy perceptions towards language skills. This situation manifests itself in the preschool gender-based games of bilingual individuals in Türkiye (İşçi, 2019, p.146). In this context, it can be concluded that gender has an effect on academic achievement (Endawoke, 1997; Bekele, 2005). In summary, an individual who acquires language at an early stage can motivate self-efficacy perceptions both in social life and throughout his/her educational life.

When other studies on self-efficacy are examined, it is seen that different results are obtained. For example, Aregu (2013) aimed to determine the effect of self-efficacy, self-esteem and gender on speaking performance and found that there was a significant difference in the gender-based variable between men and women and that this difference was in favour of men. In their study, Sundari and

Dasmo (2014) found that the gender variable had a significant effect on EFL learners' perceptions of speaking self-efficacy and that girls had higher levels of self-efficacy. Similarly, in his study, İşçi (2019) determined that there was a significant difference in students' speaking self-efficacy based on gender and that girls' self-efficacy perceptions were higher than boys. Kurudayıoğlu and Güngör (2017), Sallabaş (2012), Aydın et al. (2017), Gökhan (2020), Başar and Çangal (2023), Demirel and Temur (2023) and Efe (2024), on the other hand, found that gender had no effect on speaking self-efficacy perception. However, Sallabaş (2012) found that the self-efficacy level of male students was higher than that of female students, while Efe (2024) found that the speaking self-efficacy level of female students was higher than that of male students.

It was determined that the self-efficacy perception levels of refugee students' Turkish speaking skills were significant according to their mother tongue. When the students' mother tongue averages were analysed, it was found that the self-efficacy levels of refugee students whose mother tongue was not Arabic were higher than those of refugee students whose mother tongue was Arabic. It can be said that this situation is due to the basic differences between language families (alphabet, syntax, etc.). In his study, Efe (2024) stated that there was a significant difference between the participants' mother tongue variable and their perception of speaking self-efficacy, and the reason for this situation was the difference in the syllabification points of the sounds in the participants' mother tongues.

It was found that refugee students' perceptions of Turkish speaking self-efficacy were not significant according to the age variable. This result supports the results of the studies conducted by Kurudayıoğlu and Güngör (2017), Gökhan (2020), Başar and Çangal (2023), Efe (2024). In these studies, it was determined that the age variable did not affect the participants' perceptions of speaking self-efficacy.

Refugee students' perceptions of Turkish speaking self-efficacy differ significantly according to their place of birth. It can be thought that this difference is due to the effect of the country or continent where the students come from on language learning along with their socio-economic status. While this result coincides with the result of the study conducted by Kurudayıoğlu and Güngör (2017), it does not coincide with the result of the study conducted by Sallabaş (2012). In his study, Sallabaş (2012) determined that there was no significant difference between students' continent variable and their speaking self-efficacy. Demirel and Temur (2023) examined the relationship between the country of origin and speaking self-efficacy perceptions of students from fourteen (14) countries and found that the students with the highest speaking self-efficacy perception were from Chad and the lowest were from Malaysia. It is seen that the level of Turkish speaking self-efficacy perception of refugee students is significant according to the duration of their stay in Türkiye. While this result supports the result of the study conducted by Efe (2024), it does not coincide with the result of the study conducted by Sallabaş (2012). However, in Sallabaş's (2012) study, it was observed that the self-efficacy averages of those who had been in Türkiye for 3 years or more were higher than those who had been in Türkiye for less time. It can be said that the fact that foreign nationals are exposed to Turkish as soon as they arrive in Türkiye and meet with education immediately has an effect on their perceptions of speaking self-efficacy. When the result related to the last problem question of the research is analysed, it is found that the reason for being in Türkiye does not affect the level of Turkish speaking self-efficacy perception of refugee students.

Based on these results, the following suggestions can be made:

- Plans and programmes should be prepared in line with the characteristics of the target group for refugee students' good and successful Turkish speaking skills.
- Teachers, who are adopted as models in the classroom, should speak in a standard Turkish language away from local dialects and accents in order to achieve the desired goals, and should create various communication environments instead of rote-based activities in classroom environments.
- The country of origin and mother tongue characteristics of refugee students should be taken into consideration. Because students belonging to the Hami-Sami language family differ from Turkish in making some sounds while speaking. Teachers should encourage the students to speak by

encouraging them without offending their self-confidence and should carry out activities for this purpose.

- The number of studies examining the relationship between refugee students' language skills and their self-efficacy perceptions can be increased.
- Measurement tools should be developed to measure the language skills of refugee students studying at secondary school level.

Declaration of Contribution Rate of Researchers to the Article: 1st author contribution rate: 100.

Conflict of Interest Statement: There is no conflict of interest among the researchers.

Statement of Financial Support or Acknowledgement: No financial support was received from any organisation for this study.

REFERENCES

- Aktaş, E. ve Karakuş, S. (2023). Voki uygulamasının Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin konuşma motivasyonlarına ve konuşma öz yeterlik algılarına etkisi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 11(3), 1-28.
- Alan, Y. (2021). Öğretmen adaylarının konuşma öz yeterlik algıları. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (23), 622-635. doi.org/10.29000/rumelide.949508
- Aleksandrak, M. (2011). Problems and challenges in teaching and learning speaking at advanced level. *Glottodidactica. An International Journal of Applied Linguistics*, 37(1), 37-48.
- Altunkaya, H. ve Ateş, A. (2017). Yabancı dil Olarak Türkçe öğrenenlerin yazma özyeterlikleri ile yazılı anlatım becerileri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 86-103.
- Aregu, B. B. (2013). Self-efficacy, self-esteem and gender as determinants of performance in speaking tasks. *Journal of media and communication studies*, 5(6), 64-71.
- Arıcı, M. A. (2022). *Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretimin Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin konuşma becerilerine ve konuşma özyeterlik algılarına etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Avrupa Birliğinde Geçici Koruma <https://www.goc.gov.tr/avrupa-birliginde-gecici-koruma>
- Aydın, G., Şahin, A., Yağmur Şahin, E., Emre, K. ve Salı, M. K. (2017). Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin konuşma öz yeterliliklerinin belirlenmesi (çomü tömer örneği). *Journal of Awareness*, 2(3S), 549-564.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: W.H. Freeman and Company.
- Bandura, A. & Locke, E. A. (2003). Negative self-efficacy and goal effects revisited. *Journal of Applied Psychology*, 88(1), 87-99.
- Başar, U. ve Çangal, Ö. (2023). Türkçeyi yabancı/ikinci dil olarak öğrenenlerin konuşma becerisi öz yeterliliklerinin belirlenmesi. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 42(2), 775-790.
- Bekele, B. (2005). *Gender and writing achievement*. Paper Presented in the 17th Annual Seminar of the Institute of Language Studies, Addis Ababa University. Addis Ababa.

- Boztilki, G. (2016). Türkçe öğrenen yabancı uyruklu öğrencilerin ders çalışma özyeterlik algısı ve uygulama örneği. *Turkophone*, 1(1), 14 – 25.
- Brizendine, L. (2014). *Kadın beyni*. (çev. Z. H. Ateş). Ankara: Say Yayınları. (Eserin Orijinali 2006’da yayımlandı).
- Büyükkiz, K. K. (2011). *Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin yazma becerileri ile öz yeterlilik algıları arasındaki ilişki üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Büyükoztürk, Ş. (2013). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Demirel, Ö. (2014). *Yabancı dil öğretimi: dil pasaportu, dil biyografisi, dil dosyası (8. baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Demirel, S. ve Temur, N. (2023). Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin üretimsel dil öz yeterliklerinin incelenmesi. *Bezgek Yabancılar Türkçe Öğretimi Dergisi*, 2(4), 261-276. <http://dx.doi.org/10.56987/bezgek.1390543>
- Efe, G. (2024). *Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde b2 düzeyi öğrencilerin konuşma becerisine yönelik özyeterliklerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi.
- Engen, P. & Kauchak, D. (2009). *Educational psychology* (9th Ed.) Prentice-Hall Inc.
- Emiroğlu, S. (2013). Konuşma eğitimi. M. Durmuş ve A. Okur, (Ed.), *Yabancılar Türkçe öğretimi el kitabı* içinde (s. 277-291). Grafiker Yayınları.
- Endawoke, Y. (1997). Self-efficacy, perceived importance, attitudes, and achievement in physics among tana haik comprehensive secondary school male and female students: a path analysis. *The Ethiopian Journal of Education*, 17(1), 29-49.
- George, D. & Mallery, M. (2010). *SPSS for windows step by step: a simple guide and reference, 17.0 Update, 10th Edition*. Pearson, Boston.
- Göçer, A. (2015). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde konuşma becerisinin gelişim durumunun belirlenmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 47-56.
- Gökhan, O. (2020). *Türkçeyi ikinci dil olarak öğrenen bireylerin konuşma kaygısının konuşma öz yeterliliklerine etkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Gömlüksiz, M. N. ve Serhatlıoğlu, B. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin öz-yeterlik inançlarına ilişkin görüşleri. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(7), 201-221.
- Gündüz, O. ve Şimşek, T. (2014). *Uygulamalı konuşma eğitimi el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Gürzap, C. (2000). *Konuşan insan*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Güzel, A. ve Barın, E. (2013). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Hamzadayı, E. ve Büyükkiz, K. K. (2015). Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin konuşma becerisi öz-yeterlik algıları ile kişilik tipleri arasındaki ilişki. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 19(1), 297-312. <https://doi.org/10.20296/tsad.83603>

- Harasty, J., Double, K. L., Halliday, G. M., Kril, J. J. & McRitchie, D. A. (1997). Language-associated cortical regions are proportionally larger in the female brain. *Archives of neurology*, 54 (2), 171-176. <https://doi.org/10.1001/archneur.1997.00550140045011>
- İşçi, C. (2019). *İkidilli ortaokul öğrencilerinin konuşma-dinleme becerilerine ilişkin öz yeterlikleri ve Türkçe dersinde karşılaştıkları sorunlar*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Kansızoğlu, H. B. ve Kansızoğlu, N. (2022). Konuşma eğitimi ile ilgili temel kavramlar. M. Gün ve M. Memiş (Ed.), *Konuşma eğitimi içinde* (s.1-31). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Kardaş, M. N. ve Tunagür, M. (2015). 6-8 sınıf öğrencilerinin Türkçe konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik etkinlik önerileri. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 183-202. DOI: <http://dx.doi.org/10.18298/ijlet.224>.
- Kardaş, M. N. ve Kardaş, N. (2020). Konuşma eğitimiyle ilgili temel bilgiler. M. N. Kardaş (Ed.), *Konuşma eğitimi içinde* (s. 1-24). Ankara: Pegem Akademi.
- Kiremit, H. (2006). *Fen bilgisi öğretmenliği öğrencilerinin biyoloji ile ilgili öz- yeterlik inançlarının karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Korkmaz, İ. (2005). Sosyal öğrenme kuramı. B. Yeşilyaprak (Ed.), *Gelişim ve öğrenme psikolojisi* (9. baskı) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Kurudayıoğlu, M. ve Güngör, H. (2017). Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin konuşma öz yeterliklerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(2), 1105-1121.
- Özdemir, C. (2008). Günümüzde yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin durumu. *Alatoo Academic Studies*, 1, 11-19.
- Phan, H. P. (2011). Interrelations between self-efficacy and learning approaches: A developmental approach. *Educational Psychology*, 31(2), 225-246.
- Sallabaş, M. E. (2012). Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin konuşma öz yeterliliklerinin değerlendirilmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 162(162), 269-290.
- Sallabaş, M. E. (2013). Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler için Konuşma Öz Yeterlik Ölçeği: Geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36, 261-270.
- Schlaepfer, T. E., Harris, G. J., Tien, A. Y., Peng, L., Lee S. & Pearlson, G. D. (1995). Structural differences in the cerebral cortex of healthy female and male subjects: a magnetic resonance imaging study. *Psychiatry Research: Neuroimaging*, 61, 129-135.
- Schunk, D. H. (1990). Goal setting and self-efficacy during self-regulated learning. *Educational Psychologist*, 25(1), 71-86.
- Schunk, D. H. & Zimmerman, B. J. (2007). Influencing children's self-efficacy and self-regulation of reading and writing through modeling. *Reading & Writing Quarterly*, (23), 7-25.
- Sevim, O. ve Varışoğlu, B. (2023). Türkçe öğrenen yabancı öğrenciler için üretici dil becerisi öz yeterlilik ölçeği: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33(1), 187-202. DOI: <https://doi.org/10.18069/firatsbed.1214107>

- Shiel, G. & Cartwright, F. (2015). *Analyzing data from a national assessment of educational achievement*. World Bank Group.
- Sundari, H. & Dasmo, D. (2014). The effect of speaking self-efficacy and gender in speaking activities. *Jurnal Pendidikan Bahasa dan Sastra*, 14(2), 205-215.
- Taşer, S. (1978). *Konuşma eğitimi*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Türk Dil Kurumu [TDK] (2023). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uzunboylu, H. ve Sarıgöz, O. (2015). The evaluation of anthropological attitudes towards social professional and lifelong learning in terms of some variables. *The Anthropologist*, 21(3), 439-449.
- Ülper, H. ve Bağcı, H. (2012). Türkçe öğretmeni adaylarının öğretmenlik mesleğine dönük öz yeterlik algıları. *Turkish Studies*, 7(2), 1115-1131. DOI:<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.3039>
- Witelson, S. F., Glezer, I. I. & Kigar, D. L. (1995). Women have greater density of neurons in posterior temporal cortex. *Journal of Neuroscience*, 15(5), 3418-3428. DOI: <https://doi.org/10.1523/JNEUROSCI.15-05-03418.1995>

Citation (Atıf): Çoban, G. & Koçak, M. (2025). Yükseköğretimde Yapay Zekâ Etik Yönetişimi: Küresel Politikaların Karşılaştırmalı Belge Analizi Ve Türkiye İçin Ortak İlkeler Çerçevesi. *Mesopotamia Journal of Interdisciplinary Studies*, 5(2), 70-87.
DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/mjis.88274>

YÜKSEKÖĞRETİMDE YAPAY ZEKÂ ETİK YÖNETİŞİMİ: KÜRESEL POLİTİKALARIN KARŞILAŞTIRMALI BELGE ANALİZİ VE TÜRKİYE İÇİN ORTAK İLKELER ÇERÇEVESİ

Öğr. Gör. Gurbet ÇOBAN¹
Prof. Dr. Muhammet KOÇAK²

Anahtar Kelimeler	Öz
Yapay Zekâ Politikaları Yükseköğretim Etik Yönetişim Belge Analizi Kurumsal İlkeler	Bu çalışma, yükseköğretimde yapay zekâ kullanımına ilişkin etik yönetim ilkelerini incelemeyi ve Türkiye için ortak bir ilke çerçevesi önermeyi amaçlamaktadır. Yapay zekâ politikalarının etik yönetim boyutunun kurumsal belge düzeyinde sistematik analizinde literatür boşluğu mevcuttur. Nitel araştırma yöntemlerinden betimsel doküman analizi yaklaşımıyla QS 2025 sıralamasındaki 50 uluslararası üniversite ile URAP 2025 sıralamasındaki 25 ulusal üniversitenin resmî politika belgeleri incelenmiştir. Analiz, AB AI Act ve YÖK Etik Rehberi gibi normatif çerçeveler referans alınmıştır. Bulgular, üniversite politikalarında şeffaflık ve etik kullanımın en baskın temalar olduğunu, buna karşın hesap verebilirlik ve insan merkezliliğin sınırlı düzeyde kaldığını göstermiştir. Uluslararası üniversitelerde ilkeler kurumsal düzeyde yapılandırılırken, Türkiye’de çoğunlukla birim düzeyinde hazırlanması bütüncül çerçeve eksikliğine işaret etmektedir. Analiz sonucunda, uluslararası normatif ilkelerle uyumlu, kurumsal, öğretimsel ve bireysel katmanlarda yapılandırılmış bir etik yönetim çerçevesi önerilmiştir. Çalışma, yalnızca kamuya açık resmî politika belgelerine dayanmaktadır.
Makale Bilgisi	
Araştırma Makalesi	
Gönderim Tarihi: 10.11.2025 Kabul Tarihi: 01.12.2025 Yayın Tarihi: 25.12.2025	

ETHICAL GOVERNANCE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN HIGHER EDUCATION: A COMPARATIVE DOCUMENT ANALYSIS OF GLOBAL POLICIES AND A COMMON FRAMEWORK OF PRINCIPLES FOR TÜRKİYE

eywords	Abstract
Artificial Intelligence Policies Higher Education Ethical Governance Document Analysis Governance Principles	This study aims to examine the ethical governance principles regarding the use of artificial intelligence in higher education and to propose a common framework for Türkiye. The study addresses the literature gap in the systematic analysis of AI policies at the institutional document level. Utilizing the qualitative method of descriptive document analysis, the research examined publicly accessible policy documents from 50 international universities (QS 2025) and 25 national universities (URAP 2025). The analysis referenced global normative frameworks (EU AI Act, YÖK Ethical Guide). Findings show that transparency and ethical use are the most dominant themes in international university policies, while accountability and human-centeredness are addressed only to a limited extent. A key observation is that while international principles are structured at the institutional level, policies in Turkish universities are often developed at the unit level, indicating a lack of a unified institutional framework. As a result of the analysis, an ethical governance framework, structured across institutional, instructional, and individual levels, is proposed for Türkiye, aligned with international normative principles. The study is based solely on publicly available policy documents.
Article Info	
Research Article	
Received: 10.11.2025 Accepted: 01.12.2025 Published: 25.12.2025	

ETİK BEYANI: Etik Kurul onayı gerektirmemektedir.

¹ Kastamonu Üniversitesi, Yabancı Diller Bölümü, e-posta: gurbetcoban@kastamonu.edu.tr

² Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü. e-posta: muhammetkocak@gazi.edu.tr

1. GİRİŞ

Dijital teknolojilerin hızla geliştiği günümüzde yapay zekâ, farklı sektörlerde dönüştürücü etkiler yaratan temel teknolojilerden biri haline gelmiştir. Shabbir ve Anwer (2018), yapay zekâyı insan zihniyle ilişkilendirilen bilişsel işlevleri taklit edebilen sistemler olarak tanımlamakta ve bu sistemlerin sağlık, sanayi ve eğitim gibi kritik sektörlerde yapısal dönüşümler yarattığını vurgulamaktadır. Yükseköğretim alanında yapay zekâ uygulamalarının yaygınlaşması, öğretim süreçlerinden değerlendirme ölçütlerine, içerik üretiminden öğrenci etkileşimine kadar pek çok boyutta dönüşümü hızlandırmaktadır.

Yapay zekâ teknolojilerinin artan ölçüde benimsenmesi, kişiselleştirilmiş öğrenme deneyimlerinin geliştirilmesi, idari süreçlerin kolaylaştırılması ve araştırma girişimlerinin desteklenmesi açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu yönüyle yapay zekâ, öğrenci katılımını ve akademik başarıyı artırma potansiyeline sahip bir araç olarak değerlendirilmektedir (Aprianto, Lestari Sadan ve Fletcher, 2024; Eden, Chisom ve Adeniyi, 2024; Saidakhror, 2024).

Yapay zekâyâ dayalı bu teknolojik dönüşüm, mevcut pedagojik yaklaşımların yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Yapay zekâ araçları, öğretim yöntemlerinin öğrencilerin farklı öğrenme stilleri ve bireysel gereksinimlerine göre uyarlanması olanak tanımakta; böylece kapsayıcı ve esnek bir öğrenme ortamının oluşmasına katkıda bulunmaktadır (Al-Zahrani ve Alasmari, 2024). Ancak bu teknolojik dönüşüm yalnızca pedagojik değil, aynı zamanda etik ve kurumsal sorumluluk alanlarını da doğrudan etkilemektedir. Bu gelişmeler, veri gizliliği, algoritmik önyargı ve akademik dürüstlük gibi temel etik sorunları beraberinde getirerek kurumların mevcut politikalarını ve yönetim yapılarını yeniden değerlendirmesini gerekli kılmaktadır.

Nitekim Milićević ve diğerleri (2024), yapay zekâ uygulamalarının kişiselleştirilmiş öğrenme deneyimlerini desteklediğini ve özellikle dezavantajlı gruplar için erişim olanaklarını genişlettiğini belirtmektedir. Benzer biçimde Pörn ve diğerleri (2024), dijital yeterliliği yüksek eğitmenlerin yapay zekâ uygulamalarına yönelik daha olumlu tutum sergilediklerini ve bu teknolojilerin öğretim süreçlerine katkı sağlayabileceğine ilişkin yüksek beklentiler taşıdıklarını ortaya koymuştur. Bu bulgular, yapay zekânın yalnızca teknolojik bir yenilik değil, aynı zamanda pedagojik dönüşümü destekleyen stratejik bir unsur olarak konumlandığını da göstermektedir.

Yapay zekânın gündelik yaşama hızla entegre olmasıyla birlikte ortaya çıkan değişim ve dönüşüm, başta yükseköğretim olmak üzere birçok alanda etik sorumluluk ve kurumsal verimlilik gerekçeleriyle politika ve rehber belgelerinin oluşturulmasını zorunlu hale getirmektedir. Ancak mevcut araştırmalar, yükseköğretim politikalarındaki etik yönetim boyutunun, özellikle kurumsal belge düzeyinde yeterince sistematik biçimde ele alınmadığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, literatürde yapay zekâ politikalarının etik yönetim boyutunu, farklı coğrafi ve kurumsal bağlamlardaki resmî politika belgeleri üzerinden sistematik ve karşılaştırmalı biçimde analiz eden çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu eksiklik, yapay zekâ politikalarının etik çerçevesinin kurum düzeyinde ayrıntılı biçimde incelenmesi gerekliliğini gündeme getirmektedir. Bu doğrultuda çalışmada etik yönetim, yükseköğretim kurumlarının yapay zekâ kullanımına ilişkin karar alma, uygulama ve denetim süreçlerini etik ilkeler doğrultusunda yönlendiren kurumsal yapıların bütüncül bir ifadesi olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla, özellikle akademik dürüstlük, etik sorumluluk ve hesap verebilirlik gibi alanlarda düzenlemelere duyulan ihtiyaç belirginleşmektedir. Türkiye bağlamında, yükseköğretim kurumlarının büyük bir bölümünde yapay zekâ kullanımına ilişkin kurumsal politika veya rehber belgelerinin henüz oluşturulmadığı dikkat çekmektedir. Bu eksiklik, uluslararası örneklerin incelenmesi yoluyla Türkiye yükseköğretimi için uygulanabilir etik ilke önerilerinin geliştirilmesine olanak sağlamaktadır.

Bu eksiklikten hareketle, farklı bölgesel bağlamlardan seçilen uluslararası üniversiteler ile Türkiye'deki üniversitelerin politika belgeleri incelenmiş ve elde edilen karşılaştırmalı bulgular, Türkiye için önerilen etik yönetim çerçevesinin oluşturulmasında temel alınmıştır. Oluşturulan bu çerçeve, uluslararası normatif ilkelerle uyumlu, kurumsal, öğretimsel ve bireysel katmanlarda yapılandırılmış uygulanabilir bir zemin sunmaktadır. Bu bağlamda araştırma, belge temelli bir yaklaşımla ulusal ve uluslararası politika belgelerinde etik yönetim temalarının nasıl tanımlandığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bir diğerk nokta da özellikle intihal, otomatik içerik üretimi, doğruluğı tartışmalı bilgi kullanımı ve kaynak gösterilmeden yapılan üretim gibi etik dışı uygulamaların yükseköğretim kurumlarında bilimsel bütünlüğü tehdit eden riskler arasında yer aldığıdır. Bu tür risklerin önlenebilmesi için kurumsal düzeyde açık, uygulanabilir ve izlenebilir politika belgelerinin oluşturulması gerekmektedir. Niraula (2024) ile Engstrom ve Haim (2023), üniversitelerde yapay zekâ kullanımını düzenleyen belgelerde net yaptırımların tanımlanmasının yalnızca ihlalleri önlemeye değil, aynı zamanda etik davranış kültürünün kurumsallaşmasına da katkı sağladığını vurgulamaktadır.

Uluslararası üniversitelerin önemli bir bölümü, yapay zekâ politikalarını geliştirirken yalnızca kendi iç kaynaklarına değil, küresel ölçekte yayımlanmış normatif belge ve rehberlere de başvurmaktadır. Bu belgeler, etik ilkeleri tanımlamanın ötesinde, uygulama ve yönetim mekanizmalarına ilişkin yol gösterici ilkeler sunmaktadır.

Bu çalışma kapsamında, Avrupa, Amerika, Asya ve Okyanusya bölgelerini temsil eden beş normatif yapay zekâ politika belgesi, üniversitelerin etik, hukuki, yönetsimsel ve pedagojik düzenlemelerine kavramsal referanslar olarak incelenmiştir. Söz konusu belgeler, yayımlandıkları bölgelerdeki yükseköğretim kurumlarının politika belgeleriyle tematik düzeyde karşılaştırılmış; şeffaflık, dürüstlük, adalet ve gizlilik gibi ilkelerin yükseköğretimde yapay zekâ kullanımına yönelik politikaların şekillenmesinde belirleyici rol oynadığı görülmüştür.

Bu kapsamda araştırma, 50 uluslararası üniversitenin yapay zekâ politika ve rehber belgelerini inceleyerek, uluslararası normatif ilkelerle örtüşen tematik eğilimleri belirlemeyi ve bu bulgulardan hareketle Türkiye yükseköğretimi için ortak etik ilkeler çerçevesi geliştirmeyi amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında, QS World University Rankings 2025 listesinde ilk 100’de yer alan üniversiteler arasından, kıtasal temsiliyeti sağlayacak biçimde 50 kurum örnekleme alınmıştır. Bu seçim, yüksek sıralamalı kurumların politika belgelerinin erişilebilirliği dikkate alınarak yapılmıştır. Bu metodolojik tercih, aynı zamanda söz konusu kurumların yapay zekâyâ yönelik politika geliştirme süreçlerinde öncü ve norm belirleyici bir rol üstlendiği varsayımına dayanmaktadır.

Elde edilen temalar tüm yükseköğretim sistemlerini temsil etme amacı taşımamakta; ancak genel etik yönetim eğilimlerini görünür kılmayı hedeflemektedir. Ayrıca URAP 2025 sıralamasındaki ilk 100 üniversite, Türkiye’deki mevcut durumu değerlendirmek amacıyla incelemeye dâhil edilmiştir. Araştırma sürecinde etik ilkelere bağlı kalınmış; kurumlar UA01, UA02, UA03 gibi kodlarla tanımlanarak tüm analizler bu kodlar üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın temel katkısı, yapay zekâ politikalarının yalnızca teknik veya hukuki bir çerçeveden değil, aynı zamanda yükseköğretim kurumlarının etik yönetim yapılarıyla ilişkili biçimde ele alınmasıdır. Bu yönüyle araştırma, yapay zekânın yükseköğretim politikalarındaki etik yönetim boyutunu belge temelli bir yaklaşımla görünür kılmayı hedeflemektedir. Çalışma, yapay zekâ politikalarının yalnızca teknik veya hukuki bir çerçeveden değil, aynı zamanda yükseköğretim kurumlarının etik yönetim yapılarıyla ilişkili biçimde ele alınmasının önemini vurgulamaktadır.

Bu doğrultuda çalışma aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aramaktadır:

1. Uluslararası üniversitelerde yapay zekâ kullanımına ilişkin kurumsal politika belgelerinde hangi temel ilkeler ön plana çıkmaktadır?
2. Türkiye’deki üniversitelerde yapay zekâ kullanımına yönelik mevcut düzenlemelerde öne çıkan eksiklikler ve ihtiyaç alanları nelerdir?
3. Bu ilkeler, uluslararası düzeyde yayımlanmış normatif yapay zekâ politika belgelerinde tanımlanan etik çerçevelerle hangi boyutlarda örtüşmektedir?
4. Karşılaştırmalı analiz bulguları, Türkiye yükseköğretiminde etik yönetim ilkelerinin geliştirilmesine ve bağlamsal bir çerçeve önerisine nasıl zemin sunmaktadır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Tasarımı

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden betimsel doküman analizi yaklaşımına dayanmaktadır. Bu yöntem, belgelerin içeriklerinde yer alan temaların sistematik biçimde

çözümlemesine olanak tanımaktadır (Şahin & Kılıç, 2018). Analizde yalnızca metinsel içerikler değil, aynı zamanda belgelerdeki etik dilin nasıl kurumsallaştığı da dikkate alınmıştır. Böylece yükseköğretimde yapay zekâya ilişkin politik yaklaşımların kavramsal yönelimleri daha bütüncül biçimde değerlendirilmiştir. Çalışmada, yükseköğretim kurumlarının yapay zekâ kullanımına yönelik politika ve rehber belgelerinde yer alan etik yönelimler incelenmiş; bu yönelimler, uluslararası normatif belgelerde tanımlanan ilkelerle kavramsal düzeyde ilişkilendirilmiştir. Popenici ve Kerr (2017), yapay zekânın yükseköğretim alanında nasıl temsil edildiğini ve kurumların bu teknolojiyi hangi stratejik yaklaşımlar çerçevesinde benimsediğini tartışmakta; bu bağlamda strateji belgeleri ve eğitim politikalarını temel referans olarak ele almaktadır.

Analiz birimi olarak, üniversitelerin resmî web sitelerinde yayımlanmış politika, rehber veya yönerge türündeki belgeler kullanılmıştır. Belgelerde açık biçimde belirtilen etik ilkeler, yönlendirmeler ve beyan ifadeleri analizde temel veri kategorilerini oluşturmuştur. Analiz süreci iki aşamalı olarak yürütülmüştür.

Betimsel çözümleme: Belgelerde açık biçimde ifade edilen ilkelerin belirlenmesi, anlam özelliklerine göre çözümlemesi ve içeriksel olarak tematik biçimde düzenlenmesini kapsamaktadır. *Normatif belge incelemesi:* Bu aşamada belirlenen temalar, ulusal ve uluslararası düzeydeki etik çerçevelerle kavramsal olarak ilişkilendirilmiştir. Çalışmada bu çerçeveler arasında AB AI Act, OSTP Bill of Rights, Singapur Model Framework, Avustralya AI Ethics Principles ve Yükseköğretim Kurulu Üretken Yapay Zekâ Etik Rehberi yer almaktadır.

Bu iki aşamalı yaklaşım, belgelerdeki mevcut yönlendirmeleri görünür kılmak yanı sıra, bu ilkelerin Türkiye yükseköğretimi açısından uygulanabilir politika temellerine dönüşme potansiyelini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Temalar, normatif belgelerde tanımlanan etik ilkelerle olan kavramsal tutarlık göz önünde bulundurularak belirlenmiştir.

2.1. Veri Toplama ve Analizi

Veri toplama süreci, uluslararası ve ulusal ölçekteki yükseköğretim kurumlarının yapay zekâ kullanımına ilişkin politika ve rehber belgelerinin sistematik biçimde incelenmesine dayanmaktadır. Örnekleme, *QS World University Rankings* 2025 listesinde ilk 100 içerisinde yer alan üniversiteler arasından kıtasal temsiliyet esas alınarak seçilen 50 uluslararası üniversiteyi kapsamaktadır. Bu şekilde, Avrupa, Kuzey Amerika, Asya ve Okyanusya bölgelerinden dengeli bir dağılım sağlanmıştır. Türkiye örnekleminde ise URAP 2025 sıralamasındaki ilk 100 üniversite temel alınmış, sadece yapay zekâ kullanımına ilişkin kamuya açık politika ya da rehber belgesi bulunan kurumlar incelenmiştir. Bazı üniversitelerde bu tür belgelerin henüz oluşturulmamış veya kamuya açık biçimde paylaşılmamış olması sebebiyle, analiz kapsamına alınabilen kurum sayısı 25 ile sınırlı kalmıştır. Bu sınırlı sayı, bulguların tüm Türkiye yükseköğretim sistemini temsil etmediği şeklinde önemli bir metodolojik sınırlılık oluşturmakla birlikte, mevcut durumun bir fotoğrafını çekme amacına hizmet etmiştir. Bulgular, yükseköğretim kurumlarında bu politikaların henüz deneysel aşamada olduğunu, uygulama örneklerinin ise büyük ölçüde reaktif biçimde geliştiğini düşündürmektedir. Belge türleri arasında kurumsal politika metinleri, etik rehberler, öğretim kılavuzları, akademik dürüstlük yönergeleri ve öğrenci bilgilendirme metinleri bulunmaktadır. Belgeler yalnızca resmî web sitelerinde yayımlanmış ve kamuya açık biçimde erişilebilir olan sürümler arasından seçilmiş, farklı sürümleri bulunan belgelerde en güncel sürüm dikkate alınmıştır. Yayın yılı belirtilmeyen belgeler, resmi sitede yer alan son sürüm olduğu varsayılarak analize dahil edilmiştir. Sosyal medya duyuruları, haber içerikleri veya taslak metinler kapsam dışı bırakılarak, çalışmanın odak noktası kurumların resmî etik yönetim yapılarına yöneltilmiştir. Veri taraması, *policy*, *guideline*, *AI*, *academic integrity*, *generative AI*, *ethics* (*Politika*, *Yönerge/Kılavuz*, *Yapay Zekâ*, *Akademik Dürüstlük*, *Üretken Yapay Zekâ*, *Etik*) gibi anahtar kelimeler kullanılarak yürütülmüştür. Toplanan belgeler, içeriksel olarak analiz edilmek üzere doküman analizi sürecine dahil edilmiştir.

Veri analizi süreci ise betimsel doküman analizi yöntemi kapsamında yürütülmüştür. Belgelerde yer alan normatif ilkeler, etik yönlendirmeler ve uygulama beyanları, içeriksel benzerlikleri temel alınarak tematik kategoriler altında sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma, kullanım beyanı zorunluluğu ifadesi *şeffaflık* teması altında, veri gizliliği ve koruma yükümlülüğü vurguları güvenlik ve mahremiyet temasına, insan gözetimi ve etik denetim yönlendirmeleri *etik yönetim* teması altında, adil kullanım ve

öğrenci sorumluluğu ifadeleri ise etik sorumluluk temasına dahil edilmiştir. Temalar, belgelerde tekrarlanan kavramsal yönelimler dikkate alınarak oluşturulmuş, her tema bir belge içerisinde yalnızca bir kez kodlanmıştır. Kodlama sürecinde izlenen yaklaşımı somutlaştırmak amacıyla aşağıda üç belgeye ait örnek tematik kodlama yer almaktadır. Bu tablo, çalışmada kullanılan tematik sınıflandırma mantığını örneklemektedir.

Tablo 1. Tematik Kodlamaya İlişkin Örnek

Belge Kodu	Belgeden Alınan İfade	İlgili Tema	Açıklama
UA05	Yapay zekâ araçlarının intihal ve akademik suistimale ilişkisi açıklanmış, etik kullanım ve öğrenci sorumluluğu öne çıkarılmıştır.	Şeffaflık ve Etik Kullanım	Belge, yapay zekâ kullanımını beyan ve akademik dürüstlük ile ilişkilendiriyor.
UA18	Kurumsal düzeyde yapay zekâ araçlarının kullanımına yönelik uyum mekanizmaları, etik yönetim ilkeleri ve öğretim stratejileri sunulmaktadır.	Etik Yönetişim ve Uyum	Kurumsal ölçekte düzenleme ve denetim mevcut, bu nedenle hesap verebilirlik eksenine de düşebilir.
UA31	Yapay zekâ kullanımı öğrencilerin sorumluluğunda olup, etik kurallara ve beyan şartlarına uyum belirtilmiştir.	Öğrenci Sorumluluğu ve Beyan Zorunluluğu	Bireysel düzeyde sorumluluk vurgusu olduğu için kurumsal değil, kullanıcı katmanında kodlandı.

Kodlama süreci iki araştırmacı tarafından yürütülmüş olup, analizler bağımsız biçimde gerçekleştirilmiş, ardından karşılaştırmalı kontrol yöntemiyle uzlaşma sağlanmıştır. Verilerin anlam bütünlüğü korunmuş, içerikler yeniden yorumlanmadan betimsel biçimde kategorize edilmiştir. Kodlama tutarlılığı, tekrar okuma ve kavramsal eşleşme yöntemleriyle güçlendirilmiş, olası farklılıklar araştırmacılar arası görüş birliği yoluyla giderilmiştir. Kodlama güvenilirliği oranı sayısal olarak hesaplanmamış, ancak kavramsal uzlaşma ve tekrar okuma yöntemiyle tutarlılık sağlanmıştır. Bu yaklaşım, nitel araştırmalarda kabul gören görüş birliği (konsensüs) yoluyla güvenilirliğin sağlanması ilkesine dayanmakta olup, sayısal bir tutarlılık formülü kullanılmamıştır. Bu tercih, çalışmanın nitel analizi kapsamında yürütülmesiyle ilişkilidir. Temalar, çalışmada referans alınan beş normatif belgeyle kavramsal düzeyde ilişkilendirilmiş, bu belgeler, tematik sınırların korunmasında kavramsal referans işlevi görmüştür.

Verilerin güvenilirliğini artırmak amacıyla aşağıdaki ilkeler gözetilmiştir:

- Belgelerin yalnızca resmi ve kamuya açık kaynaklardan alınması,
- Kıtasal temsiliyet dengesinin korunması,
- Normatif belgelerle kavramsal tutarlılığın sistematik biçimde sürdürülmesi,
- Betimsel yorumlarda öznel değerlendirmelerden kaçınılması.

Bu yaklaşım, yükseköğretim kurumlarının yapay zekâ politikalarındaki etik yönelimleri nesnel, karşılaştırılabilir ve kavramsal olarak temellendirilmiş biçimde ortaya koymayı amaçlamaktadır.

2.2. Ulusal ve Uluslararası Politika Belgelerinin Tematik Analize Katkısı

Analiz sürecinde ortaya çıkan temaların kavramsal sınıflandırılmasına yön vermek ve etik yönetim çerçevesinde kavramsal bütünlük sağlamak adına beş temel normatif belge referans alınmıştır. Bu belgeler, yükseköğretimde yapay zekâ kullanımına ilişkin evrensel değerleri ve bölgesel öncelikleri yansıtan temel politika metinleridir. Her bir belge, etik yönetim, insan merkezlik, veri güvenliği, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi ilkelerle çalışmada geliştirilen tematik sınıflandırmaya kavramsal referans sağlamıştır.

2.2.1. Artificial Intelligence Act - Avrupa Birliği (2024)

Avrupa Birliği tarafından 2024 yılında yürürlüğe giren *Artificial Intelligence Act*, özellikle yüksek riskli yapay zekâ sistemlerini sınıflandırarak bu sistemlerin insan gözetimi, şeffaflık ve hesap

verebilirlik ilkeleri doğrultusunda düzenlenmesini öngörür. Eğitim sektörü, yüksek riskli kullanım alanlarından biri olarak değerlendirilmekte ve bu bağlamda yapay zekâ sistemlerinin denetlenebilir, müdahale edilebilir ve etik ilkelere dayalı biçimde yapılandırılması gerektiği vurgulanır. Bu belge, çalışmada özellikle etik yönetim ve hukuki düzenleme temalarının kavramsal sınırlarının belirlenmesinde referans olarak kullanılmıştır.

2.2.2. Üretken Yapay Zekâ Kullanımına Dair Etik Rehber - Yükseköğretim Kurulu (2024)

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayımlanan bu belge, üniversitelerde üretken yapay zekâ araçlarının etik, sorumlu ve şeffaf kullanımına ilişkin temel ilkeleri ortaya koyar. Akademik dürüstlük, şeffaflık, hesap verebilirlik, insan merkezlilik bilimsel etik gibi ilkelere vurgu yapılır, öğrencilere ve öğretim elemanlarına yönelik uygulama rehberliği sunar. Bu belge, çalışmada etik yönetim, pedagojik sorumluluk ve kurumsal düzenleme temalarının belirlenmesinde ulusal referans metin olarak değerlendirilmiştir.

2.2.3. Blueprint for an AI Bill of Rights- Amerika Birleşik Devletleri - Beyaz Saray OSTP (2022)

Amerika Birleşik Devletleri Beyaz Saray Bilim ve Teknoloji Politikaları Ofisi tarafından yayımlanan Blueprint for an AI Bill of Rights, bireylerin yapay zekâ sistemlerinden etkilenme biçimlerine ilişkin hak temelli bir yaklaşım sunar. Belge içerisinde; veri gizliliği, şeffaflık, ayrımcılık karşıtlığı ve kullanıcı bilgilendirme gibi temel ilkeler öne çıkmakta, yapay zekâ sistemlerinin kullanıcıyı dışlamayacak şekilde tasarlanması gerektiği belirtilir. Bu belge, kullanıcı hakları, birey merkezli yönetim ve etik sorumluluk temalarının belirlenmesinde referans olarak kullanılmıştır.

2.2.4. Model AI Governance Framework - Singapur (2020)

Singapur Kişisel Verileri Koruma Komisyonu tarafından yayımlanan bu belge, kurumlar ve özel sektör için sorumlu yapay zekâ yönetişimini destekleyen gönüllü bir çerçeve ortaya koymaktadır. Belge, açıklanabilirlik, şeffaflık, veri güvenliği ve iç denetim mekanizmaları gibi unsurlara odaklanır. Yapay zekâ uygulamalarının yalnızca teknik verimlilik konusunda değil, etik hesap verebilirlik açısından da değerlendirilebilmesi gerektiğini vurgular. Bu yönüyle belge, çalışmada kurumsal yönetim ve veri güvenliği temalarının kavramsal referans noktalarından biri olarak ele alınmıştır.

2.2.5. AI Ethics Principles - Avustralya (2019)

Avustralya Endüstri, Bilim ve Enerji Bakanlığı tarafından hazırlanan bu ilkeler seti, yapay zekâ sistemlerinde insan merkezlilik, şeffaflık, adalet, hesap verebilirlik ve veri güvenliği gibi temel etik değerleri tanımlamaktadır. Belge, yapay zekâ teknolojilerinin toplum yararına kullanılmasını ve kullanıcı mahremiyetinin korunmasını hedefler. Bu ilkeler, yükseköğretimde etik politika geliştirme süreçlerine kavramsal temel sağlamış, çalışmada etik değerlendirme ve insan merkezlilik temalarının belirlenmesinde dikkate alınmıştır. İlgili belgelerin temel özellikleri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Normatif Belgeler ve Tematik Katkıları

Belge Adı	Yayımlayan Kurum	Yayın Yılı	Tanımlanan Normatif İlkeler	Çalışmadaki Tematik Katkısı
Artificial Intelligence Act	Avrupa Birliği	2024	İnsan gözetimi, şeffaflık, hesap verebilirlik, yüksek riskli sistemlerin sınıflandırılması	Etik yönetim ve hukuki düzenleme temalarının belirlenmesinde referans olarak değerlendirilmiştir.
Üretken Yapay Zekâ Kullanımına Dair Etik Rehber	Yükseköğretim Kurulu	2024	Etik kullanım, şeffaflık, hesap verebilirlik, akademik dürüstlük ve insan merkezlilik	Etik, pedagojik ve kurumsal yönetim temalarının tanımlanmasında ulusal referans niteliğine sahiptir.
Blueprint for an AI Bill of Rights	ABD Beyaz Saray Bilim ve Teknoloji Politikaları Ofisi	2022	Ayrımcılık karşıtlığı, güvenlik, veri gizliliği, şeffaflık ve insan kontrolü	Birey hakları, kullanıcı odaklı tasarım ve etik sorumluluk temalarının kavramsal karşılıklarını göstermektedir.
Model AI Governance Framework	Singapur Kişisel Verileri Koruma Komisyonu	2020	Sorumlu yönetim, açıklana bilirlik, veri bütünlüğü ve güvenlik	Kurumsal yönetim ve veri güvenliği ekseninde kavramsal dayanak sağlamaktadır.

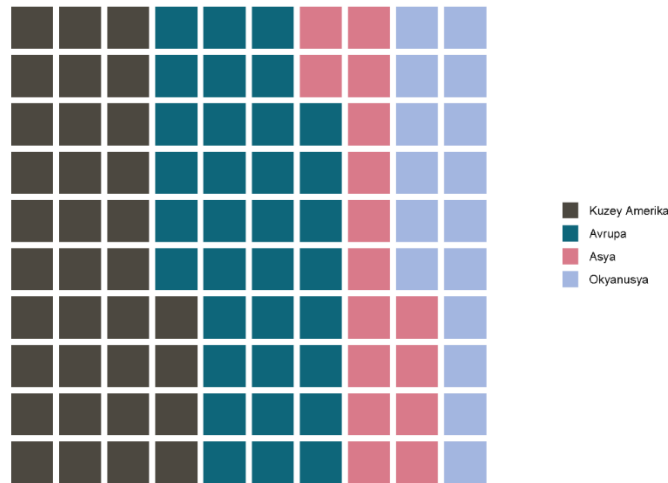
AI Ethics Principles	Avustralya Endüstri, Bilim ve Enerji Bakanlığı	2019	İnsan merkezlilik, şeffaflık, adalet, hesap verebilirlik ve emniyet	Etik değerlendirme ve insan odaklılık temalarının açıklanmasında temel referans olarak değerlendirilmiştir.
----------------------	--	------	---	---

Tablo 2’deki tematik katkılar, belge içeriklerinde doğrudan yer alan ifadeler temelinde kodlanmış ve çalışmada kullanılan temalarla kavramsal düzeyde eşleştirilmiştir. Bu belgeler, analiz sürecine bağlamsal bir zemin sunmuş ve tematik sınıflandırmanın kavramsal tutarlılığını desteklemiştir. Her belge, içerdiği normatif ilkeler doğrultusunda değerlendirilmiş, bu sayede tematik çözümlemelerde kavramsal bütünlük korunmuştur. Söz konusu normatif çerçeveler, çalışmanın bulgular bölümünde yer alan tematik eşleşmelerin referans noktasını oluşturmuştur. Bu yaklaşım, analiz edilen üniversite belgelerindeki etik yönelimlerin değerlendirilmesinde ortak bir referans çerçevesi sunmuştur. Dolayısıyla, normatif çerçeveler aracılığıyla oluşturulan tematik referans yapısı, bulgular bölümünde sunulan analizlerin kavramsal temelini oluşturmuştur. Aşağıda, uluslararası ve ulusal düzeyde incelenen üniversite belgelerinden elde edilen bulgular, betimsel nitelikte ve sistematik biçimde yer almaktadır.

Şekil 1, R programlama dili kullanılarak hazırlanmıştır. Görselleştirmelerde “ggplot2”, “waffle” ve “tidyverse” paketlerinden yararlanılmıştır. Şekil 1’de kıtasal dağılım waffle grafiği biçiminde görselleştirilmiştir.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Uluslararası ve ulusal üniversitelerin yapay zekâ kullanımına ilişkin kurumsal politika ve rehber belgelerinden elde edilen bulgular bu bölümde sunulmaktadır. Çalışmanın amacı, bu belgelerde yer alan etik ve yönetim ilkelerini belirlemek ve bu ilkelerden hareketle Türkiye yükseköğretimi için uygulanabilir ortak bir çerçeve geliştirmektir. Analiz, Avrupa Birliği’nin *Artificial Intelligence Act* (2024), Amerika Birleşik Devletleri’nin *Blueprint for an AI Bill of Rights* (2022), Singapur’un *Model AI Governance Framework* (2020), Avustralya’nın *AI Ethics Principles* (2019) ve Türkiye’nin Yükseköğretim Kurulu *Üretken Yapay Zekâ Etik Rehberi* (2024) temel alınarak yürütülmüş, bu belgelerde tanımlanan ilkelerin üniversite politikalarındaki yansımaları tematik düzeyde incelenmiştir.

Şekil 1. QS 2025 İlk 100 Listesinden Seçilen Üniversitelerin Kıtalar Göre Dağılımı. Her bir kare %1’i temsil etmektedir.

Çalışma kapsamında, QS 2025 dünya sıralamasında ilk 100 içerisinde yer alan 50 üniversite seçilmiş, üniversitelerin kıtasal dağılımı bölgesel çeşitlilik esasına göre dengelenmiştir. İlgili üniversitelerin coğrafi dağılımları Şekil 1’de gösterilmiştir. Kuzey Amerika ve Avrupa %36, Asya ve Okyanusya %16’lık bir dağılım göstermiştir.

İncelenen 50 uluslararası üniversitenin yapay zekâya ilişkin politika ve rehber belgeleri, tür, kapsam ve ifade biçimleri bakımından kategorize edilmiştir. Belgelerde genellikle web rehberi, etik ilkeler belgesi ya da kurumsal politika kılavuzu formatları mevcuttur. Analiz edilen üniversitelerin

belgelerinde belirlenen tematik yönelimleri, yalnızca betimsel nitelikteki kodlama sonuçlarına dayalı olarak Tablo 2’ de gösterilmiştir.

Tablo 3. Normatif Belgeler ve Tematik Katkıları

Kod	Bölge	Belge Türü	Tematik Özet	Tematik Kod	Ana Tema
UA01	Kuzey Amerika	Web Rehberi	Öğretim görevlilerine yapay zekâ araçlarının kullanımında karar alma özgürlüğü tanınmakta, şeffaflık, sorumluluk ve etik kullanım ilkeleri vurgulanmakta.	Öğretim İnisiyatifi, Etik Kullanım ve Kullanım Sorumluluğu	Şeffaflık ve Sorumlu Kullanım
UA02	Kuzey Amerika	Web Rehberi	ChatGPT ve benzeri araçların kullanımı için açık beyan şartı, akademik dürüstlük ve etik sorumluluk çerçevesi belirtilmekte.	Açıklık, Dönem Başı Beyanı, Etik Kullanım	Açıklık ve Etik İlkeler
UA03	Kuzey Amerika	Web Rehberi	Yapay zekâ kullanımında akademik dürüstlük, özgünlük ve ders özelinde yetki alanı belirleme ilkeleri öne çıkmakta.	Etik Yönetişim, Özgünlük Vurgusu ve Sınır Tanımı	Etik Yapay Zekâ Kullanımı ve Ders Bazlı Yetki
UA04	Avrupa	Web Rehberi	Güvenli ve sorumlu kullanım vurgulanmakta, farklı disiplinlere uygunluk ve veri güvenliği ilkeleri belirtilmekte.	Disiplin Duyarlılığı, Araştırma Etiği ve Kullanım Beyanı	Disiplin Duyarlılığı ve Etik Kullanım
UA05	Avrupa	Web Rehberi	Yapay zekâ araçlarının intihal ve akademik suistimale ilişkisi açıklanmış, etik kullanım ve öğrenci sorumluluğu öne çıkarılmış.	Açıklık, Etik Kullanım ve Sorumluluk	Etik Kullanım ve Akademik Sorumluluk
UA06	Avrupa	Web Rehberi	Öğretimde yapay zekâ entegrasyonu, veri güvenliği ve etik karar alma süreçleri çerçevesinde rehberlik yer almakta.	Stratejik Entegrasyon, Ders Tasarımı ve Etik Yönetişim	Stratejik AI Entegrasyonu ve Etik Yönetişim
UA07	Asya	Web Rehberi	Sınıf içi kullanımda öğretim elemanı yetkisi ve öğrenci beyan zorunluluğu esas alınmış, kurumsal düzeyde genel uyum çerçevesi belirtilmiş.	Sorumluluk Yönetişimi, Politika Uyarlaması ve Yetki Devri	Ders Bazlı Sorumluluk ve Yetki Devri
UA08	Okyanusya	Web Rehberi	Etik sınırlar belirlenmiş, akademik dürüstlük ilkeleriyle çelişen durumlar net şekilde açıklanmış.	Etik Sınırlar ve Akademik Dürüstlük	Etik Sınırlar ve Akademik Dürüstlük
UA09	Kuzey Amerika	Web Rehberi	Öğrencilerden yapay zekâ kullanımını açık şekilde beyan etmeleri beklenmekte, kaynak gösterimi ve doğrulama yükümlülüğü ifade edilmiş.	Kullanım Beyanı, Etik Uyum ve Doğrulama	Beyan Zorunluluğu, Etik Uyum ve Doğrulama
UA10	Asya	Öğretim Rehberi	Öğretim süreçlerinde yapay zekâ araçlarının etik ve sınırlandırılmış kullanımı için öğretim üyelerine ve öğrencilere yönelik ilkeler	Etik Bütünlük ve Kullanım Sınırı	Etik Bütünlük, Sınırlandırma ve Beyan Zorunluluğu
UA11	Avrupa	Web Rehberi	Değerlendirme süreçlerinde yapay zekâ kullanımında şeffaflık, akademik dürüstlük ve öğrencilerin etik kullanım	Kullanım Beyanı ve Etik Kullanım	Beyan Zorunluluğu ve Etik

			sorumluluğu ön planda yer almakta.		Kullanım Sorumluluğu
UA12	Kuzey Amerika	Web Rehberi	Kurumsal düzeyde AI politikaları kapsamında öğrenciler ve öğretim elemanları için etik rehberlik ve kullanım kuralları belirli.	Etik Kullanım ve Öğretim İnisyatifi	Etik Kullanım ve Öğretim Özerkliği
UA13	Kuzey Amerika	Web Rehberi	AI araçlarının yanlış ve izinsiz kullanımı, akademik sahtekarlık olarak değerlendiriliyor, doğruluk ve sorumluluk vurgusu mevcut.	Doğrulama, Kullanım Sınırı ve Etik Bütünlük	Doğruluk, Sınırlandırma ve Etik Bütünlük
UA14	Okyanusya	İlke Belgesi	Yapay zekâ kullanım ilkeleri ve etik sorumluluklar ve şeffaflık çerçevesi net.	İlke Beyanı ve Etik Kullanım	Yapay Zekâ İlkeleri ve Etik Kullanım
UA15	Asya	Fakülte Politikası	Yapay zekâ destekli hazırlanan ödevlerde etik kullanım, şeffaflık ve beyan zorunluluğu	Etik Kullanım ve Kullanım Beyanı	Etik Kullanım ve Beyan Zorunluluğu
UA16	Asya	Web Rehberi	Ders içi yapay zekâ kullanımıyla ilgili şeffaflık ilkeleri ve sınırlandırma yönergeleri	Açıklık, Kullanım Sınırı ve Etik Kullanım	Şeffaflık, Etik Kullanım ve Ders Bazlı Sınırlandırma
UA17	Asya	Web Rehberi	Öğrencilerin yapay zekâ araçlarını kullanırken etik sorumluluk taşıdığına ilişkin rehberlik	Öğrenci Sorumluluğu ve Kullanım Beyanı	Öğrenci Sorumluluğu ve Beyan Zorunluluğu
UA18	Okyanusya	Web Rehberi	Kurumsal düzeyde yapay zekâ araçlarının kullanımına yönelik uyum mekanizmaları, etik yönetim ilkeleri ve öğretim stratejileri	Etik Yönetişim ve Uyum Kontrolü	Etik Yönetişim ve Uyum Kontrolü
UA19	Asya	Politika Belgesi	Yapay zekâ araçlarının araştırma süreçlerinde etik, şeffaf ve denetlenebilir kullanımına ilişkin ilkeleri belirleyen bir rehber	Araştırma Etiği ve Açıklık	Araştırma Etiği ve Şeffaflık İlkeleri
UA20	Kuzey Amerika	Öğretim Rehberi	Ders izlencelerinde yapay zekâ araçlarının nasıl kullanılacağı açıkça belirtilmeli, öğretim üyelerine karar yetkisi verilmiştir.	Öğretim İnisyatifi ve Kullanım Beyanı	Öğretim Politikası
UA21	Kuzey Amerika	Öğrenci Rehberi	Öğrencilerin AI araçlarını kullandıklarında bunu açıkça beyan etmeleri ve kurallara uygun davranmaları gerektiği belirtilmiş.	Kullanım Beyanı ve Etik Kullanım	Öğrenci Sorumluluğu ve Etik Kullanım
UA22	Kuzey Amerika	Politika Rehberi	Yapay zekâ araçlarının hangi sınırlar içinde kullanılabileceği belirtilmiş, öğrenci beyanı ve öğretim üyesi yetkisi vurgulanmakta.	Kullanım Sınırı, Açıklık ve Dönem Başı Beyanı	Kullanım Politikası ve Şeffaflık
UA23	Asya	Politika Rehberi	Araştırma süreçlerinde AI kullanımının dair etik yönetim ilkeleri, şeffaflık ve sorumluluk çerçevesi sunulmakta.	Etik Kullanım ve Açıklık	Etik Yönetişim ve Şeffaflık Çerçevesi
UA24	Kuzey Amerika	Mezuniyet Politikası	Tez ve dönem projelerinde yapay zekâ araçlarının kullanımı açık kurallara bağlanmış, etik sorumluluklar vurgulanmış.	Kullanım Sınırı ve Etik Kullanım	Lisansüstü Politikaları ve Etik Kullanım

UA25	Avrupa	Öğretim Kılavuzu	Ders içeriğine yapay zekâ araçlarının entegre edilmesine, şeffaflık ve veri gizliliğine ilişkin öğretimsel ilkeler	Ders Tasarımı, Açıklık ve Veri Gizliliği	Öğretim Entegrasyonu ve Dijital Güvenlik
UA26	Avrupa	Öğrenci Rehberi	Yapay zekâ araçlarının öğrenci çalışmaları ve akademik faaliyetlerde etik sınırlar içinde kullanılması gerektiğine ilişkin rehberlik sağlanmakta.	Etik Kullanım ve Kullanım Sınırı	Öğrenci Odaklı Etik Kullanım Politikaları
UA27	Avrupa	Etik Rehber	Yapay zekâ araçlarının araştırma süreçlerinde etik şekilde kullanımı, şeffaflık, hesap verebilirlik ön planda.	Araştırma Etiği ve Açıklık	Araştırma Süreçlerinde Etik AI Kullanımı ve Şeffaflık
UA28	Kuzey Amerika	İlke Rehberi	Yapay zekâ araçlarının öğretim süreçlerinde kullanımına dair genel prensipler, etik çerçeve ve öğretim üyesi inisiyatifi vurgulanmış.	Eğitim Pratikleri ve Etik Yönetişim	Pedagojide Etik Yapay Zekâ Kullanımı ve Öğretim Özgürlüğü
UA29	Okyanusya	Öğrenci Rehberi	AI çıktılarının doğruluğundan öğrenci sorumlu olduğu ve kullanımların açık şekilde beyan edilmesi gerektiği belirtilmiş.	Sorumluluk, Açıklık	Öğrenci Sorumluluğu ve Şeffaflık
UA30	Okyanusya	Web Rehberi	AI kullanımı yalnızca belirli sınırlar içinde ve şeffaf biçimde yapılmalı, etik ilkelere uygun olarak kullanılması gerektiği vurgulanmakta.	Kullanım Sınırı, Açıklık ve Etik Kullanım	Sınırlandırılmış ve Etik AI Kullanımı
UA31	Okyanusya	Öğrenci Rehberi	Yapay zekâ kullanımı öğrencinin sorumluluğunda, etik kurallara ve beyan şartlarına uyum belirtilmiş.	Kullanım Beyanı ve Etik Kullanım	Öğrenci Sorumluluğu ve Etik Kullanım
UA32	Avrupa	Politika Çerçevesi ve Rehber	Eğitimde yapay zekâ kullanımıyla ilgili politika çerçevesi; kurumsal ilkeler, etik kontrol ve öğretimsel esneklik kapsar.	Politika Uyarlaması, Değerlendirme Etiği ve Açıklık	Esnek Politika Uygulaması ve Etik Değerlendirmeler
UA33	Kuzey Amerika	Ders Politikası	Her ders için öğretim üyelerine yapay zekâ kullanımına ilişkin sınırları belirleme ve sorumluluk yetkisi verilmiş	Sınır Tanımı ve Kullanım Sınırı	Ders Düzeyinde Yapay Zekâ Kullanım Sınırlarının Belirlenmesi
UA34	Okyanusya	Değerlendirme Kuralları	AI araçlarının sınav ve ödevlerde nasıl, ne zaman ve hangi koşullarda kullanılabileceği ders profillerinde yer alır, usule aykırı kullanım akademik suistimal olarak sayılır	Değerlendirme ve Uyum Kontrolü	Değerlendirme Süreçlerinde Kurala Dayalı AI Kullanımı
UA35	Avrupa	Öğretim Rehberi	Yapay zekâ'nın öğretim, değerlendirme ve geri bildirim süreçlerine entegrasyonu, etik kullanım ve akademik dürüstlük esas alınmış.	Ders Tasarımı ve Etik Kullanım	AI Destekli Değerlendirme ve Etik Kullanım
UA36	Kuzey Amerika	Öğretim Rehberi	AI araçlarının ders içi değerlendirme süreçlerine nasıl entegre edileceği, öğretim elemanlarının bu süreçlerdeki	Değerlendirme, Öğretim İnisiyatifi ve Etik Uyum	AI Destekli Değerlendirme Tasarımı ve

			inisiyatifi ve akademik etikle uyumlu kullanım ilkeleri		Etik Sorumluluk
UA37	Avrupa	Web Rehberi	Yapay zekâ araçlarının öğrenci çalışmaları üzerindeki etkisini kontrol altına almak için etik kullanım, açık sınırlandırmalar ve kurallara uyum denetimini esas alan politikalar mevcut	Etik Kullanım, Kullanım Sınırı ve Uyum Kontrolü	Etik Sınırlar ve Uyum Gözetimi ile Yapay Zekâ Kullanımı
UA38	Avrupa	Web Rehberi	Yapay zekâ araçlarının öğrenme süreçlerine entegre edilmesini destekleme ve öğrencilerin bu araçları şeffaf biçimde kullanmalarını, değerlendirme kurallarını açıkça anlamalarını amaçlama söz konusu.	Eğitim Yaklaşımı ve Açıklık	Öğretimsel Uyum ve Şeffaflık
UA39	Avrupa	Web Rehber	Öğrencilerin yapay zekâ kullanımını beyan etmeleri, kullanımda veri güvenliğine dikkat etmeleri ve AI süreçlerinin etik yönetim ilkelerine uygun yürütülmesi	Sorumluluk ve Etik Kullanım	Etik Kullanım ve Öğrenci Sorumluluğu
UA40	Avrupa	Web Rehber	Yapay zekâ araçlarının verimli ve etik biçimde kullanımı konusunda açık yönergeler verilmiş, doğru kullanım örnekleri sunulmuş.	Kullanım Beyanı ve Etik Kullanım	Öğrenci Sorumluluğu ve Etik Kullanım
UA41	Okyanusya	Güvenlik Yönergesi	Yapay zekâ araçlarının kullanımı sırasında veri gizliliğinin korunması, güvenli entegrasyon ve etik ihlallerin önlenmesine yönelik açık yönergeler yer almakta.	Bilgi Güvenliği, Etik Sınırlar ve Ders Tasarımı	Dijital Güvenlik ve Etik Sınırlar
UA42	Kuzey Amerika	Web Rehberi	Yapay zekâ araçlarının kullanımı öğrenci sorumluluğuna bırakılmış, etik kurallara ve beyan zorunluluğuna vurgu yapılmış.	Kullanım Beyanı ve Etik Kullanım	Öğrenci Sorumluluğu ve Etik Kullanım
UA43	Avrupa	Politika Belgesi	Eğitimde yapay zekânın etik ve sorumlu kullanımı için kurumsal bir çerçeve mevcut, öğretim elemanlarına yönlendirme sağlanmış	Etik Yönetişim ve Politika Uyarlaması	Kurumsal Etik Yönetişim
UA44	Asya	Web Rehber	Yapay zekâ araçlarının ders içeriğine entegrasyonu ve öğrenci kullanımıyla ilgili şeffaflık, sınırlandırma ve etik ilkeler belirtilmiştir.	Açıklık, Etik Kullanım ve Kullanım Sınırı	Etik Kullanım, Şeffaflık ve Ders Bazlı Sınırlandırma
UA45	Kuzey Amerika	Politika Rehberi	Yapay zekânın derslerde nasıl, ne zaman ve hangi sınırlar dahilinde kullanılacağına ilişkin açık politikalar mevcut.	Kullanım Sınırı, Açıklık ve Öğretim İnisiyatifi	Kullanım Politikası ve Şeffaflık
UA46	Avrupa	Etik Rehber	Yapay zekâ araştırmalarda etik şekilde kullanımı, bilimsel bütünlük ve sorumluluk ilkeleriyle birlikte yönetim esasları	Araştırma Etiği ve Etik Bütünlük	Araştırmalarda a Etik Uyum ve Bilimsel Bütünlük
UA47	Avrupa	AI Geçiş Rehberi	Sınavlarda yapay zekâ kullanımına yönelik yeni beyan sistemi, doğruluk, kaynak	Doğrulama, Kullanım Beyanı ve Etik Uyum	Sınavlarda AI Kullanımı ve Etik Doğrulama

			gösterimi ve etik uyuma dayalı açıklamalar zorunlu tutulmuş.		
UA48	Kuzey Amerika	Web Rehberi	AI kullanımında akademik dürüstlük, beyan zorunluluğu ve ders politikalarına uygunluk temaları ön planda.	Akademik Dürüstlük ve Kullanım Beyanı	Akademik Dürüstlük ve AI Kullanım Beyanı
UA49	Avrupa	Web Rehberi	Yapay zekâ tezlerde etik kullanımına dair kurallar, mühendislik alanı dahilinde şeffaflık ve sorumluluk ilkeleri.	Mühendislik, Etik Kullanım ve Açıklık	Tezlerde Etik AI Kullanımı ve Şeffaflık
UA50	Kuzey Amerika	Akademik Rehber	Kurumsal düzeyde yapay zekâ ilkeleri belirlenmiş, değerlendirme süreçlerinde etik uyum ve şeffaf kullanım esas alınmış.	İlke Beyanı ve Değerlendirme Etiği	Akademik İlkeler Uyum ve Değerlendirme Etiği

Tablo 3'deki bulgular, üniversite belgelerinin büyük bir bölümünde benzer etik yönelimlerin sıkça tekrarlandığını ortaya koymaktadır. Bu bölümde yer alan ifadeler yalnızca belgelerde gözlemlenen yönelimleri betimlemekte olup, yorumlayıcı bir içeriğe sahip değildir. Bu tematik örüntüler, bölgesel bağlamların normatif öncelikleriyle tutarlı biçimde şekillenmiştir. Belgelerde en sık yer alan temalar arasında şeffaflık, etik kullanım, beyan zorunluluğu, öğretim inisiyatifi, veri güvenliği ve akademik dürüstlük yer almaktadır. Bölgesel düzeyde ise Kuzey Amerika belgelerinde kullanıcı sorumluluğu ve öğretim özerkliği; Avrupa belgelerinde kurumsal denetim ve veri gizliliği; Asya belgelerinde yetki devri ve sorumluluk çerçevesi; Okyanusya belgelerinde ise etik sınırlar ve güvenli kullanım ilkeleri dikkat çekmektedir. Bu eğilim, üniversitelerin bulundukları bölgenin normatif yaklaşımlarla uyumlu bir örüntü ortaya koymaktadır. Bu durum, etik yönetim literatüründe tanımlanan politika aktarımı yaklaşımıyla kavramsal benzerlik göstermektedir. Bu bulgu, kurumsal politika yapım süreçlerinin yalnızca iç dinamiklerden değil, aynı zamanda bölgesel hukuki çerçevelerden ve uluslararası normatif belgelerden aktif biçimde etkilendiğini ortaya koymaktadır (Filgueiras, 2022). Kurumlar, ulusal mevzuat ve uluslararası çerçeveler arasındaki uyumu sağlamak amacıyla benzer ilkeleri benimseme eğilimi göstermektedir.

Bu çalışmada analiz birimi olarak her bir üniversiteye ait belge alınmış ve belgelerde açık biçimde ifade edilen yönlendirmeler, içerik benzerliklerine göre tematik kodlama yöntemiyle kategorize edilmiştir. Kodlama sürecinde her tema, bir belge içerisinde yalnızca bir kez dikkate alınmış olup, temalar benzer kavramsal yönelimler temelinde gruplandırılmıştır. Betimsel analiz sonuçları, üniversitelerin politika belgelerinde en yüksek oranda vurgulanan temaların şeffaflık ve beyan zorunluluğu ile etik kullanım ve sorumluluk olduğunu göstermektedir. Bu iki tema, yapay zekâ politikalarının temel etik eksenini oluşturmaktadır. Veri güvenliği ve mahremiyet temasının özellikle Avrupa ve Okyanusya belgelerinde öne çıkarken, hesap verebilirlik ve yönetim ile insan merkezlik temalarının görece daha sınırlı biçimde ele alındığı görülmektedir. Bu durum, şeffaflık ve etik kullanım ilkelerinin yükseköğretim kurumlarında küresel ölçekte en yaygın kabul gören temalar olduğunu, buna karşın hesap verebilirlik ve insan merkezli yönetim ilkelerinin henüz sınırlı düzeyde kurumsallaştığını göstermektedir. Yapay zekâ politikalarının başlangıç aşamasında daha çok “beyan” ve “uyum” gibi denetim odaklı konulara öncelik verilmesi, “insan merkezli yönetim” ve “algoritmik hesap verebilirlik” gibi daha kapsamlı temaların henüz sınırlı düzeyde ele alındığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, farklı bölgesel çerçevelerde tanımlanan normatif ilkelerin üniversite belgelerinde benzer etik yönelimlerle yansıdığı, ancak kapsam ve vurguların bölgelere göre değişiklik gösterdiği anlaşılmaktadır.

Çalışmaya dahil edilen üniversitelerin bölgesel temsiliyeti, araştırmanın coğrafi çeşitliliği sağlama hedefi doğrultusunda yapılandırılmıştır. Aşağıdaki tablo, uluslararası politika belgelerinde tanımlanan temel ilke ve değerlerin, bu belgelerin ait olduğu bölgelerdeki üniversitelerin kurumsal yapay zekâ politika metinlerinde tematik düzeyde nasıl karşılık bulduğunu sunmaktadır. Eşleştirme, belgelerde yer alan örneğin şeffaflık, etik kullanım, sorumluluk gibi kavramsal yönelimler temelinde kavramsal paralellikler gözetilerek yapılmıştır. Bu değerlendirme, belgeler arasında kurulan tematik ve kavramsal eşleşmelere dayanmaktadır. Her bir normatif belgenin temsil ettiği bölgeye ait üniversite belgeleri, içerdiği ilkelerle karşılaştırılmıştır. Böylelikle normatif önceliklerin kurumsal politikadaki yansımaları ve farklılaşmaları sistematik biçimde ortaya konulmuştur. Bu yaklaşım ile hem bölgesel

benzerlikler hem de Türkiye yükseköğretimi için geliştirilecek ilkelerin, küresel etik yönetim ilkeleriyle kavramsal düzeyde ilişkilendirilmesine olanak tanımaktadır. Belgeler, bölgesel temsil gücü ve yükseköğretim politikalarına yön verici statüleri nedeniyle seçilmiştir.

Tablo 4. Normatif Belgeler ile Bölgesel Üniversite Belgeleri Arasındaki Kavramsal Temaslar

Normatif Belge	Temsil Ettiği Bölge	Ana Normatif İlkeler	İlgili Üniversite Belgelerinde Tematik Yansımalar	İlkesel ve Tematik Değerlendirme
Artificial Intelligence Act (AB, 2024)	Avrupa	İnsan gözetimi, şeffaflık, hesap verebilirlik, yüksek riskli sistemlerin sınıflandırılması	UA04, UA05, UA06, UA25, UA26, UA27, UA32, UA35, UA37, UA38, UA40, UA43, UA46, UA47, UA49	Avrupa üniversiteleri belgelerinde; denetim, açıklık, etik kullanım ve veri güvenliği ilkeleri belirginleşmektedir. Bu çerçevede, AI Act'te tanımlanan etik yönetim ve kurumsal sorumluluk yaklaşımıyla ilke düzeyinde örtüşmektedir.
Blueprint for an AI Bill of Rights (ABD, 2022)	Kuzey Amerika	Veri gizliliği, ayrımcılık karşıtlığı, kullanıcı hakları, şeffaflık, insan kontrolü	UA01, UA02, UA03, UA09, UA12, UA13, UA20, UA21, UA22, UA24, UA28, UA33, UA36, UA42, UA45, UA48, UA50	ABD üniversiteleri belgelerinde; kullanıcı bilgilendirmesi, beyan zorunluluğu, öğretim özerkliği ve etik sınırlandırma ilkeleri düzenlenmiştir. Bu yapı, Bill of Rights'ın kullanıcı merkezli ve hesap verebilir yönetim yaklaşımıyla paralellik göstermektedir.
Model AI Governance Framework (Singapur, 2020)	Asya	Açıklanabilirlik, veri güvenliği ve sorumlu yönetim	UA07, UA10, UA15, UA16, UA17, UA19, UA23, UA44	Asya üniversitelerinde yayımlanan belgelerde; iç denetim, öğretim yetki alanı, kullanım sınırı ve sorumluluk vurgusu yer almaktadır. Bu ilkeler, Singapur çerçevesinde tanımlanan açıklanabilirlik ve kurumsal yönetim anlayışıyla uyumlu bir tematik yapı ortaya koymaktadır.
AI Ethics Principles (Avustralya, 2019)	Okyanusya	İnsan merkezlilik, şeffaflık, adalet, hesap verebilirlik ve emniyet	UA08, UA14, UA18, UA29, UA30, UA31, UA34, UA41	Okyanusya üniversitelerinin rehberlerinde; öğrenci sorumluluğu, etik beyan, güvenli kullanım ve akademik dürüstlük ilkeleri vurgulanmaktadır. Bu eğilimler, Avustralya etik ilkelerinin öngördüğü insan merkezlilik ve adil kullanım anlayışıyla örtüşen bir normatif yönelim göstermektedir.

Tablo 4, normatif politika belgelerinde tanımlanan ilke ve değerlerin, bu belgelerin yayımlandığı bölgelerdeki üniversitelerin yapay zekâ politikalarında tematik düzeyde nasıl karşılık bulduğunu açık biçimde göstermektedir. Her bir normatif belge, ilgili bölgedeki üniversite belgeleriyle ilkesel benzerlikler, kavramsal yansımalar ve uygulamaya dönük tematik vurgular açısından karşılaştırılmıştır. Tablo, belgelerde sıkça tekrar eden etik, yönetsimsel ve pedagojik kavramların tematik kodlarla eşleştirilmesine dayalı nitel içerik analizine dayanmaktadır. Böylelikle her normatif çerçevenin, üniversite politikalarına ne derece yansıdığı sistematik olarak ortaya konulmuştur. Uluslararası eğilimlerin ortaya koyduğu bu örüntüler, Türkiye yükseköğretimi için etik yönetim kültürünün hangi alanlarda güçlendirilmesi gerektiğine dair önemli göstergeler ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, Türkiye'deki yükseköğretim kurumları için geliştirilecek yapay zekâ politikaların nasıl yapılandırılabilirliğine ilişkin bir kavramsal zemin sunmaktadır.

Bu doğrultuda, küresel düzeydeki belge örnekleri ışığında Türkiye'deki üniversitelerin mevcut durumu değerlendirilmiştir. Aşağıdaki tablo 4'te, Türkiye'de URAP 2025 sıralamasında ilk 25 içerisinde

yer alan üniversitelerin politika belgelerinin tematik özellikleri mevcuttur. İlk 25 üniversitenin seçilme nedeni, bu sıralamada erişilebilir ve güncel belge oranının en yüksek olacağı varsayımdır. Analiz sonucunda yalnızca sekiz üniversitenin kamuya açık ve erişilebilir nitelikte politika ya da rehber dokümanına erişilebilmiştir. Diğer üniversitelerde ise ilgili alanda kapsamlı veya kurumsal nitelikte bir belgeye ulaşılamamıştır. Bu durum, Türkiye örnekleminde belge sayısının sınırlı olması sebebiyle bulguların tüm yükseköğretim kurumlarını temsil etmediği şeklinde bir metodolojik sınırlılık oluşturmaktadır. Sonuçlar, Türkiye yükseköğretiminde yapay zekâ kullanımına yönelik politika geliştirme süreçlerinin henüz kurumsallaşma aşamasında olduğunu ve üniversiteler arası belirgin farklılıkların mevcut olduğunu yansıtmaktadır.

Tablo 5. Türkiye’deki Üniversitelerde Yapay Zekâ Kullanım Politikalarına İlişkin Tematik Özeti

Kod	Belge Türü	Tematik Özet	Tematik Kod	Ana Tema
TR01	Web Rehberi	Öğrenci ve öğretim üyeleri için yapay zekâ araçlarının kullanımında karar alma özgürlüğü tanınmakta, bilgi güvenliği, etik sorumluluk ve şeffaflık ilkeleri açıkça vurgulanmakta.	Etik Kullanım, Kullanım Beyanı ve Sorumluluk	Şeffaflık ve Sorumlu Kullanım
TR02	Politika Rehberi	Öğrenci ve personelin yapay zekâ kullanımına yönelik açık beyan, etik sorumluluk ve öğretim süreçlerine entegrasyon ilkeleri çerçevesinde yönlendirme sunulmakta.	Etik Kullanım, Kullanım Beyanı ve Öğretim Entegrasyonu	Etik Yönetişim ve Akademik Kullanım
TR03	Birim Düzeyi Rehber	Bilimsel araştırmalarda yapay zekâ araçlarının kullanımına yönelik etik sınırlar, kaynak gösterimi, alıntı beyanı ve içerik ayrımı vurgulanmakta.	Etik Kullanım, Kaynak Gösterimi ve Şeffaflık	Akademik Dürüstlük ve Etik Kullanım
TR04	Birim Düzeyi Rehber	Akademik ve idari personel ile öğrencilerin üretken yapay zekâ araçlarını kullanırken etik sorumluluk, şeffaflık ve kaynak gösterimi gibi ilkeleri gözetmesi önerilmekte.	Etik Kullanım, Şeffaflık ve Kaynak Gösterimi	Etik Kullanım ve Sorumluluk
TR05	Kurumsal Politika Belgesi	Üretken yapay zekâ araçlarının eğitim, araştırma ve idari süreçlerde etik, şeffaf ve sorumlu kullanımı söz konusu. İlkeler arasında insan denetimi, hesap verebilirlik, veri gizliliği ve yasal uygunluk yer almakta.	Etik Kullanım, Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik	Kurumsal Yapay Zekâ Politikası
TR06	Rehber Belgesi	Üniversitede yapay zekâ araçlarının kullanımında etik, şeffaf ve sorumlu yaklaşım benimsenmekte, akademik dürüstlük vurgusu yapılmakta.	Etik Kullanım, Şeffaflık ve Sorumluluk	Yapay Zekâ Araçlarının Etik Kullanımı
TR07	Birim Düzeyi Rehber	Öğrencilere yönelik rehberde, yapay zekâ araçlarının doğrudan ödev üretiminde kullanılmasının uygun olmadığı belirtilmekte, akademik dürüstlük, kullanım sınırı ve sorumluluk ilkeleri vurgulanmakta.	Etik Kullanım, Kullanım Sınırı ve Sorumluluk	Öğrenci Odaklı Etik Kullanım Politikası
TR08	Kurumsal Politika	Öğretim ve idari süreçlerde yapay zekâ kullanımına yönelik etik yönetim, şeffaflık ve	Etik Yönetişim, Şeffaflık ve Kullanım Sınırı	Kurumsal Yapay Zekâ Politikası ve Yönetişim

kullanım sınırlarına dair ilkeler
yer almakta.

Türkiye’deki mevcut belgelerde öne çıkan temaların etik kullanım, şeffaflık, sorumluluk ve kullanım beyanı olduğu Tablo 5’de sunulmuştur. Belgelerin büyük bir bölümünün birim düzeyinde hazırlanmış olması, kurumsal düzeyde politika geliştirme yaklaşımının henüz sınırlı düzeyde uygulandığını ortaya koymaktadır. Türkiye’deki mevcut etik düzenlemeler arasında yer alan *Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Faaliyetlerinde Üretken Yapay Zekâ Kullanımına Dair Etik Rehber* (Yükseköğretim Kurumu, 2024), üretken yapay zekâ araçlarının araştırma ve yayın süreçlerinde kullanımına yönelik temel etik ilkeleri tanımlamaktadır. Rehberin kapsamı ağırlıklı olarak akademik dürüstlük, kaynak gösterimi ve doğruluk ilkeleriyle sınırlıdır. Bu kapsamda, uluslararası üniversite belgelerinde yer alan hesap verebilirlik, insan merkezilik, pedagojik özerklik ve kurumsal yönetim ilkelerinin rehberde tematik düzeyde doğrudan yer almadığı gözlemlenmektedir. Çalışmada önerilen etik yönetim çerçevesi, incelenen uluslararası üniversite belgelerinde sıkça rastlanan ortak ilkelere dayalı olarak yapılandırılmıştır. Söz konusu çerçeve, Türkiye’deki mevcut politika belgelerinde gözlemlenen içerik sınırlılıklarını dikkate alarak, yükseköğretim alanında tematik çeşitliliği ve normatif uyumu esas alan bir yaklaşım sunmayı hedeflemektedir. Ayrıca, Türkiye’deki mevcut belgeler arasında format, kapsam ve terminoloji açısından çeşitlilik bulunduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, yapay zekâ kullanımına ilişkin politika belgelerinin Türkiye’de henüz gelişme sürecinde olduğunu ve bu belgelerin uluslararası ilkeler doğrultusunda karşılaştırmalı değerlendirmelere olanak sağlayan bir zemin sunduğunu göstermektedir.

3.1. Türkiye Yükseköğretimi İçin Ortak Etik İlkeler Çerçevesi

Yukarıda verilen bulgular, uluslararası yönelimlerin ve Türkiye’deki mevcut durumun ortak etik eksenlerde bulunduğu, ancak kurumsal düzeyde standardizasyon eksikliği bulunduğunu göstermektedir. Uluslararası normatif belgelerde tanımlanan etik, yönetsimsel ve pedagojik değerler ile Türkiye’de bulunan kurumsal durum birlikte değerlendirildiğinde, yükseköğretim kurumlarında yapay zekâ kullanımını yönlendirecek bütüncül bir ilke çerçevesine duyulan gereksinim göze çarpmaktadır. Bu çerçeve, çalışmada gerçekleştirilen doküman analizi bulgularından türetilen tematik eğilimler doğrultusunda, öneri niteliğinde kavramsal bir yapı olarak oluşturulmuştur. Çerçeve, belge içeriklerinde doğrudan yer alan ilke ve ifadeler temelinde yapılandırılmış olup, araştırmacı yorumu ya da kavramsal genişletme içermemektedir. İlkeler, uygulama düzeyi bakımından kurumsal, öğretimsel ve bireysel olarak üç katmanda değerlendirilebilecek şekilde yapılandırılmış, bu katmanlar arasında işlevsel bütünlük gözetilmiştir. Bu ilkeler, ulusal, kurumsal ve bireysel olmak üzere üç uygulama düzeyinde değerlendirilebilir. Bu katmanlar, belgelerdeki yönelimler temelinde birbirini tamamlayıcı biçimde tanımlanmıştır. Sonuç olarak önerilen çerçeve, doğrudan belge içeriklerinde tanımlanan ilkelere dayalı olup, araştırmacı yorumuna dayalı genellemelerden kaçınılmıştır.

3.1.1. Etik ve Sorumlu Kullanım

Çalışmada incelenen belgelere göre, yapay zekâ araçlarının yanıltıcı, manipülatif veya akademik dürüstlüğü zedeleyici biçimlerde kullanımını önleyecek açık kurumsal yönergelerin oluşturulması gerektiği ifade edilmiştir. Bu yönelim, AB Artificial Intelligence Act’teki insan gözetimi ve hesap verebilirlik ilkeleri, ABD AI Bill of Rights’taki güvenli kullanım yaklaşımı, Singapur AI Governance Framework’teki sorumlu yönetim vurgusu, Avustralya AI Ethics Principles’taki adalet ve zarar vermeme ilkeleri ile Yükseköğretim Kurulu Rehberindeki etik sorumluluk anlayışıyla örtüşmektedir. Bu ilke, bazı belgelerde adalet, eşitlik ve ayrımcılık karşıtlığı alt boyutları ile bağdaştırılmıştır.

3.1.2. Şeffaflık ve Beyan Zorunluluğu

Belgelerde insan merkezilik ilkesi, yapay zekâ uygulamalarının eğitim süreçlerinde insanın karar verme ve pedagojik rehberlik rolünü koruyacak biçimde yapılandırılması gereğine vurgu yapılmıştır. Bu yaklaşım, AB AI Act’teki insan gözetimi, Avustralya AI Ethics Principles’taki insan merkezilik, ABD AI Bill of Rights’taki insan kontrolü, Singapur çerçevesindeki yönetim ilkeleri ve Yükseköğretim Kurulu Rehberindeki eğitimsel sorumluluk vurgularıyla paralellik göstermektedir.

3.1.3. İnsan Merkezli Yaklaşım ve Pedagojik Denetim

İncelenen belgelerde veri güvenliği ve mahremiyet ilkesi, kişisel ve akademik verilerin toplanması, paylaşılması ve depolanmasına ilişkin açık etik protokollerle ilişkilendirilmiştir. Bu yönelim, ABD AI Bill of Rights'taki veri gizliliği, Singapur AI Governance Framework'teki veri bütünlüğü ve güvenlik, AB AI Act'teki veri yönetimi ve Yükseköğretim Kurumu Rehberindeki etik veri koruma ilkeleriyle uyumludur.

3.1.4. Veri Güvenliği ve Mahremiyet

Belgelerde sıkça tekrarlanan bir diğer tema, yapay zekâ kullanımına ilişkin sorumluluk alanlarının netleştirilmesi ve kurumsal düzeyde etik denetim mekanizmalarının tanımlanmasıdır. Bu yönelim, AB AI Act ve Singapur Governance Framework'teki kurumsal denetim anlayışı, Avustralya Ethics Principles'taki hesap verebilirlik vurgusu, ABD Bill of Rights'taki kullanıcı koruma yaklaşımı ve Yükseköğretim Kurumu Rehberindeki kurumsal sorumluluk ilkesiyle benzerlik göstermektedir.

3.1.5. Hesap Verebilirlik ve Kurumsal Yönetişim

Çalışmada incelenen belgelere göre, yapay zekâ araçlarının yanıltıcı, manipülatif veya akademik dürüstlüğü zedeleyici biçimlerde kullanımını önleyecek açık kurumsal yönergelerin oluşturulması gerektiği ifade edilmiştir. Bu yönelim, AB Artificial Intelligence Act'teki insan gözetimi ve hesap verebilirlik ilkeleri, ABD AI Bill of Rights'taki güvenli kullanım yaklaşımı, Singapur AI Governance Framework'teki sorumlu yönetim vurgusu, Avustralya AI Ethics Principles'teki adalet ve zarar vermeme ilkeleri ile Yükseköğretim Kurulu Rehberindeki etik sorumluluk anlayışıyla örtüşmektedir. Bu ilke, bazı belgelerde adalet, eşitlik ve ayrımcılık karşıtlığı alt boyutları ile bağdaştırılmıştır.

3.1.6. Pedagojik Duyarlılık ve Öğretim Özerkliği

Belgelerde pedagojik bağlamın korunması, yapay zekâ araçlarının öğretim elemanlarının pedagojik tercihleriyle uyumlu ve esnek biçimde kullanılmasına yönelik bir yaklaşım sergilemektedir. Bu yönelim, Avustralya AI Ethics Principles'taki adil kullanım ve insan merkezlilik ilkeleri, ABD Bill of Rights'taki kullanıcı lehine tasarım yaklaşımı, Singapur çerçevesindeki bağlama duyarlı rehberlik ve Yükseköğretim Kurumu Rehberindeki öğretim özerkliği vurgularıyla paralellik göstermektedir. Bu ilke, insan merkezlilik ve eğitimde etik denetim kavramlarının pedagojik düzeydeki yansımaları olarak tanımlanabilir.

Söz konusu ilkeler, çalışmanın betimsel doküman analizi bulgularında tekrarlanan ortak temalar temelinde yapılandırılmıştır. Bu çerçevede, belge içeriklerinde doğrudan yer alan ilke ve ifadeler temelinde oluşturulmuş, uluslararası belgelerde tekrarlanan tematik yönelimlerle kavramsal tutarlılık dikkate alınmıştır. Analizde yalnızca belgelerde tekrarlanan ortak ilkeler göz önünde bulundurulmuştur. Bu nedenle, kapsayıcılık, erişilebilirlik ve çevresel sürdürülebilirlik gibi temalar, belge verilerinde sınırlı düzeyde temsil edildiğinden, ayrı bir ilke olarak yapılandırılmamıştır. Bu ilkeler, Tablo 3 ve Tablo 4'teki verilerden hareketle, incelenen uluslararası ve ulusal politika belgelerinde ortak biçimde ortaya çıkan tematik yönelimler üzerinden türetilmiştir.

Bu nedenle, önerilen çerçeve herhangi bir yorumlayıcı genelleme veya kavramsal genişletme içermemekte, doğrudan belge içeriklerinde gözlemlenen etik, yönetsimsel ve pedagojik eğilimleri yansıtmaktadır. Bu çerçeve, Türkiye yükseköğretiminde yapay zekâ kullanımına yönelik etik farkındalığın kurumsal düzeye taşınmasına ve uluslararası normatif yaklaşımlarla uyumlu bir etik yönetim anlayışının gelişimine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Yükseköğretim Kurulu Rehberinde yer alan adalet ve hukuki uyum ilkeleri, bu çalışmada etik sorumlu kullanım ve kurumsal yönetim başlıkları altında kavramsal olarak bir araya getirilmiştir. Önerilen ilkeler ampirik olarak test edilmemiş olup, uluslararası ve ulusal belgelerde gözlemlenen tematik yönelimlere dayalı öneri düzeyinde geliştirilmiştir.

SONUÇ

Bu araştırma, 50 uluslararası üniversitenin yapay zekâ politika ve rehber belgelerini inceleyerek yükseköğretimde etik yönetimin küresel ölçekteki yönelimlerini betimlemeyi amaçlamıştır. Bulgular, şeffaflık, etik kullanım ve beyan zorunluluğu ilkelerinin üniversite politikalarında en yaygın biçimde yer alan temalar olduğu izlenimini vermektedir. Buna karşılık, hesap verebilirlik ve insan merkezlilik ilkeleri henüz sınırlı biçimde yer aldığı gözlemlenmiştir. Bu durum, yapay zekâyâ ilişkin etik

yönetişimin dünya genelinde gelişmekte olan bir alan olduğunu ve yükseköğretim kurumlarında kurumsal yapıların henüz olgunlaşma aşamasında bulunduğunu göstermektedir.

Elde edilen bulgular, Türkiye’deki üniversitelerin çoğunda yapay zekâ kullanımına ilişkin belgelerin birim düzeyinde hazırlandığı, kurumsal düzeyde standartlaşmış bir politika çerçevesinin ise henüz oluşmadığı tespit edilmiştir. Bu durum, ulusal ölçekte bütüncül ve kurumsal olarak benimsenmiş bir etik yönetim çerçevesine duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Çalışmanın temel katkısı, bu ihtiyaca yanıt olarak, uluslararası normatif ilkelerle uyumlu, kurumsal, öğretimsel ve bireysel katmanlarda yapılandırılmış bir ilke çerçevesi sunmasıdır. Çalışmada önerilen ortak ilkeler, Türkiye yükseköğretimi için uluslararası normatif belgelerle uyumlu, uygulanabilir ve bütünleştirici bir politika zemini oluşturabilecek bir zemin sunmaktadır. İlâveten, önerilen çerçevenin ampirik olarak test edilmediği ve yalnızca kamuya açık kurumsal belgelerin analizine dayandığı dikkate alınmalıdır. Bu metodolojik tercih, önerilen ilkelerin doğrudan belge içeriklerindeki tematik yönelimlere dayalı olduğunu ve yorumlayıcı bir genelleme içermediğini göstermektedir. Bu yönüyle çalışma, belge temelli bir durum betimlemesi sunmakta olup, kurum içi uygulamalar, öğretim süreçleri ve paydaş deneyimleri kapsam dışında kalmaktadır.

Gelecekte yapılacak araştırmaların, üniversite yöneticileri, öğretim üyeleri ve öğrencilerle yapılacak nitel görüşmeler aracılığıyla bu ilkelerin uygulamadaki karşılıklarını incelemesi, politika belgelerinin kurumsal kültür, akademik etik ve eğitim tasarımı boyutlarındaki yansımalarını değerlendirmesi önerilmektedir. Ayrıca, politika belgelerinin etik yönetim kültürüne etkisi ve paydaşların deneyimleri arasındaki uyumun, karma yöntemlerle incelenmesi, alan yazına önemli derinlik katacaktır. Bunun yanı sıra, ilerleyen çalışmalarda Latin Amerika ve Afrika gibi yükseköğretim sistemlerindeki normatif belgelerin incelenmesi, küresel temsil gücünün artırılmasına katkı sunabilir. Böylelikle, yapay zekâ kullanımına ilişkin etik yönetim anlayışının yükseköğretim alanında daha kapsamlı ve çok katmanlı biçimde değerlendirilmesi mümkün hale gelebilir. Sonuç olarak, yükseköğretimde yapay zekâ politikaları yalnızca teknik bir düzenleme değil, aynı zamanda etik bir kültür oluşturma süreci olarak ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Al-Zahrani, A. M., & Alasmari, T. M. (2024). Exploring the impact of artificial intelligence on higher education: The dynamics of ethical, social, and educational implications. *Humanities and Social Sciences Communications*, 11(1), 1-12.
- Aprianto, R., Lestari, E. P., & Fletcher, E. (2024). Harnessing artificial intelligence in higher education: Balancing innovation and ethical challenges. *International Transactions on Education Technology (ITEE)*, 3(1), 84-93.
- Australian Government Department of Industry, Science, Energy and Resources. (2019). Australia’s artificial intelligence ethics principles. <https://www.industry.gov.au/publications/australias-artificial-intelligence-ethics-principles/australias-ai-ethics-principles>. Erişim tarihi: 18.10.2025
- Eden, C. A., Chisom, O. N., & Adeniyi, I. S. (2024). Integrating AI in education: Opportunities, challenges, and ethical considerations. *Magna Scientia Advanced Research and Reviews*, 10(2), 006-013.
- Engstrom, D. F., & Haim, A. (2023). Regulating government AI and the challenge of sociotechnical design. *Annual Review of Law and Social Science*, 19(1), 277-298.
- European Parliament & Council. (2024). Artificial Intelligence Act (Regulation (EU) 2024/1689). Official Journal of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj>. Erişim Tarihi: 22.09.2025
- Filgueiras, F. (2022). Artificial intelligence policy regimes: comparing politics and policy to national strategies for artificial intelligence. *Global Perspectives*, 3(1), 32362.
- Milicevic, N., Kalas, B., Djokic, N., Malcic, B., & Djokic, I. (2024). Students’ intention toward artificial intelligence in the context of digital transformation. *Sustainability*, 16(9), 3554.

- Niraula, S. (2024). The impact of ChatGPT on academia: A comprehensive analysis of AI policies across UT system academic institutions. *Advances in Mobile Learning Educational Research*, 4(1), 973-982.
- Office of Science and Technology Policy. (2022). Blueprint for an AI Bill of Rights: Making automated systems work for the American people. The White House., <https://bidenwhitehouse.archives.gov/ostp/ai-bill-of-rights/>. Erişim Tarihi: 18.10.2025
- Personal Data Protection Commission. (2020). Model AI governance framework (2nd ed.). Government of Singapore. <https://www.pdpc.gov.sg/help-and-resources/2020/01/model-ai-governance-framework>. Erişim Tarihi: 18.10.2025
- Popenici, S. A., & Kerr, S. (2017). Exploring the impact of artificial intelligence on teaching and learning in higher education. *Research and practice in technology enhanced learning*, 12(1), 22.
- Pörn, R., Braskén, M., Wingren, M., & Andersson, S. (2024). Attitudes towards and expectations on the role of artificial intelligence in the classroom among digitally skilled Finnish K-12 mathematics teachers. *LUMAT: International Journal on Math, Science and Technology Education*, 12(3), 53-77.
- QS Top Universities. (2025). QS World University Rankings 2025. <https://www.qschina.cn/en/university-rankings/world-university-rankings/2025>. Erişim tarihi: 17.09.2025
- Saidakhror, G. (2024). The impact of artificial intelligence on higher education and the economics of information technology. *International Journal of Law and Policy*, 2(3), 1-6.
- Shabbir, J., & Anwer, T. (2018). Artificial intelligence and its role in near future. arXiv preprint arXiv:1804.01396.
- Sahin, S., & Kiliç, A. (2018). School Self Evaluation Model Suggestion. *International Journal of Instruction*, 11(3), 193-206.
- University Ranking by Academic Performance. (2025). URAP 2025–2026 Türkiye Sıralaması Raporu. <https://newtr.urapcenter.org/cdn/storage/PDFs/mezDn2uAd4mx2mZzW/original/mezDn2uAd4mx2mZzW.pdf>. Erişim tarihi: 26.10.2025
- Yükseköğretim Kurulu. (2024). Yükseköğretim kurumları bilimsel araştırma ve yayın faaliyetlerinde üretken yapay zekâ kullanımına dair etik rehber. <https://cdn.anadolu.edu.tr/files/anadolu-cms/GVz7XYek/announcement/yuksekogretim-kurumlari-bilimsel-arastirma-ve-yayin-faaliyetlerinde-uretken-yapay-zeka-kullanimina-dair-etik-rehber-93e43ab80ebf3202.pdf>. Erişim tarihi: 20.09.2025

کاربردشناسی واژگانی در نمایشنامه «مار در معبد» نوشته غلامحسین ساعدی

Prof. Dr. Anwar Abbas MAJID¹
Assoc. Prof. Dr. Zahra PARSAPOOR²
Prof. Dr. Khairiya Damak QASIM³

چکیده	هائکلیواژ
زبان یکی از ابزارهای مهم و موثر است. زبان آن زمان میتواند رسالت اثرگذارش را نشان دهد که حامل اندیشه، تفکر و احساس باشد. یکی از مقوله های با اهمیت زبان، واژگان است. کاربران زبان به انگیزه های مختلف و براساس نیازهای گوناگون اعم از بیان اندیشه، عقاید و احساسات خود از واژگان استفاده میکنند. به منظور فهم و درک دقیقتر گفتار و متن کاربران و خالقان آثار می بایست به کاربردهای واژگان در بستر و بافت کلامی گفتار و متن آنها توجه کرد. این امر درک آگاهانه و فهم درست و نزدیک به منظور کاربران و خالقان آثار را در پی دارد. کاربردشناسی، برای تمام کسانی که با آن سر و کار دارند، مفهوم یکسانی نیست. برخی از نظریه پردازان، آن را مطالعه کاربرد زبان، و گروهی آن را مطالعه ارتباط می دانند. گروهی دیگر کاربردشناسی را رویکردی به مطالعه زبان، براساس کارکرد ارتباطی آن، - ارتباط میان صورتهای زبانی و کاربرد آنها - معرفی می کنند. بررسی این موارد : منظور گوینده، میزان پیامی که انتقال یافته، معنی بافتی و چگونگی بیان فاصله ی نسبی. بدون تردید نوع رویکرد ساعدی به بیان و توصیف واقعیت، از جمله عوامل تعیین کننده ی سبک خاص اوست. او را میتوان از پیشگامان نوع خاصی از رئالیسم به حساب آورد. این پژوهش به مطالعه و بررسی واژگان به کار رفته در متن نمایشنامه «مار در معبد» نوشته غلامحسین ساعدی می پردازد.	کلید واژه ها: کاربردشناسی واژگان غلامحسین ساعدی ، نمایشنامه، مار در معبد ، رئالیسم. مشخصات مقاله مقاله پژوهشی تاریخ ارسال: 09.07.2025 تاریخ پذیرش: 01.09.2025 تاریخ انتشار: 25.12.2025

LEXICAL PRAGMATICS IN THE PLAY 'SNAKE IN THE TEMPLE' BY GHOLAM-HUSSEIN SA'EDI

Keywords	Abstract
Lexical Pragmatics Gholam-Hossein Sa'edi Play The Serpent in the Temple Realism.	Language is one of the important and effective tools. Language can fulfill its influential mission when it carries thought, reflection, and emotion. One of the significant aspects of language is vocabulary. Language users employ words for various motivations and based on different needs, including expressing their thoughts, beliefs, and emotions. To achieve a more precise understanding of speech and text, both users and creators of works must consider the use of vocabulary within the context and linguistic framework of their discourse and writing. This leads to a conscious perception and an accurate understanding that aligns closely with the intended meaning of users and creators . Pragmatics does not have a uniform definition for everyone dealing with it. Some theorists consider it the study of language use, while others view it as the study of communication. Another group defines pragmatics as an approach to studying language based on its communicative function—the relationship between linguistic forms and their usage. This includes examining aspects such as the speaker's intention, the extent of the message conveyed, contextual meaning, and the expression of relative distance . Undoubtedly, Sa'edi's approach to expressing and describing reality is one of the key factors shaping his unique style. He can be considered a pioneer of a particular type of realism. This study examines and analyzes the vocabulary used in the play "The Serpent in the Temple" by Gholam-Hossein Sa'edi .
Article Info	
Research Article Received: 09.07.2025 Accepted: 01.09.2025 Published: 25.12.2025	

ETHICAL STATEMENT: Ethical committee approval is not required for this study.

¹University of Baghdad, College of Languages, Iraq, Baghdad. wadi_alsalam76@colang.uobaghdad.edu.iq

²Institute for Humanities and Cultural Studies, Iran, Tehran. Parsapoor@ihcs.ac.ir

³University of Baghdad, College of Languages, Iraq, Baghdad. khayria2014@colang.uobaghdad.edu.iq

1. مقدمه

زبان یکی از خارق العاده ترین استعدادهای بشر است. یکی از اسباب این شگفتی را در این میدانند که انسان تنها موجودی است که زبان دارد و با استفاده از زبان می تواند اندیشه، عاطفه و احساس خود را منتقل کند. بر همین اساس زبان را مهمترین و برجسته ترین ابزار ارتباطی میان مردم و اصلی ترین عامل شکل گیری جوامع و فرهنگ و دانش و تمدن و هنر میدانند. بسیاری از کارشناسان معتقدند اگر زبان وجود نداشت، بشر با حیوانات تفاوت و تمایزی نداشت. از دیرباز رویکردهای گوناگونی به زبان وجود داشته و به دنبال آن راهکارها و ابزارهای مختلفی برای یافتن معنا از آن ارائه شده است (میرحاجی و نظری، 1392، ص 179)

باطنی زبان را یک مفهوم کلی دانسته که از اجتماع گونه های متعدد ساخته شده است و اینگونه ها را از دیدگاه های مختلف میتوان دسته بندی کرد (باطنی، 1383، ص 8). زبان سبب پدید آمدن برجسته ترین هنر آدمی است و این هنر همان ادبیات است. به بیان دیگر ادبیات هر قوم از اختیارات زبانی هر قومی به شمار می رود و نشأت گرفته از زبان است. و اگر ما زبان نداشتیم بدون تردید شعر و ادبیات نیز متولد نمی - شد. (فرشیدورد، 1379، 2)

با بررسی و شناخت زبان و جنبه های مختلف آن در این اثر خارق العاده ادبی می توان به سبک و سیاق خالق آن پی برد. حال در خصوص غلامحسین ساعدی می توان گفت از جمله نویسندگان صاحب سبک در حوزه ادبیات داستانی ایرانی است. وی سبک و سیاق خاص و مخصوص به خود را دارد. هرچند تاثیر سبک برخی از نویسندگان ایرانی و غیر ایرانی را در آثارش نشان داد. برخی معتقدند شیوه مورد استفاده او در آثارش شیوه مدرن است و او را نماینده داستان نویسی مدرن بشمار می آورند (شیری، 1387، ص 74). ساعدی متعلق به نسلی از نویسندگان و نمایش نامه نویسان ایرانی است که در دهه ی چهل موفق شدند ادبیات و تئاتر ایران را به کلی دگرگون کنند که آثارش تا به امروز نیز قابل مشاهده است. در تمام نمایش نامه های ساعدی، سایه ی فقر، چه مادی و چه روانی را می توان دید. آثار نمایشی ساعدی در دهه های چهل و پنجاه به دلیل موضوعات اجتماعی و سیاسی و سادمنویسی او، این بخت را یافتند که به طور مکرر روی صحنه بروند. نمایش نامه «مار در معبد» ساعدی علاوه بر سادگی، ملموس و فاقد هزینه بودند و این نگاه مینی مالیستی به پرداخت صحنه های دستمایه ای برای کل جامعه ی تئاتر ایران شد. نمایش نامه های آیینی جامعه ی ایرانی در آخرین دهه ی حکومت پهلوی بودند.

1.1. پیشینه تحقیق

صمد بهرنگی⁴ (1360)، در پژوهش خودش بیان می دارد: جای غلامحسین ساعدی و کارش در ادبیات معاصر ایران معلوم است. اگرچه در پایتخت می نشیند، اما هنوز بو و خوی شهرستانی خود را حفظ کرده است. هنوز آن عطر خنک دامنه های «ساوالان» کوه از نمایش نامه هایش و داستان هایش می آید، او این حسن را دارد که از مردم نمی گریزد. همیشه با آن ها است. پژوهنده است. یک روز می بینی در «ایلخی چی» است و روز دیگر صدایش از جزایر خلیج فارس و بندر لنگه و «خیالو» می آید. همین نشست و برخاست با مردم است که ذهن او را غنا و نوشته هایش را تنوع می بخشد (بهرنگی، 1360، ص 5).

مسعود بهنود نویسنده و منتقد ادبی (1371) در پژوهش خودش اینگونه اظهار نظر می کند: «مردی که در سکوت هیبت آدم بزرگ های خشن را داشت با آن سیبیلش، وقتی در ماندگی می دید مانند بچه ها گریه می کرد. زار می زد، نه فقط شانه که تمام وجودش می لرزید».

توجه ساعدی به مسئله فقر و التفات به دور از ریایی که نسبت به بینوایان از خود نشان می داد برای مسعود بهنود جذابیت فراوان داشت. بهنود از بخشی از نامه ساعدی به دوستی می نویسد که یکسال پیش از مرگش در غربت برای او نوشت:

«زندگی اشک را از من دریغ کرد. اینجا چنان بیگانه ام و دور و اطراف خود چنان جانورانی می بینم که با آن ها احساس نزدیکی نمی کنم. غمشان را نمی خورم، اشکم برایشان در نمی آید» (فیاضی، 1371، ص 12).

محمد علی سپانلو روزنامه نگار، منتقد ادبی و مترجم ایرانی (1389) در پژوهش خودش واقعیت موجود در آثار ساعدی را اینگونه بیان می کند: «فراموش نکنیم که در اینجا یک پزشک اعصاب و روان تخصص خود را با هنرش تلفیق کرده و به کشف رویه های تاریک واقعیت رفته است اما به هر حال او ملزوم نیست که این روابط را عریان برای ما توضیح دهد. او روزی ۸ ساعت در روز می نویسد و در این عرق ریزان شاق روح، خود نیز دستخوش او هام است این چیزی جز تزییق واکسن مکشوفه به خود کاشف نیست، یک تزییق داوطلبانه برای آزمایش نتایج کار اما در پس این تراش ارادی روح یکی از کارآمدترین نویسندگان ما لحظات شوم سال های ما را که هیچگاه به دقت و علاقه ندیده ایم، در موارد تاثیرش نشان می دهد، چیزی که با کلید نقد، نقدی که بر واقعیت استوار باشد چهره عمومی زندگی ماست و شناخت ما را نسبت به دردها و سقوطهایی که همه علل مادی دارند کامل می کند.» ساعدی متعلق به نسلی از نویسندگان و نمایش نامه نویسان ایرانی است که در دهه ی چهل موفق شدند ادبیات و تئاتر ایران را به کلی دگرگون کنند که آثارش تا به امروز نیز قابل مشاهده است. در تمام نمایش نامه های ساعدی، سایه فقر چه مادی و چه روانی قابل مشاهده است. وی نویسنده با قدرتی است که در تجزیه و تحلیل زندگی اجتماعی نقش مهمی دارد. بعنوان مثال در بخشی از نمایش نامه مار در معبد بیان می کند که طمع باعث گول خوردن مردم عادی میشه و این طمع نشأت گرفته از فقر می باشد چرا که با وعده های چون یک مشت برنج و یک قالب صابون روبه رو هستیم.

تا کنون مقالات و پژوهش های متعددی در ارتباط با ویژگیهای زبانی آثار ادبی نوشته شده است اما بررسی کاربردشناسی واژگانی با تمرکز بر متن «مار در معبد» تا کنون انجام نشده است. در این پژوهش در پی بررسی این موضوع خواهیم بود.

داستان نویس، مترجم و محقق و شاعر⁴

1.2. فرضیه‌ها و پرسش‌ها

این مقاله بر مبنای فرضی ذیل استوار است:

متون و آثار خلاق ادبی و هنری در جزئی‌ترین بخشهای خود قابل بررسی می‌باشند و می‌توان با مطالعه این اجزا به درک و فهم این آثار نزدیک‌تر شد. یکی از بخشهایی که ما را به مطالعه دقیق و فهم درست آثار رهنمون میکند، مطالعه واژگانی و کاربردشناسی واژگانی آثار است. اینکه نویسندگان آثار به چه شکلی از زبان بهره برده‌اند و واژگان را چگونه در اثر خویش به کار گرفته‌اند. متون داستانی و غیرداستانی بازتاب دهنده عقاید و افکار خالقان این آثار است. مطالعه واژگان و کاربردشناسی واژگانی آثار ایشان میتواند ما را به شناخت سبک نوشتاری و درک دقیق‌تر آثار ایشان رهنمون کند.

از این رو با توجه به این پیش فرض مطرح شده، این سوال مطرح می‌شود که:

- واژگان در نمایشنامه «مار در معبد» به چه شکلی مورد استفاده قرار گرفته‌اند و کاربردهای واژگانی به چه سمت و سویی روانه شده است؟

1.3. روش تحقیق

در این پژوهش، از شیوه تحلیلی-توصیفی با رویکرد استنباطی در جریان مقاله استفاده و متعاقباً بهره‌مندی از مطالعات کتابخانه‌ای نیز در مضامین شیوه گردآوری داده‌ها به سبک فیش برداری، بستر کلی این نگاه را تشکیل خواهد داد.

2. نگاهی بر زندگی غلامحسین ساعدی

غلامحسین ساعدی ملقب به «گوهر مراد» داستان نویس، شعر، نمایشنامه نویس، روزنامه نگار، فعال سیاسی و پزشک امروزی بود. وی در شانزده سالگی فعالیت سیاسی خودش را آغاز کرد. هدفی قوی‌تر، رهبری و آموزش دیگران، او را به نوشتن و روزنامه‌نگاری سوق داد. قبل از اخذ دیپلم در هفده سالگی در سه روزنامه وابسته به حزب توده مشغول به کار بود. که در آنجا مشغول به نوشتن داستان و مقاله بود و حتی به عنوان سردبیر، نشریه جوانان آذربایجان را اداره می‌کرد. نوجوانی او همزمان با نهضت ملی شدن نفت و سپس کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ بود. هم زمان با کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ برای نخستین بار به جرم همکاری با سازمان جوانان فرقه دموکرات پیشه وری به زندان می‌افتد، با به دست آوردن تجربه‌های جدید از زندان آزاد می‌شود. بعد از کودتا در دانشگاه تبریز در رشته پزشکی مشغول به تحصیل می‌شود. و در رشته روانپزشکی موفق به اخذ مدرک دکتری می‌شود (موحد، ۱۳۹۵، ص ۹۸).

در میان نویسندگان ادبیات داستانی ایران، غلامحسین ساعدی (۱۳۱۴-۱۳۶۴ ش) چهره‌ای نام آشنا و معروفی است. هر چند او از همان دوره نوجوانی دست به قلم برد و به نوشتن پرداخت. با این تفاسیر از دهه چهل به بعد با انتشار داستان‌هایی مثل «عزداران بیل» و غیره به عنوان داستان نویس صاحب سبک معروف گردید. در شهرت ساعدی علاوه بر داستان هایش، نمایشنامه‌های متعدد و همچنین فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی او هم تأثیر قابل توجهی داشته است. دوران خلافت هنری ساعدی پس از شکست جنبش ملی آغاز شد. زمانی که جنبش سیاسی در نوعی رخوت به سر می‌برد، ساعدی جوان که در حال تحصیل پزشکی بود، اولین داستان‌ها و نمایشنامه‌هایش را با نام مستعار «گوهر مراد» نوشت.

در سال ۱۳۳۹ برای گذراندن خدمت سربازی در پادگان سلطنت آباد به تهران می‌آید. در پادگان به طبابت مشغول می‌شود. در دوران سربازی داستان‌ها و نمایشنامه هایش در نشریه سخن به چاپ می‌رسند. مطب دلگشا را با شروع دهه ۴۰ افتتاح می‌کند و مشغول رسیدگی و طبابت مستمندان می‌گردد و همزمان کارهای ادبی و سیاست و راه اندازی نشریات ادبی را نیز انجام می‌دهد. شکوفایی ساعدی از سال‌های ۴۲-۴۳ آغاز می‌شود و برای نوشتن به اطراف تبریز و جنوب بوشهر سفر می‌کند. نمایشنامه‌های ارزنده و مهم وی به این دوران باز می‌گردد. هم زمان با طبابت و امور ادبی به روزنامه نگاری نیز می‌پرداخت (اتحاد، ۱۳۸۵، ص ۴۰۵).

در سال ۱۳۵۳ توسط ساواک دستگیر می‌شود. قبل از این هم بارها به زندان افتاده بود؛ اما این دفعه ساواک ضربه سنگین و وحشتناکی به او می‌زند. قریب به یک سال در اوین بازجویی و شکنجه می‌شود. ساواک از او می‌خواهد که مخفیگاه چریک‌ها و اهدافشان را لو بدهد. نهایت در سال ۱۳۵۴ به دلیل اینکه اطلاعاتی نداشته و دخالتی در امور مورد نظر ساواک نداشته، از زندان آزاد می‌شود. در سال ۱۳۵۶ به دعوت انجمن‌های ادبی و دانشگاهی آمریکا به آنجا می‌رود و به همراه کنفدراسیون دانشجویان دست به افشاگری‌هایی درباره شکنجه می‌زند (اسدی، ۱۳۹۶، ص ۹۶).

در سال ۱۳۵۷ به ایران باز می‌گردد و تا زمانی که مجدد مجبور به ترک ایران می‌شود - سال ۱۳۶۰ - مثل همه هنرمندان و روشنفکران فعال دوران شاه خواسته یا ناخواسته بیشتر درگیر امور سیاسی و مطبوعاتی می‌گردد. ساعدی خود در این خصوص می‌نویسد: «ابتدا با تهدیدهای تلفنی شروع شده بود. در روزهای اول انقلاب ایران بیشتر از داستان‌نویسی و نمایشنامه‌نویسی که کار اصلی من است مجبور بودم که برای سه روزنامه معتبر و عمده کشور هر روز مقاله بنویسم. یک هفته‌نامه هم به نام آزادی مسئولیت عمده‌اش با من بود...». غلامحسین ساعدی مدام تالیفاتش را در معرض ارزیابی قرار می‌داد و معمولاً از نتیجه کار چندان که باید راضی به نظر نمی‌رسید. در جایی اینچنین به خود و قلمش می‌تازد:

«دوری از وطن و بی‌خانمانی تا حدود زیادی کارهای اخیرم را تیزتر کرده است. من نویسنده متوسطی هستم، هیچ وقت کار خوب ننوشته‌ام، ممکن است بعضی‌ها با من هم‌عقیده نباشند؛ ولی مدام هرشب و روز صدها سوژه ناب مغز مرا پر می‌کند. فعلاً شبیه چاه آرتزینی هستم که هنوز به منبع اصلی نرسیده، امیدوارم چنین شود و یک‌مرتبه موادی بیرون بریزد و...»

پس از مهاجرت اجباری به پاریس سر انجام غربت را تحمل نمی‌کند و در سال ۱۳۶۴ در غربت مرگ را در آغوش می‌کشد و از رنج آوارگی رهایی می‌یابد (اتحاد، ۱۳۸۵). (ص ۴۰۳)

3. رنالیسیم ساعدی و تاثیر آن در نمایشنامه مار در معبد

ساده‌نمایی بیش از حد در نشان دادن واقعیت‌های اجتماعی با انتخاب آدم‌های ساده در محیط‌های کوچک و تاکید بر رابطه‌ها و ذهنیت معمولی و سطحی، و در عین حال، تعبیه مفاهیم مشکل و چند معنایی در درون این واقعیت‌های به ظاهر سهل و ساده نیز از خصایص نوشته‌های وی می‌باشد.

گروهی ساعدی را نویسنده رئالیست دانسته‌اند و آثار او را با وجود تنوع و تفاوتی که در آنها به چشم می‌آید می‌توان با صفت «رئالیستی» مشخص کرد. اما رئالیسم او با ویژگی‌های خاصی در بسیاری از آثار او خود را نشان می‌دهد و باعث تمایزش از سایر نویسندگان عصرش گردیده است. محمد علی سپانلو در این خصوص می‌نویسد: «آن چه که به عنوان طیف کلی در انبوه نوشته‌های ساعدی به چشم می‌خورد رئالیسم اوست، اما در این رئالیسم آن چنان حذف و چشم‌پوشی از توصیف و توجیه سراسری رخنه کرده که نمیتوان آن را با شیوه کلاسیک مثلاً زولا، یا چخوف نسبتی داد. رئالیسم ساعدی با طعم عمیق فانتاستیک آمیخته است» (سپانلو، ۱۳۵۲. ص ۲۲).

واقع‌گرایی در نمایشنامه مار در معبد ساعدی، همواره با نوعی روان‌کاوی و خلق صحنه‌های توهم‌آمیز و کابوس‌گونه همراه بوده است. او تلاش می‌کرد از طریق نفوذ در ذهن و روان آشفته شخصیت‌هایش تصویری متفاوت از درماندگی، فقر و ترس انسان‌ها به نمایش بگذارد. این مفاهیم هراس‌انگیز و غریب که جنبه‌های تمثیلی و رمز و راز گونه و نمادین در آثار ساعدی بیش از آن حدی است که در زندگی واقعی وجود داشته باشد. این خصلت داستان‌های ساعدی نشأت گرفته از شغل و حرفه اش که روان‌پزشکی است، می‌باشد (میر صادقی، ۱۳۶۶. ص ۵۲).

سهم روانشناسی در آثار ساعدی بسیار چشمگیر می‌باشد. و این موضوع به این خاطر بود که وی روان‌پزشک بود. از اطلاعات روان‌پزشکی خود و شناخت مستقیمی که از حالات روانی روستاییان و طبقات مختلف مردم داشته ایجاد فضای جادویی و رئالیستی در داستان‌هایش استفاده کرده است. ترس و دلهره، بی‌پناهی و ذهنیت خرافی و متوهم از خصوصیات بسیاری از شخصیت‌های نمایشنامه مار در معبد می‌باشد. با استفاده از عناصر گوناگون صحنه‌های عجیبی را آفریده است که در عین بهره‌مندی از فضای خوفناک و پر دلهره و خرافات و اضطراب‌ها و آشفته‌گی روانی شخصیت‌های نمایش نامه را به خوبی نشان می‌دهد. این شخصیت‌ها علاوه بر فقر، بیماری، بی‌پناهی، گرفتار پریشانی‌های روانی هستند و این روان‌پریشی آنها را به گفتن سخنان و یا انجام اعمالی و می‌دارد که در کل فضای ویژه و عجیبی به کلیت نمایش نامه می‌بخشد. سپانلو دنیای جانکاه و مرگبار ساعدی را شگردی می‌داند در خدمت رئالیسم و معتقد است که یک پزشک اعصاب و روان، تخصصش را با هنر تلفیق کرده و به کشف لایه‌های تاریک واقعیت رفته است.

ساعدی در بسیاری از آثارش با استفاده از تکنیک تمثیل‌سازی در افسانه‌های کهن ایرانی و نوعی از اشاره و رمز، ما را متوجه عمق فاجعه‌ای می‌کند که در ورای یک اتفاق به ظاهر معمولی در شرف رخ دادن است. در داستان‌های او مرتب اتفاقی رخ می‌دهد و بر بستر این اتفاق است که زندگی شخصیت‌ها دستخوش تغییراتی می‌شود. (سیدان، ۱۳۹۶. ص ۲۵)

3.1. کاربرد شناسی واژگانی مار در معبد

کاربردشناسی واژگانی در تقابل با نحو و معنی‌شناسی قرا می‌گردد. از این میان تنها کاربردشناسی است که عنصر انسان را در تحلیل‌های خود وارد می‌کند. نحو: مطالعه‌ی روابط میان صورتهای زبان، نحوه‌ی آرایش و ترتیب صحیح توالی آنها. معنی‌شناسی: بررسی روابط میان صورتهای زبانی و پدیده‌های هستی.

انواع عبارات اشاره‌گر: شخصی (من، تو، ما و ...)، مکانی (اینجا، آنجا...) و زمانی (اکنون، آن وقت و...).

مهارت‌های کاربردشناسی واژگانی که می‌توان نام برد مهارت‌های ارتباطی است که این مهارت ارتباطی سه دسته‌اند:

1- استفاده از زبان برای مقاصد ارتباطی مختلف. که این مهم در نمایشنامه مد نظر ما کاملاً مشهود است بعنوان مثال امیدواری کردن (و عده‌یه کله‌قند، سعادت فردا ها، یک مشت برنج و از این قبیل موارد که بسیار زیاد در نمایشنامه مذکور به کار رفته است).

2- تغییر سطح گفتگو با توجه به مخاطب و یا وضعیت موجود.

سطح گفتگو در شرایط و افراد مختلف، متغییر است. در این مهارت توجه به سه نکته زیر مهم است:

- ادبیات گفتاری متفاوت با کودک تا بزرگسال

-دادن اطلاعات پس زمینه و لازم به یک شنونده نا آشنا با موضوع

-گفتگوی متفاوت در موقعیت

مثال بارز برای این مبحث، گفتگوی میان معلم و تاجر و قصاب در بخشی از نمایشنامه است (معلم: اصلا به ماها چه ربطی داره که اون چه جوری تهیه کرده، ببینم به نظر تو اگه مارو بازم سر می‌دووند هی امروز و فردا می‌کرد بهتر بود؟

تاجر: نه هیچم بهتر نبود.

قصاب: پس دیگه چی میگی؟ چرا راحتمون نمی‌ذاری؟

تاجر: من کاری نکردم. شما که ماشاالله هزار ماشاالله همیشه بی خیال و راحتین. من فقط می‌خوام بدونم راجع به این قضیه شما فکر کردین یا نه؟ (غیره)

3- رعایت قوانین در گفتگوها و مکالمات

در زمان ارتباط‌های کلامی با دیگران، رعایت قوانین زیر مهم می‌باشد:

-رعایت نوبت گیری در گفتار (در بخشی از نمایشنامه گفتگو میان تاجر، معلم و قصاب)

-معرفی موضوع بحث (مانند زمانی که سوداگر در مورد توده مردم صحبت می‌کند)

-حفظ موضوع (فریب توده مردم)

-بازنگری گفتار زمانی که مخاطب صحبت را به درستی متوجه نشده است (آن قسمت از صحبت‌های سوداگر در خصوص فریب عوام الناس در نمایشنامه)

- رعایت فاصله در هنگام صحبت کردن و رعایت هماهنگی ژست‌ها و حالت چهره با بحث (معلم: (در حال خنده) خب خب دیگه چه کارا می‌کردن؟)

باد و صدا در بخشهایی از نمایشنامه ساعدی حضور مرموز و جادویی دارند و رنگی از وحشت و توهم به ماجرا می‌بخشند. استفاده او از حیوانات مانند گاو و گوسفند و صداهایی که توسط بازیگران نمایشنامه اجرا می‌شود. این تمثیل برای این است که مردم جامعه در برابر اتفاقات جامعه، فقر و ظلم حاکمان سکوت کرده‌اند و بی تفاوت هستند. مانند این قسمت از نمایشنامه

تاجر: (باخود) گاو و گوسفند، گاو و گوسفند.

معلم: مارو میگی؟ آره؟

نانوا: آره پدر، ما گاو و گوسفندیم حوصله نداریم به دردرس بیفتیم و گرفتار بشیم. (مفهوم) نزدیک به گوینده" در نقل قول مستقیم، و مفهوم" دور از گوینده" در نقل قول غیرمستقیم نشان داده میشود).

عکاس: حال برو و بیا و سروکله زدن هم نداریم. (ساعدی. 1395. ص 10-15)

4. غلامحسین ساعدی در «مار در معبد»

نمایش نامه‌ای 4 پرده‌ای. ماجرا در مورد مردم جامعه‌ای است که فقیر و جاهلند و به همین دلیل فریب وعده‌های سوداگری را خورده و اموالشان به باد می‌رود. آنها برای دادخواهی به سوی حاکم می‌روند و حاکم متوجه هوش سوداگر می‌شود... می‌بینیم که این جامعه یک جامعه احساساتی هست، مردم خیلی راحت فریب می‌خورند، حاکم در برابر تمام بدبختی‌شون وعده‌هایی بهشون می‌دهد و آنها سریع باور می‌کنند و افراد زرنک تر جامعه طریقه تسلط بر این جامعه را کشف کرده است و قدرت جدید آرام آرام در کنار قدرت قبلی رشد کرده و بعد قدرت قبلی را کنار می‌زند.

تاریخ بارها و بارها شاهد از دست رفتن مال و زندگی مردم ساده‌دلی بوده که قربانی حاکمان و زورگویان زمانه خود بوده‌اند. افرادی هم در این میان به واسطه زیرکی و ارتباطشان با حاکمان حق مردم را خورده و پنهان می‌شوند. این افراد گاهی حق را به خود می‌دهند و گاه با توجیهات و استدلال‌های خاص خود دیگران را قانع می‌کنند که اتفاقی نیفتاده است. اما ساده کیست؟ جاهل کیست؟ چه کسی صدای مردم دل‌خسته را می‌شنود؟

«غلامحسین ساعدی»، نویسنده و نمایشنامه‌نویس مطرح ایرانی در نمایشنامه‌ی «مار در معبد» روایتی اجتماعی از این موضوع دارد. او فریاد طبقات مختلف جامعه را به گوش می‌رساند.

کتاب «مار در معبد» یکی از نمایشنامه‌های معروف «غلامحسین ساعدی» نویسنده و نمایشنامه‌نویس معاصر ایران است. این نمایش‌نامه شامل چهار پرده است و داستان یک افشاگری در میان یک جامعه‌ی عقب‌مانده است. مردم شهر این نمایش‌نامه در آرزوی تحقق رؤیاهایشان تمام مال و ثروتشان را در اختیار سوداگری قرار می‌دهند درحالی‌که با کلاهبرداری آن مرد مواجه می‌شوند. این جماعت که از تاجر، معلم، عکاس و نانوا هستند به حاکم شهر مراجعه می‌کنند تا راه‌حلی بیابند. آن‌ها به همراه مأموران حکومت به خانه‌ی سوداگر می‌روند که در آنجا با پادوهای چاپلوسش روبه‌رو می‌شوند. همسر سوداگر منکر حضور او در خانه می‌شود ولی مأموران به داخل خانه می‌روند. جست‌وجو در پی سوداگر باهوش از سوی حکومت ادامه‌ی نمایش را پیش می‌برد.

جامعه‌ای که «غلامحسین ساعدی» در نمایش‌نامه‌ی «مار در معبد» به تصویر کشیده است بازتابی از مردم جاهل و ساده است که طبقات مختلف جامعه، چه تحصیل‌کرده و چه بازاری در آن حضور دارند. آن‌ها فریب و عده‌های سوداگری را خوردند تا بتوانند مال و اندوخته‌ی بیشتری داشته باشند. این نمایش‌نامه روایت کنش‌های انسان‌های نگون‌بخت در جامعه‌ای مستبد است و نویسنده به‌خوبی گفتگوی میان مردم و حکومت را مطرح کرده است. اشخاص حاضر در این نمایش‌نامه به‌این‌ترتیب وارد صحنه‌ی اجرا می‌شوند: پادوی اول، پادوی دوم، پیرزن، بیوه‌زن جوان، قصاب، تاجر، معلم، عکاس، خیاط، بقال، نانوا، دو نفر مأمور حکومتی، سوداگر، زن سوداگر، حاکم و سه نفر پادوی حاکم و عده‌ای سیاهی‌لشکر. «انتشارات نگاه» این اثر را سال 1392 منتشر کرده است.

4.1. گوشه‌ای از نمایش‌نامه «مار در معبد»

رخدادهای گفتاری: فعالیتی است که شرکت‌کنندگان در آن از طریق زبان و به گونه‌ای متعارف، تعاملی برای حصول نتیجه انجام می‌دهند. این رخداد ممکن است دارای کنش گفتاری هسته‌ای و آشکار مانند "من واقعا این را دوست ندارم" باشد. و یا مانند تعامل زیر باشد:

- تاجر: قراره با ده تا از اینا آذوقه مجانی به ملت بده.
- معلم: بنده سی تا خریدم به شرط این که علاوه بر آذوقه مشکل پوشاک خانواده‌ام رو حل بکنه.
- عکاس: به من گفته بود به کاری می‌کنم که از دربه‌داری خلاص بشی. دیگه دورمگردی رو بزاری کنار.
- بقال: به منم خیلی قول‌ها داده بود. مثلاً گفته بود تو خیابون اصلی به دکان دو دهنه برام می‌گیری.
- قصاب: به همه از این قول‌ها داده.
- نانوا: من تمام سرمایه مو دادم و همه‌چیز مو گرو گذاشتم و همه‌اش از اینا خریدم.
- تاجر: حالا همه رو سر می‌دونه یک سال تمام، یک سال تمامه که هی امروز فردا می‌کنه، امروز و فردا.
- معلم: همه رو عاجز کرده.
- جماعت: بیچاره شدیم، عاجز شدیم، از زندگی افتادیم.
- تاجر: (یک قدم به طرف مامورین می‌رود) حالا شما رو آوردیم که تکلیف ما رو روشن بکنین.
- معلم: تکلیف به همچو کلاهبردار و کلاش معلومه دیگه. باید آقایون مامورین جلبش کنن.
- قصاب: جلبش کنن چیه؟ باهاس بگیرنش. باهاس ببرنش زندون شقه‌اش بکنن، به قناره بکشنش.
- پیرزن: (رو به مامورین) الهی خیر از جوونی تون ببینین، اول پولای مارو بگیرین و بعد هر بلایی می‌خواهین سرش بیارین.
- برای درک تعامل به عوامل گوناگونی نیاز است که به دوری با نزدیکی اجتماعی مربوط میشود. عوامل بیرونی مانند: موقعیت نسبی شرکت‌کنندگان که مبتنی بر ارزشهای اجتماعی مربوط به اموری مثل سن و نفوذ افراد است.
- جماعت: اول پولای ما.
- مامورین که تا آن لحظه ساکت ایستاده بودند با هم حرکت می‌کنند و جلو می‌آیند.
- مأمور اول: (به پادوی اول) اربابت کجاست؟
- پادوی اول: (ترسیده و با خنده چاکرانه) ارباب؟... هه هه هه.
- مأمور اول: گفتم اربابت کجاست؟
- پادوی اول: کدوم ارباب؟
- مأمور اول: چندتا ارباب داری؟ همون که بهت نون می‌ده و تورو گذاشته این جا که گوش مردمو ببری؛ حالا کجاس؟
- پادوی اول: هه هه هه... نمی‌دونم.
- مأمور دوم: (به پادوی دوم) تو چی؟ تو می‌دونی کجاس؟
- پادوی دوم: کی؟
- مأمور دوم: (با نعره) رئیس، اربابت. همون که این کلک‌ها رو راه انداخته.
- پادوی دوم: رئیس؟ ارباب؟ (به پادوی اول) تو می‌دونی رئیس کجاس؟
- تاجر: دارن بازی درمی‌آرن پدرسوخته‌ها.
- معلم: این کار همیشگی‌شونه، خواهش می‌کنم شما گول تشبیهات اینا رو نخورین.
- تاجر: حتما الانه نشسته تو خونه‌ش (اشاره به داخل خونه) و داره به ریش ما می‌خنده.
- معلم: مدت‌هاست کسی روئیتش نکرده، خودشو قایم می‌کنه.
- پادوی اول: خونه نیس، والله خونه نیس.
- پادوی دوم: رفته بیرون به خدا، رفته بیرون.
- مأمور اول: (پادوی اول را هل می‌دهد). راه وا کن و گمشو.
- مأمور دوم: (پادوی دوم را هل می‌دهد) برو کنار مرتیکه.

مامورین وارد خانه می‌شوند. پادوها ترسیده به دو گوشه خانه چسبیده‌اند. همه ساکت و بی‌حرکت چشم به در دارند. صدای جیغ زن از داخل خانه می‌خواهین؟ خونه نیستش، چه کار می‌کنین؟ چه کارش دارین؟ دست از سرش بردارین ولش بکنین (ساعدی. 1395. ص 10-13). در قسمتی از این نمایش‌نامه می‌خوانیم که سوداگر می‌گوید: من این طبع طمعکاری را در توده‌ی مردم خوب فهمیده بودم. فهمیده بودم که عوام الناس را چه راحت و آسون میشه گول زد. با چه چیزایی میشه امیدوارشون کرد. آینده‌ی درختان، روزهای طلایی، سعادت فرادها رو برای کیا ساخته‌اند قریان؟ تازه من اینارو با اسم کله قند، یک مشت برنج، یک دستمال آرد و یک قالب‌بایون فریشان داده بودم (ساعدی. 1395. ص 54).

4.2. جنبه اجتماعی نمایشنامه مار در معبد

ساعدی در به تصویر کشیدن موجودی به نام «توده» با تمام اندام‌ها و مکانیزم‌های حیاتی اش تبحر دارد. برای او بعنوان یک نویسنده ی تیزبین، کنش‌ها و واکنش‌های جمعی توده ی مردم و حتی عدم کنش-انفعال آ‌ها در برابر حکمرانان، همواره ضامن معنایی استعاری است. آنچه روزانه بعنوان اخبار سیاسی منتشر می‌شود صرفاً یک خبر ساده ی تأثرانگیز نیست، نویسنده آن را با چشمان برزخی خود و در سپهری وسیع تر می‌بیند. رفتار طرفین درگیر را بررسی می‌کند و الگوهای تاریخی را برای آن، از حافظه ی کاغذی کتابخانه اش بیرون می‌کشد و به ذوق خود آن را پر و بال می‌دهد و جان می‌بخشد.

شاید همین نکته ی ساده دلیلی برای ماندگاری ادبیات سیاسی نویسندگانی چون برشت، اورول، یونسکو و در مملکت خودمان ساعدی یا شاملو باشد. از این بابت، باید خط بطلانی کشید بر نظریه ی کسانی که می‌پندارند هر ادبیات سیاسی‌ای چون به آنچه در زمان و زمانه ی خود در جریان است واکنش نشان می‌دهد، با گذر زمان به فراموشی سپرده خواهد شد و فاقد ارزش ادبی ماندگار است.

مار در معبد همچون نمایشنامه‌های دیگر ساعدی چون ضحاک، جانشین وای باکلاه وای بی کلاه دست به افشاگری می‌زند. ساعدی در این اثر نیز پرده از ماهیت کنش‌های انسانی در جامعه‌ای استبداد زده، عقب مانده و طمع کار بر می‌دارد. گروتسک (ساعدی، 1395: ص 76-78) جاری در فضایی که او ترسیم می‌کند اما اجازه نمی‌دهد تا خواننده بر خورد مستقیمی با این تباهی داشته باشد.

ما با افکار آدم‌ها و چرایی اعمالشان روبرو نیستیم، ما با کنش‌ها و گفتگوهای میان آن‌ها مواجه هستیم و از خلال کارهای احمقانه-ولو خطرناک – و گفتگوهای کودکانه‌ای که میان آن‌ها می‌گذرد، تباهی را درک می‌کنیم. ساعدی خواننده را به هیچ عنصری از نمایشنامه ی خود نزدیک نمی‌کند تا با آن همسان‌پنداری کند. شخصیت‌های او شاید به نظر بسیار دور از ما به نظر برسند، اما چرا با خواندن داستان آن‌ها احساس می‌کنیم که این صداها از جایی درون جملهمی‌آید؟ ساعدی ما را در درون سفینه ی خود به چند هزارپایی جهانی می‌برد که با انگشتش آن را به ما نشان می‌دهد و می‌گوید: ببین، تو اینجا زندگی می‌کنی! و آنجاست تنها که «اینجا» را می‌توان در تمامیت خودش دید و فهمید و حس کرد. مار در معبد قصه‌ای را روایت می‌کند از جهانی که مردمش برای زندگی کردن یا باید فریب بخورند یا فریب بدهند. در این دنیای سیاه انگار راه دیگری وجود ندارد. جامعه‌ی داستان‌هایش نامتعادل، ناسالم و ناپسامان است.

او برای نشان دادن آثار روانی-اجتماعی خشونت جامعه بر ارواح مردم کوچک، از مرزهای تثبیت شده واقع‌گرایی در می‌گذرد، گاه به سوررئالیسم می‌رسد و گاه از سمبولیسم سر در می‌آورد. غلامحسین ساعدی نویسنده‌ی باقدرتی است که در تجزیه و تحلیل زندگی اجتماعی نقش مهمی دارد. (سیف الدینی، 1373: ص 79-80).

5. واژه‌سازی به سبک ساعدی

عادت داشت کلمات را به هم بریزد و با همان حروف واژه‌های جدید با حفظ معنای واژه اصلی بسازد اصولاً از پسوندهای انگلیسی مثل «ایشن» یا «سیون» استفاده می‌کرد. (اتحاد، 1385: ص 402) ناصر پاکدامن، دوست قدیمی او در وطن و در غربت، فهرست بلندی از این کلمات ساخته شده او دارد. پاکدامن می‌گوید:

«اغلب آدم‌ها را با نام «جیمز» که بیشتر به سر پیشخدمت‌های انگلیسی گفته می‌شد صدا می‌کرد. تا زمانی که در ایران بود با لغات انگلیسی بازی می‌کرد. اصطلاحاتی درست می‌کرد، به روش اسم درست کردن انگلیسی که مثلاً آخر آن «ایشن» اضافه می‌کنند؛ مانند کالشن، دایرکشن، پابلیکیشن و غیره او بدین نحو، اصطلاح «زرتیشن» را ساخت.

در پاریس نیز ساعدی هم‌طور به کلمه سازی ادامه داد بدون آن که زبان فرانسه را بلد باشد: «اوایل حضور او در پاریس، یک شب با هم بیرون رفته بودیم و وقتی از آنجا برمی‌گشتیم تاکسی گرفتیم. او کلمه‌ای را با تلفظ فرانسه درست کرد و گفت: «زیرتاسیون دولامرد». «مرد» در فرانسه به معنای «سرگین» است و «زیرتاسیون» هم از نظر او چیزی در همان معنا بود. او این عبارت را طوری تلفظ کرد که راننده تاکسی فکر کرد دارد به فرانسه حرف می‌زند و او هم با ساعدی فرانسوی حرف زد.» (شریفی، 1395: ص 472).

نتیجه گیری

با توجه به مطالب مطرح شده میتوان گفت: آنچه در نمایشنامه ساعدی از حیث قواعد گفتاری و کاربرد شناسی واژگانی به کار گرفته شده توانسته از طریق بافت زبانی و ایجاد ارتباط معنایی میان شخصیت‌های داستان بسیار اثر گذار باشد و همبستگی مکالمات میان شخصیت‌های نمایشنامه گواه بر بکارگیری صحیح آنها می باشد. وجود اختلاف در جایگاه اجتماعی، دینی و سیاسی ساعدی، او را به سمت شیوه ای خاص از سخن گفتن سوق داده تا به این ترتیب، متکلم در کنش زبانی خود به جایگاه و منزلت مخاطب لطمه وارد نکند. ساعدی از قیدهای زمان، مکان و مختص استفاده کرده است. یکی از قابلیت‌های غالب واژگان، جمع پذیری آنهاست. که این موضوع در متن نمایشنامه رعایت شده است و به طور کلی ساعدی با مردم از طریق حرفه‌ی روانپزشکی در ارتباط بود و جامعه و مردم را خوب می‌شناخت؛ به همین خاطر می‌توانست هراس و پیچیدگی آنان را در آثارش به خوبی بازتاب دهد. از این نظر می‌توان او را با چخوف مقایسه کرد. نگاه ساعدی به زندگی شهری و طبقه‌ی متوسط در اکثر آثارش نگاهی منفی و گاه تحقیرآمیز است.

بیشتر شخصیت‌ها و تیپ‌های مورد استفاده ساعدی افرادی هستند که در اثر بهم ریختن شیرازه‌های اجتماعی و کارکردهای بد نظامات اقتصادی و اجتماعی، از خانه و کاشانه و روستاهای خود مهاجرت کرده و در حاشیه شهرها به بدبختی و تنگدستی و از راه‌های ناسالم زندگی می‌کنند. در کارهای زنانه اصولاً نقشی ندارند، یا نقش جانبی دارند. زبان آثارش چیزی بین زبان معیار یا رسمی و عامیانه مردم کوچه و بازار است. آنچه کار او را با اهمیت می‌کند، این است که خود را در مقابل رویدادهای اجتماعی مسئول می‌داند. جامعه‌ی داستان‌هایش نامتعادل، ناسالم و نابسامان است. آثارش تحت تأثیر ادبیات کارگری می‌باشد و گرایش‌های جامعه‌گرایانه اش را دخالت می‌دهد. آنچه بر کار ساعدی اهمیت بیشتری می‌بخشد این است که ساعدی خود در برابر اتفاقات و حوادث اجتماعی مسئول میدانند و آن‌ها را به روی صحنه می‌آورد. که در نمایشنامه مار در معبد به فقر موجود در جامعه اشاره می‌کند هرچند که تمامی آثار وی نشأت گرفته از فقر موجود در جامعه است. او برای نشان دادن آثار روانی- اجتماعی خشونت جامعه بر ارواح مردم کوچک، از مرزهای تثبیت شده واقع‌گرایی در می‌گذرد، گاه به سوررئالیسم می‌رسد و گاه از سمبولیسم سر در می‌آورد. آنچه در نمایشنامه «ماردر معبد» با آن روبه‌رو هستیم فساد در توده مردم که نشأت گرفته از فقر و تنگدستی مردم است. که در برابر وعده‌های سوداگر فریب خورده و امید واهی پیدا می‌کنند. غلامحسین ساعدی نویسنده‌ی باقدردانی است که در تجزیه و تحلیل زندگی اجتماعی نقش مهمی دارد.

منابع

- اتحاد، هوشنگ (۱۳۸۵). *پژوهشگران معاصر (ج ۱)*. تهران: فرهنگ معاصر.
- اسدی، کورش (۱۳۹۶). *شناخت‌نامه غلامحسین ساعدی*. تهران: نشر نیماژ.
- باطنی، محمدرضا (۱۳۸۳). *توصیف ساختمان دستور زبان فارسی*. چاپ پانزدهم. تهران: امیرکبیر.
- بهرنگی، صمد (۱۳۶۰). *مجموعه مقاله‌ها*. تهران: نشر دنیا.
- ساعدی، غلامحسین. (۱۳۹۵). *مار در معبد*. نشر نگاه. تهران.
- سپانلو، محمد علی (۱۳۵۲). *بازآفرینی واقعیت، کتاب زمان*. چاپ سوم. تهران.
- سیدان، مریم. (۱۳۹۶). *شخصیت‌های روان رنجور و روان پریش در داستان‌های غلامحسین ساعدی*. انتشارات ادب فارسی. تهران.
- سیف الدینی، علیرضا (۱۳۷۳). *نقد آثار غلامحسین ساعدی*. نشر اشاره. چاپ اول.
- شریفی، محمد (۱۳۹۵). *فرهنگ ادبیات فارسی معاصر*. تهران: فرهنگ نشر نو.
- شیرازی، قهرمان. (۱۳۸۷). *مکتب‌های داستان نویسی در ایران*. نشر چشمه. چاپ اول.
- فرشید ورد، خسرو (۱۳۷۹). *دستور مفصل امروز*. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- فیاضی، مرتضی (۱۳۷۱). *بوحرف، مجموعه مقالات*. نشر آریز. تهران.
- موحد، ضیاء (۱۳۹۵). *تاریخ شفاهی ادبیات معاصر ایران*. تهران: ثالث.
- میرحاجی، حمیدرضا و نظری، یوسف (۱۳۹۲). *بررسی بافت متن از دیدگاه برجسته‌ترین زبان‌شناسان قدیم مسلمان بر اساس الگوی حازم قرطاجنی*. دوماهنامه جستارهای زبانی. دوره چهارم. شماره ۲.
- میرصادقی، جمال. (۱۳۶۶). *ادبیات داستانی*. انتشارات شفا. چاپ اول.

References

- Asadi, K. (2017). *Gholam-Hossein Sa'edi: A Biographical Study*. Tehran: Nimaaj Publishing.
- Bateni, M. R. (2004). *A Description of Persian Grammar Structure* (15th edition). Tehran: Amir Kabir.
- Behrangi, S. (1981). *Collected Articles*. Tehran: Donya Publishing.
- Ettehad, H. (2006). *Contemporary Researchers* (Vol. 11). Tehran: Farhang Moaser.
- Farshidvard, K. (2000). *Comprehensive Persian Grammar*. Tehran: Amir Kabir Publishing.
- Fayazi, M. (1992). *Two Letters: Collected Articles*. Tehran: Arian Publishing.
- Moḥadd, Z. (2016). *Oral History of Contemporary Persian Literature*. Tehran: Sales Publishing.
- Mirhaji, H & Nazari, Y. (2013). *Textual Context Analysis from the Perspective of Prominent Classical Muslim Linguists Based on Hazem Qurtajani's Model*. Bi-Monthly Linguistic Inquiries, Vol. 4, No. 2.
- Mirsadeghi, J. (1987). *Fiction Literature (1st edition)*. Tehran: Shafa Publishing.
- Sa'edi, G-H. (2016). *The Serpent in the Temple*. Tehran: Negah Publishing.
- Sepanlou, M. A. (1973). *Recreating Reality (3rd edition)*. Tehran: Ketab-e Zaman.

- Seidan, M. (2017). *Neurotic and Psychotic Characters in Gholam-Hossein Sa'edi's Stories*. Tehran: Adab Farsi Publishing.
- Seif al-Dini, A. (1994). *Critique of Gholam-Hossein Sa'edi's Works*. Tehran: Eshareh Publishing.
- Sharifi, M. (2016). *Dictionary of Contemporary Persian Literature*. Tehran: Farhang Nashr-e No.
- Shiri, G. (2008). *Schools of Fiction Writing in Iran (1st edition)*. Tehran: Cheshmeh Publishing.

EXTENDED ABSTRACT

Language is one of the most extraordinary human abilities. One of the reasons for this wonder is believed to be the fact that humans are the only beings who possess language and, through it, can convey thoughts, emotions, and feelings. Accordingly, language is considered the most important and prominent means of communication among people and the main factor in the formation of societies, culture, knowledge, civilization, and art. Many experts believe that if language did not exist, humans would not differ significantly from animals. Since ancient times, there have been various approaches to language, followed by diverse tools and strategies to extract meaning from it.

According to Bateni, language is a general concept made up of a collection of various forms, and these forms can be categorized from different perspectives. Language gives rise to the most distinguished form of human art: literature. In other words, the literature of any nation stems from and reflects the linguistic choices of that nation. If we did not have language, without a doubt, poetry and literature would never have come into existence.

By analyzing the language and its various aspects in this exceptional literary work, one can understand the style and approach of its creator. Regarding Gholam-Hossein Sa'edi, it can be said that he is one of the stylistic figures in Iranian fiction literature. He has a unique and distinct literary style, although the influence of both Iranian and non-Iranian writers is evident in his works. Some believe that the method he uses in his writings is modern, and he is regarded as a representative of modern storytelling.

Sa'edi belonged to a generation of Iranian writers and playwrights in the 1960s who managed to fundamentally transform Iranian literature and theater — a legacy that remains visible today. In all of Sa'edi's plays, one can observe the shadow of poverty, both material and psychological. His theatrical works in the 1960s and 70s, due to their social and political themes and accessible language, were frequently performed on stage.

His play "The Serpent in the Temple" stood out for its simplicity, relatability, and low production cost. This minimalist approach to stage design became a foundation for the entire Iranian theater community. His plays serve as a mirror to Iranian society during the final decade of the Pahlavi regime.

(M-JIS)
MESOPOTAMIA
JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY STUDIES

Citation: Demiryay, N. (2025). Deutscher Nachrichteninput in einfacher Sprache: Einsatzmöglichkeiten im elementaren DaF-Unterricht. *Mesopotamia Journal of Interdisciplinary Studies*, 5(2), 97-108.
DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/mjis.88884>

DEUTSCHER NACHRICHTENINPUT IN EINFACHER SPRACHE: EINSATZMÖGLICHKEITEN IM ELEMENTAREN DAF-UNTERRICHT

Prof. Dr. Nihan DEMİRYAY¹

Schlüsselwörter	Zusammenfassung
Vereinfachte Nachrichtentexte DaF-Unterricht Aufgabenorientierung	Diese Studie untersucht das didaktische Potenzial vereinfachter deutscher Nachrichtentexte für den Unterricht Deutsch als Fremdsprache (DaF). Ausgehend von aktuellen fremdsprachendidaktischen, kulturbezogenen sowie verständlichkeits- und aufgabenorientierten Ansätzen wird analysiert, inwiefern Nachrichten in Einfacher Sprache Lernenden auf A1–A2-Niveau einen authentischen Zugang zu gesellschaftlich relevanten Themen ermöglichen. Das Korpus umfasst drei Texte der Plattform <i>Nachrichtenleicht</i> , deren lexikalische, syntaktische und kohäsive Merkmale qualitativ-deskriptiv beschrieben werden. Unter besonderer Berücksichtigung von Verständlichkeitskriterien, kulturellen Bezugspunkten und handlungsorientierten Lernzielen wird exemplarisch ein Text didaktisch modelliert, um mögliche Einsatzformen im Unterricht aufzuzeigen. Die Ergebnisse verdeutlichen, dass vereinfachte Nachrichtentexte sowohl kognitive Entlastung als auch kulturelle Orientierung bieten und sich daher als niedrigschwellige, motivierende Lernressourcen im DaF-Anfangsunterricht eignen. Gleichzeitig zeigt die exemplarische Didaktisierung, wie solche Texte in aufgabenorientierte Lernsequenzen eingebunden werden können, um Sprachverstehen, Reflexion und erste kommunikative Handlungen zu fördern.
Artikel Info	
Forschungsartikel	
Gesendet: 11.12.2025 Akzeptiert: 22.12.2025 Publiert: 25.12.2025	

Keywords	Abstract
Simplified news texts German as a Foreign Language instruction Task-based language teaching	This study examines the didactic potential of simplified German news texts for teaching German as a foreign language (DaF). Drawing on current approaches in foreign language pedagogy, cultural learning, comprehensibility research, and task-based instruction, it analyzes how news written in Easy Language can provide A1–A2 learners with an accessible yet authentic entry point into socially relevant topics. The corpus consists of three texts from the platform <i>Nachrichtenleicht</i> , whose lexical, syntactic, and cohesive features are described using a qualitative-descriptive framework. With particular attention to comprehensibility criteria, cultural references, and task-based learning objectives, one text is modeled didactically to illustrate potential applications in the classroom. The findings demonstrate that simplified news texts offer both cognitive support and cultural orientation, making them effective, low-threshold, and motivating learning resources for beginners in DaF instruction. Furthermore, the exemplary didactic design shows how such texts can be integrated into task-based learning sequences to promote reading comprehension, reflection, and initial communicative action.
Article Info	
Research Article	
Received: 11.12.2025 Accepted: 22.12.2025 Published: 25.12.2025	

¹ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Pedagogik Fakültesi, Öğretmen Yetiştirme Bölümü. E-Mail: ndemiryay@comu.edu.tr

1. EINLEITUNG

Die Vermittlung von Deutsch als Fremdsprache auf elementaren Niveaus steht im Spannungsfeld zwischen Authentizität und Zugänglichkeit. Einerseits sollen Lernende möglichst früh mit authentischen Sprachhandlungen und medialen Textsorten in Berührung kommen, um reale kommunikative Praktiken kennenzulernen und ein erstes Verständnis gesellschaftlicher Diskurse zu entwickeln. Andererseits verfügen Fremdsprachenlerner über ein begrenztes sprachliches Repertoire, was den Zugang zu komplexen, unvereinfachten Texten erschwert und leicht zu Überforderung führen kann. Dieses Spannungsfeld macht deutlich, dass für den DaF-Anfangsunterricht Materialien benötigt werden, die sowohl authentisch als auch sprachlich kontrolliert sind (Lys 2000; Mac 2011).

Vereinfachte Nachrichtentexte – wie jene der Plattform *Nachrichtenleicht* – bieten in diesem Zusammenhang eine didaktisch hoch relevante Schnittstelle zwischen realitätsnahen Inhalten und sprachdidaktischer Reduktion. Sie greifen zentrale gesellschaftliche Ereignisse und Debatten auf, bereiten diese jedoch so auf, dass sie hinsichtlich Lexik, Syntax, Kohäsion und Informationsstruktur auf A1–A2-Niveau verständlich bleiben. Damit ermöglichen sie Lernenden nicht nur den Zugang zu aktuellen Themen, sondern fördern auch eine frühe Teilhabe an medialen Diskursen, was im Sinne bildungssprachlicher und kultureller Orientierungskompetenz von besonderer Bedeutung ist (Mac 2011).

Ziel dieser Studie ist es, das Potenzial vereinfachter Nachrichtentexte im DaF-Unterricht aus fremdsprachendidaktischer, kulturbezogener, handlungsorientierter und verständlichkeitsorientierter Perspektive zu analysieren. Im Mittelpunkt steht die Frage, wie solche Texte genutzt werden können, um Sprachverstehen zu fördern, kulturelle Orientierungsangebote zu ermöglichen und Lernende zu ersten kommunikativen Handlungen anzuregen. Dazu werden drei Texte von *Nachrichtenleicht* exemplarisch sprachlich und diskursiv untersucht; didaktisch modelliert wird anschließend ein einzelner Text, um eine exemplarische und vertiefende Darstellung zu ermöglichen. Die Untersuchung basiert auf einer qualitativ-deskriptiven Methodik und verortet sich theoretisch in zentralen Bezugsrahmen der modernen Fremdsprachendidaktik, die Authentizität, Aufgabenorientierung, interkulturelles Lernen sowie Verständlichkeits- und Zugänglichkeitskonzepte miteinander verbinden (Bausch et al. 2016; Caspari et al. 2016).

Damit leistet die Studie einen Beitrag zu aktuellen Diskussionen über den Einsatz zugänglicher Medien im Anfangsunterricht Deutsch als Fremdsprache. Zugleich wird aufgezeigt, wie vereinfachte Nachrichtentexte didaktisch sinnvoll genutzt werden können.

2. THEORETISCHER RAHMEN

Die theoretische Grundlage der vorliegenden Untersuchung verortet sich im Feld der modernen Fremdsprachendidaktik und verbindet Perspektiven der sprachlichen Zugänglichkeit, der Aufgabenorientierung, der inter- und transkulturellen Bildung sowie der empirisch fundierten Lernforschung. Der Einsatz vereinfachter Nachrichtentexte im frühen DaF-Unterricht wird dabei vor dem Hintergrund aktueller wissenschaftlicher Diskurse begründet.

2.1 Fremdsprachendidaktische Grundlegung

Die Fremdsprachendidaktik versteht sich heute als ein interdisziplinär ausgerichtetes Forschungsfeld, das sprachliche, kognitive, mediale und gesellschaftliche Dimensionen des Lernens miteinander verknüpft. Wie Surkamp (2017) hervorhebt, zeichnet sich die Disziplin durch ein Zusammenspiel unterschiedlicher Bezugswissenschaften – Linguistik, Pädagogik, Kognitionswissenschaft und Medienforschung – aus, die gemeinsam dazu beitragen, Lernprozesse zu erklären und Unterrichtskonzepte zu begründen.

Bausch et al. (2016) betonen, dass Fremdsprachendidaktik stets im Spannungsfeld zwischen wissenschaftlicher Theoriebildung und praktischer Unterrichtsrealität operiert. Lehr- und Lernmaterialien müssen daher nicht nur sprachdidaktischen Prinzipien, sondern auch den Bedürfnissen konkreter Lernergruppen entsprechen. Diese Sichtweise ist insbesondere für den Anfangsunterricht relevant, in dem Lernende erst über begrenzte sprachliche Mittel verfügen und auf verständliche, kohärente und motivierende Inputangebote angewiesen sind.

Schmenk (2019) ergänzt dieses Bild, indem sie auf die gesellschaftliche Einbettung fremdsprachlichen Lernens verweist. Sprachunterricht ist immer auch ein Ort der Auseinandersetzung mit gesellschaftlichen Diskursen, Wertvorstellungen und medialen Repräsentationen. Dass vereinfachte Nachrichtentexte solche Diskurse in zugänglicher Form abbilden, macht sie zu besonders geeigneten Lerngegenständen im frühen DaF-Unterricht.

2.2 Inter- und transkulturelles Lernen

Nachrichten als authentische Medienformate eröffnen Lernenden schon auf elementaren Niveaus Einblicke in kulturelle und gesellschaftliche Themen des Zielsprachenraums. Eberhardt (2020) beschreibt inter- und transkulturelles Lernen als ein methodisches Prinzip, das Perspektivenwechsel, Empathie, kritische Reflexion und den Vergleich eigener und fremder Sichtweisen fördert.

Gerade vereinfachte Nachrichtentexte – die zentrale gesellschaftliche Themen sprachlich reduziert darstellen – ermöglichen Lernenden den Zugang zu kulturellen Konzepten, ohne sie sprachlich zu überfordern. Damit eignen sie sich als niedrigschwellige Ausgangspunkte, um kulturelle Werte, soziale Regeln oder politische Debatten sichtbar zu machen und erste Formen transkultureller Verständigung anzubahnen.

Im DaF-Anfangsunterricht können solche Texte eine doppelte Funktion übernehmen: Sie vermitteln lexikalische und strukturelle Grundlagen und unterstützen zugleich die Entwicklung kultureller Orientierungskompetenz. Damit entsprechen sie dem Verständnis von Lehr- und Lernmaterialien, die nicht nur sprachliche Ziele verfolgen, sondern gezielt zum Aufbau interkultureller Kompetenzen beitragen, indem sie kulturelle Inhalte zugänglich, vergleichbar und reflektierbar machen (Lütge 2016).

2.3 Aufgabenorientierung und handlungsorientierter Unterricht

Die Aufgabenorientierung bildet seit mehreren Jahren einen zentralen didaktischen Bezugsrahmen im DaF/DaZ-Unterricht. Koller (2021) definiert lernorientierte Aufgaben als Arrangements, die Lernende zu sinnstiftenden sprachlichen Handlungen anregen und authentische Kommunikationssituationen simulieren.

Nachrichtenleicht-Texte eignen sich hierfür in besonderer Weise, da sie reale, gesellschaftlich relevante Inhalte bereitstellen, eine klare Informationsstruktur aufweisen und sowohl rezeptive als auch produktive Arbeitsformen ermöglichen. Sie bieten damit eine geeignete Grundlage für die Gestaltung von Aufgaben, Übungen und Interaktionsformen, die sprachliches Handeln systematisch aufbauen und Lernende aktiv in den Lernprozess einbinden (Funk et al. 2014). Im Sinne handlungsorientierter Unterrichtskonzepte können die Texte als Impuls für Aufgaben dienen, die das Erschließen von Informationen, das Vergleichen von Perspektiven, das Formulieren eigener Stellungnahmen oder das Erstellen einfacher journalistischer Produkte (z. B. Mini-Nachrichten, Interviews, Kommentare) umfassen.

Koller (2021) betont, dass Aufgaben besonders dann lernwirksam sind, wenn sie sprachliche Mittel funktional einbetten und für Lernende nachvollziehbare kommunikative Ziele verfolgen. Ergänzend dazu weisen Funk et al. (2014) darauf hin, dass Aufgaben, Übungen und Interaktionsformen im Fremdsprachenunterricht aufeinander abgestimmt sein sollten, um den Übergang von gelenkter Rezeption zu eigenständiger sprachlicher Handlung systematisch zu unterstützen. Im Kontext dieser Untersuchung wird exemplarisch gezeigt, wie dies durch die Didaktisierung eines einzelnen Textes umgesetzt werden kann.

2.4 Einfache Sprache und barrierefreie Kommunikation

Einfache Sprache verfolgt das Ziel, kommunikative Barrieren abzubauen und Informationen für Personen mit unterschiedlichen sprachlichen Kompetenzen zugänglich zu machen. Dieses Konzept überschneidet sich in vielerlei Hinsicht mit den Bedürfnissen von Lernenden im Fremdsprachenunterricht, die ebenfalls auf klare Strukturen, explizite Kohäsionsmittel und transparente Inhaltsführungen angewiesen sind.

Nachrichtenleicht-Texte basieren auf solchen Prinzipien der Verständlichkeitsoptimierung und erfüllen damit aus sprachwissenschaftlicher Perspektive zentrale Kriterien eines lernförderlichen Inputs.

Die systematische Vereinfachung erleichtert nicht nur das Textverstehen, sondern unterstützt auch den Aufbau funktionaler Lesestrategien.

2.5 Wissenserwerb und kognitive Zugänglichkeit im CLIL-Kontext

Badertscher und Bieri (2009) argumentieren, dass Lernen im Schnittfeld von Sprache und Sachfachinhalten – also im sogenannten CLIL-Kontext (*Content and Language Integrated Learning*) – eine gezielte Steuerung der kognitiven Anforderungen erfordert. In solchen Lernumgebungen müssen Lernende gleichzeitig thematische Inhalte verstehen und eine Fremdsprache verarbeiten, was eine doppelte Belastung darstellt. Daher müssen Inhalte so aufbereitet werden, dass Lernende trotz begrenzter sprachlicher Ressourcen Zugang zu wesentlichen Informationen erhalten. Diese Erkenntnisse aus dem CLIL-Bereich lassen sich unmittelbar auf vereinfachte Nachrichtentexte übertragen: Sie fungieren ähnlich wie fachlich orientierte Texte, indem sie gesellschaftliche Themen vermitteln, gleichzeitig aber sprachlich so reduziert sind, dass die sprachliche Komplexität nicht zum Verstehenshindernis wird.

Die kognitive Entlastung, die durch die Verwendung von Einfacher Sprache erreicht wird, schafft Raum für die inhaltliche Auseinandersetzung und unterstützt damit nicht nur sprachlichen, sondern auch konzeptuellen Wissenserwerb. Gerade dieser Einklang von sprachlicher Zugänglichkeit und thematischer Relevanz ist ein zentraler Aspekt für Unterrichtskonzepte, die Sprache nicht isoliert, sondern eingebettet in authentische thematische Kontexte vermitteln möchten. Vereinfachte Nachrichtentexte eröffnen somit die Möglichkeit, erste fachnahe Inhalte – etwa kulturpolitische oder gesellschaftliche Fragen – in den frühen DaF-Unterricht zu integrieren, ohne die Lernenden sprachlich zu überfordern.

3. METHODIK

Die Analyse dieser Studie folgt einem qualitativ-deskriptiven Forschungsdesign, das Caspari et al. (2016) zufolge besonders geeignet ist, um sprachliche und didaktische Phänomene in authentischen Materialien detailliert zu erfassen. Die Auswahl der Nachrichten erfolgt nicht mit dem Anspruch statistischer Repräsentativität, sondern dient dem Ziel, typische Merkmale verständlicher journalistischer Texte herauszuarbeiten.

Von den drei ausgewählten Texten wird exemplarisch nur ein Text („Kultur-Pass wird vielleicht abgeschafft“) didaktisch modelliert. Diese exemplarische Vorgehensweise entspricht laut Caspari et al. (2016) einem üblichen methodischen Prinzip qualitativer Fremdsprachenforschung, bei dem Tiefenanalyse Vorrang vor Breite erhält.

Der Fokus liegt nicht auf statistischer Repräsentativität, sondern auf der detaillierten Untersuchung eines kleineren, sorgfältig ausgewählten Textkorpus. Im Rahmen der Analyse werden zum einen die thematischen Schwerpunkte und gesellschaftlichen Bezugspunkte der Texte untersucht, zum anderen deren Verständlichkeitsmerkmale – insbesondere in Bezug auf inhaltliche Transparenz, Informationsdichte und Wortschatz – sowie die daraus resultierenden didaktischen Einsatzmöglichkeiten in verschiedenen Unterrichtsphasen. Die Methodik orientiert sich an Kriterien der kommunikativen Fremdsprachendidaktik sowie an Verständlichkeits- und Motivationskriterien, ohne eine umfassende textlinguistische oder korpuslinguistische Auswertung anzustreben.

3.2. Korpus

Das Korpus besteht aus drei Nachrichtentexten der Plattform Nachrichtenleicht.de, die im Jahr 2025 veröffentlicht wurden. Die Auswahl folgte drei zentralen Kriterien:

1. Thematische Relevanz

Die Texte behandeln Themen, die für Lernende unmittelbar relevant und lebensweltlich anschlussfähig sind: Kulturförderung für Jugendliche, Konsum und Verpackung, schulische Regeln und Mediennutzung.

2. Sprachliche Zugänglichkeit

Alle Texte sind in Einfacher Sprache verfasst und weisen eine begrenzte Textlänge (ca. 100–180 Wörter) auf, was sie für den Einsatz auf A1–A2-Niveau geeignet erscheinen lässt.

3. Didaktische Anschlussfähigkeit

Die Themen ermöglichen sowohl rezeptive als auch produktive Aufgabenformate (Lesen, Sprechen, Schreiben) und laden zur Meinungsäußerung und zum Vergleich mit der Lebenswelt der Lernenden ein.

Die drei Texte sind:

- „Kultur-Pass wird vielleicht abgeschafft“
- „Klage wegen kleinerer Milka-Schokolade“
- „Strengere Handy-Regeln in einigen Bundes-Ländern“

Sie repräsentieren drei zentrale gesellschaftliche Bereiche: Kultur, Konsum und Schule.

3.3. Analyseschritte

Die Untersuchung folgt drei aufeinander aufbauenden Analyseschritten:

1. Themenanalyse

Identifikation der jeweils zentralen Themenfelder (Kulturteilhabe, Konsumgerechtigkeit, schulische Regeln) und ihrer Darstellung im Text.

2. Verständlichkeitsanalyse

Einschätzung der kognitiven und sprachlichen Anforderungen für Lernende auf A1–A2-Niveau (Informationsstruktur, Vorwissensabhängigkeit, Wortschatz, Textfunktion).

3. Didaktische Analyse

Ableitung von Einsatzmöglichkeiten im Unterricht:

- Aufgaben für globales und selektives Leseverstehen,
- Impulse für mündliche und schriftliche Produktion,
- Anknüpfungspunkte für interkulturelles Lernen und Medienreflexion.

Auf dieser Grundlage wird exemplarisch ein Unterrichtsmodell zur Didaktisierung des Kulturpass-Textes entwickelt.

4. Korpusbeschreibung

Das Korpus dieser Untersuchung umfasst drei Nachrichtentexte der Plattform Nachrichtenleicht.de, die im Jahr 2025 veröffentlicht wurden. Die ausgewählten Meldungen decken unterschiedliche gesellschaftliche Bereiche ab und sind zugleich für Lernende auf A1–A2-Niveau inhaltlich zugänglich.

- „Kultur-Pass wird vielleicht abgeschafft“²

Ein bildungs- und kulturpolitisches Thema, das Fragen von Jugendkultur, staatlicher Förderung und kultureller Teilhabe berührt.

- „Klage wegen kleinerer Milka-Schokolade“³

Ein verbraucherbezogener Artikel über Verpackungsgrößen, Preiswahrnehmung und Konsumgüter, der an alltägliche Einkaufssituationen anknüpft.

- „Strengere Handy-Regeln in einigen Bundes-Ländern“⁴

Ein schulbezogener Text über Regelungen, Mediennutzung und Lernverhalten, der den Alltag von Jugendlichen und jungen Erwachsenen unmittelbar betrifft.

Alle drei Texte sind in Einfacher Sprache verfasst und zeichnen sich durch reduzierte Syntax, transparente Wortwahl und eine lineare Informationsstruktur aus. Die Beschränkung auf ein kleines, thematisch fokussiertes Korpus erlaubt eine präzisere Analyse der Frage, wie authentische Nachrichten

² <https://www.nachrichtenleicht.de/kultur-pass-100.html>

³ <https://www.nachrichtenleicht.de/milka-verpackung-102.html>

⁴ <https://www.nachrichtenleicht.de/handy-verbot-102.html>

in vereinfachter Form im Anfangsunterricht eingesetzt werden können, ohne die Lernenden zu überfordern. Zugleich eröffnet die thematische Vielfalt unterschiedliche kommunikative und interkulturelle Lernmöglichkeiten.

5. ANALYSE

5.1. Themenanalyse

Die drei Texte decken zentrale Bereiche des gesellschaftlichen Lebens ab, die sowohl für jugendliche als auch für erwachsene DaF-Lernende relevant sind. Trotz ihrer thematischen Unterschiede weisen sie einen gemeinsamen Kern auf: In allen drei Fällen geht es um Entscheidungen und Regeln, die den Alltag von Menschen beeinflussen und Fragen nach Fairness, Teilhabe und Verantwortung aufwerfen.

1. **Kultur und gesellschaftliche Teilhabe – Kulturpass**

Der Kulturpass-Text thematisiert kulturelle Partizipation, staatliche Förderung und Bildungschancen für junge Menschen. Lernende erhalten Einblick in Kulturpolitik und Förderinstrumente im deutschsprachigen Raum und können diese mit eigenen Erfahrungen im Herkunftsland vergleichen.

2. **Konsum und Gerechtigkeit – Milka-Verpackung**

Der Milka-Text berührt den Alltag der Lernenden unmittelbar: Konsumverhalten, Preise, Verpackung und Verbraucherschutz. Er thematisiert das Empfinden von Fairness im Kaufprozess und verdeutlicht, wie Unternehmen und Konsument*innen in einen Diskurs über Produkte und Erwartungen treten.

3. **Schule, Regeln und Mediennutzung – Handyverbot**

Der Text zu strengeren Handy-Regeln greift ein aus Lernendensicht hoch relevantes Thema auf: schulische Regeln, Ablenkung, Konzentration und Lernverhalten. Er ermöglicht den Vergleich unterschiedlicher schulischer Kulturen und eröffnet Raum für einfache Formen der Positionsnahme („dafür/dagegen“).

Insgesamt zeigt die Themenanalyse, dass das Korpus eine überzeugende Balance zwischen gesellschaftlicher Relevanz, Aktualität und sprachlicher Zugänglichkeit bietet. Die drei Texte ermöglichen bereits auf A1–A2-Niveau Einblicke in zentrale Diskurse zu Kultur, Konsum und Bildung.

5.2. Verständlichkeit

Die Verständlichkeit der drei Texte ist ein zentrales Kriterium für ihren Einsatz im frühen DaF-Unterricht. Die Meldungen folgen Prinzipien der Einfachen Sprache und sind so gestaltet, dass sie auch von Lernenden mit geringer Sprachkompetenz verarbeitet werden können.

1. **Transparenz der Inhalte**

Alle Texte zeichnen sich durch eine klare, lineare Informationsführung aus. Ereignisse und Sachverhalte werden in sachlicher Reihenfolge dargestellt, komplexe Zusammenhänge werden in elementare Teilaussagen aufgelöst. Dies unterstützt insbesondere das globale Textverstehen.

2. **Vorwissen der Lernenden**

Die Verständlichkeit hängt teilweise vom Vorwissen der Lernenden ab. Themen wie Schule und Einkaufen sind in der Regel ohne umfangreiches Weltwissen zugänglich; der Kulturpass-Text setzt hingegen ein gewisses Verständnis von Kulturangeboten und staatlicher Förderung voraus. Diese Unterschiede können didaktisch genutzt werden, indem Vorwissen gezielt aktiviert und fehlendes Hintergrundwissen im Unterricht ergänzt wird.

3. **Informationsdichte und kognitiver Aufwand**

Im Vergleich zu regulären Nachrichtentexten ist die Informationsdichte deutlich reduziert. Die Meldungen enthalten jedoch abstrakte Begriffe (z. B. „Kultur-Angebote“, „Verpackung“, „Regeln“), deren Bedeutung im Kontext erschlossen werden muss. Der kognitive Aufwand bleibt insgesamt moderat und bewegt sich im Rahmen dessen, was auf A1–A2-Niveau als bewältigbar gilt.

4. Erkennbare Textfunktion

Alle Texte erfüllen klar erkennbare kommunikative Funktionen (informieren, erklären). Wiederkehrende Muster wie Überschrift – Einleitung – Kerninformation erleichtern es Lernenden, Textsortenwissen aufzubauen und zentrale Informationen zu identifizieren.

5. Wortschatzanforderungen

Der Wortschatz ist weitgehend alltagsnah. Vereinzelt terminologische Elemente (z. B. „Kultur-Pass“, „Mogel-Packung“, „Regel“) werden im Text erläutert oder sind durch den Kontext erschließbar. Dies macht die Texte zu geeigneten Ausgangspunkten für gezielte Wortschatzarbeit im Unterricht.

6. Satz- und Textorganisation

Kurze Sätze, überwiegend einfache Hauptsatzstrukturen und eine klare Subjekt–Verb–Objekt–Abfolge erleichtern das lokale Verstehen. Lernende können sich auf den Inhalt konzentrieren, ohne von komplexer Syntax überfordert zu werden.

Insgesamt ist die Verständlichkeit hoch, ohne dass die Inhalte trivialisiert werden. Die Texte bieten einen ausreichenden Grad an Herausforderung, um Lernprozesse anzuregen.

5.3. Didaktisches Potenzial

Die drei ausgewählten Nachrichtentexte besitzen ein hohes didaktisches Potenzial für den frühen DaF-Unterricht. Trotz sprachlicher Vereinfachung eröffnen sie Lernenden den Zugang zu authentischen gesellschaftlichen Diskursen und fördern zentrale Kompetenzen des kommunikativen und interkulturellen Fremdsprachenlernens (Mac 2011).

1. Förderung des Leseverstehens

Die Texte eignen sich, um auf den Niveaustufen A1–A2, perspektivisch auch B1, grundlegende Lesestrategien wie globales Verstehen, selektives Lesen und die Identifikation von Schlüsselwörtern zu schulen. Dabei steht zunächst nicht die vollständige Bedeutungserschließung im Vordergrund, sondern die Entwicklung eines thematischen Gesamtverständnisses, das als Brücke zu komplexeren Textsorten und weiterführenden sprachlichen Aktivitäten dient (Ehlers 2008).

2. Wortschatzarbeit im Kontext

Die Themenfelder Kultur, Konsum und Schule erlauben den Aufbau eines funktionalen Wortschatzes, der unmittelbar mit der Lebenswelt der Lernenden verknüpft ist. Neue lexikalische Einheiten werden nicht isoliert eingeführt, sondern in authentischen Textzusammenhängen präsentiert, wodurch eine kontextgebundene und textsortenspezifische Wortschatzarbeit ermöglicht wird (Hoffmann 2011).

3. Motivation durch Aktualität

Die Aktualität der behandelten Themen wirkt sich positiv auf die Lernmotivation aus, da Lernende verstehen möchten, welche gesellschaftlichen Fragen im deutschsprachigen Raum diskutiert werden, und dazu eigene Positionen entwickeln können. Die Arbeit mit authentischen Nachrichtentexten fördert dadurch das Selbstwirksamkeitserleben und verbindet unterschiedliche Lernzielbereiche wie sprachliches, landeskundliches und interkulturelles Lernen (Mac 2011).

4. Interkulturelles Lernen

Die Texte laden zu Vergleichen zwischen der Situation in Deutschland und im Herkunftsland der Lernenden ein, etwa im Hinblick auf Kulturangebote, Konsumpraktiken oder schulische Regelungen. Auf diese Weise wird eine interkulturelle Perspektive bereits auf frühen Niveaustufen angebahnt, die den Perspektivenwechsel fördert, ohne die Lernenden sprachlich zu überfordern (Lütge 2016).

5. Medienkompetenz und kritische Reflexion

Anhand der vereinfachten Nachrichten lassen sich grundlegende Fragen der Mediennutzung thematisieren: Wie werden Informationen ausgewählt und strukturiert? Wie werden komplexe Sachverhalte sprachlich vereinfacht? Welche Perspektiven werden sichtbar, welche bleiben ausgeblendet? Die Beschäftigung mit diesen Aspekten macht deutlich, dass auch vereinfachte Texte

stilistische und perspektivische Entscheidungen enthalten, die das Textverstehen beeinflussen (Fix 2007).

Die Texte eignen sich darüber hinaus als Ausgangspunkt für Nacherzählungen in einfacher Sprache, kurze Meinungsäußerungen, Mini-Nachrichten, Rollenspiele (z. B. Reporter-Interviewpartner) und gelenkte Klassendiskussionen. Damit unterstützen sie gezielt den Übergang von rezeptiven zu produktiven Kompetenzen und fördern erste Formen kommunikativer Handlungsfähigkeit im DaF-Unterricht (Mac 2011; Hoffmann 2011).

6. KONKRETES UNTERRICHTSBEISPIEL: DIDAKTISIERUNG DES KULTURPASS-TEXTES

Im Folgenden wird exemplarisch gezeigt, wie der Text „Kultur-Pass wird vielleicht abgeschafft“⁵ didaktisiert werden kann. Das Unterrichtsmodell orientiert sich an einem klassischen Phasenaufbau und ist für A1–A2-Lernende konzipiert.

6.1. Einstieg (ca. 5 Minuten)

Ziel: Vorwissen aktivieren, Thema in der Lebenswelt der Lernenden verankern.

Lehrkraftimpulse:

- „Was macht ihr gern in eurer Freizeit?“
- „Geht ihr ins Kino/ ins Museum? Kauft ihr Bücher?“
- „Wie viel kostet ein Kinoticket?“

Zur visuellen Unterstützung werden Bildkarten (Kino – Buch – Konzert- Ausstellung- Festivals) eingesetzt. In einer kurzen Mini-Aufgabe ordnen die Lernenden Icons den Kategorien „teuer“ und „billig“ zu. So entsteht ein erster Zugang zu den Themen Freizeit, Kultur und Geld.

6.2. Präsentationsphase (ca. 10–12 Minuten)

Textgrundlage: „Kultur-Pass wird vielleicht abgeschafft“

1. Überschrift und Hypothesenbildung

Zunächst wird nur die Überschrift präsentiert. Die Lehrkraft fragt: „Was denkt ihr? Was ist ein Kultur-Pass?“ Die Lernenden formulieren Hypothesen.

2. Vorlesen des Textes

Der Text wird von der Lehrkraft einmal vorgelesen.

3. Globales Verstehen sichern

In einer Wer–Was–Warum-Aufgabe füllen die Lernenden eine einfache Tabelle:

- Wer? → junge Menschen
- Was? → Kultur-Pass, 100 Euro
- Warum ist es ein Thema? → vielleicht Abschaffung

4. Schlüsselwörter sichtbar machen

Wichtige Wörter (z. B. Pass, Geld, Kino, Bücher, Regierung, Angebot, Abschaffung) werden an der Tafel gesammelt und mit passenden Bildern verknüpft. Dies unterstützt die semantische Erschließung.

5. Inhaltliche Sicherung (kontrolliert)

Eine kurze Richtig/Falsch-Übung sichert das Grundverständnis, etwa:

⁵ <https://www.nachrichtenleicht.de/kultur-pass-100.html>

1. Der Kultur-Pass ist für 18-Jährige. (richtig)
2. Man bekommt 500 Euro. (falsch)
3. Die Regierung möchte den Pass auf jeden Fall behalten. (falsch)
4. Der Pass ist gut für Bildung. (richtig)

6.3. Übungsphase (ca. 10–15 Minuten)

Ziel: Verstehen vertiefen, kontrollierte Sprachproduktion anbahnen.

1. Lückentext

Die Lernenden ergänzen einen kurzen Lückentext:

„Mit dem Kultur-Pass bekommen junge Menschen _____ Euro.

Sie können ins _____ gehen oder _____ kaufen.

Jetzt sagt die _____: Der Pass ist vielleicht zu _____.“

(Lösungswörter: 100 – Kino – Bücher – Regierung – teuer)

2. Matching-Aufgabe

Kleine Bildkarten (Buch, Regierung, Geldschein, Kino) werden passenden Sätzen zugeordnet.
So wird der Wortschatz weiter gefestigt.

3. Mini-Mündlichkeit (Partnerarbeit)

Die Lernenden erhalten einfache Fragekarten:

- „Gehst du gern ins Kino?“
- „Kaufst du oft Bücher?“
- „Was findest du besser: Kino oder Konzert?“

In Partnerarbeit führen sie kurze Interviews und berichten im Plenum.

6.4. Produktionsphase (ca. 10–15 Minuten)

Ziel: Übergang von kontrollierter zu selbstsicherer Produktion

1. Mini-Nachricht schreiben

Die Lernenden füllen ein einfaches Schreibgerüst aus:

Mein Kultur-Pass:

- Ich bin _____ Jahre alt.
- Ich bekomme _____ Euro.
- Ich gehe ins _____.
- Ich finde den Kultur-Pass (gut / schlecht), weil _____.

Einige Lernende lesen ihre Mini-Texte vor.

2. Rollenspiel

In kurzen Rollenspielen interviewen sich die Lernenden gegenseitig:

- A: „Was machen Sie mit dem Kultur-Pass?“
- B: „Ich gehe ins Kino.“
- A: „Warum ist das wichtig für Sie?“

- B: „Weil ...“

Auf diese Weise wird spontane mündliche Produktion angeregt, ohne den inhaltlichen Rahmen zu verlassen.

6.5. Abschluss (ca. 3 Minuten)

Zum Abschluss der Stunde formulieren die Lernenden kurze Reflexionssätze, z. B.:

- „Heute habe ich gelernt, dass ...“
- „Der wichtigste Satz war ...“
- „Das neue Wort für mich war ...“

Damit werden Inhalt, Wortschatz und persönliche Lernprozesse nochmals bewusst gemacht.

Absatzüberschriften 1,25 cm innen, 11 pt, Blocksatz, 6 pt Abstand zwischen den Absätzen. Einfache Zeilenabstände.

7. SCHLUSSFOLGERUNG

Die vorliegende Arbeit hat untersucht, inwiefern vereinfachte Nachrichtentexte für den DaF-Unterricht auf den Niveaustufen A1–A2 didaktisch nutzbar gemacht werden können. Die Analyse hat gezeigt, dass diese Texte trotz ihrer thematischen Heterogenität ein gemeinsames Potenzial aufweisen: Sie ermöglichen Lernenden einen niedrigschwelligen Zugang zu gesellschaftlich relevanten Alltagsdiskursen und fördern zugleich zentrale sprachliche, kommunikative und interkulturelle Kompetenzen.

Im Zentrum steht dabei nicht die Vermittlung struktureller Grammatik, sondern ein inhaltsorientierter Zugang zu authentischen Themen aus Kultur, Konsum und Schule. Die Texte bieten reale Entscheidungs- und Bewertungssituationen, die Lernende unmittelbar betreffen: Soll der Kulturpass erhalten bleiben? Ist eine verkleinerte Schokoladenverpackung fair? Sind strengere Handy-Regeln sinnvoll? Diese Fragen erlauben es, auch auf elementarem Sprachniveau kommunikative Handlungsfähigkeit aufzubauen und einfache Formen der Meinungsäußerung, Begründung und Interaktion einzuüben.

Insgesamt lässt sich festhalten, dass die Arbeit mit vereinfachten Nachrichtentexten nicht nur ein Beitrag zur Förderung der Lesekompetenz ist, sondern einen umfassenden didaktischen Ansatz darstellt, der Sprachlernen mit gesellschaftlicher Orientierung, interkultureller Sensibilisierung und Medienkompetenz verbindet. Die drei exemplarisch ausgewählten Texte zeigen, dass authentische Themenbereiche wie Kulturförderung, Konsumverhalten oder schulische Mediennutzung auch auf Anfängerniveau erfolgreich erschlossen werden können – vorausgesetzt, sie werden didaktisch sorgfältig aufbereitet und in sinnstiftende kommunikative Aufgaben integriert.

Die Ergebnisse legen nahe, dass vereinfachte journalistische Texte im DaF-Anfangsunterricht eine größere Rolle spielen sollten. Sie bieten Lernenden nicht nur sprachliche Ressourcen, sondern eröffnen ihnen – bereits auf den unteren Kompetenzstufen – eine Orientierung in der deutschsprachigen Lebenswelt. Damit leisten sie einen nachhaltigen Beitrag zu einem Unterricht, der lebensnah, motivierend und gesellschaftlich relevant ist.

LITERATURVERZEICHNIS

- Bausch, K.-R., Burwitz-Melzer, E., Krumm, H.-J., Mehlhorn, G., & Riemer, C. (2016). Fremdsprachendidaktik und Sprachlehr-/lernforschung. In E. Burwitz-Melzer, G. Mehlhorn, C. Riemer, K.-R. Bausch & H.-J. Krumm (Hrsg.), *Handbuch Fremdsprachenunterricht* (6., überarb. Aufl., S. 1–7). Tübingen: A. Francke.
- Badertscher, H., & Bieri, T. (2009). *Wissenserwerb im Content and Language Integrated Learning. Empirische Befunde und Interpretationen*. Bern: Haupt.

- Caspari, D., Klippel, F., Legutke, M., & Schramm, K. (Hrsg.). (2016). *Forschungsmethoden in der Fremdsprachendidaktik – Ein Handbuch*. Tübingen: Narr Francke Attempto.
- Eberhardt, J.-O. (2020). Methoden des inter- und transkulturellen Lernens. In W. Hallet, F. G. Königs & H. Martinez (Hrsg.), *Handbuch Methoden des Fremdsprachenunterrichts* (S. 178–183). Seelze: Klett Kallmeyer.
- Ehlers, S. (2008). *Lesen als Verstehen. Zum Verstehen fremdsprachlicher literarischer Texte und zu ihrer Didaktik*. Kassel: Kassel University Press.
- Fix, U. (2007). Stil gibt immer etwas zu verstehen. Sprachstile aus pragmatischer Perspektive. In I. Barz, H. Poethe & G. Yos (Hrsg.), *Stil – ein sprachliches und soziales Phänomen. Beiträge zur Stilistik* (S. 393–407). Berlin: Frank & Timme.
- Funk, H., Kuhn, C., Skiba, D., Spaniel-Weise, D., & Wicke, R. R. (2014). *Aufgaben, Übungen, Interaktion*. Deutsch Lehren Lernen, Band 4. München: Klett-Langenscheidt.
- Hoffmann, M. (2011). Unterrichtsideen zur textorientierten Wortschatzarbeit: Textsortentypische Wörter und Wortverbindungen. In I. Pohl & W. Ulrich (Hrsg.), *Wortschatzarbeit* (S. 566–576). Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohengehren.
- Koller, G. (2021). *Handlungs- und aufgabenorientierter Unterricht im DaF/DaZ*. Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohengehren.
- Lütge, C. (2016). Lehr- und Lernmaterialien sowie Medien zum Aufbau interkultureller Kompetenzen. In E. Burwitz-Melzer, G. Mehlhorn, C. Riemer, K.-R. Bausch & H.-J. Krumm (Hrsg.), *Handbuch Fremdsprachenunterricht* (6. Aufl., S. 456–459). Tübingen: Francke.
- Lys, F. (2000). Neue Potenziale des Fremdsprachenunterrichts. Methodisch-didaktische Überlegungen und praktische Beispiele. In E. Tschirner, H. Funk & M. Koenig (Hrsg.), *Schnittstellen: Lehrwerke zwischen alten und neuen Medien* (S. 154–170). Berlin: Langenscheidt.
- Mac, A. (2011). Zum Einsatz von authentischem Quellenmaterial im Fremdsprachenunterricht. *Glottodidactica*, 37, 73–84.
- Schmenk, B. (2019). Zum Spannungsfeld der Fremdsprachendidaktik und ihrer Bezugswissenschaften. In E. Wilden & H. Rossa (Hrsg.), *Fremdsprachenforschung als interdisziplinäres Projekt* (S. 15–34). Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Surkamp, C. (Hrsg.). (2017). *Metzler Lexikon Fremdsprachendidaktik. Ansätze – Methoden – Grundbegriffe*. Stuttgart: Metzler.

Internetquellen:

<https://www.nachrichtenleicht.de/kultur-pass-100.html> (Zugriff 10.10.2025)

<https://www.nachrichtenleicht.de/milka-verpackung-102.html> (Zugriff 10.10.2025)

<https://www.nachrichtenleicht.de/handy-verbot-102.html> (Zugriff 10.10.2025)

EXTENDED ABSTRACT

This study investigates the pedagogical applicability of simplified German news texts for beginner-level instruction in German as a foreign language (DaF). The central premise is that texts written in Easy Language can serve as a bridge between authentic media communication and the linguistic needs of A1–A2 learners. Drawing on five key theoretical axes of contemporary German-language foreign language pedagogy—general foreign language didactics, inter- and transcultural learning, task-based and action-oriented instruction, principles of Easy Language and accessible communication, and qualitative

methodological approaches—the study develops a comprehensive framework for analyzing the suitability of simplified news texts in early-stage language teaching. The theoretical grounding follows Surkamp's and Bausch et al.'s perspectives on foreign language didactics as an interdisciplinary field integrating linguistic, cognitive, pedagogical, and media-related dimensions. Intercultural learning is conceptualized following Eberhardt as a process that allows learners to approach cultural meaning-making through accessible texts. Koller's model of task-based language teaching provides the foundation for designing action-oriented classroom activities based on simplified news input. Finally, methodological considerations draw on Caspari et al.'s qualitative research principles and CLIL-informed insights from Badertscher and Bieri regarding cognitive accessibility.

The empirical corpus consists of three simplified news texts published on the platform *Nachrichtenleicht*. These texts were selected for their thematic range, relevance, and adherence to principles of Easy Language. A qualitative-descriptive analysis examines their lexical transparency, syntactic simplicity, cohesive structure, and discourse functions. The texts display characteristic features of accessible communication, including short sentences, linear information flow, explicit cohesion markers, reduced abstraction, and paraphrasing of potentially complex sociopolitical content. Such features support cognitive processing, minimize linguistic overload, and create opportunities for learners to engage with authentic societal themes in a controlled linguistic environment. Although three texts are analyzed linguistically and discourse-pragmatically, only one text is selected for an in-depth didactic modeling in accordance with qualitative research principles that prioritize depth over breadth. This model demonstrates how a simplified news text can be integrated into an action-oriented learning sequence, including pre-reading vocabulary activation, guided comprehension tasks, structured text reconstruction, and short reflective or expressive tasks aligned with cultural learning goals. The sample design illustrates how simplified news texts can promote linguistic development, cultural awareness, and elementary communicative action even at very early proficiency levels.

Findings indicate that simplified news texts provide dual pedagogical benefits: they offer cognitive relief through controlled linguistic structures and simultaneously introduce learners to key cultural and societal discourses in Germany. This combination makes them particularly suitable as motivating and low-threshold resources in the DaF beginner classroom. The study argues that such texts foster not only comprehension skills but also critical engagement with cultural content, supporting the development of intercultural orientation and task-based communicative competence. By demonstrating a theoretically grounded and practically implementable approach to using simplified news texts, the study contributes to ongoing discussions on authentic yet accessible media integration in early foreign language instruction, highlighting the pedagogical relevance of Easy Language materials for inclusive and culturally responsive DaF curricula.

HISTORISCHE UND LITERATURKARTOGRAPHISCHE ANALYSE DES *FALLS ELISABETH KUSIAN* IN REINHARD KLEISTS GRAPHIC NOVEL *BERLINER MYTHEN*

Doç. Dr. Kadir ALBAYRAK¹

Schlüsselwörter	Zusammenfassung
Graphic Novel Geschichte Berliner Mythen Der Fall Elisabeth Kusian Literaturkartographie	Reinhard Kleists Graphic Novel „Berliner Mythen“ schildert Ereignisse, die sich in Berlin in der Nachkriegszeit zutrugen. Diese Studie konzentriert sich auf den Abschnitt „Der Fall Elisabeth Kusian“. Dieser Abschnitt erzählt die Geschichte von Elisabeth Kusian, die in den 1950er Jahren einen Mann und eine Frau ermordete und die Leichenteile an verschiedenen Orten, insbesondere in Ostberlin, zurückließ. Da dieser Abschnitt auf einer wahren Begebenheit beruht, gilt er als literarische Geografie jenseits des Verhältnisses von Fiktion und Realität. Er basiert auf realen Orten und enthält Karten der Fundorte der Leichenteile. Insofern wird auch in Kleists Graphic Novel deutlich, dass literarische Werke, wie in der kulturwissenschaftlichen Literaturwissenschaft betont, kulturelle Dokumente sind.
Artikel Info	
Forschungsartikel	
Gesendet: 18.12.2025 Akzeptiert: 25.12.2025 Publiziert: 25.12.2025	

HISTORICAL AND LITERARY CARTOGRAPHIC ANALYSIS OF THE CASE OF ELISABETH KUSIAN (DER FALL ELISABETH KUSIAN) IN REINHARD KLEIST'S GRAPHIC NOVEL *BERLINER MYTHEN*

Keywords	Abstract
Graphic Novel History Berliner Mythen Der Fall Elisabeth Kusian Literary mapping	Reinhard Kleist's graphic novel „Berliner Mythen“ depicts events that took place in post-war Berlin. This study focuses on the section „Der Fall Elisabeth Kusian“ (The Case of Elisabeth Kusian). This section tells the story of Elisabeth Kusian, who murdered a man and a woman in the 1950s and left their body parts in various locations, particularly in East Berlin. Because this section is based on a true story, it is considered a literary geography that transcends the relationship between fiction and reality. It is based on real locations and includes maps of where the body parts were found. In this respect, Kleist's graphic novel also makes clear that literary works, as emphasized in cultural literary studies, are cultural documents.
Article Info	
Research Article	
Received: 18.12.2025 Accepted: 25.12.2025 Published: 25.12.2025	

Ethik: Eine Genehmigung der Ethik-Kommission ist nicht erforderlich.

¹ Ege Üniversitesi, Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, kadir.albayrak@ege.edu.tr

EINLEITUNG

Der Begriff „Graphic Novel“ ist im Deutschen auch als Comicroman, grafischer Roman oder illustrierter Roman bekannt. Diese Begriffe haben zwei Bedeutungen. Zum einen wird die Graphic Novel als Untergruppe des Comics definiert und kann hinsichtlich Inhalt, Ästhetik und Qualität als grafische Literatur kategorisiert werden. Zum anderen bezeichnet die Graphic Novel ein Medienformat der amerikanischen Comics der 1980er Jahre (vgl. Kabel und Klein, 2016, S. 156).

Will Eisner hat mit seinen Werken maßgeblich zur Definition des Begriffs „Graphic Novel“ beigetragen. Im Gegensatz zu Comics sind Graphic Novels für Eisner anspruchsvollere Werke, die sich an ein gebildetes, erwachsenes Publikum richten. Für Eisner ist die Auswahl formaler, ernsthafter und wertvoller Themen entscheidend für die Geschichte der Graphic Novel. Diese von Eisner definierten Merkmale sind auch für Forscher, die die Graphic Novel als eigenständiges Genre betrachten, von Bedeutung (vgl. Kabel und Klein, 2016, S. 157).

Die Merkmale von Graphic Novels lassen sich wie folgt zusammenfassen: Comics im Buchformat, grafische Literatur für ein erwachsenes Publikum, ein selbstreflexiver, in sich geschlossener Erzählstil mit literarischem Anspruch, nicht-fiktionale Erzählungen, die nicht in Serien erscheinen, experimenteller Umgang mit dem Verhältnis von Text und Bild, typische Seitenstruktur mit Fortsetzungen, eine Neuordnung des Panel-Layouts und Vertrieb über den Buchmarkt (vgl. Kabel und Klein, 2016, S. 157). Das Genre der Graphic Novel unterscheidet sich vom Comic-Genre thematisch und erzählerisch, da es ambitioniertere Erzählungen bietet. Graphic Novels sind thematisch unbegrenzt. Sie gelten als ästhetisch innovativ, da sie hinsichtlich Länge und Seitenformat von Erzählformen und traditionellen formalen Normen abweichen (vgl. Kabel und Klein, 2016, S. 157).

Die Erläuterung des Verhältnisses zwischen Graphic Novels bzw. grafischer Literatur und Literatur ohne visuelle Erzählmittel trägt zur Abgrenzung des Graphic-Novel-Konzepts bei. Graphic Novels können auch historische Themen behandeln (vgl. Kabel und Klein, 2016, S. 157).

Reinhard Kleists Graphic Novel „Berliner Mythen“ erzählt in separaten Abschnitten verschiedene historische Ereignisse. Die am Anfang der Graphic Novel enthaltene Karte, die die Schauplätze der fiktional dargestellten Ereignisse in Berlin zeigt, trägt wesentlich zum Verständnis des faktualen Kontextes dieser Ereignisse bei. Hierbei wurde auf die Studien von Barbara Piatti, einer bedeutenden Vertreterin der literarischen Kartographie, zurückgegriffen. Piatti erklärt den Zweck der Literaturkartographie wie folgt:

„Literaturkartographie ist ein anspruchsvoller Forschungsbereich voller theoretischer und technischer Herausforderungen. Sie eröffnet Möglichkeiten, Literatur und deren Georäumbezug in attraktiver, zeitgemäßer Form zu interpretieren, zu vermitteln und zu tradieren.“ (Piatti, 2015, S.235).

In seiner Studie über Heterotopien definiert Michel Foucault in dem fünften Prinzip der Heterotopiewissenschaft – die er als andere Räume und realisierte Utopien beschreibt – Heterotopien als Systeme des Öffnens und Schließens. Man kann diese Orte nicht wie eine Mühle betreten. Der Zutritt ist obligatorisch, wie in Gefängnissen, oder erfordert bestimmte Aufnahme-rituale. Daher sind Heterotopien teilweise oder vollständig von der Außenwelt abgeschottet (vgl. Foucault, 2005, S. 18). In dieser Studie wird Kleists Graphic Novel „Berliner Mythen“ untersucht, die in einer Zeit spielt, in der Berlin, insbesondere Ost-Berlin, aufgrund der Tatsache, dass es eine Zeit war, in der nicht jeder ohne Weiteres ein- und ausreisen konnte, als Heterotopie gelten konnte.

Vor diesem Hintergrund zielt die vorliegende Studie darauf ab, die grundlegende Frage zu beantworten, wie das Verhältnis zwischen Realität und Fiktion im Kontext einer Graphic Novel dargestellt wird und ob „Der Fall Elisabeth Kusian“, der in der Graphic Novel „Berliner Mythen“ enthalten ist, als ein kulturelles Dokument definiert werden kann.

Diese Studie untersucht den Abschnitt „Der Fall Elisabeth Kusian“ aus Kleists Graphic Novel „Berliner Mythen“, die verschiedene Geschichten erzählt, sowohl hinsichtlich des Verhältnisses zwischen Fiktion und Realität als auch aus der Perspektive der literarischen Kartographie.

Reinhard Kleists Graphic Novel behandelt überwiegend reale Ereignisse in Berlin, insbesondere aus der Zeit der Teilung Berlins. Insofern trägt das Werk durch Illustration und fiktionale Literatur zu einer festeren Verankerung von wahren Ereignissen im kollektiven Gedächtnis bei. Das Kapitel „Der Fall Elisabeth Kusian“ wird anhand des theoretischen Rahmens der kulturwissenschaftlichen Literaturwissenschaft analysiert. Im Folgenden wird die kulturwissenschaftliche Literaturwissenschaft erläutert, die Literatur und literarische Werke als kulturelle Dokumente begreift.

1. KULTURWISSENSCHAFTLICHE LITERATURWISSENSCHAFT

Interdisziplinarität gilt als Grundmerkmal der kulturwissenschaftlichen Methode. Die von der Sozialgeschichte vertretene Idee, die soziale Bedeutung von Literatur zu hinterfragen, wird von der kulturwissenschaftlichen Literaturwissenschaft fortgeführt. Dabei wird Literaturgeschichte nicht mehr als Philosophie-, Form-, Stil- oder Gattungsgeschichte verstanden, sondern im kulturellen Kontext bewertet (vgl. Becker, 2007, S.160). Auch das Verständnis von Geschichtsschreibung verändert sich in der kulturwissenschaftlichen Perspektive. Anstatt Geschichte als Geschichte großer Persönlichkeiten, Politik und Staaten zu analysieren, wird Geschichte als Geschichte eines Volkes und damit als Geschichte des Alltagslebens verstanden. Aus kulturwissenschaftlicher Perspektive wird Literaturgeschichte nicht mehr als Geschichte literarischer Werke von Autoren akzeptiert. Literatur und literarische Werke werden heute als kulturelle Dokumente gelesen (vgl. Becker, 2007, S.161). Die kulturwissenschaftliche Literaturwissenschaft stützt sich dabei auf die Perspektive des New Historismus. Ein literarisches Werk ist nicht das Ergebnis eines individuellen Produktionsprozesses. Vielmehr wird ein literarischer Text als Produkt eines kulturellen Kontexts definiert. Dieser kulturwissenschaftliche Ansatz wird durch die sozialhistorische Methode unterstützt (vgl. Becker, 2007, S.162). Die Aufgabe der Literaturwissenschaft ist nicht mehr die traditionelle Textinterpretation, sondern der allgemeine Bereich kultureller Kommunikation und kulturellen Handelns. Daher wurde eine anthropologische Perspektive in die Literaturwissenschaft aufgenommen. Literaturwissenschaft mit Fokus auf Kulturwissenschaft bzw. Literaturwissenschaft als Kulturwissenschaft ist kulturbezogen. Mit der kulturanthropologischen Perspektive haben Konzepte wie Doris Bachmann-Medicks „Kultur als Text“ und Clifford Geertz’ „Textualität von Kultur“ Eingang in die Literaturwissenschaft gefunden (vgl. Becker, 2007, S.163). Infolgedessen wird die Literaturwissenschaft als Instrument betrachtet, das es einer Gesellschaft ermöglicht, die Interpretation und Wahrnehmung ihrer eigenen Kultur zu erklären (vgl. Becker, 2007, S.164). Diese neue Perspektive machte eine Erweiterung traditioneller literarischer Ziele unumgänglich und umfasste neben thematischen, formalen, psychoanalytischen, soziologischen, anthropologischen und ethnologischen Fragen auch kollektive Verhaltensmodelle und Denkformen einer Gesellschaft. Literatur als Ort der Erinnerung wurde als Baustein des kulturellen Gedächtnisses von Gesellschaften und Nationen akzeptiert. Denn Literatur dokumentiert und integriert zahlreiche kulturelle Diskurse einer Gesellschaft wie Tod, Krankheit, Schmerz, Rituale, Familie, Geschlecht, Arbeit, Bildung, kulturelles Wissen, Ernährung, Körper, Sexismus, Macht und Medien. Dementsprechend betrachtet die Kulturwissenschaft literarische Texte als kulturelle und kulturhistorische Dokumente und akzeptiert diese Texte als Reflexionsinstrumente, auf deren Grundlage sich eine Gesellschaft in ihren eigenen kulturellen und mentalen Dimensionen neu aufbaut (vgl. Becker, 2007, S.164). Die Form dieses Ansatzes verdeutlicht, dass die Kulturwissenschaft Kultur nicht nur einseitig untersucht. Dieser Ansatz betont die sozialen und intellektuellen Dimensionen von Kultur. An dieser Stelle definiert Becker, der von Nünning’s Ausführungen profitiert, diese Dimension als die allgemeine Summe der von Menschen hervorgebrachten Denk- und Gefühlsformen, Werte, Bedeutungen und Vorstellungen. Kultur liefert Informationen über die Denkweise (Verständnis) einer Epoche, die sich in kulturellen Erscheinungen und Entwicklungen sowie in der Literatur manifestiert. Mit anderen Worten: Die Denkstrukturen, Normen, Werte und Ideen, die die Denkweise einer Epoche (eines Zeitalters) repräsentieren, finden ihren Platz in der Literatur. Literatur verarbeitet das soziokulturelle Wissen der Zeit, in der sie entstand, und wird so Teil des kulturellen Gedächtnisses einer Gesellschaft oder Nation (vgl. Becker, 2007, S.164). Daher werden die Hauptkomponenten, die die Analyse kulturwissenschaftlicher Literatur ausmachen, als Kultur, Literatur, Denkstruktur und kulturelles Gedächtnis definiert (vgl. Becker, 2007, S.165).

Der kulturwissenschaftliche und kulturhistorische Ansatz berücksichtigt die realitätskonstruktive Funktion von Literatur und Sprache. Der kulturwissenschaftliche

Konstruktivismus begreift literarische Texte als eigenständige Ausdrucksform gesellschaftlicher Wirklichkeitskonstruktion, die zur Bildung neuer Wirklichkeitsmodelle beiträgt. Literarische Texte repräsentieren keine empirische Realität, sondern werden als eigenständige Form der Strukturen kultureller Bedeutungsproduktion und ästhetischer Realität wahrgenommen, die kollektiven Vorstellungen, Wahrnehmungsmodellen und Denkstrukturen zugrunde liegen. Literatur ist an der Produktion und Konstruktion kollektiver Vorstellungen und Denkformen beteiligt. Anders ausgedrückt: Literarische Texte bilden nicht nur reale Ereignisse ab, sondern erzeugen auch die Konstruktion sozialer Wirklichkeit. Kulturwissenschaften begreifen Texte als Beschreibungsformen, durch die die Kernkultur einer Gesellschaft interpretiert und erfasst wird (vgl. Becker, 2007, S.165). Literatur und das literarische System sind Teil des sozialen Systems. Literatur dient als Schlüssel zur Rekonstruktion der Denkstruktur ihrer Epoche. Der kulturwissenschaftliche und kulturhistorische Ansatz betrachtet die Rekonstruktion der soziokulturellen Denkstruktur einer literarischen Epoche. Im Mittelpunkt stehen Fragen, die sich mit der impliziten Realität kollektiver Erfahrung, dem in literarischen Texten reflektierten Selbstbild einer Gesellschaft, ihren politischen und kulturellen Grundeinstellungen, ihrer Realitätswahrnehmung und Wahrnehmungsmustern, die eine Gesellschaft beeinflussen, sowie den prägenden Denkweisen und Bedingungen in deren Darstellungen befassen. Voraussetzung dafür ist das Verständnis, dass Literatur ein zentrales Instrument zur Verbreitung und Ausarbeitung gesellschaftlicher Werte ist und die Erkenntnis, dass literarische Texte als kulturelle Dokumente und Reflexionsmittel Aufschluss über die Struktur einer Gesellschaft und ihre Denkweisen geben (vgl. Becker, 2007, S.166).

Aufbauend auf dieser theoretischen Perspektive, die literarische Werke als Kulturdokumente betrachtet, wird im nächsten Abschnitt das Konzept der Fiktion erörtert. Anschließend werden Informationen zum Fall Elisabeth Kusian gegeben, der sich in der Zeit der deutschen² Teilung³ nach dem Zweiten Weltkrieg ereignete.

2. FIKTIONALITÄT UND REALITÄT

Fiktion ist die imaginäre Darstellung von Orten, Figuren und Ereignissen in literarischen Texten. Daher besteht kein direkter Bezug zur Realität. Die Begriffe Fiktion und Literatur sind nicht identisch. Beispielsweise können Autobiografien literarischen Werken zugeordnet werden, die keine Fiktion enthalten (vgl. Schweikle u.a., 2007, S. 239).

In der fiktionalen Texte können fiktionale und reale Elemente miteinander vermischt werden. Dies gilt insbesondere für Genres an der Grenze zwischen Realität und Fiktion, wie historische Romane, Werke, in denen fiktionale Ereignisse an reale Orte verlegt werden (z. B. Alfred Döblin: „Berlin Alexanderplatz“), oder fiktionale Werke mit historischen Figuren, wie Napoleon in Tolstois „Krieg und Frieden“, in denen reale und fiktionale Elemente verschmelzen (vgl. Schweikle u.a., 2007, S. 239–240). Im Bereich der Fiktion erzählen einige Werke eine authentische Biografie anhand einer fiktiven Figur, wie beispielsweise Wolfgang Hidesheimers „Marbot“ (vgl. Schweikle u.a., 2007, S. 240).

Die fiktionale Figur einer Darstellung hängt vom kulturellen Wissen der Entstehungszeit ab und ist historisch variabel. So gelten Zauberer Figuren heute im Genre der Fantasy-Literatur als Fiktion, im Mittelalter hingegen waren sie in historischen Chroniken als real anzusehen (vgl. Schweikle u.a., 2007, S. 240). Selbst die Darstellung eines realen Ereignisses in einem literarischen Werk fällt in die Kategorie

² BRD als Wirtschaftswunder Der Begriff „Wirtschaftswunder“ bezeichnet den rasanten wirtschaftlichen Aufschwung der Bundesrepublik Deutschland nach dem Zweiten Weltkrieg (Hintereder, 2010, S. 37). Dieser wurde durch umfangreiche Finanzhilfen der Vereinigten Staaten im Rahmen des Marshallplans, die Einführung der D-Mark und den Umbau der Produktionsstätten gemäß den neuen technologischen Gegebenheiten erreicht. Ende der 1950er Jahre war Deutschland zu einer der führenden Wirtschaftsnationen geworden (vgl. Hintereder, 2010, S. 37).

³ DDR: Die Deutsche Demokratische Republik (DDR) wurde 1949 im Berliner Ostsektor und den sowjetisch besetzten Gebieten Deutschlands gegründet und bestand bis zum 2. Oktober 1990. Die DDR unterstand der Hegemonie des Ostblocks der Sowjetunion. 1953 wurde ein landesweiter Volksaufstand, der in Demonstrationen mündete, von der DDR-Volkspolizei und sowjetischen Soldaten gewaltsam niedergeschlagen. (vgl. Hintereder, 2010, S. 36)

der Fiktion. Der Fokus liegt also eher auf dem fiktionalen als auf dem realen Aspekt. Gerade in unserer Zeit lässt sich Fiktionalität als charakteristisches Merkmal vieler literarischer Werke definieren. Fiktionalität kann als Sprachgebrauch oder Sprachstil verstanden werden, der einen ambivalenten Anspruch auf Realität erhebt. Fiktionale Erzählungen sollten nicht im Kontext unserer Realität betrachtet werden, sondern betonen vielmehr die imaginäre Objektivität der beschriebenen Welt (vgl. Schweikle u.a., 2007, S. 240). Der seit der Antike (von Platon) erhobene Vorwurf, Dichter und Schriftsteller würden lügen, beruht auf einem Missverständnis. Anders als ein Lügner, der bewusst und mit irreführender Absicht Unwahrheiten über die Wirklichkeit verbreitet, präsentiert ein Schriftsteller seinen Lesern oder Zuhörern ein Ereignis, das möglicherweise in einer imaginären Welt und nicht in der Realität stattgefunden hat, in Form fiktiver Rede (vgl. Schweikle u.a., 2007, S. 240).

Das Bewusstsein des Lesers, ob ein Werk Fiktion oder Tatsachenbericht ist, wird durch Hinweise auf Fiktion geleitet. Beispiele hierfür sind paratextuelle Genrebezeichnungen, wie die Angabe, dass es sich um einen Roman handelt, oder beschreibende Formen im Text, wie etwa „erlebte Rede, auktoriales Erzählen“, was auf die imaginierte Perspektive eines übermenschlichen, informativen Sprechers verweist. Der Begriff der Fiktionalität entwickelt und verändert sich historisch. So kann man in den Artus-Romanen des 12. Jahrhunderts noch nicht von frei erfundener, autonomer Fiktion sprechen; vielmehr spricht man von einer funktionalen Fiktionalität, die durch die rhetorische Hinzufügung von Szenen und Details zu einem als historisch betrachteten Ereignis oder Thema entsteht. Manche Werke spielen paradoxerweise mit den Grenzen zwischen Fiktion und Nicht-Fiktion. Im neuen Genre der Autofiktion beispielsweise erzählt der Autor eine autobiografische Geschichte im Roman durch einen Erzähler, der ihm selbst ähnelt (vgl. Schweikle u.a., 2007, S. 240).

In der Graphic Novel „Berliner Mythen“ und im Fall Elisabeth Kusian innerhalb des Werkes sollte auch die grafische oder illustrierte Darstellung eines realen Ereignisses, das sich an einem realen Ort ereignet hat, als eine andere Form der Fiktion betrachtet werden.

Im Kontext metahistoriographischer Fiktion finden sich beispielsweise in Reinhard Kleists Graphic Novel „Berliner Mythen“ im Abschnitt „Der Fall Elisabeth Kusian“ keine unterschiedlichen Erzähl- und Zeitebenen wie etwa in Simon Schwartz' Graphic Novel „Packeis“ (vgl. Bahçivan, 2023, S. 536). Daher sollte der Kusian-Abschnitt nicht im Kontext metahistoriographischer Fiktion, sondern im Hinblick auf das Verhältnis von Fiktion und Realität im Kontext der Historizität analysiert werden.

3. ELISABETH KUSIAN ALS HISTORISCHE FIGUR

Elisabeth Kusian, geboren 1914, starb 1958 in Berlin. Die Berliner Krankenschwester ist bekannt für die Morde an einer Frau und einem Mann im Jahr 1949. Sie zerstückelte die Leichen und verstreute sie an verschiedenen Orten, insbesondere im Osten der Stadt, später wurden Leichenteile in der Umgebung gefunden. Laut Gericht beging Kusian die Morde aus finanziellen Gründen. Sie lebte in Berlin-Charlottenburg und war schon damals als „Todesschwester“ bekannt. Kusian kontaktierte ihre Opfer über gefälschte Anzeigen und erdrosselte sie in ihrer Wohnung mit einer Wäscheleine. Ihren Beinamen „Todesschwester“ verdankte sie unter anderem dem Tragen von Krankenschwesteruniformen, die bei den von ihr angelockten Menschen einen vertrauenswürdigen Eindruck erweckten. Sie beraubte ihre Opfer. Mithilfe ihrer medizinischen Kenntnisse zerstückelte Kusian die Leichen beider Opfer und ließ sie auf Brachflächen oder in Ruinen zurück. Kusian war morphin- und pervitinabhängig. 1951 wurde sie von Waldemar Weimann psychiatrisch untersucht und zu zwei lebenslangen Freiheitsstrafen verurteilt. Sie starb sieben Jahre später im Gefängnis an Krebs. Horst Bosetzky behandelt diesen Fall Elisabeth Kusian in seinem Roman „Der kalte Engel“. (vgl. https://de.wikipedia.org/wiki/Elisabeth_Kusian Zugriff am 01.11.2025)

Auf der Sandkrugbrücke wurde Elisabeth Kusian von der Volkspolizei den Westberliner Polizeibehörden übergeben. (Illus)

Abb.1 (<https://historisches-sachbuch.weebly.com/blog/elisabeth-kusian-und-die-maenner>)

Übergabe von Elisabeth Kusian von der Volkspolizei an die West-Berliner Polizei

Abb.2 (<https://historisches-sachbuch.weebly.com/blog/elisabeth-kusian-und-die-maenner>)

Die Wohnung, in der Elisabeth Kusian die Morde beging.

3.1. Der Fall Elisabeth Kusian in der Graphic Novel *Berliner Mythen* von Reinhard Kleist

Die erste Geschichte in der Graphic Novel „*Berliner Mythen*“ handelt vom Elisabeth-Kusian-Fall. Basierend auf einer wahren Begebenheit, beginnt das Buch mit folgenden Informationen. Elisabeth Kusian, eine Krankenschwester, ermordete im Nachkriegsberlin zwei Menschen und zerstückelte ihre Opfer professionell, um die Leichenteile an verlassenen Orten in ganz Berlin zu verstreuen. Die Täterin in dieser fiktiven Darstellung ist also eine reale Person. Kusian war Pervitinabhängig und lockte ihre Opfer auf verschiedene Weise an, bevor sie sie mit Wäscheleinen erdrosselte. Für diese Morde wurde Kusian zu zwei lebenslangen Haftstrafen verurteilt und starb 1958 im Gefängnis. Die Geschichte der Beine, ein entscheidendes Detail dieses Mordes, ist in diesem Werk legendär. Anschließend erzählt der Taxifahrer Ozan seinen Fahrgästen den Elisabeth-Kusian-Fall (vgl. Kleist, 2016, S. 9).

Zwei Fahrgäste, die in Ozans Taxi stiegen, gaben an, in ein Steakhaus namens Al Tribunale in der Bandelstraße fahren zu wollen. Ozan begann daraufhin zu erzählen, dass dort in den 1950er Jahren ein Bein gefunden worden war. Er erklärte, dass das professionell abgetrennte und in der Nähe einer Mauer gefundene Bein ihn vermuten ließ, Kusian habe einen Komplizen gehabt, der an den damaligen Morden beteiligt gewesen sei. Elisabeth Kusian, bekannt als die „Todesschwester“, hatte in der Nachkriegszeit zwei Menschen ermordet. Ozan berichtete, dass 1949, als sich die Stadt von ihren Kriegsverletzungen zu erholen begann, mehrere Polizisten in der Borsaystraße im Osten der Stadt einen abgetrennten Fuß und Arm gefunden hatten. Vier Tage später entdeckte die Polizei weitere abgetrennte Gliedmaßen im Bahnhofszoos im Westen. In der Graphic Novel beschreibt die Pathologie die gefundenen Gliedmaßen wie folgt:

Abb.3 (Kleist, 2016, S.10)

Man geht davon aus, dass Kusian die Morde einen Monat vor dem Fund der Leichenteile, Anfang Dezember 1949, begangen hat. In Berlin begegnete Kusian einem Mann auf der Straße, fragte ihn, ob er Geld wechseln wolle, hielt dies aber für unangebracht und lud ihn unter dem Vorwand, ihm Kaffee anzubieten, zu sich nach Hause ein. Dort erdrosselte sie ihn. Kusians erster Mord wird in der Graphic Novel wie folgt dargestellt:

The comic strip consists of four panels. In the first panel, a man in a brown coat stands in a doorway, looking out at a person walking away in the distance. In the second panel, the man in the brown coat walks away from the doorway, carrying a suitcase. In the third panel, the man in the brown coat walks away from the doorway, carrying a suitcase. In the fourth panel, the man in the brown coat walks away from the doorway, carrying a suitcase.

Abb.5 (Kleist, 2016, S.12)

Nach dem Fund von Leichenteilen von Frau Merten verhört die Polizei Elisabeth Kusian. Sie wird befragt, weil ihr zuletzt gesagt wurde, sie sei auf dem Weg zu Frau Merten. Kusian gibt an, eine Schreibmaschine für Frau Merten bestellt zu haben, die aber nie angekommen sei. Die Polizei bittet Kusian, auf der Polizeiwache in Alex eine Aussage zu machen. Kusian, die gegenüber den Beamten im Osten widersprüchliche Aussagen gemacht hat, wird in ihrer Wohnung durchsucht. Dabei werden Blutspuren an einem Messer, einem Holzkoffer, einem Rucksack, Handschuhen und Decken gefunden (Kleist, 2016, S. 13). Anschließend wird Kusian über die Sandkrug-Brücke in den Westen gebracht, und währenddessen erfährt die ganze Stadt von ihren Taten. Kusians Verhör vor Gericht wird in der Graphic Novel dargestellt:

Abb.6 (Kleist, 2016, S.14)

Abb.7 (Kleist, 2016, S.14)

Die Geschichte endet mit der Feststellung, dass Kusian zu zwei lebenslangen Haftstrafen verurteilt wurde, aber sieben Jahre später im Gefängnis starb. Später stellt sich heraus, dass es sich bei dem eingangs erwähnten Bein um das amputierte Bein eines Rauchers im Krankenhaus von Moabit handelte, das von einem Krankenhausangestellten weggeworfen worden war.

3.2. Literaturkartographie in der Graphic Novel

Barbara Piatti merkt an, dass die Kartierung der räumlichen Dimensionen literarischer Werke eine lange Tradition hat. Sie weist darauf hin, dass die ersten Karten fiktiver Schauplätze nicht von Literaturwissenschaftlern, sondern von den Autoren selbst erstellt wurden. Diese Karten können in ihrer Entstehung variieren, von handgezeichneten Illustrationen bis hin zu gedruckten Entwürfen auf Buchumschlägen. Beispiele hierfür sind Thomas Mores „Utopia“, Robert Louis Stevensons „Die Schatzinsel“ oder die Karte von Mitteleuropa in J.R.R. Tolkiens „Der Herr der Ringe“. Piatti stellt fest, dass die Kartierung in diesen Werken dank der Technologie in zeitgenössischen Werken auf ein fortgeschrittenes Niveau gehoben wurde (vgl. Piatti, 2012, S. 271).

Laut Piatti kann ein literarisches Ereignis überall stattfinden – in einem Zimmer, einem Dorf, einer Region, verschiedenen Städten, Ländern, Kontinenten, ja sogar zwischen Sternen. Die Möglichkeiten sind grenzenlos. Literatur kann daher an vielen Orten stattfinden, darunter unbenannte Orte, umbenannte Orte, miteinander verwobene Orte, Kombinationen aus fiktiven und realen Orten mit verschobenen Positionen, Orte, deren Lage klar definiert oder regional abgegrenzt werden kann (vgl. Piatti, 2012, S. 271).

Um ein konkretes Beispiel zu nennen, Literatur bedeutet, fiktive Räume in einen bestehenden geografischen Rahmen einzuordnen. Literarische Kartographie lässt sich generell in zwei Kategorien unterteilen. Die ersten umfassten Karten, die in direktem Zusammenhang mit einem Text erstellt werden, oder die Kartierung bzw. Untersuchung eines Autors, eines Genres, eines Motivs oder einer Epoche; beispielsweise die literarische Geografie von Thomas Manns Roman „Buddenbrooks“ oder die literarischen Karten historischer Romane, die in bestimmten Jahren erschienen sind (vgl. Piatti, 2012, S. 272). Barbara Piatti unternahm in ihrem Projekt „Ein literarischer Atlas Europas“ den Versuch, literarische Räume angemessen zu erforschen (vgl. Piatti, 2012, S. 272). Auch ihre Studie ist von Bedeutung; sie nimmt verschiedene Regionen mit unterschiedlichen Charakteristika als Ausgangspunkt. Sie betrachtet Prag als urbanen Raum, Nordfriesland als Küsten- und Grenzgebiet und den Vierwaldstättersee/Gothard als Gebirge. Zunächst werden fiktionale Genres, die diese Regionen als literarische Schauplätze nutzen, zusammengetragen und untersucht (vgl. Piatti, 2012, S. 272).

Es gibt Berührungspunkte zwischen fiktiven und realen Geografien. Die Literaturkartographie geht von einer Beziehung zwischen der inneren und äußeren literarischen Welt aus (vgl. Piatti, 2012, S. 276).

In der Graphic Novel „Berliner Mythen“ sind in den einleitenden Karteninformationen im Abschnitt „Der Fall Elisabeth Kusian“ das Haus, in dem Kusian die Morde beging, und die Fundorte der Leichenteile auf einer Karte von Berlin eingezeichnet. Die Tatsache, dass das geschilderte Ereignis auf einer Karte dargestellt wird, ist angesichts der Tatsache, dass es sich um eine Graphic Novel handelt, ein gutes Beispiel für Literaturkartographie.

Abb.8 (Kleist, 2016, S.2)

Die Adressen von Elisabeth Kusians Haus, wo sie die Morde beging und wo Teile der zerstückelten Leichen gefunden wurden.

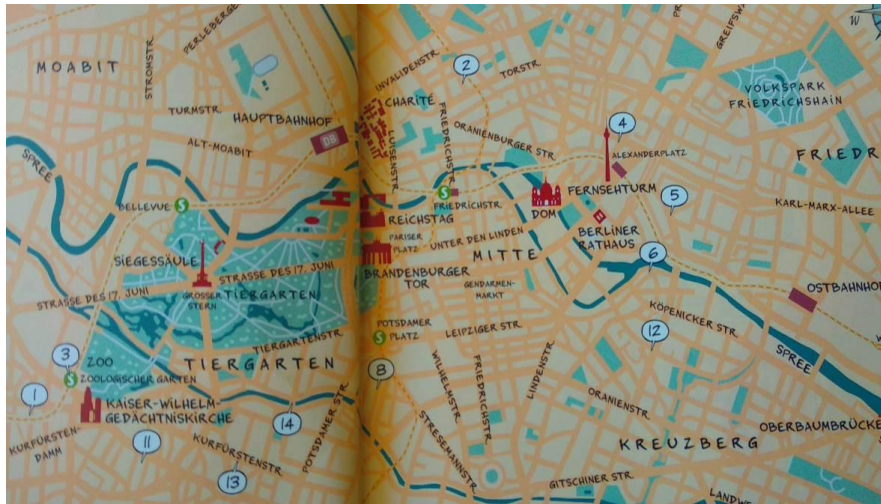

Abb.9 (Kleist, 2016, S.2-3)

Kartierung des Hauses, in dem Elisabeth Kusian die Morde beging, und der Fundorte der Leichenteile.

SCHLUSSFOLGERUNG

Die Graphic Novel „Berliner Mythen“ nutzt das reale Berlin als Schauplatz, wobei die Geschichten entweder in Ost- oder West-Berlin spielen. Vor diesem Hintergrund wird deutlich, dass literarische Geografie zwar reale Orte in Texten beschreibt, diese Orte aber ihre eigenen Gesetze haben (vgl. Piatti, 2012, S. 271).

Piatti merkt an, dass in manchen Werken, insbesondere solchen, die Naturkatastrophen wie Erdbeben und Erdbeben thematisieren, der Schauplatz über seine bloße Funktion als Ort hinaus eine protagonistische Rolle einnimmt (vgl. Piatti, 2012, S. 273). In der Graphic Novel „Berliner Mythen“ ist Berlins protagonistische Funktion trotz des Fehlens einer direkten Naturkatastrophe deutlich erkennbar, da Berlins historische Erfahrungen, Katastrophen und Teilungen der Stadt in allen erzählten Geschichten eine protagonistische Funktion verleihen.

Die Episode „Der Fall Elisabeth Kusian“, die sich mit realen Morden auseinandersetzt und den historischen Hintergrund eines geteilten Berlins bildet, kann aufgrund ihrer Beziehung zur Realität als ein kulturelles Dokument betrachtet werden. Aus literaturkartografischer Sicht verleihen Berlins historische Vergangenheit, Teilung der Stadt und die Präsenz realer Schauplätze – inklusive ihrer Kartierung – der Stadt eine fast protagonistische Qualität. In dieser Studie stellen das Foto (Abb. 1), das Kusians Übergabe an die Westberliner Polizei durch die Volkspolizei an der Sandkrugbrücke zeigt, die Zeichnung in der Graphic Novel (Abb. 6), die Kusians Transport nach Westberlin über die Sandkrugbrücke darstellt, und die Wohnungszeichnungen in der Graphic Novel (Abb. 4) zusammen mit realen Hausfotos (Abb. 2) eine Verbindung zwischen Realität und Fiktion her und bilden eine intermediale Beziehung.

QUELLENANGABE

- Abel, J., & Klein, C. (2016). Comics und Graphic Novels. Eine Einführung. Stuttgart: J.B. Metzler Verlag.
- Bahçivan, G. (2023). Hybris und Expedition: Die Dialektik der Aufklärung und die Nordpolexpeditionen in Christoph Ransmayrs Die Schrecken des Eises und der Finsternis und Simon Schwartz' Packeis. Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik 530-549. <https://doi.org/10.37583/diyalog.1407737>
- Becker, Sabine (2007): Literatur- und Kulturwissenschaften Ihre Methoden und Theorien, Hamburg: Rowohlt Verlag.

Foucault, Michel: »Die Heterotopien.« In: Ders.: Die Heterotopien. Les hétérotopies. Der utopische Körper. Le corps utopique. Übers. v. Michael Bischoff. Frankfurt a.M.: Suhrkamp 2005, S. 7–22.

Hintereder, Peter (2010): Tatsachen über Deutschland. Frankfurt am Main: Societäts-Verlag.

Kleist, Reinhard (2016) Berliner Mythen. Hamburg: Carlsen Verlag

Piatti, B. (2015). Literaturgeographie und Literaturkartographie. in: Dünne, J. & Mahler, A. (Hrsg.). Handbuch Literatur & Raum. Berlin, München, Boston: De Gruyter.

Piatti, Barbara (2012): Vom Text zur Karte. Literaturkartographie als Ideengenerator. In: Kartographisches Denken. Hrsg. von Christian Reder. Wien: Springer 2012, S. 269-279.

Schweikle, G. und Burdorf, D. (Hrsg.). (2007). Metzler-Lexikon Literatur: Begriffe und Definitionen. Stuttgart: Verlag J. B. Metzler.

https://de.wikipedia.org/wiki/Elisabeth_Kusian [Zugriff am 01.11.2025.]

<https://historisches-sachbuch.weebly.com/blog/elisabeth-kusian-und-die-maenner> [Zugriff am 05.11.2025. Die Website, auf der die Bilder aus Ernst Reuss' Buch mit dem Titel *Endzeit und Neubeginn, Berliner Nachkriegsgeschichten* geteilt werden.]

EXTENDED ABSTRACT

Reinhard Kleist's graphic novel "Berliner Mythen" (Berlin Myths) recounts various historical events in separate sections. The aim of this study is to examine the section "The Case of Elisabeth Kusian" (Der Fall Elisabeth Kusian) in Kleist's graphic novel "Berliner Mythen," which tells different stories from the perspective of the relationship between fiction and reality, as well as literary cartography. The following section explains the cultural studies approach to literature, which understands literature and literary works as archives. Reinhard Kleist's graphic novel does indeed interpret predominantly real events in Berlin, particularly from the period of the city's division, in a manner typical of the genre. In this respect, it contributes to a more firmly established anchoring of events in the collective memory through illustration and fictional literature. The chapter "The Case of Elisabeth Kusian" is analyzed using the theoretical framework of cultural studies and literary studies. The aim of this analysis is to illuminate the relationship between fiction and reality in this chapter and to explain how reality finds its place within fiction. The map included at the beginning of the graphic novel, which shows the locations of the fictionalized events in Berlin, contributes significantly to understanding the real-world context of these events.

Building on the theoretical perspective that views literary works as cultural documents, the next section discusses the concept of fiction. Following this, information is provided on the case of Elisabeth Kusian, which occurred during the period of German division after the Second World War.

The reader's awareness of whether a work is fiction or factual report is guided by indications of fiction. Examples include paratextual genre designations, such as the indication that it is a novel, or descriptive forms within the text, such as "free indirect discourse" or "authorial narration," which refers to the imagined perspective of a superhuman, informative speaker. The concept of fictionality develops and changes historically. For example, in the Arthurian romances of the 12th century, one cannot yet speak of freely invented, autonomous fiction; rather, one speaks of a functional fictionality that arises from the rhetorical addition of scenes and details to an event or theme considered historical. Some works paradoxically play with the boundaries between fiction and non-fiction. In the new genre of autofiction, for instance, the author tells an autobiographical story in the novel through a narrator who resembles himself (cf. Schweikle et al., 2007, p. 240).

In the graphic novel "Berliner Mythen" and in the case of Elisabeth Kusian within the work, the graphic or illustrated representation of a real event that took place in a real location should also be considered as another form of fiction.

This study examines Kleist's graphic novel "Berliner Mythen" (Berlin Myths), which is set in a time when Berlin, particularly East Berlin, could be considered a heterotopia due to its location and the fact that not everyone could easily enter and leave. Furthermore, the episode "Der Fall Elisabeth Kusian" (The Case of Elisabeth Kusian), which deals with real murders and forms the historical backdrop of a divided Berlin, can be viewed as a cultural document because of its connection to reality. From a literary-cartographic perspective, Berlin's historical past, the city's division, and the presence of real locations—including their mapping—lend the city an almost protagonist-like quality. In this work, the photograph (Fig. 1), which shows Kusian's handover to the West Berlin police by the People's Police at the Sandkrug Bridge, the drawing in the graphic novel (Fig. 6), which depicts Kusian's transport to West Berlin via the Sandkrug Bridge, and the apartment drawings in the graphic novel (Fig. 4), together with real house photographs (Fig. 2), establish a connection between reality and fiction and form an intermedial relationship.

Citation: Albayrak K. & İmrağ, Ö. S. (2025). Lexikologische Analyse des Biographisch Geprägten Benennungsmusters in Herta Müllers Nobelvortrag „Jedes Wort Weiss Etwas vom Teufelskreis“. *Mesopotamia Journal of Interdisciplinary Studies*, 5(2), 122-131.
DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/mjis.88914>

LEXIKOLOGISCHE ANALYSE DES BIOGRAPHISCH GEPRÄGTEN BENENNUNGSMUSTERS IN HERTA MÜLLERS NOBELVORLESUNG „JEDES WORT WEISS ETWAS VOM TEUFELSKREIS“

Doç. Dr. Kadir ALBAYRAK¹
Dr. Öğr. Üyesi Özge Sinem İMRAĞ²

Schlüsselwörter	Zusammenfassung
Lexikologie Herta Müller Nobelvortrag Onomasiologie-Semasiologie Autobiographie	Literatur und Sprache stehen in einem wechselseitigen Einflussverhältnis. Literatur bringt neue Ausdrucksweisen bzw. Stilmittel hervor und sprachliche Struktur eines literarischen Textes trägt zu seinen ästhetischen Dimensionen bei. Diese zwei Begriffe werden aber nicht nur gegenseitig, sondern auch durch Lebenserfahrungen geprägt. Eines der besten Beispiele hierfür findet sich bei der Nobelpreisgekrönten rumäniendeutschen Schriftstellerin Herta Müller. Ihre herkunftsbezogenen Lebenserfahrungen beeinflussen sowohl die Themen ihrer Werke als auch ihre Sprache. Diese Wirkung erwähnt sie in ihrer Nobelvortrag „Jedes Wort weiß etwas vom Teufelskreis“. Ziel ist es in dieser Arbeit, das Benennungsmuster in dieser Vorlesung aus der lexikologischen Perspektive zu analysieren. Mit diesem Ziel werden die onomasiologische bzw. die semasiologische Konzeptualisierung von Wörtern, die von ihr in der Vorlesung betont werden, untersucht. Daraus ergibt sich, dass für Müller die Wörter „Taschentuch“, „Taschentuchschublade“ und „Batista“ eine semasiologische Konzeptualisierung, die Wörter „colaborez“, „Treppenwangen“, „Treppenaugen“, „Trän“, „Worthunger“, „Milchdistel“, „Stachelrippe“ und „Nadelhals“ eine onomasiologische Konzeptualisierung aufweisen.
Artikel Info	
Forschungsartikel	
Gesendet: 14.12.2025 Akzeptiert: 25.12.2025 Publiziert: 25.12.2025	

LEXICOLOGICAL ANALYSIS OF THE BIOGRAPHICALLY INFLUENCED NAMING PATTERN IN HERTA MÜLLER'S NOBEL LECTURE " JEDES WORT WEIß ETWAS VOM TEUFELSKREIS"

Keywords	Abstract
Lexicology Herta Müller Nobel Lecture Onomasiology-Semasiology Autobiography	Literature and language mutually influence each other. Literature gives rise to new modes of expression and stylistic devices, and the linguistic structure of a literary text contributes to its aesthetic dimensions. These two concepts are not only mutually influential but also shaped by life experiences. One of the best examples of this can be found in the work of the Nobel Prize-winning Romanian-German writer Herta Müller. Her experiences related to her heritage influence both the themes of her works and her language. She mentions this effect in her Nobel lecture, "Every word knows something about the vicious circle". The aim of this paper is to analyze the naming pattern in this lecture from a lexicological perspective. With this aim, the onomasiological and semasiological conceptualizations of words she emphasized in the lecture are examined. This reveals that for Müller, the words "Taschentuch", "Taschentuchschublade" and "Batista" have a semasiological conceptualization, while the words "colaborez", "Treppenwangen", "Treppenaugen", "Trän", "Worthunger", "Milchdistel", "Stachelrippe" and "Nadelhals" have an onomasiological conceptualization.
Article Info	
Research Article	
Received: 14.12.2025 Accepted: 25.12.2025 Published: 25.12.2025	

Ethik: Eine Genehmigung der Ethik-Kommission ist nicht erforderlich.

¹ Ege Üniversitesi, Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, kadir.albayrak@ege.edu.tr

² Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, osimrag@cumhuriyet.edu.tr

EINLEITUNG

Literatur und Sprache werden nicht nur gegenseitig voneinander, sondern auch von Lebenserfahrungen eines Sprachbenutzers beeinflusst. Hierfür stellt die Nobelpreisgekrönte rumäniendeutsche Schriftstellerin Herta Müller ein Beispiel dar. Sie ist 1953 in Nitzkydorf, in Rumänien geboren. Nachdem sie Germanistik und Romanistik studiert hatte, arbeitete sie als Übersetzerin in einer Werkzeugmaschinenfabrik. Dann wurde sie entlassen, weil sie die Anfrage der Securitate zur Zusammenarbeit ablehnte. Die Themen ihrer Hauptwerke basieren meist auf ihrem eigenen Leben. Sie bezeichnet ihre Werke als *autofiktional*. Diesen Begriff verwendet sie selbst in ihrem Essay *in der Falle* (vgl. Haines und Marven, 2013, S. 2).

Öztürk und Balcı explizieren, dass Herta Müller in ihren Werken ihre eigene Lebensgeschichte als Fiktion verarbeitet und dass sie sich auf andere Weise mit dem Leben und der Kultur in der Region Banat in Rumänien, wo deutschstämmige Schwaben leben, sowie Herta Müllers eigenen Einwanderungserfahrungen in Deutschland auseinandersetzt (Öztürk und Balcı, 2022, S. xi).

Nicht nur die Themen ihrer Werke, sondern auch ihre Sprache werden von Müllers rumäniendeutscher Herkunft geprägt. Iulia Karin Patrut weist darauf hin, dass der Wechsel zwischen Deutsch und Rumänisch Herta Müllers Textästhetik in vielerlei Hinsicht beeinflusst hat. Sie stellt fest, dass das Rumänische, das ihrer Ansicht nach in ihren frühen Werken einen emotionaleren Charakter aufweist, ihren eigenen Schreibstil positiv geprägt hat. Die Autorin verwendet in ihren rumänischen Gedichten und Liedern bestimmte Bilder und Konzepte, die eine wichtige Rolle in ihrer poetischen Darstellung spielen (vgl. Patrut, 2017, S. 124). Diese herkunftsbezogene Wirkung zeigt sich nicht nur in ihrer literarischen Sprachverwendung sondern auch in ihrem Benennungsmuster im Allgemeinen. In ihrer Nobelvortrag „*Jedes Wort weiß etwas vom Teufelskreis*“ erwähnt sie ein Paar Wörter bezüglich dieses Benennungsmusters. Das Ziel dieser Arbeit ist es, das Benennungsmuster in dieser Vorlesung aus der lexikologischen Perspektive zu analysieren. Mit diesem Ziel werden die onomasiologischen und die semasiologischen Konzeptualisierungen im Einklang mit betonten Wörtern aus ihrer Vorlesung untersucht.

In der onomasiologischen Klassifikation wird zunächst ein spezifisches Begriffsfeld definiert und anschließend die Wörter und Ausdrücke identifiziert, die dieses Begriffsfeld in Müllers Sprache repräsentieren. Dadurch wird deutlich, wie ein und dasselbe Konzept durch unterschiedliche Bezeichnungen strukturiert wird. Bei der semasiologischen Klassifikation wird ein bestimmtes Wort untersucht und seine Verwendung in verschiedenen Kontexten analysiert. Ziel dieser Methode ist es, die Vielfalt der Bedeutungen sichtbar zu machen, die ein Wort im individuellen Sprachgebrauch annimmt.

1. LEXIKOLOGISCHE PERSPEKTIVE IN AUTOBIOGRAPHISCHEN ERINNERUNGEN

Die Autobiographie lässt sich als Erzählung des eigenen Lebens definieren, genauer gesagt als dessen literarische Darstellung. Sie kann auch als nicht-fiktionale, retrospektive Erzählung verstanden werden, die die persönliche Entwicklung unter spezifischen historischen, sozialen und kulturellen Bedingungen rekonstruiert. Im weiteren Sinne umfasst der Begriff der Autobiographie alle Formen der Erzählung über das eigene Leben, unabhängig von Subjektivität und Motivstrukturen (vgl. Schweikle u.a, 2007, S. 57-58). Herta Müllers Nobelpreisvorlesung enthält autobiographische Elemente aber sie beschränkt sich nicht auf die bloße Wiedergabe ihrer eigenen Erinnerungen. Indem sie sich auf bestimmte Wörter konzentriert, poetisiert sie die Erzählweise ihrer Erinnerungen. Bei dieser Poetisierung spielt die Konzeptualisierung von betreffenden Wörtern eine bedeutende Rolle.

Wörter lassen sich entweder onomasiologisch oder semasiologisch konzeptualisieren. Bei der Onomasiologie bildet den Ausgangspunkt der Betrachtung ein bestimmter Sachverhalt, zu dem die entsprechenden Bezeichnungen zusammengestellt und systematisiert werden (vgl. Stojić, 2015, S. 109). Gómez betont, dass „*Unabhängig von der Struktur einer bestimmten Sprache die Onomasiologie vom Begriff aus, um die verschiedenen Bezeichnungen in einer oder mehreren Sprachen zu finden [geht]*“ (Gómez, 2011, S. 466). Sie beschäftigt sich mit der Frage „*Wie wird eine bestimmte Erscheinung usw. bezeichnet?*“ (Conrad, 1988, S. 167). Hierbei verläuft die Bewegungsrichtung vom Wort zur Bedeutung. „*Die Onomasiologie nimmt generell die Perspektive eines Sprechers ein, der*

nach dem treffenden Ausdruck sucht; entsprechend sammelt sie bezeichnungsverwandte Lexeme“ (Glück, 2010, S. 476). Ausgehend von dem Wort untersucht die Semasiologie im Gegensatz zur Onomasiologie die Bedeutungen, die mit diesem Wort verbunden sind (vgl. Lewandowski, 1994, S. 955) und sie beschäftigt sich mit der Frage „Welche Bedeutung hat ein bestimmtes Wort?“ (Conrad, 1988, S. 211). Winter-Froemel weist im Zusammenhang von diesen zwei Konzepten auf folgendes hin:

„How can speaker and hearer successfully communicate and at the same time assign different meanings to the lexical items occurring in the utterance? The speaker aims at expressing a particular content: s/he wants to designate a certain referent and chooses a certain conceptualization of this referent and a SL sign having the adequate meaning (onomasiological perspective). The actualization of this sign is the basis on which the hearer reconstructs the message (semasiological perspective). But at the same time, the hearer's semantic interpretation of the utterance is constrained by the communicative referent. This means that the onomasiological perspective becomes equally relevant here, as we can analyse and compare the different conceptualizations assigned to the referent by speaker and hearer, the hearer's conceptualization becoming possibly conventionalized and thus determining the loanword's signified in the RL“ (Winter-Froemel, 2013, S. 87).

Onomasiologie betrifft die Benennung, Semasiologie betrifft die Bedeutung. Benennung im Gegensatz zur Bedeutung, oder die verschiedenen Möglichkeiten, etwas zu benennen, im Gegensatz zu den verschiedenen Interpretationsmöglichkeiten einer Bezeichnung, sind die zwei grundlegendsten Fragen der Semantik (vgl. Glynn, 2015, S. 48). Es gibt eine reziproke Evokation zwischen den Konzepten Onomasiologie und Semasiologie; d.h. sie befinden sich in einem Teufelskreis. Ausgehend von Benennung lässt sich Bedeutung erreichen; ausgehend von Bedeutung hingegen lässt sich Benennung erreichen. Diese reziproke Evokation kann von biographischen Merkmalen geprägt werden; d.h. Lebenserfahrungen bestimmen, wie ein Konzept benannt wird oder was ein benanntes Konzept bedeutet. Herta Müllers Nobelvortrag stellt ein Beispiel dafür.

2. KONZEPTUALISIERUNG VON WÖRTERN DURCH ERINNERUNGEN IN „JEDES WORT WEIß ETWAS VOM TEUFELSKREIS“

Herta Müller eröffnet ihre Nobelvortrag mit einer Kindheitserinnerung und einer darin enthaltenen Frage. Bevor sie das Haus verlässt, fragt sie ihre Mutter: „Hast du ein Taschentuch?“ Da sie keins hat, geht sie in ihr Zimmer und holt eins. Im Verlauf der Erzählung wird deutlich, dass Herta Müller dies absichtlich tut, d.h. sie vergisst eigentlich nicht, das Taschentuch mitzunehmen, sondern sie wartet darauf, dass ihre Mutter sie fragt, ob sie ein Taschentuch hat oder nicht. Für sie ist das Taschentuch der Beweis dafür, dass ihre Mutter sie morgens beschützt. Die Frage „Hast du ein Taschentuch?“ ist eine indirekte Form der Zuneigung. Sie kann nicht direkt ausgedrückt werden, sagt Herta Müller, denn das ist für Bäuerinnen unmöglich. Liebe versteckt sich hinter dieser Frage. Mit anderen Worten erscheint sie in Form einer Frage. Herta Müller beschreibt, wie sie jeden Morgen an der Tür auf die Frage ihrer Mutter wartete, ohne ihr Taschentuch mitzunehmen. Das Taschentuch, das sie mitnahm, symbolisiert ihre Mutter; d.h. für Müller verändert sich die Bedeutung dieses Wortes. Die Bedeutung eines Wortes besteht nicht nur aus seiner grundlegenden Wörterbuchbedeutung, sondern auch aus Konnotationen und persönlichen oder sozialen Assoziationen. Das Wort „Taschentuch“ ist für Müller mit der Mutterliebe assoziiert. Da diese Assoziation ausgehend vom Wort erfolgt, wird dieses Wort für Müller semasiologisch konzeptualisiert.

Nachdem Herta Müller diese Kindheitserinnerung geschildert hat, erklärt sie, dass sie zwanzig Jahre später allein als Übersetzerin in einer Maschinenbaufabrik in der Stadt zu arbeiten begann. Der hier beschriebene Arbeitsalltag dient als Beispiel dafür, wie die Fabrikarbeit sie und andere Arbeiter mechanisiert. Herta Müller erzählt, wie zwei Jahre lang jeder Tag wie der vorherige verlief und berichtet, dass sich dies im dritten Jahr änderte und ein großer, blauäugiger Mann vom Geheimdienst dreimal wöchentlich in ihr Büro kam. Beim ersten Mal beleidigte er sie und ging. Beim zweiten Mal kam er zurück, setzte sich und lobte Müllers außergewöhnliches Menschenkenntnis. Müller konterte

dieses Lob mit dem Hinweis, sie kenne Tulpen besser als Menschen. Der Mann erklärte boshaft, er kenne sie besser, und verließ den Raum. Beim dritten Mal zwang derselbe Mann sie rüde zur Zusammenarbeit mit dem Geheimdienst.

„Die Tulpen schob er knapp an den Tischrand, auf die Tischmitte legte er ein leeres Blatt Papier und einen Stift. Er brüllte: Schreiben! Ich schrieb im Stehen, was er mir diktierte – meinen Namen mit Geburtsdatum und Adresse. Dann aber, dass ich unabhängig von Nähe oder Verwandtschaft niemandem sage, dass ich ... jetzt kam das schreckliche Wort: colaborez, dass ich kollaboriere. Dieses Wort schrieb ich nicht mehr.“ (Müller, 2013, S. 8-9)

Wie im oben genannten Zitat ersichtlich ist, erinnert das Wort „colaborez“ (kollabieren), das für Konzepte „zusammenarbeiten“, „kooperieren“ oder gemeinsame Sache machen“ steht, Müller an schlechte Erinnerungen. Weil sie sich die Bedeutung dieses Wortes ausgehend von einem bestimmten Konzept erinnert, wird dieses Wort für Müller onomasiologisch konzeptualisiert.

Müller sagt, sie wolle den Job nicht machen und habe keinen geeigneten Charakter dafür. Diese Antwort erzürnt den Geheimdienstmitarbeiter, und als Müller das Büro verlässt, prophezeit ihr der Mann, dass diese Entscheidung ihr schaden werde und sie ihn im Fluss ertränken würden. Müller beschließt jedoch, dass sie sich sowieso umbringen sollte, wenn sie diesen Deal eingeht. Am nächsten Tag gerät sie in der Fabrik in Schwierigkeiten. Ihre Vorgesetzten drängen sie, zu kündigen und sich eine neue Stelle zu suchen. Sie weigert sich jedoch und äußert ihrem Vorgesetzten ihren Wunsch, bis zur Rente in der Fabrik zu arbeiten.

Eines Morgens kommt Müller zur Arbeit und findet alle Wörterbücher in ihrem Büro vor der Tür aufgereiht vor. Ein Ingenieur sitzt an ihrem Schreibtisch. Der Ingenieur weist darauf hin, dass es nun sein Büro ist und sie nicht mehr dort arbeitet. Trotzdem kann Müller nicht nach Hause gehen, da sie befürchtet, wegen unerlaubten Verlassens des Büros entlassen zu werden. Um nicht gekündigt zu werden, muss sie tragischerweise jeden Tag pünktlich zur Arbeit erscheinen, obwohl sie kein eigenes Büro hat. Sie erzählt, dass eine Kollegin ihr einen Platz an ihrem Schreibtisch freigemacht hat. Aber nachher sagt diese Kollegin, dass sie Herta Müller nicht mit in ihr Büro nehmen könne und dass alle sie für einen Spion hielten. Müller glaubt, dass man gegen Angriffe etwas tun kann, sie ist aber machtlos gegen Verleumdung. Man kann jeden Tag über alles nachdenken, sogar über den Tod, aber diese Heuchelei ist unerträglich. Verleumdung beschreibt sie als ein Übel, dem man nicht widerstehen kann und in dem man sogar ertrinkt. In den Augen ihrer Kollegen war Müller genau das geworden, was sie hatte vermeiden wollen. Hätte Müller tatsächlich sie ausspioniert, hätten sie ihr unwissentlich vertraut, aber eigentlich bestraften die Kollegen sie dafür, dass Müller sie nicht ausspionierte.

Da Herta Müller weder ihr eigenes Büro noch das Büro ihrer Freundin benutzen kann, beginnt sie, das Treppenhaus zu benutzen, und auch hier hat das Taschentuch eine wichtige Bedeutung für sie.

„Ich ging die Treppen ein paarmal auf und ab – plötzlich war ich wieder das Kind meiner Mutter, denn ICH HATTE EIN TASCHENTUCH. Ich legte es zwischen der ersten und zweiten Etage auf eine Treppenstufe, strich es glatt, dass es ordentlich liegt, und setzte mich drauf. Meine dicken Wörterbücher legte ich aufs Knie und übersetzte die Beschreibungen von hydraulischen Maschinen. Ich war ein Treppenwitz und mein Büro ein Taschentuch. Meine Freundin setzte sich in den Mittagspausen auf die Treppe zu mir. Wir aßen zusammen wie früher in ihrem und noch früher in meinem Büro. Aus dem Hoflautsprecher sangen wie immer die Arbeiterchöre vom Glück des Volkes. Sie aß und weinte um mich. Ich nicht. Ich musste hart bleiben. Noch lange. Ein paar ewige Wochen, bis ich entlassen wurde.“ (Müller, 2013, S. 10-11)

Hier schlägt Herta Müller im Wörterbuch Wörter zum Thema Treppe wie z. B. Treppenwangen und Treppenaugen nach und erörtert deren poetische Kraft. Indem sie diese Wörter benennt, versucht sie zu verstehen, ob Treppen ein Gesicht haben und warum Menschen solch massigen Objekten – ob aus Eisen, Beton oder Holz – Namen geben, die auf ihrem eigenen Bild basieren. Oder personifiziert sie mit diesen Bezeichnungen ein lebloses Objekt, indem sie ihm einen Namen aus ihrem eigenen Körper gibt und es so mit einem geheimen Mitgefühl erfüllt, um die

Aufgabe erträglicher zu machen. Weil sie zur Bedeutung von diesen Wörtern ausgehend von einem bestimmten Konzept –Treppe– gelangt, konzeptualisiert sie dieses Wort onomasiologisch.

Nach diesen Darstellungen kehrt Herta Müller, wieder im Zusammenhang mit dem Taschentuch, zu ihrer Kindheit zurück. Sie erwähnt eine Taschentuchschublade in ihrem Elternhaus. Sie meint diese Schublade sei ihr Familienbild im Taschentuchformat. Links befanden sich Taschentücher für Männer, rechts für Frauen und in der Mitte für Kinder. Dieses Taschentuch kann insbesondere in literarischen Gattungen als Ding-Symbol definiert werden. Für Müller ist das Taschentuch tatsächlich ein Symbol für schöne Momente und Erinnerungen aus ihrer Kindheit. Indem sie hierbei aus einem Wort geht, gelangt sie eine konnotative Bedeutung. Die Konzeptualisierung dieses Wortes erfolgt deshalb semasiologisch.

Dieses Taschentuch kann auch als Erinnerungsbild interpretiert werden. Dass dieses Taschentuch schöne Erinnerungen an Müllers Kindheit birgt, ist in gewisser Weise ein verlorenes Paradies. Peter Stamm beispielsweise beschreibt Kindheitserinnerungen als „das verlorene Paradies“ (Stamm, 2014, S. 19-20). Darüber hinaus findet sich die Zuordnung einer Erinnerung zu einem Objekt und die Identifikation mit ihm auch in Wolfgang Borcherts Küchenuhr, einem prominenten Vertreter der Trümmerliteratur. Die Uhr des Protagonisten in der Kurzgeschichte blieb genau in dem Moment stehen, als die Bombe das Haus traf. Tatsächlich war sie aber schon vor dem Einschlag stehen geblieben, als seine Mutter ihm gerade das Abendessen zubereitet hatte. Man könnte die Uhr also als Erinnerungsstück an seinen glücklichsten Moment bezeichnen (vgl. Borchert, 2013). Dieser Moment des Glücks entglitt dem Protagonisten in Borcherts Kurzgeschichte, als die Bombe sein Paradies zerstörte. Aus dieser Perspektive ist das von Müller erwähnte Taschentuch ein wichtiges Objekt, das mit seinen Kindheitserinnerungen, seinem verlorenen Paradies, verbunden ist. In ihrer Vorlesung erörtert Müller die vielfältigen Verwendungsmöglichkeiten dieses Gegenstandes, darunter auch funktionale Aspekte, die beachtet werden sollten.

„Es war universell nutzbar für: Schnupfen, Nasebluten, verletzte Hand, Ellbogen oder Knie, Weinen oder Draufbeißen und das Weinen unterdrücken. Ein nasses, kaltes Taschentuch auf der Stirn war gegen Kopfweh. Mit vier Knoten an den Ecken war es eine Kopfbedeckung gegen Sonnenbrand oder Regen. Wenn man sich etwas merken wollte, machte man sich einen Knoten als Gedächtnisstütze ins Taschentuch.“ (Müller, 2013, S. 12)

Sie erwähnt auch die Verwendung eines Taschentuchs als Abschiedssymbol und verweist damit auf ihre Herkunft. Sie erwähnt, dass „Zug“ auf Rumänisch „TREN“ und im Banater Dialekt „TRÄN“ heißt. Auf diese Weise verknüpft sie einen Gegenstand mit zahlreichen Erinnerungen, darunter Erlebnissen in ihrer Heimatregion und deren Kultur. Eine dieser Erinnerungen ist wie folgt:

„An heißen Sommertagen schickten die Eltern ihre Kinder spätabends auf den Friedhof Blumen gießen. Zu zweit oder zu dritt, man blieb von einem Grab zum anderen beisammen, goss schnell. Dann setzten wir uns eng aneinander auf die Treppen der Kapelle und schauten, wie aus manchen Gräbern weiße Dunstfetzen stiegen. Sie flogen ein bisschen in der schwarzen Luft und verschwanden. Für uns waren es die Seelen der Toten: Tiergestalten, Brillen, Fläschchen und Tassen, Handschuhe und Strümpfe. Und dazwischen hie und da ein weißes Taschentuch mit dem schwarzen Rand der Nacht.“ (Müller, 2013, S. 13)

Wie im oben genannten Zitat ersichtlich ist, erinnert sie sich bestimmte Erinnerungen aus ihrer Heimatregion ausgehend vom Wort „Trän“. Weil sie von einem Wort ausgeht, wird das Wort „Trän“ für sie semasiologisch konzeptualisiert.

Herta Müller spricht später über ihre Begegnung mit Oskar Pastior. Dieser rumänisch-deutsche Dichter hatte in den 1960er Jahren inoffiziell für die Securitate, den rumänischen Geheimdienst, gearbeitet. Darüber hinaus verarbeitet Müller in ihrem Roman „Atemschaukel“ die Erfahrungen der Hauptfigur in sowjetischen Gefängnissen.

Herta Müller erzählt, wie ihr eine ältere russische Mutter ein weißes Baumwolltaschentuch gab, als sie Oskar Pastior traf, um mit ihm über seine Verbannung in sowjetische Arbeitslager zu

sprechen. Die Mutter, die selbst unter der Not ihres Sohnes litt, der in einem Strafbataillon diente, zeigte Mitgefühl für Pastior und wünschte sich, dass sowohl ihr Sohn als auch Pastior nach Hause zurückkehren könnten. Als hungernder Bettler klopfte Pastior an Tür dieser russischen Mutter und sie gab ihm ein Taschentuch sowie eine warme Suppe. Laut Herta Müller war Oskar Pastior für sie nicht nur ein weiterer Bettler, sondern ihr verlorener Sohn. Für Pastior war diese alte Frau eine Mischung aus zwei Persönlichkeiten: einer russischen Fremden und einer besorgten Mutter, die fragte, ob er ein Taschentuch habe. Herta Müller vermutet, dass diese Verschmelzung zweier unterschiedlicher Persönlichkeitsmerkmale in einer einzigen Person mit ihren eigenen kulturellen Prägungen zusammenhängt. Als rumänisch-deutsche Schriftstellerin, die sich selbst als hin- und hergerissen zwischen ihrer eigenen ethnischen Identität und dem politischen Regime des Landes, in dem sie lebt, darstellt, erscheint es durchaus verständlich, dass die in dieser Vorlesung erwähnten Personen eine solche Ambivalenz in sich tragen.

In ihrem Gespräch mit Pastior erinnert Müller an das rumänische Wort „Batista“, das „Taschentuch“ bedeutet, und erklärt, dass Wörter im Rumänischen Objekte in ihrem Wesen erfassen, was wiederum mit ihrer kulturellen Identität verbunden ist. Weil sie die Bedeutung eines Wortes ausgehend von einem Ausdruck gelangt, konzeptualisiert sich dieses Wort semasiologisch. Müller erzählt, wie Pastior von einer Mutter mit zwei Söhnen ein Taschentuch erhielt und es wie eine heilige Reliquie in seinem Koffer aufbewahrte, bevor er es nach fünf Jahren im Lager mit nach Hause nahm. Sie erklärt auch, dass dieses Taschentuch für Pastior Hoffnung und Angst symbolisierte und dass ein Mensch stirbt, wenn Hoffnung und Angst verloren gehen.

Im Zusammenhang mit dem Taschentuch erzählt Müller in dieser Vorlesung eine weitere Geschichte eines Familienmitglieds, die mit einem Taschentuch endet. Es wird erwähnt, dass der Sohn ihrer Großeltern Matz hieß und in den 1930er Jahren nach Temeswar geschickt wurde, um dort eine Kaufmannsausbildung zu absolvieren und den Getreidehandel der Familie zu übernehmen. In der Schule wurde über das Deutsche Reich gesprochen. Matz, der eigentlich eine kaufmännische Ausbildung erhalten sollte, wurde auch nationalsozialistischer Ideologie unterworfen. In gewisser Weise wurde sein Gehirn wie geplant indoktriniert, und Matz wurde ein glühender Nazi. Er skandierte antisemitische Parolen und war so unnahbar wie ein Narr. Sein Großvater sagte Matz immer wieder, er habe sein Vermögen durch Kredite jüdischer Kaufleute angehäuft. Doch diese Gespräche änderten nichts an Matz' Meinung; manchmal bekam er sogar eine Ohrfeige von seinem Großvater.

Weil er nicht mehr klar denken konnte, meldete er sich freiwillig zur SS und ging aus der rumänischen Armee an die Front. Einen Monat später kehrte er zurück, um zu heiraten. Tatsächlich nutzte er diese Heiratsurkunde, um basierend auf seinen Erfahrungen mit Verbrechen an der Front für einige Tage dem Krieg zu entfliehen. Müller erzählt, ihre Großmutter habe zwei Fotos ihres Sohnes Matz in ihrer Schublade aufbewahrt: eines von seiner Hochzeit und eines von seinem Tod. Matz, der auf dem Hochzeitsfoto als Soldat in Nazi-Uniform zu sehen ist, wird auf dem Todesfoto wie folgt dargestellt:

„Darauf ist ein allerletzter, von einer Mine zeretzter Soldat. Das Todesfoto ist handgroß, ein schwarzer Acker, mittendrauf ein weißes Tuch mit einem grauen Häuflein Mensch. Im Schwarzen liegt das weiße Tuch so klein wie ein Kindertaschentuch, dessen weißes Viereck in der Mitte mit einer bizarren Zeichnung bemalt ist.“ (Müller, 2013, S. 17)

Auf diesem Foto ist eine Erinnerung aus Müllers Familiengeschichte erneut mit einem Taschentuch verknüpft. Sie erklärt, dass sie mit diesem Foto eine Komposition für ihre Großmutter geschaffen hat. Auf dem weißen Taschentuch ist ein toter Nazi abgebildet, doch in ihrer Erinnerung lebt ihr Sohn. Müller erzählt, dass ihre Großmutter dieses Foto immer in ihrem Gebetbuch bei sich trug und dass ihre Gebete zwei Seiten hatten: Sie bat Gott, ihren Sohn zu lieben und dem Nazi zu vergeben. Das Wort „Taschentuch“ ist für Müller diesmal mit der NS-Zeit assoziiert. Weil diese Assoziation ausgehend vom Wort erfolgt, konzeptualisiert sich dieses Wort für Müller semasiologisch.

Müller beschreibt die Verflechtung vieler Gegenstände und ihrer Namen in einem Teufelskreis. So wurde sie beispielsweise als Kind widerwillig gezwungen, das Akkordeon des gefallenen Soldaten Matz zu benutzen, und um zu verhindern, dass es ihr von den Schultern fiel, band sie es mit einem anderen weißen Taschentuch auf ihren Rücken.

„Aber als Kind musste ich gegen meinen Willen Akkordeon spielen lernen. Denn im Haus stand das rote Akkordeon des toten Soldaten Matz. Die Riemen des Akkordeons waren viel zu lang für mich. Damit sie nicht von der Schulter rutschten, band der Akkordeonlehrer sie mir auf dem Rücken mit einem Taschentuch zusammen“ (Müller, 2013, S. 17).

Tatsächlich wird dies symbolisch so interpretiert, als sei Müller durch familiäre Bande mit dem Verbrechen von Matz, vermutlich ihrem Onkel, verbunden. Ähnlich verhält es sich mit den Ereignissen in Deutschland während des Zweiten Weltkriegs: Die Frage liegt weniger in den Sünden jener Generation als vielmehr in deren Fortführung durch nachfolgende Generationen. Dieses Thema wird beispielsweise in Bernhard Schlinks Roman „Der Vorleser“ behandelt. Die Frage der generationsübergreifenden Weitergabe dieses Verbrechens oder dieser Sünde kann mit dem Erbsündenphänomen in Verbindung gebracht werden. (vgl. Schlink, 1995) Im Christentum, einer Religion, die vom Glauben an die Vertreibung Adams und Evas aus dem Paradies durch den Verzehr der verbotenen Frucht und an die Sündhaftigkeit der gesamten Menschheit geprägt ist – daher die Taufe –, und in der Kultur, in der diese Religion praktiziert wird, ist es nicht verwunderlich, dass die Sünde durch Kriegsverbrechen von Generation zu Generation weitergegeben wird. Auch wenn sich die Autoren in dieser Frage nicht besonders religiös engagiert fühlen, ist dieses Wissen in ihrem kulturellen Gedächtnis und ihren Verhaltensnormen verankert.

In diesem Text, wie in vielen ihrer anderen Artikel und Romane, übt Herta Müller Kritik am Ceaușescu-Regime. Sie erklärt, Schreiben sei ein stiller Akt, der vom Geist zur Hand wandle und den Mund übersteige.

Sie gibt an, während der Ceaușescu-Ära ihre Erlebnisse nicht mündlich, sondern schriftlich verarbeitet zu haben. Sie merkt auch an, dass Sprechen mitunter unerträgliche Folgen hat. Die Autorin begann zunächst still auf den Treppen der Fabrik zu schreiben, als sie versuchte, persönlichere Angelegenheiten zu regeln.

„Das Geschehen war im Reden nicht mehr zu artikulieren. Höchstens die äußeren Hinzufügungen, aber nicht deren Ausmaß. Dieses konnte ich nur noch stumm im Kopf buchstabieren, im Teufelskreis der Wörter beim Schreiben. Ich reagierte auf die Todesangst mit Lebenshunger. Der war ein Worthunger. Nur der Wortwirbel konnte meinen Zustand fassen. Er buchstabierte, was sich mit dem Mund nicht sagen ließ. Ich lief dem Gelebten im Teufelskreis der Wörter hinterher, bis etwas so auftauchte, wie ich es vorher nicht kannte. Parallel zur Wirklichkeit trat die Pantomime der Wörter in Aktion. Sie respektiert keine realen Dimensionen, schrumpft die Hauptsachen und dehnt die Nebensachen. Der Teufelskreis der Wörter bringt dem Gelebten Hals über Kopf eine Art verwunschene Logik bei. Die Pantomime ist rabiat und bleibt ängstlich und genauso süchtig wie überdrüssig. Das Thema Diktatur ist von sich aus dabei, weil Selbstverständlichkeit nie mehr wiederkehrt, wenn sie einem fast komplett geraubt worden ist. Das Thema ist implizit da, aber in Besitz nehmen mich die Wörter. Sie locken das Thema hin, wo sie wollen. Nichts mehr stimmt, und alles ist wahr“ (Müller, 2013, S. 18-19).

Im obigen Zitat behandelt Müller das Fehlen eines Wortes für ein Konzept und das bezeichnet sie als Worthunger. Das stellt die onomasiologische Konzeptualisierung von Wörtern im Allgemeinen dar. Ein weiteres Beispiel für die onomasiologische Konzeptualisierung in Müllers Vorlesung sind die Wörter Stachelrippe und Nadelhals:

„Als Treppenwitz war ich so einsam wie damals als Kind im Flusstal beim Kühehüten. Ich aß Blätter und Blüten, damit ich zu ihnen gehörte, denn sie wussten, wie man lebt, und ich nicht. Ich redete sie mit ihren Namen an. Der Name Milchdistel sollte wirklich die stachelige Pflanze mit der Milch in den Stielen sein. Aber auf den Namen Milchdistel hörte die Pflanze nicht. Ich versuchte es mit erfundenen Namen: STACHELRIPPE, NADELHALS, in denen weder Milch noch Distel vorkam. Im Betrug aller falschen Namen vor der richtigen Pflanze tat sich die Lücke ins Leere auf. Die Blamage, mit mir

allein laut zu reden und nicht mit der Pflanze. Aber die Blamage tat mir gut. Ich hütete Kühe, und der Wortklang behütete mich. Ich spürte:

Jedes Wort im Gesicht

weiß etwas vom Teufelskreis

und sagt es nicht“ (Müller, 2013, S. 19).

Wie aus diesem Zitat hervorgeht, markiert Müllers Wortspiel gewissermaßen ihre ersten Schreibversuche. Ihre Worte implizieren, dass die vermeintliche Bedeutung von Wörtern nicht immer ihrer wahren Bedeutung entspricht. Für sie sind Wörter, Gesten und Gegenstände entscheidend für unser Überleben. Sie begründet dies mit der Frage „Haben Sie ein Taschentuch?“ am Anfang ihres Artikels, die sie als eine weitere Bedeutung neben ihrer ursprünglichen anführt. Sie erwähnt diese Frage zu Beginn und deutet am Ende an, dass sie möglicherweise auf plötzliche Einsamkeit hinweist.

SCHLUSSFOLGERUNG

Die deutsche und die rumänische Sprache haben Herta Müllers Schreibstil auf sehr unterschiedliche Weise beeinflusst. Müller betont, dass Rumänisch in ihren ersten Werken eine emotionale Wirkung hatte und ihren Schreibstil positiv geprägt hat. Sie erklärt, dass die in ihren rumänischen Gedichten und Texten verwendeten Bilder einen entscheidenden Einfluss auf den poetischen Ausdruck hatten. Müllers Nobelpreisrede betont, dass Wörter andere Bedeutungen annehmen können als diejenigen, die ihnen zugeschrieben werden. Ihrer Meinung nach sind Wörter und Gegenstände von großer Bedeutung, um das Leben zu führen und sogar zu überleben. Am Anfang ihrer Nobelpreisrede stellt sie mit der Frage „Hast du ein Taschentuch?“ fest, dass dieser Satz noch eine andere Bedeutung hat, nämlich die Liebe ihrer Mutter.

Herta Müllers Nobelpreisrede konzentriert sich nicht nur auf ihre Erinnerungen. Sie erzählt ihre Erinnerungen und verleiht ihrer Rede dabei eine poetische Tiefe, indem sie sich auf die verschiedenen Bedeutungen von Wörtern konzentriert, als würde sie eine fiktive Geschichte erzählen. Die Realisierung dieser poetischen Tiefe erfolgt durch verschiedene Ebenen der Konzeptualisierung von bestimmten Wörtern. Mit dem Ziel das Benennungsmuster in dieser Vorlesung aus der lexikologischen Perspektive zu analysieren, wurde in dieser Arbeit die onomasiologische bzw. die semasiologische Konzeptualisierung von Wörtern untersucht, die Müller in ihrer Nobelvorlesung betont. Somit ergibt sich, dass für Müller die Wörter Taschentuch, Taschentuchschublade und Batista semasiologische Konzeptualisierung, die Wörter colaborez, Treppenwangen, Treppenaugen, Trän, Worthunger, Milchdistel, Stachelrippe und Nadelhals onomasiologische Konzeptualisierung haben. Diese Studie beweist, dass Konzeptualisierung kein abstrakter linguistischer Prozess ist, sondern vielmehr ein Konstrukt, das durch subjektive Erfahrung geprägt wird.

QUELLENANGABE

Borchert, W. (2013) *Das Gesamtwerk*. Hamburg: Rowohlt Verlag

Conrad, R. (Hrsg.). (1988). *Lexikon sprachwissenschaftlicher Termini*. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut.

Glück, H. (Hrsg.). (2010). *Metzler Lexikon – Sprache*. Stuttgart: Verlag J. B. Metzler.

Glynn, D. (2015). *Semasiology and onomasiology*. Daems, J., Zenner, E., Heylen, K., Speelman, D. & Cuyckens, H. (Hrsg.). *Change of Paradigms–New Paradoxes. Recontextualizing Language and Linguistics*. Berlin & Boston: De Gruyter Mouton, 47-79.

Gómez, M. C. (2011). Linguistische Dimensionen der Semasiologie und Onomasiologie. *Neuphilologische Mitteilungen*, 453-483.

Haines, B. und Marven, L. (2013). *Herta Müller*. Oxford: Oxford University Press.

Lewandowski, T. (1994). *Linguistisches Wörterbuch Band 3*. Heidelberg: UTB Für Wissenschaft.

- Müller, H. (2013). *Jedes Wort weiß etwas vom Teufelskreis in: Wie Immer derselbe Schnee und immer derselbe Onkel*. Frankfurt am Main: Fischer Verlag.
- Öztürk, A. O. und Balcı, U. (Hrsg.) (2022). *Herta Müller Kitabı*. Çanakkale: Paradigma Yayınları.
- Patrut, I.-K. (2017). Deutsch-rumänische Sprachinterferenzen in: Norbert Otto Eke (Hg.) *Herta Müller-Handbuch* Stuttgart: J.B. Metzler Verlag.
- Schlink, B. (1995) *Der Vorleser*. Zürich: Diogenes Verlag.
- Schweikle, G. und Burdorf, D. (Hrsg.). (2007). *Metzler-Lexikon Literatur: Begriffe und Definitionen*. Stuttgart: Verlag J. B. Metzler.
- Stamm, P. (2014). *Die Vertreibung aus dem Paradies Bamberger Vorlesungen und verstreute Texte*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag.
- Stojić, A. (2015). *Lexikologie und Lexikographie (Lehr- und Übungsbuch)*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci Filozofski Fakultet.
- Winter-Froemel, E. (2013). Formal variance and semantic changes in borrowing: Integrating semasiology and onomasiology. E. Zenner & G. Kristiansen (Hrsg.), *New Perspectives on Lexical Borrowing: Onomasiological, Methodological and Phraseological Innovations*, 65-100.

EXTENDED ABSTRACT

Literature and language are influenced not only by each other, but also by a language user's life experiences. The Nobel Prize-winning Romanian-German writer Herta Müller is an example of this. She was born in 1953 in Nitzkydorf, Romania. After studying German and Romance languages, she worked as a translator in a machine tool factory. Then she was fired because she rejected the Securitate's request for cooperation. The themes of her major works are mostly based on her own life. She describes her works as autofictional. She uses this term herself in her essay "in the trap" (cf. Haines and Marven, 2013: 2).

Öztürk and Balcı explain that Herta Müller processes her own life story as fiction in her works and that she deals in a different way with life and culture in the Banat region of Romania, where Swabians of German origin live, as well as Herta Müller's own immigration experiences in Germany (Öztürk and Balcı, 2022: xi).

Not only the themes of her works, but also her language are influenced by Müller's Romanian-German origins. Iulia Karin Patrut points out that the switch between German and Romanian influenced Herta Müller's text aesthetics in many ways. She notes that Romanian, which she considers to have a more emotional character in her early works, has positively influenced her own writing style. The author uses certain images and concepts in her Romanian poems and songs that play an important role in her poetic representation (cf. Patrut, 2017: 124). This origin-related effect is evident not only in their literary use of language but also in their naming patterns in general. In her Nobel Lecture "Every Word Knows Something of the Vicious Circle" she mentions a pair of words relating to this naming pattern. The aim of this work is to analyze the naming pattern in this lecture from a lexicological perspective. In line with this goal, the onomasiological and semasiological conceptualization of words emphasized in her lecture will be examined.

Onomasiology concerns naming, semasiology concerns meaning. Naming versus meaning, or the different ways of naming something versus the different ways of interpreting a label, are the two most fundamental questions in semantics (cf. Glynn, 2015: 48). There is a reciprocal evocation between the concepts of onomasiology and semasiology; i.e. they are in a vicious circle. Starting from naming, meaning can be achieved; However, starting from meaning, naming can be achieved. This reciprocal evocation can be shaped by biographical features; i.e. life experiences determine how a concept is named or what a named concept means. Herta Müller's Nobel Lecture is an example of this.

Herta Müller's Nobel Prize speech doesn't just focus on her memories. She narrates her memories, giving her speech a poetic depth by focusing on the different meanings of words, as if she were telling a fictional story. The realization of this poetic depth occurs through different levels of conceptualization of certain words. With the aim of analyzing the naming pattern in this lecture from a lexicological perspective, this work examined the onomasiological and semasiological conceptualization of words that Müller emphasized in her Nobel lecture. The analysis led to the conclusion that for Müller the words handkerchief, handkerchief drawer and batista have semasiological conceptualization, the words colaborez, stair cheeks, stair eyes, tears, word hunger, milk thistle, barbed rib and needle neck have onomasiological conceptualization.

HİLMİ OSMAN-FERİD : UN TURC FRANCOPHONE SUR LE TRACÉ POÉTIQUE DE PAUL GERALDY

Doç. Dr. Duran İÇEL¹

Mots-clés	Résumé
Poétique de l'amour Hilmi Osman-Ferid Paul Géraldy Analogie Imitation	Cette étude implique des analyses textuelles par la confrontation de deux œuvres poétiques similaires dont le thème de l'amour est privilégié. Adoptant une méthode comparative, nous nous appliquons à l'analyse en forme et en contenu des textes afin d'évaluer l'impact de la similarité ou d'influence. Notre motivation pour cette recherche a été les poèmes de <i>Notre Cœur</i> (1920) de Hilmi Osman-Ferid, un poète francophone peu connu, qui figure dès sa première lecture comme une sorte d'imitation du recueil poétique du poète français Paul Géraldy, <i>Toi et Moi</i> (1912). Dans les vers de Hilmi Osman-Ferid, on retrouve aisément les thèmes et les expressions lyriques de l'amour, rédigés dans une forme et un style presque identiques à ceux du recueil de Géraldy, composé en vers libres. Il est à noter que dans la première moitié du 20 ^e siècle, beaucoup d'auteurs turcs ont rédigé leurs ouvrages sous l'emprise de la littérature occidentale qui s'affirmait tantôt en forme d'inspiration, tantôt en imitation et parfois même en pastiche. Selon la conception classique en littérature, l'imitation est un fait accepté depuis Aristote car l'usage de ce qui existe déjà n'est pas une chose à condamner; toutefois, ceux qui n'ont pas été apte à créer leur propre style via un modèle établi restent pour toujours dans l'ombre des originaux.
Info sur l'article	
Article de recherche Envoyé : 03.11.2025 Accepté: 17.11.2025 Publié : 25.12.2025	

HİLMİ OSMAN-FERİD: A FRANCOPHONE TURK IN THE FOOTSTEPS OF PAUL GERALDY'S POETRY

Keywords	Abstract
Poetics of love Hilmi Osman-Ferid Paul Géraldy Analogy Imitation	This study aims text-based analyses of how the theme of "love" was created in two very similar poetic works. A comparative method was used to analyze the texts in terms of form and content, and the level of similarity/influence was determined. The motivation of this study is that the poetry collection titled <i>Notre Cœur</i> , written in French by Hilmi Osman-Ferid, a little-known Francophone Turkish poet, and published in the 1920s, was considered as a kind of imitation of the poetry collection <i>Toi et Moi</i> (1912) by Paul Géraldy, the 20th-century French poet. It is possible to find the themes and lyrical expressions of love in Hilmi Osman-Ferid's verses, written in <i>almost the same</i> form and style as those in poetry collection written in a free verse style of Paul Géraldy, who gained fame at the beginning of the century but was not later included among the famous contemporary French poets. Many Turkish writers and poets wrote under the influence of Western literature in the first half of the 20th century; and the influence could sometimes be inspiration, sometimes imitation, and beyond that, a kind of pastiche. In literature, "imitation" has been accepted since Aristotle as using what already exists is not condemned according to the classical understanding. However, those who have not been able to create their own style based on an established model have always remained in the shadow of the originals and have not been able to be original.
Article Info	
Research Article Received: 03.11.2025 Accepted: 17.11.2025 Published: 25.12.2025	

¹ Kırıkkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Fransızca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı.
dicel@kku.edu.tr

INTRODUCTION

Rares sont les œuvres littéraires qui ne donnent pas suffisamment de place à *l'amour*. L'amour est présent partout dans le monde des activités humaines ; il s'affirme notamment dans les sciences sociales et les Beaux-Arts comme une notion à part ou un thème privilégié : l'amour de l'homme, l'amour de l'enfant, l'amour de la nature, l'amour de Dieu, l'amour de l'art, l'amour de la musique et ainsi de maintes exemples. L'amour qui dépend des circonstances et dont on n'arrive pas souvent à donner une description complète ou intelligible reste un véritable prodige à mille facettes, englobant tous les êtres vivants. En effet, l'amour existe depuis que l'homme est ici-bas. Dans certaines religions, nous remarquons Adam et Eve qui sont prédestinés à un amour dont les conséquences ont coûté cher pour leur existence. Dans les récits mythologiques, il y a des relations amoureuses entre les dieux, des combats au nom de l'amour de telle ou telle déesse; dans des légendes traditionnelles on retrouve à la fois des femmes angéliques et celles diaboliques ; des femmes fatales à qui il est, le plus souvent, impossible de renoncer. Dans l'histoire générale, nous observons des querelles et aussi des bouleversements d'Etat, en raison, dirait-on, d'un amour d'une certaine *bien-aimée*. L'amour qui comme son antithèse symbiotique, la *haine* est chez l'humain un sentiment très intense; quoi qu'il porte de la tendresse en germe, il est susceptible de se transformer en haine et peut susciter donc des dangers à l' amoureux. Par ailleurs, l'amour ne serait-il pas un fait idéal(isé)?

Au temps de la Renaissance, tout en faisant allusion à Platon (à *l'amour platonique*), on prétendait souvent que l'amour véritable, "c'était de ne pas pouvoir *posséder!*"; pourtant la possession est l'une des caractéristiques essentielles de la nature humaine. Pour l'homme qui, dès sa naissance, est déterminé par la force psychique de la possession, tel qu'on peut observer les exemples dans les livres de psychologie, l'amour s'avère illusoire, d'où un phénomène éphémère mais prêt à réapparaître. Et si l'on considère comme la présence des moments de plaisir et de tendresse, c'est parce que l'amour ne dure pas longtemps, qu'il est, en général, vécu "momentanément". C'est comme une sorte de réponse rapide et efficace aux désirs du *moi*. L'amour, dans ses pratiques, assure peut-être des moments de jouissance extrême ; toutefois, il ne promet guère le bonheur à vie, tellement qu'il est aussi de nature précaire. Par ailleurs, pourrait-on saisir longtemps ce sentiment d'amour en lui attribuant des valeurs spirituelles ? Au temps de l'Occupation, Louis Aragon, cet amoureux d'Elsa Triolet, affirmait qu'*il n'y a pas d'amour heureux* (1945); cette poésie retentissante ne prononçait nullement un mépris de l'amour mais relatait une prise de conscience face à la privation de la liberté ; en conséquence, l'amour ne pouvait être significatif que quand il est question de liberté. Selon l'approche sartrienne, l'amour peut être considéré – à travers la *possession*- comme moins la satisfaction des pulsions du *moi* que le désir de la liberté ; serait-ce au détriment de la liberté de l'*autre* ?

Dans cette étude, nous nous proposons avant tout de relever des images poétiques par quelques descriptions retenues sur "l'amour", liées étroitement à l'image féminine. Nous étudierons dans ce contexte, le thème de l'amour en nous référant à deux ouvrages poétiques français : l'auteur du premier recueil poétique est un poète français, Paul Géraudy, bien accueilli à son époque pour son œuvre *Toi et Moi* (1912). Le deuxième recueil à traiter a pour titre *Notre Cœur* (1923); il est composé par un auteur turc francophone peu connu, Hilmi Osman-Ferid. L'histoire de la composition de son ouvrage remonte à une époque où beaucoup d'auteurs turcs s'ouvrent aux influences étrangères ; la culture française est celle de prédilection parmi les autres cultures. Notre étude se base sur une analyse d'influence et notre objectif est de montrer combien l'auteur turc s'est nourri des vers poétiques de Paul Géraudy. Lors de nos lectures, nous avons constaté que Hilmi Osman-Ferid a écrit ses vers à la manière de l'auteur français puisqu'il s'empare largement des sujets et évocations d'amour, au point de nous faire penser à un *pastiche* et non à une influence modeste. Après avoir fait la description de ce terme, nous en donnerons les exemples par la confrontation des textes similaires des deux poètes. En tant que thème romantique, l'amour trouve, dirait-on, ses expressions les plus raffinées, ardentes, voire voluptueuses dans l'expression lyrique de Géraudy. Avec son pouvoir suggestif, son langage particulier, la poésie assure d'ailleurs la présence de multiples exaltations ; épris par la poétique de l'amour, le poète turc suit la voie de son maître à penser.

1. LA POÉTIQUE DE L'AMOUR

Les grands poèmes sont créés moins pour être compris que pour être charmés. En d'autres termes, certains grands poètes enchantent les esprits par leurs souffles poétiques évocateurs. Parmi les thèmes romantiques, on retrouve l'amour en particulier qui, avec toutes ses effusions de joie et de tristesse, s'impose à toute production littéraire pour manifester finalement son privilège et sa passion. Honoré de Balzac n'aurait-il pas raison d'affirmer : "l'amour n'est pas seulement un sentiment, il est un art aussi" (1834). Dans les récits mythologiques, dans les légendes traditionnelles, dans un roman, dans une scène de théâtre ou dans un fragment de cinéma, l'amour rappelle sa présence féérique liée étroitement à l'existence de l'humain. Il n'est pas une simple notion incluse à des histoires relatées mais il est bel et bien la raison, le but ou la conséquence auxquels ces histoires sont ancrées. Ainsi, il existe partout dans diverses cultures une *poétique de l'amour* valable pour tous les temps et lieux mais c'est peut-être dans la poésie que l'amour possède une voix plus expressive et plus retentissante. L'amour et la poésie vont de pair ; ils demeurent à la fois la raison et le but entre eux : serait-ce possible de songer à un amour dépourvu de sa poétique ou un poème lyrique sans amour ? D'autre part, le sentiment de l'amour reste plus fort et perpétuel que l'être aimé qui s'impose plutôt dans le désir charnel qu'il inspire à l'esprit amoureux. Et, l'amour de l'autre commence-t-il par l'amour du « moi » ?

"Avec l'introduction dans sa théorie de la pulsion de mort en 1920, Freud doit distinguer une *libido du moi* (ou *libido narcissique*), investie sur le moi, et une *libido d'objet*, investie sur un objet extérieur. Plus la libido d'objet augmente, plus la libido du moi s'appauvrit, et inversement."²

En fait, Freud mentionnait la *libido* comme une pulsion intérieure de l'homme disposée à se soulever dans la moindre occasion favorable.

"Cette poussée constante est arrachée à partir et à l'encontre des poussées périodiques de l'instinct. À la différence du besoin, la pulsion ne peut jamais être satisfaite, elle oblige donc le moi à l'angoisse, dès les origines, car il n'a pas le choix : c'est ce qui l'effracte qui va le nourrir. Le moi, violenté par la libido, doit s'en défendre soit en la négociant, c'est-à-dire en refoulant ses représentations inconciliables, soit en la réprimant, soit en l'acceptant coûte que coûte. Le social, mis à mal par la sexualité de la vie amoureuse, doit également s'en défendre, en la codant, en la domestiquant, en la réprimant ou en la détruisant. » (Schaeffer, 2004: 23)

En conséquence, c'est cet égocentrisme insatiable de l'homme qu'il faudrait tout le temps satisfaire mais ceci n'est pas restreint à l'amour pratiqué ; le sentiment de l'amour peut être plus vif et charmant en l'absence de l'autre :

"L'amour est plus beau par l'imagination que dans la réalité ; il est plus exaltant en l'absence de l'être aimé, ou de l'être que l'on se figure aimer ; les désirs et les souvenirs sont préférables à la présence réelle de l'objet d'amour." (Compagnon, 2016 : 12)

Ce qui veut dire que l'amour est avant tout un idéal, un rêve menant à la possession physique, lorsque les circonstances sont favorables. Néanmoins, l'être aimé, à travers ses regards doux, ses allures sympas et séduisantes, conserve son attrait physique, sa beauté, son charme tant que la fraîcheur du teint lui attribue cette faveur car *le temps passe* ; il consomme et consume la jeunesse, la candeur, l'ardeur. Mais pour celui qui aime sincèrement, le sentiment sincère de l'amour persiste à la rouille du *temps* destructeur.

"Si l'amour repose sur la beauté de l'autre, quand le charme faiblit, quand la beauté s'affadit, nous aimons moins, et un jour nous n'aimons plus. L'amour, au fond, est resté invariable ; il est resté fidèle à lui-même, mais son objet s'est évanoui. Nous aimions la beauté des formes et une éternelle celle dans le regard. L'un et l'autre étant ailleurs, nous aimons ailleurs." (Lamy, 2007: 71)

Parmi diverses approches, il nous reste à affirmer finalement que l'amour à part son aspect sentimental (source de sa poétique) et son champ magnétique de plaisirs sensuels, nous relate une image toujours imparfaite de sa nature. Toutefois l'amour est synonyme de femme ; l'image féminine relate d'elle ce qu'il y a de plus raffiné, de plus volupté et de plus esthétique et c'est peut-être par

² <https://www.larousse.fr/encyclopedie/divers/libido/65779> (date d'accès 12.07.2025)

l'intermédiaire de la poésie que ces qualités trouvent leur valeur et signification d'une manière plus retentissante. L'amoureux cherche inlassablement l'amour (de l'autre) en quête de soi tel que le poète cherchant à combler les lacunes de son existence par le chant de l'amour.

2. Vue d'ensemble des deux recueils poétiques

L'auteur de *Toi et Moi*, Paul Géraudy (ou Paul Lefèvre-Géraudy.1885-1983) est connu à son époque pour ses écrits sur l'amour, réalisés en différents genres littéraires (poèmes, pièce de théâtre, récits). Après la publication de son premier ouvrage poétique *Les Petites Âmes* en 1908, il reconnaît une grande admiration du public avec *Toi et Moi* publié en 1912 ; on apprécie la sobriété de ses mots évoquant avec vigueur la passion amoureuse. Toutefois, son nom ne figure pas parmi les poètes connus dans les anthologies contemporaines. Quant à l'auteur de *Notre Cœur*, Hilmi Osman-Ferid, nos précisions sur sa biographie restent, faute de documents, incomplètes : aucune mention sur les dates de naissance et de mort de l'auteur turc, ni sur la date de publication de son ouvrage poétique paru cependant à Librairie Picart, avec une petite préface de Claude Farrère et une annotation figurant à la page 90 "Paris-Constantinople, 1921-1923".

La raison de notre intérêt pour une telle étude comparée est non seulement repérer de fortes ressemblances entre les deux textes mais aussi d'apporter une modeste contribution à rappeler certains poètes qui ne sont pas très connus de nos jours³; le thème d'amour par son aspect universel et intemporel favorise davantage notre choix. Nous avons trouvé beaucoup d'affinités entre *Toi et Moi* de Paul Géraudy et *Notre Cœur* de Hilmi Osman-Ferid; tantôt nous avons remarqué les thèmes semblables, tantôt nous avons repéré plus ou moins la même évocation amoureuse ; et, il y a eu aussi des moments de lecture où nous avons eu l'impression que le poète turc avait calqué le livre de Paul Géraudy.

Du point de vue de la forme : *Toi et Moi* de Paul Géraudy se compose de 32 poèmes ; le nombre est de même dans *Notre Cœur* de Hilmi Osman-Ferid. Chez tous les deux poètes nous remarquons que le langage poétique est sobre, le lexique n'est pas compliqué et/ou spécifique. A la manière de Géraudy, Osman-Ferid n'emploie pas non plus de forme classique, plutôt il achève une poésie en vers libre: presque un poème en prose car ils racontent tous les deux leurs parcours amoureux. Cependant, la rime est en grande partie présente pour éveiller l'enthousiasme lyrique et pour garder le ton poétique mais les sentiments les plus subtils sont évoqués comme un discours. Il n'est pas question, donc, d'un poème hermétique à travers lequel on se penche à commenter les images et les symboles pour trouver une vérité profonde. On remarque aussi quelques poèmes en quatrain mais le plus souvent les deux poètes optent pour un long poème sans coupure et sans refrain. Par l'approche de la forme des deux ouvrages poétiques, on peut admettre que les deux poètes ne se différencient pas.

Du point de vue du contenu : tous les deux poèmes impliquent l'amour réciproquement vécu dès la première rencontre qui va néanmoins vers la séparation, l'adieu final. On voit une certaine linéarité chronologique dans la composition de l'histoire amoureuse des deux poètes : les sentiments qui paraissent très voluptueux et même vivaces au début de la poésie perdent de leur ardeur et ils se dégradent au fur et à mesure que l'histoire s'achève. Chez Osman-Ferid, nous constatons d'emblée un amour interdit puisque la bien-aimée n'est pas célibataire; nous remarquons encore que c'est l'amour charnel qui compte avant tout. Certes, chez le poète français aussi la relation sexuelle a une place importante dans l'amour conjugal, mais par rapport au poète turc, Paul Géraudy se montre plus sensible et traite l'amour dans un contexte plus ou moins spirituel. En somme, la seule chose qui reste de ces âmes aventurières c'est – malgré la prééminence de l'amour – l'incompatibilité des personnages. Il y a aussi le thème de la fuite du temps abordé indirectement mais qui semble définir toute la composition de l'histoire des amants. L'amour et ses formes pratiquées ne restent que comme des plaisirs momentanés ne promettant pas un bonheur perpétuel ou absolu ; impossible de résister devant la fatalité de l'homme. Ainsi, on peut affirmer que du point de vue du contenu, les poèmes ne sont pas non plus différents.

³ La seule publication académique qu'on dispose sur les deux œuvres est celle d'Aksoy, *Recueil de poèmes français d'un turc : Notre Cœur* qui date de 1984.

3. Confrontation de quelques poèmes similaires : *entre pastiche et plagiat*.

Nous nous sommes tenus, dans cette partie, à faire une étude comparée du point de vue des éléments communs qui s'attachent au thème de "l'amour". C'est à partir des poèmes de Hilmi Osman-Ferid que nous nous sommes bornés à l'analyse textuelle des poèmes qui ressemblent bel et bien. Cela pour deux raisons pertinentes : l'ouvrage du poète turc est publié après la publication de *Toi et Moi* ; à travers son ouvrage poétique, le poète turc fait figure d'un imitateur – sans réserve et sans gêne – du poète français, tant sur le plan du contenu que celui du style. La littérature n'est pas, certes, un art où il n'est pas question d'influences antérieures ; on ne peut nier son évolution qui doit beaucoup à l'imitation des *Anciens*. Aristote suggérait déjà que toute "production artistique est imitation (*mimêsis*). Une imitation n'est pas une simple copie de la réalité, mais une re-crédation à partir du modèle de la réalité."⁴ Et la considération classique d'imiter une œuvre ou une personnalité n'avait rien de méprisable. Selon les mots d'Henri Bénac (1986: 118), "imiter était un devoir et non une infamie". En matière de littérature, des termes comme *emprunt*, *calque*, *pastiche*, *parodie* voire *plagiat* sont les différentes formes de l'imitation ; pareil à l'image de l'humain qui doit son évolution dès sa naissance à l'imitation de ses semblables, une œuvre qu'il trouve originale devient une sorte d'inspiration, la muse et le modèle de ses propres productions littéraires. Rappelons, à cet égard, les mots de Paul Valéry (1960) : "Rien de plus original, rien de plus soi que de se nourrir des autres. Mais il faut les digérer. Le lion est fait de mouton assimilé." Tenant compte du terme *pastiche* qui consiste à imiter le style d'un autre auteur, on peut affirmer faisant allusion à Valéry que le terme *plagiat* désigne une imitation "mal digérée". Il nous est apparemment difficile de comprendre pourquoi Hilmi Osman-Ferid a adopté un style poétique – en outre d'être basé sur un modèle antérieur – qui fait preuve de recopiage. Était-ce pour présenter sa grande admiration à Géraudy, honorer son auteur préféré ou simplement, s'exprimer d'une manière – par la poésie – qui semble adéquate à son tempérament? Malgré la fluidité de la réponse, il est incontestable de souligner que l'image de la femme, la bien-aimée stimule les énoncés les plus ardents de l'amour.

Rendez-vous (N.C.)⁵

Comme le titre du poème l'indique, il s'agit d'un rendez-vous ; le poète turc entre pour la première fois dans une liaison interdite avec une femme mariée. La femme qui tremble de peur garde le silence. Le poète, alors, lui demande : "Parle ! Dis-moi quelque chose. Pourquoi ce silence ?" (N.C.p.14) Ce vers semble être équivalent à "Tu demandes pourquoi je reste sans rien dire." de **Abat-jour** (T.M. p.22) Les raisons du silence, dans les deux poèmes, sont différentes : Dans le 1er vers, le poète se savoure silencieusement les moments de plaisir, tandis que dans l'autre c'est la peur de la femme qui apporte le silence. Les points communs : le silence et le soir favorisent l'amour charnel. Tous les deux poètes proposent à leurs bien-aimées de faire l'amour, mais par rapport au poète français, Osman-Ferid se montre plus ardent et avide. Le poète français disant "*Serre-moi contre toi. J'ai besoin de caresses*" (p.23) a une attitude tendre ; quant au poète turc, lui, il ne peut dissimuler son impatience lorsqu'il dit : "*C'est ça ! Donne tes lèvres. Viens calmer ma fièvre. Ah ! Ce baiser ! Encore...Je t'adore*". (p.15) Dans **Tendresse** (T.M.) aussi le silence de la femme préoccupe le poète français : "Tu m'aimes ? Qu'est-ce que tu fais ? Tu ne dis rien. Mets-toi plus près. Laisse ces choses qui t'occupent..." (p.52) Le temps, encore, est le soir = *le temps de l'amour*. C'est par l'amour que tout malheur et toute discorde prennent fin : "Finie, la peur ! Finie ! Alors, viens mourir de plaisir dans mes bras, sur mon cœur, chère chérie." (N.C. p.15) La proposition du poète français dans **Bruit de Voix** (T.M.) est faite presque par les mêmes mots : "Allons, embrasse-moi, et que ce soit fini ! Là [...] Allons ! Embrassez-moi. Là. Voilà. C'est fini." (p.117)

Désir (N.C.)

Le désir amoureux du poète turc devient intense quand la bien-aimée est loin de lui : "A peine t'avais-je perdue des yeux que je me suis mis à te désirer, chérie, petit amour, ma bien-aimée, plus ardemment que jamais." (p.16) Le cas est pareil pour le poète français puisqu'il dit dans **Jalousie** (T.M.) : "Il faut qu'on t'écarte de moi quand tu m'es le plus nécessaire ! Je ne t'ai jamais tant aimée qu'en ce moment" (p.45-46)

⁴ <https://www.larousse.fr/encyclopedie/personnage/Aristote/98715>

⁵ (N.C.): *Notre Cœur*; (T.M.): *Toi et Moi*

Lettre (N.C.)

Le poète turc, dans sa solitude angoissante, souhaite toutes les jouissances à sa bien-aimée; toutefois, loin d'elle, il ne peut apaiser sa jalousie car sa maîtresse est avec son mari. Le poète affirme que personne ne peut l'aimer tant que lui : "Eux, ils ne t'aiment pas. Non. Mais ils ont le droit d'entrer dans ta chambre, de s'asseoir sur ton lit, de voir ton désordre. Mais moi qui t'aime, moi, pour qui tu es tout au monde je suis au loin. C'est bête, affreux, immonde..." (p.21) Le poète français, dans **Jalousie** (T.M.), dit franchement qu'il est jaloux des parents de sa bien-aimée : "Des parents, je sais, t'accompagnent qui ne sont pas très amusants [...] Tout ce bleu doit te faire oublier que tu m'aimes...Moi je pense à toi tout le temps !" (p.44-45) Pour le poète turc, la bien-aimée est celle qui importe parmi tout le monde : "Mais moi qui t'aime, moi, pour qui tu es tout au monde". (p.21) Dans **Aveu** (T.M.), la suprématie de l'amour est évoquée avec la même sensibilité : "Tu serais plus heureuse, et mieux aimée aussi, si tu n'étais pour moi tout ce qui compte au monde, et si ce pauvre amour n'était mon seul souci." (p.65) Le poète turc termine sa lettre tout en envoyant ses ardents baisers : "Seulement, je veux que tu trouves, chère enfant, dans ces lignes, avant d'aller danser, tout l'âme et le plus ardent baiser de ton amant." (p.21) Dans **Lettre** de P. Géraudy, la répétition de baiser (4 fois) attire notre attention par son intensité sentimentale et par sa nostalgie d'amour : "Je vous envoie ma peine, et ma vie insipide, mon tourment, mon désir, mes soirs éternisés, et pour bercer là-bas, cher corps, votre nuit vide, des baisers, des baisers, des baisers..." (T.M.) (p.101-102) Les deux poètes ont beaucoup de chagrin quand leurs bien-aimées sont loin d'eux ; la séparation comme l'amour charnel est un thème très achevé. Le poète turc dans **Séparation** (N.C.), ainsi que P. Géraudy dans **Jalousie** (T.M.) crient leur tristesse pour la séparation qui dure un mois : "Alors, c'est vrai ? Tu vas partir ? On va donc se quitter demain ? Et pour un mois ? C'est à mourir de tristesse..." (N.C. p.51) "Ah ! Je pleurerais de colère ! Il a plu tout un mois." (T.M.) p.45 La durée de séparation est précisée, donc, pour un mois, que l'on remarque également dans **Lettre** (T.M.) : "Ah ! ma chérie, que ce sera long ! Tout un mois, tout un mois sans ton cher tapage !" (p.98)

? (N.C.)

Dans ce poème sans titre, le poète turc indique que sa relation d'amour avec la femme mariée a commencé lors d'un bal ; et vraiment, si cette rencontre par hasard n'avait pas eu lieu, les deux amants ne se connaîtraient jamais ; c'est pourquoi cet événement a été leur chance ou leur fortune : "Pense donc. Nous étions encore deux étrangers, deux inconnus, il y a quelques mois. Un regard, l'effleurement de nos doigts, puis deux mots ont suffi pour s'unir à jamais." (p.26) Le sort du poète français n'est pas différent dans **Chance** (T.M.) : "Songe qu'avant d'unir nos têtes vagabondes, nous avons vécu seuls, séparés, égarés, et que c'est long, le temps, et que c'est grand, le monde, et que nous aurions pu ne pas nous rencontrer." (p.27)

Inquiétude (N.C.)

Dans ce poème, le poète turc qui est soumis à l'amour de sa bien-aimée, parle de son inquiétude de séparation ; devant ses scrupules, la bien-aimée qui est gâtée d'affection aveugle commence à rire et juste à ce point, le poète qui se sent bête lui gronde : "Ne ris pas. Tu deviens très laide. Tu ne comprends pas ? Qu'est-ce qui me rend si inquiet et même un tout petit peu bête ? C'est l'amour, vois-tu, c'est l'amour..." (N.C. p.32-33) Le cas est valable aussi pour le poète français qui ne veut pas être soumis, dans **Inquiétude** (T.M.) : "Je n'aime pas t'entendre rire. Tu ris trop fort. Tu ris trop bien [...] J'ai besoin de te savoir faible et fragile. Je t'aime aussitôt beaucoup moins. Et je suis beaucoup plus tranquille." (p.72-73) La plainte du poète français pour les rires de la femme est évoquée encore dans **Épreuve** (T.M. p.60.) Chez les deux poètes nous sommes face à des personnages qui veulent dominer la femme mais l'amour fortement vécu empêche toute possession et domination ; c'est pourquoi l'amour qu'ils conçoivent apporte de temps en temps la peine ; néanmoins, la femme séduisante devient l'image d'une femme fatale.

Folie (N.C.)

Parfois, c'est le poète qui fait du mal à la bien-aimée puisqu'il est autant scrupuleux qu'elle : "Et puis, après tout, si je te tourmente, si je te fais du mal soit tout de même bien contente." (N.C. p.36) Le poète qui n'arrive guère à dominer sa bien-aimée lui fait du mal : "Je déteste réciter à mes charmantes maîtresses des sonnets sans tendresse. Tu souffres. Je te fais mal." de **Méprise** (N.C. p.67) Par rapport

à H. Osman-Ferid, le poète français n'est pas content de faire du mal à sa bien-aimée : "En toi ce que je déteste, c'est le mal que je te fais." de **Nerfs** (T.M. p.13) Mais parfois, nous voyons que le poète français se comporte contrairement ; le poème **Tendresse** (T.M.) nous en témoigne : "Je t'aime ! Ah ! Je t'aime ! Je voudrais te faire du mal." (p.54) Peut-être selon sa nature, l'amour engendre de temps en temps du mal, tant à l'amant qu'à l'aimée. Cela peut être expliqué par l'égoïsme humain ; en vérité, l'homme ne peut aimer que soi-même ; pour satisfaire son narcissisme, l'homme a besoin d'un intermédiaire. Les goûts sont changeants chez chacun et c'est pour cette raison que s'entendre avec quelqu'un est une affaire difficile ; la seule chose qui reste, c'est de faire l'amour. Le poète turc propose de faire l'amour pour oublier toutes les querelles : "Allons ! Déshabille-toi. Enlève ton corsage. Et viens te jeter encore une fois dans mes bras. Vien dormir dans ce refuge très sûr [...] Enlève ton corsage. Viens ! Etouffons entre ces quatre murs nos cris de haine, d'amour et de rage." (N.C. p.35) Le poète français qui est aussi conscient de la difficulté de cette liaison se comporte pareillement, comme nous le voyons dans **Explications** (T.M. p.77) : "Tais-toi, tiens ! Laisse-moi dégrafer ton corsage : cela vaudra beaucoup mieux [...] Allons, viens ! Déshabille-toi. Viens vite. Prenons-nous. Le meilleur moyen de s'expliquer sans être dupé, c'est de s'étreindre corps à corps [...] Nos corps, eux, seront d'accord." Sur les deux poètes les femmes ont un pouvoir définitif ; chaque fois qu'il y a une mésentente, c'est toujours eux qui cèdent car ils ont peur de perdre leur amour. Le poème **Bruit de Voix** (T.M.) p.116, est un exemple caractéristique à ce propos.

Tes cheveux, tes lèvres, etc. (N.C.)

La bien-aimée, pour le poète turc, est celle qui sait très bien se montrer séduisante ; d'autre part, les jours qui coulent sans cesse emporte beaucoup de la beauté physique ; et face à cette âpre réalité homme tellement qu'il est faible ne peut faire grande chose contre le temps dévorateur. Ce poème de H. Osman-Ferid est très analogue à **Ames et Modes, etc.** (T.M.) par son traitement d'amour et du temps : "Car tes baisers délicieux savent mieux me rendre fou." (N.C. p.38) "Tu ne serais pas une femme si tu ne savais pas si bien te faire et te refaire une âme neuve avec un rien." (T.M. p.32) Un autre exemple : "C'est vrai. Je sens un grand émoi quand je pense que toi, ta beauté, tes lèvres roses et ces cheveux ondulés deviendront un jour des choses sans couleur, sans ardeur, des choses presque mortes. C'est cela que les années nous apportent." (N.C. p.38) "Lorsqu'enfin je tiens dans mes doigts sous tes cheveux ta tête nue, tristement déçu, je revois ton front de la dernière fois [...] Je tâche en vain sous mes baisers de ranimer l'âme éphémère. C'est fini. Le charme est brisé. Et tu ressembles à ta mère." (T.M. p.34)

Sensibilité (N.C.)

L'amour domine la raison ; le poète amoureux devient un homme très sensible et de cette faiblesse la bien-aimée profite capricieusement : "Un rien me fait souffrir. C'est vrai. Tu me reproches très souvent ma grande sensibilité." (N.C. p.43) Certes, un amour qui n'est pas empli d'émotion perd du sang ; toutefois l'émotion apporte la sensibilité et la sensibilité engendre le mal. Dans **Défaite**, le poète français lie sa souffrance à sa sensibilité : "Ce n'est pas juste enfin ! Moi je suis trop sensible. Quand tu m'as fait du mal, je tente bien parfois de te le rendre. Mais ça n'est jamais possible ! Je souffre toujours plus que toi." (T.M. p.84) Les deux poètes sont à la recherche des sensations infinies pour garder la vivacité de l'amour ; aimer sans borne et éperdument, voilà ce qu'ils rêvent : "Je voudrais parcourir la vie dans un vertige, dans l'ivresse de sensations infinies, d'amours intenses." (N.C. p.44) "Je vous demande un peu ! S'aimer éperdument, s'idolâtrer... quand c'est déjà si difficile de bien s'aimer, tout bêtement !" du poème **Apaisement** (T.M. p.57-58)

Curiosité (N.C.)

Dans ce poème le poète turc cherche curieusement les vraies raisons de l'amour de sa bien-aimée ; il veut savoir indirectement si les sentiments qu'elle éprouve sont seulement pour pourvoir à ses besoins sexuels : "Allons ! J'attends. Dis-le tout bas. D'ailleurs je te demande ça par simple curiosité. Qu'est-ce que tu aimes le plus ? Moi, mes fureurs ou mes baisers?" (p.60) Le poète français, dans **Doute**, a l'air plus sensible par rapport au poète turc. Certes, l'amour sans sa réalisation sexuelle ne peut survivre pour l'amant, mais ce qu'il cherche c'est surtout la sensation autant que le corps : "Tu m'as dit : "Je pense à toi tout le jour." Mais tu penses moins à moi qu'à l'amour [...] Tu penses plus au baiser qu'à la bouche." (T.M. p.48-49) Étant une femme séduisante, la bien-aimée aux yeux du poète turc est l'objectif primaire de sa vie ; elle révèle tous les sentiments d'extase par son corps et par sa présence féminine :

“Mon Dieu ! Allons ! Pour un instant oublie que tu es une femme. Qu’est-ce que ça fait ! [...] Allons ! Dis-le-moi. Dis-le-moi tendrement, de ta douce voix, avec tes yeux ou ton corps nu.”(N.C. p.59) Le poète français se questionne, dans **Méditation**, sur le fait de l’amour et de la femme, image de l’amour. Être une femme (une amante) est déjà une raison pour rompre les désaccords qui existent entre deux personnes : “On croit qu’on est éperdu de tendresse, mais dès qu’il ne s’agit plus de caresses, on ne se comprend en somme qu’à demi...Si tu étais un homme, serions-nous des amis ?”(T.M. p.95)

Vérité (N.C.)

L’amour au cours du temps perd son enthousiasme et devient une habitude ; les mots d’amour adressés soit à l’amant soit à l’amante n’ont plus le dynamisme des premiers jours. Ainsi, tout demeure dans les le rituel des paroles similaires : “On se dit, on se redit, tous les jours, qu’on est tendrement unis par l’amour [...] Et l’on se comprend si peu ! Seulement, parfois, nos bouches et nos corps vers minuit, lorsqu’on se couche sont d’accord.” (p.72-73) L’amour, chez le poète français aussi, n’est qu’un jeu de paroles : “Quand on a longtemps dit les mêmes, on les redit sans y penser. Et alors, mon Dieu, l’on aime parce qu’on a commencé.” de **Méditation** (T.M. p.81)

Passé (N.C.)

Dans ce poème, Osman-Ferid médite sur le sens de l’amour ; tout passe irréversiblement; la jeunesse, l’amour et la seule chose qui demeure c’est la mémoire du passé: “ ‘Toujours ? Toujours.’ Mon Dieu ! Pourquoi les répéter, ces deux mots bêtes ?” (p.76) dit-il quand il parle de l’amour qui semble éternel mais qui ne l’est pas de fait. Nous voyons la même terminologie chez le poète français, dans **Méditation** ; cependant, lui, il prend comme sujet la séparation car il n’est pas, lui aussi, sur de l’éternité de son amour: “Toujours, toute la vie...Oui, ces mots, ces mots bêtes, il faut me les redire et me les répéter ! ”(T.M. p.40) Le poète turc glorifie, donc, le passé qui cache en soi les souvenirs immortels : “D’ailleurs, pourquoi ne pas l’aimer. C’est lui qui a tous nos trésors.” dit-il. (N.C. p.76) Quant au poète français, dans **Stéréoscope**, il ne veut pas dégrader le charme du passé (des souvenirs) par des clichés comme le stéréoscope, mais il veut le ressusciter par sa mémoire : “Mais au souvenir réussi elle (ma mémoire) a laissé son goût d’amour. Elle conserve mes bonheurs et me les tend au moindre appel...” (T.M. p.89)

Pluie (N.C.)

Le poète et sa bien-aimée souffrent de leur amour : “Tu souffres...Nous souffrons. C’est bien triste !” (p.78) L’amour n’est plus un remède aux angoisses, chez aussi le poète français qui, dans **Méditation**, exprime son désaccord en ces mots : “Quoi qu’on aime et souffre ensemble tous les deux, au fond l’on ne se ressemble que bien peu.” (T.M. p.94) Au cours du temps, les sentiments subtils changent comme les personnages ; le poète turc demande à sa bien-aimée les raisons de ce changement : “Chérie ! Dis-moi. Qu’y a-t-il de changé en nous ? On n’est plus les mêmes. Voyons. Dis-moi. Ces choses, les femmes les savent tellement mieux que nous !” (N.C. p.79) Le poète français souligne l’impossibilité de se suffire par l’amour qui exige plusieurs compensations: “C’est déjà beaucoup d’être deux, deux côte à côte sur la Terre, qui peuvent souffrir entre eux et vivre sans trop se taire.” de **Sagesse** (T.M. p.129) L’apothéose de l’amour n’est désormais qu’un mensonge ; tous les mots d’amour s’effacent devant le temps qui passe et qui entraîne la mésentente ; le poète turc voit que son amour est en pleine agonie : “Écoute ! Il me semble, mon petit ! Mon petit ! Que notre amour qui fut grand, divin, sans pareil...n’est plus. Oui. C’est-à-dire. Oui. Qu’il est mort...fini...” (N.C. p.80) Dans **Mort du Baiser**, le poète français aussi, conscient de l’amour fatal, précise cette âpre vérité : “Ta bouche dévouée a fondu sous la mienne. Mais ta tempe plus lourde à ma tempe a pesé. Et tu as dit, chaude et lointaine : ‘Il est si triste, maintenant, notre baiser !’” (T.M. p.137)

Preuves (N.C.)

La bien-aimée qui voit aussi les mauvaises conséquences de leur amour fait de son mieux pour apaiser les peines mais c’est trop tard car le charme de l’amour est corrompu : “Ah ! Chérie ! Ta voix aimée était tellement dénuée de vie, d’ardeur et d’amour que, soudain, j’ai frissonné. Mais de douleur, non d’amour comme la première fois.” (p.81-82) L’amante du poète français agit de la même façon mais le résultat est toujours inquiétant : “Et pour me plaire, cette nuit, sous mon étreinte, tu as chanté, chanté

d'amour comme autrefois. Mais d'une voix ! Oh ! la fragile, faible voix atone, dénuée, éteinte, voix de contrainte, voix de plainte, qui m'a glacé le cœur d'effroi !" de **Mort du Baiser** (T.M. p.137)

Désespoir (N.C.)

Dans cet avant-dernier poème du recueil, le poète turc chante la souffrance et l'adieu de son aventure amoureuse; l'amour noble est maintenant dépourvu de sentiments et de sensations. Rien n'a son intimité et sa vivacité, ni vis-à-vis ni corps à corps : "...Nous ferions mieux de nous rapprocher. Viens ici. Pleurons ensemble tous les deux notre aridité. C'est fini. Tout est fini...Tout est fini..." (p.86) La solitude qui est le problème originel de l'homme est évoquée par le poète français, dans **Finale**, comme une réplique qui suggère finalement que l'amour n'est qu'une *illusion* : "On fera son possible. On sera bon. Et puis, on a beau dire, au fond, on a des habitudes...Assieds-toi, va ! Reprends près de moi ton ennui. Moi près de toi je reprendrai ma solitude." (T.M. p.143) En outre de ces poèmes, il y a encore beaucoup d'affinités entre **Souffrance** (N.C. p.39) et **Lettre** (T.M. p.98) où l'on évoque la souffrance de la solitude. Dans **Sauvagerie** (N.C. p.47), le poète turc glorifie sa bien-aimée comme "femme mille fois femme !" ; on remarque les mêmes mots chez Géraudy, dans **Ames, modes, etc.** (T.M. p.33) Dans **Lettre** (N.C. p.58), le poète turc, s'adresse à son amante pour lui dire : "Mon grand amour, ma douce enfant..." Cette expression tendre n'est pas différente chez P. Géraudy puisqu'il dit dans **Lettre** (T.M. p.101): "...Mon petit enfant doux." Dans **Choses** (N.C. p.71), le poète turc exprime la perpétuité de son amour en prononçant: "Pour toujours ! Pour toujours ! Pour toujours ! Pour toujours !" La répétition est présente aussi chez Géraudy ; dans **Lettre** (T.M. p.102), il y a ainsi: "des baisers, des baisers, des baisers..." pour finalement dire que l'amour véritable doit son ampleur à la répétition fréquente des actes conjugaux.

CONCLUSION

Dans l'univers humain, tout est en une perpétuelle répétition d'une *réalité* déjà acquise; pouvoir créer des nuances significatives dans la représentation de la réalité est peut-être le secret de l'originalité. *Toi et Moi* de Paul Géraudy et *Notre Cœur* de Hilmi Osman-Ferid exposent le chant amoureux de deux âmes, chant empli de lyrisme et de plaisir sensuel à susciter chez tout lecteur averti une sensation commune et universelle, valable à tous les temps et à toutes les cultures. En forme, en style et en contenu, il est aisé de voir combien l'ouvrage d'Osman-Ferid se superpose à son modèle mais comme souligne Claude Farrère dans la préface de *Notre Cœur*, français ou turc qu'importe, la poésie lyrique est accessible à tout le monde.

L'amour a une place prépondérante dans la poésie des deux poètes, non seulement avec son charme mais également avec ses déceptions ; il ne s'agit pas d'un amour idéal, mais d'un amour plutôt charnel. Cependant, sous son apparence ardente l'amour à cette caractéristique de pouvoir provoquer des tourments, il trace chez les âmes éperdues de plaisir charnel la solitude profonde. Est-ce possible de vivre un amour sans borne, sans compensation, sans intérêt personnel ? Les deux œuvres témoignent de la chute amoureuse à la fin parce que toute chose à une fin. Mais ce qui reste des liaisons des deux poètes, c'est non la figure humaine à travers laquelle on vit et on ressent l'émotion amoureuse mais l'amour lui-même. L'épigraphe d'Osman-Ferid résume tout le sens de son amour, voire celui du poète français : "l'amour existe toujours. Il est, fort heureusement, moins tragique et beaucoup plus simple qu'autrefois. Toi, tu es mille fois plus délicieuse que les Amantes d'autrefois. Et ton ombre est divine."

Dans l'ensemble des deux poèmes, il nous semble que le poète turc s'est approprié la poésie de Paul Géraudy. Même si dans plusieurs cas nous ne pouvons pas nous empêcher de constater qu'il s'agit au-delà d'une influence directe, un recopiage de l'œuvre originale, tenant compte du manque d'argument et de témoignage véridiques concernant les poètes et leurs ouvrages, la discipline littéraire exige, selon nous, des points de repère et non des jugements définitifs.

RÉFÉRENCES BIBLIOGRAPHIQUES

- Aksoy, E. (1984). "Recueil de poèmes français d'un turc : *Notre Cœur*." Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi no 2, p.197-200.
- Aragon, L. (1945). *La Diane française*, Paris, Ed. Seghers.

- Balzac, H de (1834). *La Recherche de l'absolu*. Paris, 1855 Alexandre Houssiaux Éditeur.
- Bénac, H. (1986). *Nouveau vocabulaire de la dissertation et des études littéraires*. Evreux, Ed. Hachette.
- Compagnon, A. (2016). *Aimer l'amour, l'écrire*. Bibliothèque nationale de France, BNF éditions.
- Géraldy, P. (1920). *Toi et Moi*. Paris, Ed. Librairie Stock.
- Lamy, L. (2007). *L'amour ne doit rien au hasard*. Groupe Eyrolles.
- Osman-Ferid, H. (1923). *Notre Cœur*. Paris, Ed. Librairie Picart.
- Shaeffer, J. (2004). "Mythe de l'amour, Amour des mythes." *Cliniques méditerranéennes* 2004/1 (no 69), p. 21-34.
- Valéry, P. (1960). *Œuvres II*. Bibliothèque de la Pléiade, NRF.

ETNOSENTRİZMDEN DEKONSTRÜKSİYONA: ÇAĞDAŞ SERAMİKTE KİMLİĞİN ÇÖZÜLÜŞÜ

Dr. Öğr. Üyesi Sevgi KILINÇ¹

Anahtar Kelimeler	Öz
Etnosentrizm Dekonstrüksiyon Seramik Kimlik Melezlik	Bu makale, etnosentrik bakış açısının sanat üretiminde kurucu bir rol üstlenme biçimini sorgulayarak, çağdaş seramik sanatında kimlik, aidiyet ve ötekilik kavramlarının dekonstrüktif bir çerçevede nasıl çözüldüğünü incelemektedir. Etnosentrizm, kültürel kimliği sabit, homojen ve hiyerarşik bir yapı olarak tanımlarken; dekonstrüksiyon, bu kurgunun içsel çelişkilerini, kırılma noktalarını ve ertelenmiş anlamlarını görünür kılan eleştirel bir düşünme zemini sunar. Bu bağlamda seramik, yalnızca estetik bir üretim alanı değil; tarihsel, kültürel ve bedensel belleği maddesel olarak taşıyan ayrıcalıklı bir ifade alanı olarak ele alınmaktadır. Çalışma, Kukuli Velarde, Ah Xian, Magdalene Odundo ve Roberto Lugo'nun seramik pratikleri üzerinden çok katmanlı bir çözümleme sunmaktadır. Velarde, kolonyal beden temsillerini parodi ve deformasyon yoluyla tersyüz ederek etnosentrik tarih yazımını eleştirirken, sömürge sonrası kimliğin parçalı ve çatışmalı yapısını görünür kılar. Ah Xian, geleneksel Çin porselen estetiğini Batı beden temsilleriyle birleştirerek kültürel kimliğin saf kökenler üzerinden tanımlanamayacağını vurgular. Odundo, Afrika kökenli biçimsel referansları modernist soyutlama ile ilişkilendirerek kültürel belleği sezgisel bir deneyim alanı olarak yeniden düşünmeye davet eder. Roberto Lugo ise seramiği politik bir söylem alanına dönüştürerek sınıf, ırk ve kimlik meselelerini Batı merkezli estetik normlar bağlamında sorgular. Sonuç olarak makale, çağdaş seramik sanatında kimliğin bütüncül ve özcü bir yapıdan ziyade, tarihsel ve politik müzakereler içinde sürekli yeniden kurulan melez ve kırılğan bir süreç olarak ele alındığını ortaya koymaktadır.
Makale Bilgisi	
Araştırma Makalesi	
Gönderim Tarihi: 24.12.2025 Kabul Tarihi: 25.12.2025 Yayın Tarihi: 25.12.2025	

FROM ETHNOCENTRISM TO DECONSTRUCTION: THE DISSOLUTION OF IDENTITY IN CONTEMPORARY CERAMICS

Keywords	Abstract
Ethnocentrism Deconstruction Ceramic Identity Hybridity	This article examines how the concepts of identity, belonging, and otherness are deconstructed within a framework in contemporary ceramic art, by questioning the way in which the ethnocentric perspective plays a constitutive role in art production. While ethnocentrism defines cultural identity as a fixed, homogeneous, and hierarchical structure, deconstruction offers a critical framework for reflection that reveals the internal contradictions, breaking points, and deferred meanings of this construct. In this context, ceramics is considered not only an aesthetic production space but also a privileged space of expression that materially carries historical, cultural, and bodily memory. This study offers a multi-layered analysis through the ceramic practices of Kukuli Velarde, Ah Xian, Magdalene Odundo, and Roberto Lugo. Velarde critiques ethnocentric historiography by subverting colonial body representations through parody and deformation, making visible the fragmented and conflicting nature of post-colonial identity. Ah Xian combines traditional Chinese porcelain aesthetics with Western body representations, emphasizing that cultural identity cannot be defined solely through origins. Odundo invites us to rethink cultural memory as an intuitive field of experience by relating formal references of African origin to modernist abstraction. Roberto Lugo, on the other hand, transforms ceramics into a political discourse, questioning issues of class, race, and identity within the context of Western-centric aesthetic norms. In conclusion, the article reveals that in contemporary ceramic art, identity is treated not as a holistic and essentialist structure, but rather as a hybrid and fragile process constantly reconstructed within historical and political negotiations.
Article Info	
Research Article	
Received: 24.12.2025 Accepted: 25.12.2025 Published: 25.12.2025	

¹ Bitlis Eren Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü. sevgikilinc_02@hotmail.com

GİRİŞ

Etnosentrizm, kültürel kimliğin tekil, sabit ve merkezî bir yapı olarak konumlandırılmasına dayanan bir düşünce biçimi olarak, sanat tarihinin kurucu anlatılarında belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu yaklaşım, kendi kültürel değerlerini evrensel ölçüt olarak kabul ederken, farklı kültürel üretimleri hiyerarşik bir düzende “öteki” konumuna yerleştirmekte; estetik normları da bu hiyerarşi üzerinden tanımlamaktadır. Sanat tarihinde etnosentrik bakışın kurumsallaşması, özellikle Batı merkezli estetik anlayışların evrensel ve normatif kabul edilmesiyle mümkün olmuştur. Batı dışı sanatsal üretimler ise uzun süre ilkel, egzotik ya da ikincil kategorilerle temsil edilmiştir. Bu temsil rejimi, yalnızca estetik bir ayırım üretmemiş aynı zamanda kültürel kimlikleri sabitleyen, tarihsel ve politik güç ilişkileriyle iç içe geçmiş bir anlamlandırma sistemi inşa etmiştir (Said, 1978).

Etnosentrik sanat anlatıları, kültürel kimliği değişmez ve özcü bir yapı olarak ele alarak, farklılıkları hiyerarşik karşıtlıklar üzerinden tanımlamaktadır. Bu bağlamda kimlik, tarihsel süreçler içinde oluşan dinamik bir yapıdan ziyade, sabit bir köken ve süreklilik fikriyle temsil edilmektedir. Oysa çağdaş kuramsal yaklaşımlar, kimliğin bu tür kapalı ve merkezî tanımlamalarla açıklanamayacağını; aksine tarihsel, söylemsel ve politik bağlamlarda sürekli yeniden kurulan bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır. Bu noktada, merkezî anlam yapılarının çözülmesini hedefleyen dekonstrüksiyon düşüncesi, etnosentrik kimlik kurgularının eleştirisi açısından önemli bir kuramsal zemin sunmaktadır.

Jacques Derrida’nın dekonstrüksiyon yaklaşımı, anlamın hiçbir zaman tamamlanmış ve sabit bir yapı hâlinde ortaya çıkmadığını her zaman farklılıklar ve ertelenmeler aracılığıyla kurulduğunu ileri sürmektedir. Derrida’ya göre anlam, merkezî bir öz etrafında sabitlenemez. Dilsel ve söylemsel ilişkiler içinde sürekli ertelenen bir yapı olarak varlık kazanır (Derrida, 1978; Derrida, 1982). Bu yaklaşım, kültürel kimliğin de kapalı, homojen ve bütüncül bir yapı olarak ele alınamayacağını; aksine içsel çelişkiler, kırılmalar ve müzakere süreçleri üzerinden şekillendiğini göstermektedir. Böylece kimlik, temsil edilen bir öz olmaktan çıkarak sürekli yeniden üretilen bir anlam alanına dönüşmektedir.

Bu kuramsal çerçeve, çağdaş sanat pratiklerinde özellikle beden, bellek ve temsil meseleleri üzerinden görünürlük kazanmaktadır. Çağdaş sanat, kimliği sabitleyen estetik normları sorgularken, temsilin doğallaştırdığı hiyerarşileri de çözmeye yönelmektedir. Bu bağlamda sanat nesnesi, yalnızca estetik bir üretim değildir. Kültürel belleğin, tarihsel çatışmaların ve politik gerilimlerin maddesel olarak ifade edildiği bir alan hâline gelmektedir. Seramik sanatı ise, toprağa dayalı maddesel yapısı, tarihsel sürekliliği ve bedensel çağrışımları sayesinde bu tartışmaların somutlaştığı ayrıcalıklı bir ifade alanı sunmaktadır.

Seramik malzemenin kırılganlığı ve dönüşebilirliği, kimliğin sabitlenemez doğasıyla doğrudan örtüşmektedir. Toprak, hem kültürel sürekliliğin hem de tarihsel kırılmaların taşıyıcısı olarak seramiği güçlü bir bellek alanına dönüştürmektedir. Bu yönüyle seramik, etnosentrik söylemlerin soyut düzeyde kalan eleştirisini maddesel bir zeminde görünür kılmakta; kimliğin parçalanma ve yeniden kurulum süreçlerini somutlaştırmaktadır. Hal Foster’ın çağdaş sanatta belleğin ve temsilin doğrudan anlatıdan ziyade dolaylı ve kırılgan yapılar üzerinden kurulduğuna ilişkin tespitleri, seramiğin bu eleştirel potansiyelini anlamak açısından işlevsel bir çerçeve sunmaktadır (Foster, 1996).

Bu çalışma, çağdaş seramik sanatında etnosentrik kimlik kurgularının nasıl çözüldüğünü, Kukuli Velarde, Ah Xian, Magdalene Odundo ve Roberto Lugo’nun seramik pratikleri üzerinden incelemektedir. İncelenen sanatçıların üretimleri, kolonyal tarih yazımı, kültürel melezlik, bellek, beden ve politik temsil eksenlerinde ele alınarak, kimliğin çağdaş seramik sanatında nasıl yeniden tanımlandığı tartışılmaktadır. Bu bağlamda çalışma, kimliğin artık sabit ve özcü bir yapı olarak değil; tarihsel çatışmalar, kültürel geçişler ve politik müzakereler üzerinden şekillenen dinamik bir süreç olarak kurulduğunu ileri sürmektedir.

Bu yaklaşım, Homi K. Bhabha’nın melezlik kavramıyla da örtüşmektedir. Bhabha’ya göre kültürel kimlikler, saf kökenlere dayalı kapalı yapılar değil; karşılaşma, çeviri ve müzakere alanlarında

oluşan geçişken yapılarıdır (Bhabha, 1994). Çağdaş seramik sanatında kimliğin melez, kırılmalı ve politik bir yapı olarak ele alınması, etnosentrik estetik hiyerarşilerin çözülmesine yönelik eleştirel bir zemin oluşturmaktadır. Bu çalışma, seramiği yalnızca estetik bir üretim alanı olarak değil, kimliğin maddesel ve düşünsel olarak yeniden kurulduğu eleştirel bir tartışma alanı olarak konumlandırmaktadır.

1. KURAMSAL ÇERÇEVE: ETNOSENTRİZM, DEKONSTRÜKSİYON VE KİMLİĞİN MÜZAKERE ALANI

Etnosentrizm, kültürel üretimleri bir merkez etrafında hiyerarşik biçimde sınıflandıran ve bu sınıflandırmayı doğal bir düzen gibi sunan bir temsil rejimi olarak işlemektedir. Sanat tarihi bağlamında bu rejim, Batı merkezli estetik normların evrensel kabul edilmesiyle kurumsallaşmaktadır. Batı dışı üretimler ise çoğu zaman ikincil, egzotik ya da “öteki” olarak konumlandırılmaktadır (Said, 1978: 7–9). Bu yaklaşım, yalnızca sanat nesnesinin değerini belirlemekle sınırlı kalmamaktadır. Aynı zamanda kimliği sabitleyen, kültürel farklılığı yönetilebilir bir kategoriye dönüştüren ve temsilin sınırlarını belirleyen ideolojik bir çerçeve oluşturmaktadır. Böylece kültürel kimlik, tarihsel ve politik koşullardan bağımsız, değişmez bir öz gibi sunulmaktadır. Farklılık ise hiyerarşik karşıtlıklar üzerinden okunmaktadır.

Derrida’nın dekonstrüksiyon yaklaşımı, bu tür merkezî ve özcü yapıların iç çelişkilerini görünür kılarak, kimliğin sabit bir öz değil, sürekli ertelenen ve farklılık ilişkileri içinde kurulan bir anlam alanı olduğunu ileri sürmektedir (Derrida, 1978; Derrida, 1982). Bu düşünsel zemin, kimliğin temsil yoluyla tamamlanan bir bütünlük olarak değil; çatışma, kırılma ve müzakere süreçleri içinde oluşan bir yapı olarak ele alınmasına imkân vermektedir. Anlamın merkez etrafında sabitlenememesi, kültürel kimliğin de kapalı ve homojen bir yapı olarak kurulamayacağını göstermektedir. Böylece etnosentrik söylemin “evrensel estetik” iddiası, içerdiği hiyerarşiler ve dışlayıcı sınıflandırmalar üzerinden çözülmektedir.

Kimliğin bu biçimde açılması, postkolonyal kuramın özellikle melezlik ve müzakere alanına dair tartışmalarıyla kesişmektedir. Bhabha’nın melezlik yaklaşımı, kültürel kimliği saf kökenlere indirgemeyen; kimliği karşılaşma, çeviri ve ara alanlarda üreten bir süreç olarak konumlandırmaktadır (Bhabha, 1994). Bu yönüyle melezlik, etnosentrizmin “saf kültür” ve “tekil köken” varsayımlarını geçersiz kılmaktadır. Kimliği ise geçişken, çoğul ve çatışmalı bir yapı olarak açığa çıkarmaktadır.

Çağdaş sanat pratiklerinde bu çözülme süreci özellikle beden ve bellek üzerinden görünürlük kazanmaktadır. Fanon’un sömürge bağlamında bedenin ideolojik bir temsil nesnesine dönüştürülmesine ilişkin tespitleri, bedenin yalnızca biyolojik değil, kültürel ve psikolojik bir inşa sürecinin ürünü olduğunu göstermektedir (Fanon, 1967). Hal Foster’ın çağdaş sanatta bellek, temsil ve tarihsel katmanlaşma üzerine değerlendirmeleri ise kimliğin ve belleğin doğrudan anlatıdan ziyade parçalı ve kırılmalı formlar üzerinden kurulduğunu vurgulamaktadır (Foster, 1996). Bu kuramsal hat, kimliği sabitleyen etnosentrik estetik normların çağdaş sanatta nasıl sorgulandığını anlamak için işlevsel bir çerçeve sunmaktadır.

Seramik sanatı, bu tartışmaların maddesel düzlemde izlenebildiği ayrıcalıklı bir ifade alanı oluşturmaktadır. Toprağa dayalı yapısı, tarihsel sürekliliği ve kırılmalılığı nedeniyle seramik, kültürel belleğin ve bedensel izlerin taşıyıcısı olarak kimliğin sabitlenemez doğasını somutlaştırmaktadır. Seramiğin dönüşebilir yapısı, kimliğin parçalanma ve yeniden kurulum süreçleriyle örtüşmekte; etnosentrik temsil rejimlerinin çözülüşünü yalnızca kavramsal değil, maddesel bir düzlemde de görünür kılmaktadır (Foster, 1996).

2. YÖNTEM VE ÇÖZÜMLEME STRATEJİSİ

Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımı temelinde yapılandırılmıştır ve çağdaş seramik sanatında kimlik ile temsil ilişkisini kuramsal bir çözümleme çerçevesinde ele almaktadır. Araştırma, istatistiksel ya da deneysel bir yöntemden ziyade, sanat eserlerini kültürel, tarihsel ve söylemsel bağlamları içinde

değerlendiren yorumsamacı bir analiz modeline dayanmaktadır. Bu doğrultuda çalışma, çağdaş seramik üretimlerini yalnızca biçimsel özellikleri üzerinden değil; üretildikleri ideolojik, politik ve kültürel bağlamlarla birlikte ele almayı amaçlamaktadır.

İnceleme örneklemini, etnosentrik temsil rejimlerini farklı estetik ve politik stratejilerle sorgulayan dört çağdaş sanatçının seramik pratikleriyle sınırlandırılmıştır: Kukuli Velarde, Ah Xian, Magdalene Odundo ve Roberto Lugo. Bu sanatçıların seçilmesinde, seramiği yalnızca geleneksel ya da dekoratif bir üretim alanı olarak değil, kimlik, aidiyet, beden ve kültürel bellek tartışmalarının eleştirel bir zemini olarak kullanan yaklaşımlar geliştirmeleri belirleyici olmuştur. Her bir sanatçı, etnosentrik estetik normların çözülüşünü farklı coğrafi, tarihsel ve politik bağlamlarda görünür kılmaya bakımdan örnekleyici nitelik taşımaktadır.

Çözümleme süreci, sanatçıların seçili serileri ve bu serilere ait eserler üzerinden yürütülmüştür. Analiz, beden temsili, kültürel bellek, melezlik, kolonyal temsil eleştirisi ve politik söylem olmak üzere beş temel eksen etrafında yapılandırılmıştır. Bu eksenler, hem kuramsal çerçevede ele alınan kavramlarla hem de sanatçı üretimlerinde öne çıkan tematik ve biçimsel stratejilerle ilişkilendirilmiştir. Böylece her sanatçının seramik pratiği, ortak bir kuramsal zemin üzerinde karşılaştırılabilir hâle getirilmiştir. Çalışmada görsel materyaller, betimleyici bir anlatının ötesinde, eleştirel ve bağlamsal bir okuma nesnesi olarak değerlendirilmiştir. Eserlerin biçimsel özellikleri, kullanılan malzeme, yüzey dili, beden temsili ve ikonografik unsurlar; kolonyal tarih yazımı, kültürel kimlik ve temsil politikaları bağlamında yorumlanmıştır. Bu süreçte seramik malzemenin maddesel özellikleri, kimliğin kırılma, parçalı ve yeniden kurulan doğasıyla ilişkilendirilerek analiz edilmiştir.

Kuramsal olarak çözümleme, dekonstrüksiyon yaklaşımı ile postkolonyal kuramın kimlik ve temsil tartışmalarından yararlanılarak yürütülmüştür. Dekonstrüksiyon, kimliğin sabit ve özcü bir yapı olarak ele alınmasına karşı eleştirel bir okuma imkânı sunmaktadır. Postkolonyal kuram ise, etnosentrik temsil rejimlerinin tarihsel ve ideolojik temellerini görünür kılmada işlevsel bir çerçeve sağlamaktadır. Bu iki yaklaşım, sanatçı üretimlerinin hem estetik hem de politik boyutlarını birlikte değerlendirmeye olanak tanımaktadır.

Bu yöntemsel yaklaşım sayesinde çalışma, çağdaş seramik sanatını tekil sanatçı okumalarıyla sınırlı bir analiz alanı olarak değil; kimliğin, belleğin ve temsilin maddesel ve düşünsel olarak yeniden kurulduğu eleştirel bir tartışma alanı olarak ele almaktadır. Böylece seramik sanatı, etnosentrik estetik hiyerarşilerin çözülüşünü görünür kılan disiplinlerarası bir inceleme zemini sunmaktadır.

3. ETNOSENTRİZMİN ÇÖZÜLÜŞÜ: KUKULİ VELARDE

Perulu sanatçı Kukuli Velarde'nin seramik üretimleri, etnosentrik tarih yazımının sanat alanındaki temsil biçimlerini sorgulayan eleştirel bir zemin sunmaktadır. Velarde, çalışmalarında İnka ve pre-Kolomb öncesi figüratif geleneği Batı sanat tarihinin beden, güzellik ve estetik normlarıyla bilinçli biçimde çarpıştırarak kolonyal bakışın inşa ettiği hiyerarşik temsil düzenini görünür kılmaktadır. Bu yaklaşım, Batı merkezli sanat anlatılarında yerli bedenlerin “ilkel”, “egzotik” ya da “öteki” olarak kodlanmasına yönelik güçlü bir karşı söylem üretmektedir (Said, 1978).

Velarde'nin seramik heykellerinde kendi bedenini referans alması, kimliğin temsiline ilişkin özcü ve dışsallaştırıcı yaklaşımları doğrudan problematize etmektedir. Sanatçı, yerli bedeni romantize eden ya da arkaik bir geçmişe sabitleyen etnosentrik estetik anlayışı parodi ve abartı yoluyla parçalamaktadır. Bu bağlamda seramik, yalnızca bir malzeme değildir. Tarihsel şiddetin, kolonyal bakışın ve kültürel hiyerarşilerin maddesel olarak yeniden yazıldığı bir alan hâline gelmektedir (Velarde, 2015).

Velarde'nin üretimleri, Frantz Fanon'un sömürge bağlamında bedenin ideolojik bir temsil nesnesine dönüştürülmesine ilişkin tespitleriyle yakından ilişkilidir. Fanon'a göre sömürgeleştirilmiş beden, yalnızca biyolojik değil, aynı zamanda kültürel ve psikolojik bir inşa sürecinin sonucudur

(Fanon, 1967). Velarde'nin seramik figürleri, bu inşa sürecini tersyüz ederek yerli kimliğin pasif bir temsil nesnesi olmadığını; aksine tarihsel çatışmalar ve direnişler üzerinden şekillenen aktif bir özne olduğunu ortaya koymaktadır. Bu noktada Derrida'nın dekonstrüksiyon yaklaşımı, Velarde'nin sanatsal pratiğini anlamak açısından işlevsel bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Derrida, kimliğin sabit bir öz değil, sürekli ertelenen ve farklılıklar üzerinden kurulan bir yapı olduğunu ileri sürmektedir (Derrida, 1978). Velarde'nin seramiklerinde kimlik, temsil edilmekten çok çözülen ve yeniden kurulan bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Yerli beden, Batı estetik normlarıyla aynı düzlemde sunulurken bu normların evrensellik iddiası geçersiz kılınmaktadır. Velarde'nin figürlerinde görülen bilinçli deformasyon, aşırı beden vurgusu ve tarihsel referansların çakıştırılması, etnosentrik sanat anlatılarının merkezleştirilmesine hizmet etmektedir. Bu estetik strateji, Homi K. Bhabha'nın melezlik kavramıyla da örtüşmektedir. Bhabha'ya göre kültürel kimlikler, saf ve homojen yapılardan ziyade geçiş alanlarında ve çatışmalı müzakere süreçlerinde oluşmaktadır (Bhabha, 1994). Velarde'nin seramikleri, tam da bu müzakere alanını görünür kılarak yerli kimliği sabit bir kökene değil, tarihsel bir gerilim hattına yerleştirmektedir.

Seramik malzemenin toprakla olan doğrudan ilişkisi, Velarde'nin çalışmalarında kültürel belleğin maddesel bir metaforu hâline gelmektedir. Toprak, hem yerli kültürlerin tarihsel sürekliliğini hem de sömürgeci müdahalelerle kesintiye uğrayan hafıza katmanlarını temsil etmektedir. Bu bağlamda seramik, etnosentrik söylemin soyut bir eleştirisi olmaktan çıkarak, tarihsel deneyimin somut bir taşıyıcısına dönüşmektedir (Foster, 1996).

Velarde'nin üretimleri, çağdaş seramik sanatında kimliğin artık estetik bir kategori olmaktan çıkarak politik bir mücadele alanına dönüştüğünü göstermektedir. Kimlik, bu çalışmalarda sabitlenmiş bir öz olarak sunulmaz. Aksine sürekli yeniden müzakere edilen, parçalı ve çatışmalı bir yapı olarak varlık kazanmaktadır. Bu durum, etnosentrik estetik hiyerarşilerin çözülmesinde seramiğin eleştirel potansiyelini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Görsel 1: Kukuli Valerde, *Isichapuitu* serisinden, 2002, sırlı seramik, 58x42x22 cm.

Görsel 2. Kukuli Velarde, *Corpus serisinden*, 2013, pişmiş toprak, sır altı boyalar, altın varak, yağlı boya, 84x49x26,5 cm.

4. MELEZ KİMLİĞİN İNŞASI VE KÜLTÜREL ÇOĞULLUK: AH XIAN'IN SERAMİK PRATİĞİ

Çin kökenli Avustralyalı sanatçı Ah Xian'ın seramik pratiği, etnosentrik kimlik kurgularının çözülüşünü Doğu–Batı karşıtlığı üzerinden tartışmaya açan önemli bir örnek sunmaktadır. Sanatçı, Batı heykel geleneğine ait klasik büst formunu Çin porseleni ve geleneksel süsleme teknikleriyle birleştirerek kültürel kimliğin sabit, saf ve homojen bir yapı olmadığına işaret eden melez bir estetik dil geliştirmektedir. Bu yaklaşım, kültürel kimliği coğrafi kökene indirgemeye çalışan etnosentrik sınıflandırmaların geçerliliğini sorgulamaktadır. Ah Xian'ın figürleri, ilk bakışta Batı sanat tarihinin idealize edilmiş beden anlayışını çağırırsa da yüzeyde kullanılan Çin motifleri bu bütünlüğü bilinçli biçimde bozmaktadır. Bu durum, kimliğin tek bir kültürel referansa indirgenemeyeceğini; aksine farklı tarihsel, estetik ve kültürel katmanların bir aradığı üzerinden oluştuğunu göstermektedir. Sanatçının porselen büstleri, ne tamamen Doğu'ya ne de bütünüyle Batı'ya ait bir kimlik sunmaktadır. Bunun yerine iki kültür arasında askıda kalan, geçici ve müzakereye açık bir kimlik hâlini temsil etmektedir.

Bu estetik strateji, Homi K. Bhabha'nın melezlik kavramı çerçevesinde değerlendirildiğinde daha açık biçimde anlam kazanmaktadır. Bhabha'ya göre kültürel kimlikler, saf kökenlere dayalı kapalı yapılar değildir. Karşılaşma, çeviri ve müzakere süreçlerinde oluşan ara alanların ürünüdür (Bhabha, 1994). Ah Xian'ın seramikleri, tam da bu ara alanda konumlanarak kültürel kimliğin sabitlenemez doğasını görünür kılmaktadır. Figürler, kültürel aidiyetin net sınırlarla tanımlanamadığı bir belirsizlik hâlini temsil etmektedir.

Bu noktada Jacques Derrida'nın *différance* kavramı, Ah Xian'ın üretimlerini yorumlamak açısından işlevsel bir kuramsal araç sunmaktadır. Derrida'ya göre anlam, hiçbir zaman tam olarak şimdi ve burada oluşmamakta; sürekli ertelenmekte ve farklılıklar üzerinden inşa edilmektedir (Derrida, 1978). Ah Xian'ın porselen figürleri de kimliği tamamlanmış bir bütün olarak sunmaktan kaçınmaktadır. Kimliğin sürekli ertelenen ve çoğul anlam katmanlarından oluşan bir süreç olduğunu ortaya

koymaktadır. Figürlerin yüzeyi ile formu arasındaki gerilim, bu ertelenmiş anlam yapısını maddesel düzlemde somutlaştırmaktadır.

Porselen malzemenin Ah Xian'ın çalışmalarında bilinçli bir tercih olduğu görülmektedir. Çin porseleni, tarihsel olarak hem imparatorluk kültürünün hem de Batı'nın Doğu'ya yönelik egzotikleştirici bakışının sembolik bir nesnesi olmuştur. Sanatçı, bu tarihsel yükü Batı beden temsilleriyle bir araya getirerek porseleni pasif bir gelenek göstergesi olmaktan çıkarmakta ve eleştirel bir temsil alanına dönüştürmektedir (Jones, 2012). Bu bağlamda porselen, etnosentrik bakışın tarihsel izlerini taşıyan eleştirel bir yüzey hâline gelmektedir.

Ah Xian'ın figürlerinde beden, yalnızca estetik bir form olarak değildir. Aynı zamanda kültürel kimliğin taşıyıcısı ve müzakere alanı olarak işlev görmektedir. Bedenin yüzeyine işlenen motifler, kimliğin derin ve değişmez bir özden değil, yüzeyde beliren, değişken ve çoğul göstergelerden oluştuğunu ima etmektedir. Bu durum, özcü kimlik anlayışlarının sorgulanmasına olanak tanımakta ve kültürel kimliği dinamik bir yapı olarak yeniden düşünmeye davet etmektedir (Foster, 1996).

Sanatçının üretimleri, etnosentrik sanat tarihinin Doğu ve Batı'yı kesin sınırlarla ayıran ikili karşıtlıklarını da geçersiz kılmaktadır. Ah Xian'ın seramikleri, bu karşıtlıkların tarihsel olarak inşa edilmiş söylemsel yapılar olduğunu ortaya koymakta ve kimliğin bu ikilikler arasında sürekli yeniden kurulduğunu göstermektedir. Bu yönüyle sanatçının çalışmaları, çağdaş seramik sanatında kimliğin melez, geçici ve çoğul bir yapı olarak ele alınmasına güçlü bir katkı sunmaktadır. Ah Xian'ın seramik pratiği, etnosentrik kimlik anlayışlarının çözülüşünü estetik, maddesel ve kuramsal düzeylerde görünür kılmaktadır. Kimlik, bu çalışmalarda sabit bir kökene ya da kültürel saflığa dayalı bir yapı olarak değil; kültürlerarası karşılaşmaların ve tarihsel geçişlerin ürettiği açık uçlu bir süreç olarak varlık kazanmaktadır. Bu durum, çağdaş seramik sanatının etnosentrik söylemleri çözmede önemli bir eleştirel alan sunduğunu ortaya koymaktadır.

Görsel 3. Ah Xian, *Bust 81*, 2004, sırlı porselen, 40 x 39.5 x 22.5 cm.

Görsel 4: Ah Xian, *Bust*, 1998, sırlı porselen, 30 x 32.5 x 21 cm.

5. KÜLTÜREL BELLEK VE FORMUN SESSİZ HAFIZASI: MAGDALENE ODUNDO

Kenya doğumlu Britanyalı sanatçı Magdalene Odundo'nun seramik pratiği, etnosentrik kimlik kurgularının açık, didaktik ya da temsil merkezli stratejilerle değil; sessizlik, soyutlama ve biçimsel yoğunluk üzerinden çözüldüğü özgün bir estetik alan sunmaktadır. Odundo, Afrika seramik geleneğine ait biçimsel referansları modernist heykel diliyle bir araya getirirken, kültürel belleği doğrudan temsil eden anlatılardan bilinçli biçimde kaçınmaktadır. Bunun yerine bellek, formun dengesi, yüzeyin dokusu ve boşluğun taşıdığı sezgisel anlamlar üzerinden dolaylı biçimde aktarılmaktadır. Bu yaklaşım, kültürel kimliği belirli bir kökene, etnik aidiyete ya da folklorik göstergeye sabitleyen etnosentrik okumalara karşı güçlü ve incelikli bir eleştirel zemin oluşturmaktadır.

Odundo'nun seramik kap formları, işlevsel nesneler olmaktan ziyade kültürel belleğin soyutlanmış izlerini taşıyan heykelsi yapılar olarak değerlendirilmelidir. Bu formlar, belirli bir coğrafyaya ya da kültürel bağlama doğrudan göndermeler içermek yerine, zamansız ve sessiz bir estetik dil üretmektedir. Sanatçı, bu bilinçli belirsizlik aracılığıyla kimliğin tekil ve sabit bir yapı olmadığını; aksine tarihsel süreklilikler, kopuşlar ve yeniden kurulumlar üzerinden şekillenen çok katmanlı bir süreç olduğunu ima etmektedir (Odundo, 2019). Böylece kimlik, temsil edilen bir anlatıdan ziyade sezdirilen, deneyimlenen ve hissedilen bir varlık alanı olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu bağlamda Odundo'nun üretimleri, kültürel belleği temsil eden nesnelerden çok, belleğin kendisini düşünmeye davet eden formlar olarak okunabilir. Bellek, bu çalışmalarda anlatı yoluyla aktarılmamakta; maddesel varlık, hacim ve boşluk ilişkileri aracılığıyla sessizce dolaşıma girmektedir. Bu yaklaşım, çağdaş sanatta belleğin doğrudan temsil edilmekten ziyade dolaylı, parçalı ve sezgisel biçimlerde ortaya çıktığını savunan Hal Foster'ın değerlendirmeleriyle örtüşmektedir (Foster, 1996). Odundo'nun seramikleri, belleği görünür kılmak yerine, onun izlerini taşıyan bir yüzey ve form ilişkisi kurarak izleyiciyi düşünsel bir boşlukla baş başa bırakmaktadır.

Jacques Derrida'nın dekonstrüksiyon yaklaşımı, Odundo'nun bu sessiz estetik stratejisini anlamak açısından işlevsel bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Derrida'ya göre anlam, merkezî bir yapı etrafında sabitlenememekte; her zaman ertelenmekte ve farklılıklar aracılığıyla oluşmaktadır (Derrida, 1978). Odundo'nun formlarında da kültürel kimlik doğrudan tanımlanmamakta; kimlik, boşluklar, geçişler ve biçimsel belirsizlikler üzerinden sezdirilmektedir. Böylece kültürel bellek, temsil edilen bir içerik olmaktan çıkarak, izleyicinin deneyimi içinde kurulan açık uçlu bir alan hâline gelmektedir.

Sanatçının seramik yüzeylerinde görülen tek renkli, sade ve neredeyse meditatif estetik, etnosentrik sanat anlatılarının sıklıkla başvurduğu süsleme, motif ve folklorik gösterge kullanımından bilinçli bir uzaklaşmayı ifade etmektedir. Odundo, Afrika kökenli seramik geleneğini egzotikleştiren ya da romantize eden bakış açılarını reddederek bu geleneği modernist bir soyutlama düzleminde yeniden konumlandırmaktadır. Bu tavır, Afrika sanatının Batı merkezli temsil rejimleri içinde “öteki”leştirilmesine yönelik eleştirilerle de kesişmekte ve Edward Said’in oryantalist temsillere ilişkin çözümlemeleriyle paralel bir eleştirel çizgi izlemektedir (Said, 1978).

Odundo’nun formlarında beden metaforu örtük fakat süreklilik arz eden bir biçimde varlığını sürdürmektedir. Kap formlarının kıvrımlı yapısı, iç–dış ilişkisi ve boşluk vurgusu, bedensel bir deneyimi çağrıştırmakta; ancak bu beden hiçbir zaman belirli bir kimliğe, etnik temsile ya da kültürel stereotipe indirgenmemektedir. Bu durum, kimliğin biyolojik ya da kültürel bir özden ziyade deneyimsel ve tarihsel bir oluşum olduğunu vurgulamaktadır (Jones, 2012). Beden burada görünür bir imge olmaktan çok, sezgisel ve zamansız bir varlık olarak hissedilmektedir. Magdalene Odundo’nun seramik pratiği, etnosentrizmin açık ve görünür temsillerine karşı sessiz ama derinlikli bir direniş alanı oluşturmaktadır. Kimlik, bu çalışmalarda ne sabit bir kökene ne de belirli bir kültürel anlatıya bağlanmaktadır. Aksine kimlik, biçim, yüzey ve boşluk üzerinden aktarılan; zamansal, merkezsiz ve sezgisel bir hafıza olarak varlık kazanmaktadır. Bu yaklaşım, çağdaş seramik sanatında kimliğin yalnızca politik ya da söylemsel değil; aynı zamanda maddesel, duyuşsal ve düşünsel bir süreç olarak ele alınabileceğini göstermektedir. Odundo’nun üretimleri, etnosentrik estetik hiyerarşilerin çözülmesinde seramiğin sessiz ama etkili eleştirel potansiyelini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Görsel 5. Magdalene Odundo, *İsimsiz – Asimetrik Seri, III*, 2015-1017, parlatılmış ve karbonize edilmiş seramik, 44 x 27 x 25 cm.

Görsel 6. Magdalene Odundo ile birlikte "Nesnelerin Yolculuğu" adlı serginin kurulum görüntüsü, Hepworth Wakefield, 2019.

6. POLİTİK KİMLİK VE SERAMİKTE DİRENİŞ: ROBERTO LUGO

Amerikalı sanatçı Roberto Lugo'nun seramik pratiği, etnosentrizmin çağdaş sanat alanındaki sürekliliğini sınıf, ırk ve kültürel temsil eksenlerinde doğrudan görünür kılan açık bir politik söylem alanı sunmaktadır. Lugo'nun üretimleri, etnosentrizmin yalnızca tarihsel bir sorun değil; güncel sanat kurumları, estetik beğeni rejimleri ve sınıfsal ayrımlar içinde hâlen işleyen bir yapı olduğunu ortaya koymaktadır. Sanatçı, tarihsel olarak elitist ve Batı merkezli bir estetik geleneğin taşıyıcısı olan Avrupa porselenini, Afro-Amerikan kimliği, hip-hop kültürü ve sınıfsal mücadelelerle bilinçli biçimde çarpıştırarak bu geleneğin ideolojik temellerini açığa çıkarmakta ve sarsmaktadır. Bu yönüyle Lugo, seramiği yalnızca estetik bir üretim alanı olmaktan çıkararak doğrudan politik bir direniş pratiğine dönüştürmektedir.

Avrupa porseleni, tarihsel olarak aristokrasi, saray kültürü ve kültürel ayrıcalıkla özdeşleşmiş bir nesne kategorisi olarak konumlanmıştır. Bu porselen nesneler, yalnızca biçimsel estetik değerler taşımamaktadır. Aynı zamanda sınıfsal üstünlüğün, kültürel ayrıcalığın ve Batı merkezli estetik normların maddesel temsilleri olarak işlev görmektedir. Lugo, bu tarihsel yükü bilinçli biçimde devralarak porselen formlar üzerine siyahî figürler, çağdaş Afro-Amerikan ikonografisi, politik portreler ve popüler kültür referansları yerleştirmektedir. Böylece etnosentrik estetik düzenin görünmez kıldığı kimlikler, bu düzenin merkezinde yer alan bir estetik form aracılığıyla görünür kılınmaktadır (Lugo, 2020). Bu strateji, estetik alanın tarafsız ve evrensel olduğu yönündeki iddiaları doğrudan geçersiz kılmaktadır.

Lugo'nun seramikleri, kimliğin yalnızca kültürel aidiyet üzerinden değil, sınıfsal ve politik bağlamlar içinde kurulduğunu vurgulamaktadır. Sanatçı, seramiği beyaz, üst sınıf ve Batı merkezli bir estetik alan olarak kodlayan tarihsel anlatıyı tersyüz ederek bu alanı marjinalleştirilmiş kimlikler için bir görünürlük ve söz söyleme zeminine dönüştürmektedir. Bu yaklaşım, kültürel temsillerin iktidar ilişkilerinden bağımsız düşünülemeyeceğini vurgulayan Edward Said'in görüşleriyle örtüşmektedir. Said'e göre temsil, yalnızca bir yansıtma biçimi değildir. İktidarın, bilginin ve hiyerarşinin üretildiği bir alandır (Said, 1978). Lugo'nun üretimleri, bu temsil alanına müdahale ederek estetik beğeni ile politik güç arasındaki ilişkiyi açığa çıkarmaktadır.

Bu bağlamda Jacques Derrida'nın dekonstrüksiyon yaklaşımı, Lugo'nun sanatsal pratiğini anlamak açısından işlevsel bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Derrida'ya göre anlam ve değer, sabit merkezler etrafında kurulamaz; her yapı, kendi iç çelişkileri aracılığıyla çözülebilir (Derrida, 1982: 6–

8). Lugo'nun seramikleri, porseleni yücelten ve onu "yüksek sanat" kategorisine sabitleyen tarihsel anlatının içsel çelişkilerini açığa çıkarmakta; elitist estetik ile marjinalleştirilmiş kimlikler arasındaki karşılaşmayı görünür kılarak bu anlatıyı parçalamaktadır. Böylece seramiğin anlam alanı, estetikten politikaya doğru radikal biçimde genişlemektedir.

Lugo'nun hip-hop kültürünü bilinçli bir estetik ve politik referans olarak kullanması, bu direniş stratejisinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Hip-hop, tarihsel olarak marjinalleştirilmiş toplulukların kendilerini ifade etme, görünürlük kazanma ve iktidar ilişkilerine karşı söz üretme aracı olarak ortaya çıkmıştır. Lugo, bu kültürel dili seramik gibi tarihsel olarak kapalı ve elitist bir estetik alanla birleştirerek sınıfsal ve kültürel sınırların geçirgenliğini ortaya koymaktadır. Bu durum, kültürel kimliğin sabit yapılardan değil, karşılaşma ve müzakere alanlarından doğduğunu savunan Homi K. Bhabha'nın görüşleriyle de doğrudan ilişkilidir (Bhabha, 1994). Lugo'nun seramikleri, bu müzakere alanını estetik bir çatışma sahnesine dönüştürmektedir.

Sanatçının seramik pratiğinde beden temsili de merkezi bir rol oynamaktadır. Porselen yüzeylerde yer alan siyahî portreler, tarihsel olarak sanat tarihinde görünmez kılınmış, stereotipleştirilmiş ya da edilgenleştirilmiş bedenlerin doğrudan temsiline imkân tanımaktadır. Bu temsiller, bedenin yalnızca estetik bir nesne değil; aynı zamanda politik bir mücadele alanı olduğunu vurgulayan Frantz Fanon'un analizleriyle örtüşmektedir (Fanon, 1967). Lugo'nun seramikleri, bedeni pasif bir estetik yüzey olmaktan çıkararak tarihsel ve politik bir özne hâline getirmektedir. Roberto Lugo'nun seramik pratiği, etnosentrizmin çağdaş sanat alanındaki sürekliliğine karşı güçlü bir karşı-anlatı oluşturmaktadır. Kimlik, bu çalışmalarda kültürel saflık, estetik evrensellik ya da nötr sanat iddiaları üzerinden değil; sınıf, ırk ve politik mücadeleler bağlamında ele alınmaktadır. Seramik, bu bağlamda tarihsel elitizmin simgesi olmaktan çıkarak, etnosentrik estetik hiyerarşilerin çözüldüğü ve yeniden müzakere edildiği eleştirel bir alan hâline gelmektedir. Lugo'nun üretimleri, çağdaş seramik sanatının yalnızca temsil değil, doğrudan politik bir müdahale alanı olarak da işlev görebileceğini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Görsel 7. Roberto Lugo, "THEY" adlı sergisinde yer alan çaydanlık, sırlı seramik.

Görsel 8. Roberto Lugo, *Juicy*, 2021, sırlı seramik.

7. ETNOSENTRİZMİN ÇÖZÜLÜŞÜ BAĞLAMINDA SERAMİK PRATİKLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Şekil 1. (Çağdaş Seramik Sanatında Etnosentrik Temsilin Çözülüşü: Ortak Yönler ve Farklılıklar)

Etnosentrik Temsilin Çözülüşü: Çağdaş Seramik Sanatında Karşılaştırmalı Analiz

Sanatçı	Kimlik Odağı	Eleştiri Nesnesi	Estetik Strateji	Kuramsal Eksen	Seramiğin İşlevi
Kukuli Velarde	Yerli beden	Kolonyal temsil	Deformasyon, parodi	Fanon, Derrida, Said	Kolonyal şiddetin maddesel yeniden yazımı
Ah Xian	Melez kimlik	Doğu-Batı ikiliği	Melez form	Bhabha, Derrida	Kimliğin ertelenmiş yapısı
Magdalene Odundo	Kültürel bellek	Egzotikleştirme	Soyutlama, sessizlik	Derrida, Foster	Sezgisel hafıza alanı
Roberto Lugo	İrk & sınıf	Estetik elitizm	Politik ikonografi	Fanon, Said, Bhabha	Direnış ve görünürlük

Tablo 1, çalışmanın özgün katkısını görünür kılmak amacıyla tarafımızca hazırlanmış; çağdaş seramik sanatında etnosentrik temsilin çözülüşü, sanatçılar arası ortaklıklar ve ayrışmalar üzerinden karşılaştırmalı olarak ortaya konulmuştur.

7.1. Tabloya İlişkin Açıklayıcı Değerlendirme

Tablo 1, çalışmada incelenen dört sanatçının seramik pratiklerini etnosentrik temsilin çözülüşü bağlamında karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktadır. Bu karşılaştırma, sanatçıların farklı coğrafî, kültürel ve politik bağlamlardan beslenmelerine rağmen ortak bir eleştirel zeminde buluştuklarını göstermektedir. Ortak payda, kültürel kimliğin sabit, saf ve evrensel bir yapı olarak ele alınmasına yönelik güçlü bir reddiye üretmeleridir.

Sanatçılar arasındaki temel fark, etnosentrizme yönelttikleri eleştirinin görünürlük düzeyi ve estetik stratejileri üzerinden şekillenmektedir. Velarde ve Lugo, doğrudan politik ve beden merkezli müdahalelerle etnosentrik temsil rejimlerini açık biçimde hedef alırken; Ah Xian ve Odundo daha dolaylı, estetikleşmiş ve sessiz stratejiler aracılığıyla benzer bir çözülme süreci üretmektedir. Bu durum, etnosentrizmin tekil bir eleştiri biçimiyle değil; çok katmanlı estetik ve maddesel stratejilerle çözülebileceğini ortaya koymaktadır.

Tabloda görüldüğü üzere seramik, tüm sanatçılarda ortak bir araç olmakla birlikte, üstlendiği işlevler farklılaşmaktadır. Velarde’de seramik, kolonyal şiddetin ve tarihsel travmanın maddesel olarak yeniden yazıldığı bir yüzey hâline gelirken; Ah Xian’da kimliğin ertelenmiş ve müzakereye açık doğasını görünür kılan melez bir taşıyıcı işlevi üstlenmektedir. Odundo’da seramik, kültürel belleğin doğrudan temsilden kaçınan sezgisel bir hafıza alanına dönüşmekte; Lugo’da ise seramik, tarihsel elitizmin simgesi olmaktan çıkarak politik direniş ve görünürlük alanı hâline gelmektedir.

Kuramsal düzlemde bakıldığında, Jacques Derrida’nın merkezsizleştirici yaklaşımı tüm sanatçıların üretimlerinde ortak bir düşünsel arka plan oluşturmaktadır. Kimliğin sabit bir öz değil, sürekli ertelenen ve farklılıklar üzerinden kurulan bir yapı olarak ele alınması, bu seramik pratiklerinin tamamında maddesel karşılığını bulmaktadır. Homi K. Bhabha’nın melezlik kavramı ise özellikle Ah Xian ve Lugo’nun çalışmalarında belirginleşmekte; kültürel kimliğin saf kökenler yerine karşılaşma alanlarında oluştuğunu göstermektedir. Bu karşılaştırmalı tablo ve değerlendirme, çalışmanın önceki bölümlerinde yapılan ayrıntılı çözümlemeleri ortak bir çerçevede bir araya getirmekte ve sonuç bölümüne bir geçiş zemini oluşturmaktadır. Böylece çalışma, tekil sanatçı okumalarının ötesine geçerek çağdaş seramik sanatında etnosentrizmin nasıl sistematik biçimde çözüldüğünü bütüncül bir perspektifle ortaya koymaktadır.

8. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma, Kukuli Velarde, Ah Xian, Magdalene Odundo ve Roberto Lugo’nun seramik pratikleri üzerinden etnosentrizmin çağdaş seramik sanatında nasıl çözüldüğünü çok katmanlı bir perspektifle ortaya koymaktadır. İncelenen sanatçıların üretimleri, kültürel kimliğin sabit, saf ve merkezî bir yapı olarak ele alınamayacağını; aksine tarihsel, politik, estetik ve maddesel süreçler içerisinde sürekli yeniden kurulan melez bir yapı taşıdığını göstermektedir. Bu bağlamda kimlik, belirli bir kökene ya da tekil bir kültürel aidiyete indirgenmekten çıkarak, çatışmalı, kırılğan ve çoğul bir müzakere alanı hâline gelmektedir.

Çalışmada ele alınan sanatçılar, etnosentrik estetik normları yalnızca eleştirmekle kalmamakta; bu normların nasıl üretildiğini, nasıl sürdürüldüğünü ve hangi temsil stratejileriyle doğallaştırıldığını da görünür kılmaktadır. Velarde’nin kolonyal beden temsillerini parodi, abartı ve deformasyon yoluyla çözmesi, etnosentrik tarih yazımının yerli kimlikleri nasıl sabitlediğini ve pasifleştirdiğini açığa çıkarmaktadır. Ah Xian’ın Doğu–Batı arasında askıda kalan porselen figürleri, kültürel kimliğin saf kökenler üzerinden tanımlanamayacağını; kültürlerarası karşılaşmaların ürettiği ara alanlarda şekillendiğini ortaya koymaktadır. Odundo’nun sessiz, soyut ve zamansız formları, belleğin doğrudan temsil yoluyla değil, maddesel deneyim ve sezgisel algı üzerinden aktarıldığını göstermekte; kimliği anlatıdan çok deneyim alanı olarak konumlandırmaktadır. Roberto Lugo ise seramiği sınıf, ırk ve politik mücadelelerin doğrudan ifade edildiği bir alana dönüştürerek etnosentrik estetik hiyerarşileri açık biçimde parçalamaktadır.

Bu farklı sanatsal stratejiler, ilk bakışta birbirinden ayrışıyor gibi görünse de, ortak bir düşünsel hatta buluşmaktadır. Kimliğin özcü, merkezî ve evrensel olarak tanımlanamayacağı fikri. Bu noktada Jacques Derrida’nın dekonstrüksiyon yaklaşımı, çalışmanın temel kuramsal zeminini oluşturmaktadır.

Derrida'nın merkezleştirici düşüncesi, kimliğin tamamlanmış bir öz değil, sürekli ertelenen ve farklılıklar üzerinden kurulan bir yapı olduğunu ortaya koymaktadır (Derrida, 1978; Derrida, 1982). İncelenen seramik pratikleri, bu düşünsel çerçeveyi yalnızca kavramsal düzeyde değil, maddesel düzlemde de görünür kılmaktadır.

Seramiğin kırılabilirliği, dönüşebilirliği ve toprakla kurduğu tarihsel bağ, kimliğin sabitlenemez doğasıyla doğrudan örtüşmektedir. Seramik nesne, bu çalışmada yalnızca estetik bir form olarak değildir. Tarihsel sürekliliklerin, kopuşların ve yeniden kurulumların maddesel taşıyıcısı olarak ele alınmaktadır. Bu yönüyle seramik, etnosentrik söylemlerin soyut düzeyde kalan eleştirisini somutlaştıran bir araç hâline gelmektedir. İncelenen sanatçıların üretimleri, seramiğin tarihsel elitizmle ilişkilendirilen konumunu dönüştürerek bu alanı politik, kültürel ve felsefi bir müzakere zemini hâline getirmektedir.

Çalışmanın tartışma düzleminde ortaya koyduğu önemli bir bulgu, etnosentrizmin çağdaş sanat alanında yalnızca geçmişe ait bir sorun olmadığıdır. Aksine etnosentrik estetik normlar, güncel sanat kurumları, beğeni rejimleri ve temsil politikaları içerisinde farklı biçimlerde varlığını sürdürmektedir. Velarde ve Lugo'nun doğrudan politik ve beden merkezli müdahaleleri, bu sürekliliği görünür kılarken; Ah Xian ve Odundo'nun dolaylı, sessiz ve soyut stratejileri, etnosentrizmin daha örtük ve estetikleşmiş biçimlerine işaret etmektedir. Bu durum, etnosentrizmin tekil bir eleştiri yöntemiyle değil, çoklu estetik ve politik stratejilerle çözülebileceğini göstermektedir. Bu bağlamda Homi K. Bhabha'nın melezlik ve müzakere alanına ilişkin yaklaşımları da çalışmanın sonuçlarını destekleyen önemli bir kuramsal katkı sunmaktadır. Bhabha'nın vurguladığı gibi kültürel kimlikler, saf kökenlere dayalı kapalı yapılar değil; karşılaşma, çeviri ve çatışma alanlarında oluşan geçişken yapılar (Bhabha, 1994). İncelenen seramik pratikleri, bu geçişkenliği maddesel ve görsel düzlemde görünür kılarak kimliğin durağan değil, süreçsel bir yapı olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak çağdaş seramik sanatı, yalnızca estetik bir üretim alanı değildir. Kimlik, aidiyet ve ötekilik tartışmalarının maddesel ve düşünsel olarak yeniden kurulduğu eleştirel bir alan sunmaktadır. Bu çalışma, seramiği dekoratif ya da geleneksel bir zanaat alanı olarak konumlandıran etnosentrik yaklaşımlara karşı, seramiğin eleştirel, politik ve kuramsal potansiyelini ortaya koymaktadır. İncelenen sanatçıların üretimleri, etnosentrik estetik normların sorgulanması ve dönüştürülmesi açısından çağdaş seramik sanatının güçlü bir eleştiri alanı sunduğunu açık biçimde göstermektedir. Bu yönüyle çalışma, çağdaş sanat, seramik sanatı ve kültürel kimlik tartışmaları arasında disiplinlerarası bir köprü kurmaktadır. Seramiğin yalnızca biçimsel değil, aynı zamanda düşünsel bir üretim alanı olarak ele alınabileceğini ortaya koymaktadır. Etnosentrizmin çözülüşünü maddesel, estetik ve politik düzlemlerde birlikte ele alan bu yaklaşım, ileride yapılacak çalışmalara hem kuramsal hem de yöntemsel bir zemin sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Bhabha, H. K. (1994). *The location of culture*. Routledge.
- Derrida, J. (1978). *Writing and difference* (A. Bass, Trans.). University of Chicago Press.
- Derrida, J. (1982). *Margins of philosophy* (A. Bass, Trans.). University of Chicago Press.
- Fanon, F. (1967). *Black skin, white masks*. Grove Press.
- Foster, H. (1996). *The return of the real*. MIT Press.
- Jones, A. (2012). *Seeing differently: A history and theory of identification and the visual arts*. Routledge.
- Lugo, R. (2020). *Orange and black*. Pew Center for Arts & Heritage.
- Odundo, M. (2019). *The journey of things*. Sotheby's Institute of Art.
- Said, E. W. (1978). *Orientalism*. Pantheon Books.
- Velarde, K. (2015). *Corpus*. Americas Society.

Görsel Kaynakçası

- Görsel 1.** <https://www.ragoarts.com/auctions/2024/06/post-war-contemporary-ceramics/241> (Erişim tarihi: 25.10.2025)
- Görsel 2.** <https://www.theartblog.org/2015/12/kukuli-velarde-on-artblog-radio/> (Erişim tarihi: 25.10.25)
- Görsel 3.** <https://www.mca.com.au/collection/artworks/2008.21/> (Erişim tarihi: 10.11.2025).
- Görsel 4.** <https://collection.qagoma.qld.gov.au/objects/11760> (Erişim tarihi: 10.11.2025).
- Görsel 5.** <https://post.moma.org/the-shifting-resonances-of-magdalene-odundos-vessels-on-the-global-stage/> (Erişim tarihi: 12.11.2025).
- Görsel 6.** <https://post.moma.org/the-shifting-resonances-of-magdalene-odundos-vessels-on-the-global-stage/> (Erişim tarihi: 12.11.2025).
- Görsel 7.** <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-robert-lugo-uplifting-artists-color-ceramics-community> (Erişim tarihi: 18.11.2025).
- Görsel 8.** <https://americanart.si.edu/blog/roberto-lugo> (Erişim tarihi: 18.11.2025).

EXTENDED ABSTRACT

This article examines how the concepts of identity, belonging, and otherness are deconstructed within a framework that questions the way in which the ethnocentric perspective plays a constitutive role in art production. Ethnocentrism defines cultural identity as a fixed, homogeneous, and hierarchical structure, leading to the acceptance of Western-centric aesthetic norms as universal standards in art history. This has resulted in non-Western artistic productions being represented for a long time through categories such as “other,” “primitive,” or “exotic,” creating deep hierarchies in the realms of identity and representation. The study discusses how these representational regimes are deconstructed in contemporary ceramic art through the decentralizing approach offered by deconstructionist thought.

The article treats ceramics not merely as a field of aesthetic production, but as a privileged space of expression that materially carries historical, cultural, and bodily memory. The relationship between ceramics and clay, its fragility and transformative nature, aligns with the unfixable and constantly reconstructed nature of identity. In this context, ceramics offers a critical space that makes visible, on a material and visual level, the abstract critique of ethnocentric identity constructions.

This study is structured using a qualitative and interpretive method; the ceramic practices of Kukuli Velarde, Ah Xian, Magdalene Odundo, and Roberto Lugo are examined within a comparative framework. Velarde critiques ethnocentric historiography by subverting colonial body representations through parody, deformation, and deliberate exaggeration, making visible the fragmented, conflicting, and political structure of post-colonial identity. Ah Xian combines traditional Chinese porcelain aesthetics with body representations belonging to the Western sculptural tradition, revealing that cultural identity cannot be defined solely through origins, but possesses a hybrid and unfixable structure. Magdalene Odundo, by relating formal references of African origin to modernist abstraction, invites us to rethink cultural memory not as a direct representation, but as an intuitive, silent, and timeless field of experience. Roberto Lugo, on the other hand, transforms ceramics into an open field of political discourse, making visible issues of class, race, and identity; he directly questions Western-centric aesthetic elitism.

Although these different artistic strategies diverge in terms of their levels of visibility, they converge on a common critical ground: the idea that identity cannot be treated as an essentialist, holistic, and fixed construct. The article reveals that in contemporary ceramic art, identity is treated as a hybrid and fragile process constantly reconstructed within historical, political, and aesthetic negotiations. Consequently, the study emphasizes that ceramics possess a powerful critical and intellectual potential in dismantling ethnocentric aesthetic norms; it positions contemporary ceramic art at the center of discussions on identity, memory, and representation.

(M-JIS)
MESOPOTAMIA
JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY STUDIES

Citation (Atıf): Yıldız, A. D. & Başaran, S. (2025). Virginia Woolf'un "Mrs. Dalloway" Adlı Romanı İle Jack Kerouac'ın "On The Road" Adlı Romanında Bilinç Akışı: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Mesopotamia Journal of Interdisciplinary Studies*, 5(2), 157-170
DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/mjis.88735>

VIRGINIA WOOLF'UN "MRS. DALLOWAY" ADLI ROMANI İLE JACK KEROUAC'IN "ON THE ROAD" ADLI ROMANINDA BİLİNÇ AKIŞI: KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

Ali Dinçer YILDIZ¹
Prof. Dr. Süleyman BAŞARAN²

Anahtar Kelimeler	Öz
Mrs. Dalloway On The Road Bilinç Akışı Spontan Yazım	Bilinç Akışı yazım tekniği, özellikle İngiliz romancı Virginia Woolf ile Amerikalı romancı Jack Kerouac tarafından ustalıkla kullanılan, uygulaması güç bir anlatım biçimidir. Yazar, dil ve kurguya ilişkin geleneksel sınırları gevşeterek karakterlerin zihin süreçlerini doğrudan ve kesintisiz biçimde aktarmaya çalışır. Böylece okur, metni takip ederken karakterlerin duygu ve düşüncelerine âdeta "eş zamanlı" tanıklık eder. Bu çalışmanın amacı, Bilinç Akışı tekniğinin temel özelliklerini ortaya koymak; Woolf ve Kerouac'ın bu tekniği nasıl kullandıklarını, okur üzerinde yaratmak istedikleri etkiyi ve uygulama biçimlerindeki benzerlikler ile farklılıkları karşılaştırmalı bir bakışla incelemektir. İnceleme kapsamında Mrs. Dalloway ve On the Road romanlarından seçilen bölümler çözümlenmiş; özellikle spontan yazım, iç konuşma, çağrışım zincirleri ve zaman algısının kırılması gibi unsurlar üzerinde durulmuştur. Bulgular, her iki romancının da karakterlerin bilinçaltını ayrıntılı biçimde görünür kıldığını; yazım tarzlarının büyük ölçüde örtüştüğünü, ancak kullandıkları metaforlar ve ritim tercihlerinde dikkat çekici küçük ayrışmalar bulunduğunu göstermektedir.
Makale Bilgisi	
Araştırma Makalesi	
Gönderim Tarihi: 02.12.2025 Kabul Tarihi: 25.12.2025 Yayın Tarihi: 25.12.2025	

STREAM OF CONSCIOUSNESS IN VIRGINIA WOOLF'S NOVEL "MRS. DALLOWAY" AND JACK KEROUAC'S NOVEL "ON THE ROAD": A COMPERATIVE ANALYSIS

Keywords	Abstract
Mrs. Dalloway On The Road Stream Of Consciousness Spontaneous Writing	Stream of consciousness is a demanding narrative technique masterfully employed by the British novelist Virginia Woolf and the American novelist Jack Kerouac. By loosening conventional limits of language and plot, this technique presents the unfiltered flow of a character's mental processes, enabling readers to witness emotions and thoughts almost in "real time." The aim of this study is to clarify the main features of stream of consciousness writing and to examine, through a comparative approach, how Woolf and Kerouac use this technique, what kind of impact they seek to create on readers, and in which ways their methods converge or diverge. For this purpose, selected passages from Mrs. Dalloway and On the Road are analysed with special focus on spontaneity, inner monologue, associative transitions and the fragmentation of temporal order. The findings indicate that both authors represent the subconscious worlds of their characters in rich detail and display remarkably similar stylistic tendencies, while also differing in certain metaphorical choices and rhythmic patterns.
Article Info	
Research Article	
Received: 02.12.2025 Accepted: 25.12.2025 Published: 25.12.2025	

ETİK BEYANI: Bu çalışma canlılar ile ilgili herhangi bir veri ya da işlem içermediği için Etik Kurul iznine ihtiyaç duyulmamıştır.

¹ Batman Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalı. alidinceryildiz@gmail.com

² Batman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. suleyman.basaran@batman.edu.tr

GİRİŞ

20. yüz yıl İngiliz edebiyat tarihi; geleneksel yazım kurallarına ve formlarına karşı çıkan modernist bir edebiyat akımı tarafından köklü değişikliklere uğratılmıştır. Bu edebi akım; yazın tarihinde bir devrim yapmış, yeni yazın stilleri ortaya koyarak gelişmiştir. Bu yeni yazım stillerinin en köklüsü; uygulanması en zor olan “Bilinç Akışı” yazım tekniğidir. “Bilinç Akışı” yazım tekniği; her ne kadar duygu ve düşüncelerin oluşum ve mantıksal süzgeçten geçirilme evresi veya düşüncenin söze/yazıya dökülmeden önceki evre gibi belli bir kaç oluşum aşamalarından oluştuğu ileri sürülse de, kendi içerisinde bir bütünlüğü olan, farklı bölümlere ayırarak tanımlamaya mahal vermeyen edebi bir kavramdır. “Zincir” veya “Tren” ibarelerinin kullanılmasıyla tam olarak tanımlanamayan bu kavramı tanımlamak için “Bilinç” ibaresi yeterli olmaktadır. “Bilinç”; birbirine eklenen farklı parçalardan oluşmaz, tek parça halinde akıp gider. Bu kavramı tanımlamak için kullanılan “Nehir” veya “Akıntı” metaforlarının kullanım sebebi; onu doğal şekliyle tanımlayabilmenin en uygun yolu olmasıdır (James,1890).

Bu yazım tekniğini edebiyat dünyasında Dorothy Richardson, William Faulkner, James Joyce, Marcel Proust, Samuel Becket, Toni Morrison, Fyodor Dostoyevski gibi bir çok yazar kullanmıştır. Virginia Woolf ve Jack Kerouac da eserlerinde “Bilinç Akışı” anlatım tekniğini etkili ve oldukça başarılı bir şekilde kullanan iki ünlü yazar olmakla birlikte edebi sanatçı kimliklerini bu tekniği ustaca kullanarak ortaya koymayı başarmışlardır. Bu yazım tekniğiyle yazılan eserler; okur için anlaşılması zor olduğu kadar, yazar için de eserin yazılması konusunda oldukça zorluk teşkil etmektedir. Bunun nedeni; söz konusu tekniğin klasik düz yazı yazım parametrelerine uymamasından ileri gelmektedir. Bununla birlikte, “Bilinç Akışı” tekniği ile yazılmış eserlerde okuyucunun da olay örgüsünün içine çekilip, bir anda okuyucu rolünden bambaşka rollere bürünmesini sağlamaktadır. Okuyucu eser içinde aktif rol alarak, karmaşık görünen olayları anlamaya, hangi eylemin kim tarafından yapıldığını bulmaya ve olayları mantıksal bir çerçeveye oturtturarak anlamaya çalışırken yoğun bir düşünme süreci içerisinde sürüklenmektedir (Bezircilioğlu, 2009).

Virginia Woolf “Bilinç Akışı” yazım tekniğini eserlerinde sıkça kullanmaktadır. Jack Kerouac da “Bilinç Akışı” yazım tekniğinin alternatifi olan ve bu tekniğe çok benzer olan “Rastgele Yazım” tekniğini, İngilizce deyişle “Spontaneous Prose” tekniğini kullanmaktadır. Bunun yanında Kerouac’ın kullandığı bir başka benzer teknik de “Serbest Yazım” tekniğidir. Yukarıda isimleri geçen yazarların kullandıkları “Bilinç Akışı” yazım tekniği temelde aynı olsa da farklı yönlerinin ve farklı kullanım amaçlarının da olduğunu söylemek mümkündür. Virginia Woolf; eserlerinde kullandığı bu teknik ile okuyucuya düz yazı içinde şiirsel bir anlatım sunarken, Kerouac; eserlerinde kullandığı, “Bilinç Akışı” tekniğine alternatif olabilecek tekniklerden biri olan “Rastgele Yazım” tekniğini, bazı durumlarda da “Serbest Yazım” tekniğini kullanarak eserdeki kişilere kutunun dışında düşünme özelliğini yüklemektedir. Bu tekniklerin eserdeki bir başka işlevi de; eserdeki zamanın hızlı geçişini sembolize etmeleridir. Bu çalışmada Virginia Woolf’un eserlerinde kullandığı söz konusu tekniğin Jack Kerouac’ın eserlerinde kullandığı teknikler arasında benzerlik ve farklılıkların olup olmadığını ortaya koymak için bu iki yazarın eserleri karşılaştırılmaktadır. Bu çalışma, söz konusu yazarların “Bilinç Akışı” tekniğini kullanma konusundaki yaklaşımlarının daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

1. METODOLOJİ

Karşılaştırma kavramı; en az iki sabitin, iki değişkenin, kavram veya obje arasında benzerlikler ve farklılıklar bağlamında yapılan mukayese olarak tanımlanabilir. Karşılaştırma işlemi; analiz süreci boyunca yapılan mukayese işleminin bel kemiğini oluşturan vazgeçilmez bir araçtır ve analiz süreci boyunca bir araya getirilmesi planlanan benzer veya farklı görüş ve kavramların bir araya getirilmesi konusunda hayati önem taşır (Coiller,1993, s. 105).

Bu çalışmada söz konusu eserler incelenirken karşılaştırmalı içerik analizi kullanılarak, iki farklı kültürün etkisinde kaleme alınmış iki farklı eserden; “Bilinç Akışı” yazım tekniği, “Serbest Yazım” tekniği veya “Spontan Yazım” tekniği kullanılarak yazılan bölümlerden alıntılar üzerinde inceleme yapılmak suretiyle, yazarların bahsi geçen teknikleri kullanmadaki amaçlarının neler olduğu, kullanılan bu tekniklerin yazarlara ve okuyucu kitlesine hangi konularda kolaylıklar veya zorluklar teşkil ettiği ve kullanılan bu yazım tekniklerinin eserlerde herhangi bir sembolizasyon niteliklerinin olup olmadığı üzerinde durulacaktır. Bu çalışma; ilgili eserlerde, söz konusu inceleme konuları bağlamında benzer veya farklı yönlerinin olup olmadığı, bu benzerlik veya farklılıkların ilgili yazarların kendi hayatları veya yansıtmaya çalıştıkları toplumsal yapılar arasındaki benzerlik veya farklılıkları yansıtmayı yansıtmadığı sorularına da cevap arar mahiyette olacaktır.

2. YAZIN TARAMASI

“Mrs. Dalloway” ve “On The Road”; 20.yüzyılda yazılmış, iki farklı ülkeden iki yazarın I. ve II. Dünya savaşlarından etkilenerek içine düştükleri depresif durumu ve özgürlük mücadelesini dile getiren ustaca yazılmış iki eserdir. Jack Kerouac’ın “On The Road” adlı eseri retorik bir kitap olduğu için insanlara, hayat tarzlarında köklü değişiklikler yapmak ve hiç bir mecranın yada yönetimin baskısı altında kalmadan hayatları ile ilgili kararları alma ve toplumsal çelişkilere karşı bir direniş oluşturma noktasında önemli ölçüde cesaretlendirip yol göstermektedir (Swartz, 1999, s.11).

Sal Paradise’ın 2. Dünya savaşı sonrasında başlayan Amerika kıtası seyahatleri; Amerikan Rüyası özgürlüğünü sürdürme çabasının amblemi haline gelmiştir. Paradise’ın, umursamaz bir kişiliğe sahip olan Dean Moriarty ile Amerika’nın Doğu ve Batı sahilleri arasında yaptığı seyahat; Amerikan gençliğinin ruhunun ve zindeliğinin kutsanıdır. Dean ve Paradise’ın ailelerinin kendilerine sunduğu ekonomik rahatlığı ellerinin tersiyle itmeleri ve özgür ruhlu arkadaş grupları kurarak yüksek bireysel deneyimler arayışı içine girmeleri; Kerouac’ın ilerde temsilcisi olacağı Beat Kültürü’nün ortaya çıkış düşüncesinin temellerini oluşturmuştur (Marsh,2024).

Kerouac’ın öncülüğünde oluşum gösteren, Amerikan yazar ve şairlerden oluşan özgür ruhlu bir gençlik grubunun New York şehrinde bir araya gelerek oluşturdukları “Beat Kuşağı” Amerika’daki geleneksel, toplumsal ve yönetsel kısıtlamalara karşı çıkma düşüncesi ile ortaya çıkmıştır. Kerouac, grubu ile birlikte yaptığı seyahatler sırasında küçük defterlere yazarak aldığı notları birleştirerek ve “Serbest Yazım” tekniğini kullanarak oluşturmaya çalıştığı “Yolda” adlı kitabını ancak yıllar sonra basabilmiştir. Kerouac’ın, düz yazılarında sıkça kullandığı “Serbest Yazım” tekniği sadece onun “Yolda” adlı eseriyle sınırlı değildir. “Desolation Angels”, “Subterranean”, “Maggie Cassidy” adlı eserleri de “Rastgele Yazım” tekniğiyle yazılmıştır. “Subterranean” adlı eser Kerouac’ın 1953’te tamamen “Rastgele Yazım” tekniğiyle yazdığı ilk eseridir ancak yazarın edebiyat dünyasında oldukça üretken olması onun bu ilk kitabının yayımlanmasına yetmemiş ve okuyucu kitlesinin yeterli olamayacağı endişesiyle hiç bir yayın evi bu kitabı yayımlamaya yanaşmamış, ancak yedi yıl sonra bu mümkün olabilmıştır. “Maggie Cassidy” ise yazarın yine aynı teknikle yazdığı eserlerden biri olmakla beraber, kaleme daha sonra alacağı ve ilerde bir çok eleştirmenin eleştirisine maruz kalmasına sebep olacak olan “Yolda” adlı eserinin de bir tanıtıcı versiyonu şeklinde ortaya çıkmıştır (Standifird, 2015).

Eleştirmenler Jack Kerouac’ın; “Yolda” adlı eserinden önce yazdığı eserlerinde daha çok ırk, cinsiyet ve toplumsal sınıf temalarına odaklandıkları için yazar, kullandığı “Rastgele Yazım” tekniği açısından, yazdığı hiç bir eserde “Yolda” adlı romanında olduğu kadar eleştirmenlerin dikkatini çekmemiştir ancak daha sonra eleştirmenler yazarın, kendisine özgü kullandığı bu yazım tarzını detaylarıyla anlama ve inceleme fırsatı bulmuştur (Arden, 2010, s. 3).

Jack Kerouac’ın, kendi eserlerini kaleme alırken üstün daktilo kullanma becerisiyle çok hızlı yazma yeteneğini kullanarak yazabilmesi onu, “Bilinç Akışı” tekniğini kullanma konusunda olduğu kadar, kısa sürede çok şey yazma konusunda da üstün kılmaktaydı. Yazar, bu üstün yazım hızıyla,

zamanın hızlı aktığı gerçeğine; ideallerindeki yaşam tarzına er yada geç ulaşacaklarına dikkat çekmektedir. Daktiloda yazma işlemi fiziksel güç ve tuşlara sert basarak yazmayı gerektiren bir işlem olduğu için bilgisayarda yazmaktan farklı bir aktivitedir ve daktiloyla yazılan bir kağıt incelendiği zaman daktilo çekiçlerinin sayfaya mürekkebi geçirmek için sert izler bıraktığı kolaylıkla fark edilebilmektedir. Kerouac'ın yazdığı sayfalar da incelendiğinde, onun hem hızlı yazma yeteneğinden hem de bu sebeple tuşlara sert basması sebebiyle sayfalarında sert daktilo izleri belirgindir (Holladay & Holton, 2009, s.11).

Yazarın, önceki paragrafta bahsi geçen hızlı yazım tekniğini kullanma sebebi; yaşam koşulları sebebiyle Beat Kuşağı için zamanın kısıtlı olması ve yazarın kısa sürede çok şey yazabilme zorunluluğudur. Bu eserde Kerouac'ın kullandığı yazım tekniği, karakterlerin kişilik yapıları ve hayat tarzları 1929 Amerikan Buhranı olarak bilinen toplumsal bunalım sürecinin Amerikan toplumu üzerindeki olumsuz etkilerini anlatır. Bu dönemde ekonomik sıkıntılardan ötürü iş bulma olasılığının oldukça düşük olması nedeniyle insanlar günübirlik işlerde çalışmak zorunda kalmışlardır ve bu insanlar için, mevsimsel işçi olarak, devamlı şehir değiştirmek zorunlu hale geldiği için zaman noktasında sıkıntı çekmeye başlamışlardır ve Kerouac da bu grubun lideri olduğu için kendisi de yazmak için zaman sıkıntısı çekmiştir (Marsh, 2024).

“Yolda” adlı eserin konusu, bu işçilerin seyahatler esnasında yaşadıkları olaylardan müteşekkildir. Bu dönemde insanların her alandaki bütün sınırlamaları ve kuralları reddetmeleri sebebiyle bu eserde tutkulu diyaloglar, açık cinsellik ve uyuşturucu kullanımı gibi sıra dışı içeriklere de yer verilmiştir. Virginia Woolf ‘un kaleme aldığı “Mrs. Dalloway” adlı eser de; Jack Kerouac’ın “On The Road” adlı eserinde olduğu gibi, yazarın kendi hayatı ile doğrudan bağlantılı olan bir eserdir. Virginia Woolf, henüz 13 yaşındayken annesini kaybetmiş ve bu olay yazarın zihinsel sorunlarının başlangıç noktası olmuştur. Bu duruma ek olarak, 2 yıl sonra, Woolf ‘un kendi büyük kız kardeşi Stella’ya da kaybetmesi, kendisini daha da zorlu bir depresif sürecin içine sürüklemiştir (Rahman, 2017).

Kerouac’ın izlediği yönetime benzer şekilde; modernist bir yazar olan Virginia Woolf, kaleme aldığı “Mrs. Dalloway” adlı eser ile, I. Dünya savaşı sonrasında İngiltere’nin toplumsal durumunu ve buna bağlı olarak da kendi ruhsal durumunu, kullandığı bilinç akışı yazım tekniği ile ustaca aktarmaktadır. Birbirileri için ve aynı zamanda 1920’lerdeki Britanya’nın politik atmosferi için mukabil kişilikler olan Clarissa ve Septimus betimlemeleriyle “Mrs. Dalloway” adlı eser; Britanya’nın parçalanmış ve istikrarsız doğasını, bireysel ve toplumsal alanda gerçeklik ve algı kavramlarının birbirleriyle olan bağlantılarını keşfeder (Lohnes, 2024).

Woolf’a benzer şekilde Jack Kerouac da, 1953’te yazdığı “Spontan Düzyazının Esasları” adlı eserinde “Spontan Yazım” tekniğinin tanımını yaparken; cümlelerin, herhangi bir dil bilgisel veya söylemsel hatadan çekinmeden, ağızdan çıkmasına izin vermek demek olduğunu belirtmektedir. Burada yazar, her alanda olduğu gibi konuşurken ve yazarken bile özgürlük kavramının altını kalın çizgilerle çizmektedir. Kerouac, Woolf’tan farklı olarak, spontan yazım tekniği ile zamanın hızlı akışını; umudun ve grubuyla birlikte hayalini kurdukları ideal yaşam tarzına kendilerini her geçen gün biraz daha yaklaştıran bir vasıta olarak yansıtmaya çalışmaktadır. Woolf, yukarıda yer verilen alıntıda zamanın akışını; “Big Ben” metaforunu yaşlılığın ve ölümün sembolü şeklinde kötümser bir bakış açısıyla kullanarak, yansıtmaya çalışmıştır. Bu durum; iki yazarın, kullandıkları yazım tekniklerinin benzer olmalarına ek olarak, kullanış amaçlarının farklılık gösterebildiğini ortaya koymaktadır (Malcolm, 1999, s. 90).

Her ne kadar “Rasgele Yazım” tekniği; “Bilinç Akımı” yazım tekniğinin alt kategorileri olan “Serbest Yazım” ve “Otomatik Yazım” teknikleriyle ilişkilendirilse de aslında durum böyle değildir ve bu iki yazım tekniği arasında bazı farklılıklar vardır. “Bilinç Akışı”; kişinin içerisinde bulunduğu ruhsal durum ve bu ruhsal durumun yaratmış olduğu hissiyatlarla alakalı iken, “Rasgele Yazım”; zihinde inşa

edilen anılarla sınırlıdır. Kerouac'ın kullandığı teknik; kendisine özgü bir yazım tekniği olmakla beraber, kendi ruhsal dünyasında yaşadığı yaşama dair umut dolu hissiyatlarını ve hayalini kurduğu özgür yaşam tarzının kendisinden sonra gelecek olan nesillere aktarmanın özgün bir yoludur (Standifird, 2015).

Psikoloji biliminde, ayık bir zihinde meydana gelen ve tamamen kişinin kontrolünde gerçekleşen, geçmiş ve gelecek deneyimlerimizin akışı olarak tanımlanan “Bilinç Akışı”; edebiyat alanında ise bireyin öznel, devam eden ve çoğu zaman karmaşık izlenimleri ve yorumları olarak tanımlanmaktadır. İlk defa İskoç filozof Alexander Bain tarafından Duyular ve Zihin (1855) adlı eserinde, duyguların aynı zihinsel yolda çakışması olarak tanımlanmış ve Amerikalı filozof William James tarafından Psikolojinin Prensipleri (1890) adlı eserinde “Akım/Akış” ibaresi eklenerek “Bilinç Akımı” halini almıştır. Bu teknikle yazılan eserlerde birden fazla karakterin zihinlerinden geçen olaylar aktarılabilmektedir ve zihinsel konuşmalarda bağlayıcı mantıksal veya dilsel kurallar bulunmadığı için cümle yapıları genelde parçalı, mantıksız ve tutarsız gibi görünür ancak temelde karakterin zihninin derinliklerine girmeyi amaçlamaktadır (Murfin, 2018, s. 644).

Virginia Woolf 'tan önce de yazarlar bu anlatım tekniğini eserlerinde uygulamıştır ancak bu uygulama okur kitlesinin olay akışını takip etmesi ve algılaması açısından pek de olumlu sonuçlar doğurmamış ve neredeyse kaotik bir durum ortaya çıkarmıştır. Virginia Woolf “Mrs. Dalloway” adlı eserini; tecrübe gerektiren bir uğraş olan söz konusu yöntemle karakterlerin düşüncelerini, duygularını, ruhsal durumlarını keşfederek yazmış ve bu alanda çığır açan bir yazar olmuştur.

Virginia Woolf ‘un yazdığı eserlerdeki ana karakterlerin benzer zihinsel sorunlar yaşamaları; yazarın ruh dünyasını da büyük ölçüde yansıtmaktadır. Bu kaotik ve ruhsal çöküntü durumları içerisinde karakterler; geçici ve paramparça olmuş anıların insan zihninde bir bütünlük hissiyatı oluşturmasının, belirsiz bir geçmişe ait kırık parçaların bütün sayılabilecek bir hayatı meydana getirmesinin imkansız olduğuna inanırlar. Virginia Woolf, eserinde karakterler aracılığıyla dış sezgiler ve kişisel anılar arasındaki bağlantıyı keşfetme konusunda da oldukça saplantılı bir tavır sergileyerek geçmiş yaşantılarımızın geleceğimizi, anılarımızın ise bu günümüzü inşa ettiğini, geçmiş yaşantılar ve anılar ile ilgili sorunlar yaşandığı takdirde sağlıklı bir gelecekte de bahsedilemeyeceğini, aynı zamanda günümüz algılarının da geçmiş algılarımız tarafından filtre edildiğini de vurgulamaktadır (Lohnes, 2024)

Mrs. Dalloway romanındaki karakterlerin tümü, içinde bulundukları durumdan memnun olmadıkları için geçmişlerine takılı kalmış halde yaşamalarını sürdürürler. Örneğin karakterlerden biri olan Peter, Daisy ile evli olmasına rağmen devamlı Clarissa’yı düşünür. Clarissa ise, evli bir kadın olarak, devamlı Peter’ı ve Sally’i, Septimus ise ölmüş arkadaşı olan Evans’ı düşünür. Bu şekilde karakterler, hem içinde yaşadıkları anı hem de geleceklerini mahvederler. Yazar, Dünya savaşlarının 20. Yüzyıl İngiltere toplumu üzerinde bırakmış olduğu yıkıcı etkileri, eserdeki karakterlerin deneyimlediği zihinsel sorunlar vasıtasıyla da yansıtmayı hedeflemiştir. Bu zihinsel sorunlar, geçmiş ve gelecek arasındaki bağlantı kopuklukları ve kaotik sorgulama süreçleri; 20.yüzyıl İngiltere toplumunda, bahsi geçen savaşların ne denli güvensiz bir ortam yarattığına da dikkat çekmektedir çünkü karakterlerin devamlı geçmişlerinde yaşamayı yeğlemeleri; yaşadıkları döneme olan güvenlerinin olmadığından ileri gelmektedir.

Virginia Woolf bilinç akışı yazım tekniğini kullanırken James Joyce, Dorothy Richardson ve Proust’un tecrübelerinden de faydalanarak gerçek hayattaki zaman akışını ve kendi bilinç altında akıp giden zaman akışını madde ve insan algısı bağlamında keşfetmeye çalışması; bu tekniği kullanmasının başka bir nedeni olarak ele alınabilir. Clarissa sıklıkla hayatın gerçek anlamını sorgulayarak gerçek mutluluğun mümkün olup olmadığını merak eder ve ayrıca, kendi özel hayatı ile çevresindeki insanlarla

iletişim kurma isteği arasında bir denge kurma çabası içerisinde olduğu için de hayatı boyunca çelişkili bir şekilde kendisini hem mutlu hem de büyük bir keder içerisinde hisseder (Rahman, 2017).

3. BULGULAR VE ANALİZ

3.1. Bilinç Akışı ve Spontan Yazım

Virginia Woolf; sınırlı bir zaman dilimine, basit bir anlatım tekniğiyle mümkün olmayacak kadar fazla olay sığdırmayı mümkün kılan güçlü ve bir o kadar da karmaşık bir anlatım tekniğiyle eserlerindeki gidişatı ve olay örgüsünü okurlarına sunabilmektedir.

“Kaldırımda, Durnall’ın arabasının geçmesi için hareketsizce bekledi. Etkileyici bir bayan olan ve onu, Westminster’da yaşayan birinin kendi komşusunu tanıdığı kadar çok iyi tanıyan Scrope Purvis; onun bir kuş misali mavi, yeşil, hafif, hayat dolu ve 50 yaşının üzerinde olduğunu ve hastalığından bu yana bembeyaz kesildiğini düşündü. Orada, onu hiç görmeden, geçmesini bekledi. Westminster’da uzun süre yaşadktan sonra, sahi kaç sene oldu?, Yirmi yılı aşkın bir süre, insan kendisini trafiğin ortasında yada gece yarısı uyanık, Big Ben vurana kadar, Clasissa pozitif, kendisine özgü bir dinginlik ve ağırbaşlılık, tarifi zor bir durgunluk, ama bu onun gripten etkilenen kalbi de olabilir” (Woolf, 2013, s. 8).

Yazarın; bilinç akışı yazım tekniği ile yazdığı paragrafta, ana karakter olan Clarissa Dalloway isminin yerine kullandığı “Onu” zamirinden yola çıkarak üçüncü tekil kişi anlatımını kullandığı anlaşılmaktadır. Mrs. Dalloway adlı eser, ana karakter olan Clarissa Dalloway’ın sadece bir gün içinde yaşadığı olayları konu edindiği için yazar; eserindeki hareketliliği, görsel öğelerle birlikte, bilinç akışı vasıtasıyla dile getirmektedir. Virginia Woolf, ustaca kullandığı bu anlatım tarzıyla gerçekte çok kısa ve hızlı geçen bir zaman diliminde vuku bulan olayların, okuyucu kitlesinin zaman algısını bulanıklaştırarak, çok uzun bir zaman sürecinde meydana geldiği hissiyatını yaratır. Buna benzer şekilde Kerouac da “Spontan Yazım” tekniği ile okuyucuya, zaman algısı üzerinden mesajlar vermeye çalışmaktadır. Aşağıda yer verilen alıntıda buna benzer bir kullanıma rastlamak mümkündür. Kerouac; bir lider olması sebebiyle öncelikle liderlik ettiği Beat grubuna olmakla beraber, gelecek nesillere de derin manalar içeren mesajlar verme gayesini gütmektedir.

“Daha sonra caddeden aşağı doğru deliler gibi dansettiler, ilgimi çeken insanların arkasından gittiğim gibi paytak paytak yürümeye başladım çünkü önemseyemediğim tek insan tipi delilerdir, deliler gibi yaşayanlar, deliler gibi konuşanlar, her şeyi aynı anda deliler gibi isteyenler, asla esnemeyen, sıradan şeyler söylemeyen ama havayı fişekler gibi yanan yıldızların arasına doğru fırlayan örümcek gibi ve ortasında mavi ışık patlar ve herkes ‘Awww!’” (Kerouac, 2001, s. 6).

Bu alıntıda Kerouac’ın önemseyemediği ve üstü kapalı bir şekilde okuyucuya yansıtmaya çalıştığı temelde üç tane kavram bulunmaktadır. Bu kavramlar; “Fantazi”, “Etkili Yazma” ve son olarak “Beat” kuşağının rasvir edilmesidir. Yazar burada Neal Cassady’de keşfettiği ve hayatı boyunca sempati duyduğu delilikten bahsetmektedir. Bu kavram “Beat” kuşağının temel özelliği olarak yansıtılmakla beraber yukarıda bahsi geçen üç kavramı da kapsayıcı mahiyettedir. Yazar aynı zamanda gerçek yaşamsal deneyimlerin; var olan toplumsal kurallarla ve düzenle uyumlu bir şekilde yaşamakla ve orta sınıfın değerlerini benimsemekle mümkün olamayacağının altını çizmektedir. Kerouac’ın ve öncülüğünü yaptığı “Beat” kuşağının sahip olduğu dünya görüşünün ve bu kuşağın karakteristik özelliklerinin açık bir tasfirinin yapıldığı bu bölümde hayatın hiç durmadan hızlı bir şekilde akıp gittiği gerçeğinin, bu hayatta var olan hiç bir şey için sınırlamaların ve keskin çizgilerin kabul edilemeyeceği gerçeğinin ve anı yaşamının önemi vurgulanmaktadır (Swartz, 1999, s. 12).

Woolf; bilinç akışı yazım tekniğinin yanı sıra, edebiyat dünyasında popülaritesi yüksek olan bir çok yazar gibi, anlatımını güçlü kılabilmek için metaforlar da kullanmaktadır. Bu metaforların çoğu

zaman derin anlamlar içermesi yazarın kullandığı anlatım tekniğinin karmaşıklığı ile birleştğinde; yazarın eserlerinde bazı bölümler okurlar için anlaşılması oldukça zor hale gelmektedir. Alıntıda bunlara benzer örnekler bulunmaktadır.

“Orada! İlk önce bir uyarı, melodi şeklinde vurdu; daha sonra geri çevrilemeyen zaman, kurşun halkalar havada çözünmeye başladı, o kadar budalayız ki, diye düşündü, Viktorya caddesini geçerek, sadece cennet insanın kendisini neden böyle sevdiğini, kendisini nasıl böyle gördüğünü, kendisini her defasında yıkıp tekrar yeni baştan inşa ettiğini bilir, ama en demode giyinen, kederli kadın kapının eşiğinde oturmuş, kendisiyle başedilemez, parlamentonun tam bu tavrından dolayı kendisini iyi hissetti: Hayatı seviyorlar, insanların gözünde, salıncak trambolininde, kükreyiş ve kargaşada, faytonlarda, arabalarda, motorsikletlerde, otobüslerde, ayaklarını sürterek yürütiüp sırtında reklam taşıyarak yürüyen adamlarda, pirinç bandolarda, kilise piyanolarında, üzerimizden geçen uçakların zafer tıngirtisinde ve yüksek sesle söylediği şarkıdaydı sevdiği şey; hayat, Londra, Haziran’ın bu vakti” (Woolf, 2013, s. 8).

Virginia Woolf, Big Ben vururken, zamanın akışını değişik karakterlerin zihinlerine girerek; bu kişilerin düşüncelerini okuyucuya aktarır. Burada “Big Ben”; hem zaman kavramını hem de modern dünyanın sabit bir uzay-zaman kronolojisinde ilerlediğini temsil eden önemli bir semboldür. Big Ben vurmadan önce, kurşun halkaların havada çözüldüğüne değinerek zaman kavramından bahseder. Kurşun halkalardan kasıt; Big Ben’in içindeki çanın kurşundan yapılmış halkalarıdır. Çan vurmaya başladığında, onun sesi bütün Londra’ya yayılır ve bu sesi duymayan kimse kalmaz. Bu da; ne olursa olsun, zamanın akıp gitmeye ve insanların da yaşlanmaya devam edeceğinin ve er yada geç bir gün öleceğinin sembolüdür.

Jack Kerouac “Rasgele Yazım” tekniğini kullanarak yazdığı “On The Road” adlı eserini genç yaşlarda yazdığı için belli yazım kalıplarının ardına gizlenerek yazmıştır ve bundan ötürü yansıtmaya çalıştığı düşüncelerini üstü kapalı bir şekilde aktarma yoluna giderek kendi özgür ruhunu eserine tam anlamıyla yansıtamamıştır. Ancak “On The Road” eserinden sonra, Kerouac; kendisini sınırlayan, onu kendisi olmaktan alıkoyan bütün geleneksel, toplumsal, siyasal etkilerden ve kalıplaşmış yazım tekniklerinden sıyrarak kendisine özgü bir tarzda eser vermeye başlamıştır.

Geliştirmiş olduğu bu yazım tekniğiyle duygu ve düşüncelerini daha belagatlı bir şekilde aktarmanın yolunu bularak kendi iç dünyasında yatan ruhsal sıkıntıları, ikilemleri ve hayatı boyunca savunduğu ideal yaşam kriterlerini daha samimi bir tarzda aktarmayı başarmıştır. Virginia Woolf da Jack Kerouac’a benzer şekilde, içerisinde yaşadığı dönemin toplumsal baskılarından ve olumsuz tepkilerinden çekinmesi nedeniyle eş cinselliğinden dolayı diğer insanlardan farklı olan duygu ve düşüncelerini eserlerinde açık bir şekilde yansıtamamış ve bunun yerine “Bilinç Akımı” tekniğini kullanarak duygu ve düşüncelerini üstü kapalı bir şekilde açıklama yoluna başvurmuştur. Bilinç Akışı yazım tekniğiyle yazılan eserlerde, eserin hangi bölümlerinin bu teknikle yazıldığını anlamak okuyucu açısından zorluk teşkil etmektedir. Bunun belirlenmesi için metne bazı anahtar kelimeler üzerinden yaklaşmak gerekmektedir.

“Her şey durma noktasına gelmişti. Arabanın motoru homurdanmaya başladı. Mrs Dalloway, kolları bir sürü bezelye ile, pencereye gelip küçük pembe..., düşündü Septimus, olup biten her şeyi gözünün önünde canlandırarak, sanki bir korku, yüzeye yaklaşmış ve her an alevler içinde ortaya çıkacakmış gibi, korkutmuştu kendisini. Yeryüzü tehditkar bir şekilde yüzeye ateş püskürtmek için sallandı, titredi. Yolu kapatan benim, diye düşündü. İzlenen ve gözlenen o değil miydi, orada ağırlık yapıp duran, bir amaç için kaldırımlara kök salan o değil miydi? Ama, hangi sebep için?” (Woolf, 2013, s. 18).

Burada Septimus için “düşündü” ibaresinin kullanılması; konuşmanın bilinç akışında gerçekleştiğini, Septimus’un bilincinin yerinde olduğunu, olup bitenlerin farkında olduğunu vurgulamaktadır. Virginia Woolf burada aslında savaşın insanların ruhsal durumları üzerindeki travmatik etkilerinden de bahsetmektedir. Septimus da, bütün duygularını ve hissiyatlarını kaybettiğinden korkar ancak onun dünyaya, hayata ve kendi varlığına dair sorgulamaları; aslında yaşama dair hala ümidini kaybetmediğine ve korktuğu şeyin tam tersi bir düşünce içerisinde olduğuna işarettir. Woolf modern hayatın getirmiş olduğu kolaylıkları, yönetime bel bağlayan iyimser bireyleri ve modernist çağın yeniliklerini Mrs. Dalloway eserinde reddetmektedir ve savaştan sonra dünyayı artık güvenilecek, bel bağlanacak bir yer olarak görmediği için de hayatın gidişatının nereye doğru gittiğinin de belli olmadığını düşünmektedir.

Motorların homurtusu da aynı şekilde modern hayatın yeniliklerini ve yine modernist çağın getirmiş olduğu ölümleri ve kötülükleri temsil eden bir metafor olarak kullanılırken, kraliyet ailesi mensuplarını taşıyan motorlu arabalar ise Septimus’u ve etraftaki diğer insanları değersiz birer objeye dönüştürmektedir. Woolf aynı zamanda, Septimus’un savaş dolayısıyla çıkırından çıkmış karakteri üzerinden, güvensizlik timsali olan devlet kurumlarına karşı, modernist düşüncenin kötümser yaklaşımını da yansıtmaktadır. Septimus savaşın dünyaya barış, huzur, adalet ve güveni sağlama noktasında başarısız olduğunu düşündüğü için ruhsal bunalım içindedir. Etrafındaki insanlar kendisine yardım etmeye çalışsa bile, kendisini anlamada yetersiz kaldıkları için ona yardımcı olamamaktadırlar. Ayrıca burada “Septimus” karakteri aslında yazarın kendi ruhsal durumunu sembolize etmektedir.

Woolf’a benzer şekilde Kerouac da eserinde yönetime ve toplumsal yapıya bir isyan ve baş kaldırı mahiyetinde tutumlar sergilemektedir ancak, ifade özgürlüğü olmadığı için, bunu alenen ve açık sözlerle ifade etmekten çekinmektedir. Ancak Woolf’tan farklı olarak bu metaforlar iyimser bir bakış açısıyla kullanılmıştır. Bu durum; benzer yazım tekniklerini kullanmalarına rağmen, iki farklı yazarın hayata bakış açılarının farklı yönde olduğunu açıklamaktadır. Aşağıda sırayla yer verilen iki alıntıda Kerouac da Woolf’un kullanımına benzer şekilde “Spontan Yazımda” metafor kullanmıştır. Virginia Woolf’ta olduğu gibi Kerouac da vermek istediği mesajları etkili bir şekilde aktarabilmek için metafor kullanımına başvurmaktadır.

“Işığın sesini dinlemek için oraya oturduğumda, ülke çapında bütün arkadaşlarımı ve hepsinin aynı geniş arka bahçelerde heyecanlı şeyler yaptıklarını düşündüm” (Kerouac, 2001, s. 11).

Bu alıntıda yazarın; grubuyla birlikte, uğruna bütün sıkıntılara karşı kararlı bir duruş sergiledikleri ideal yaşam tarzını elde ettiklerinin hayalini gördüğü anlaşılmaktadır. “Işık” ve “Arka Bahçe” terimleri burada metafor olarak kullanılmış olmakla birlikte “Işık”; metaforik olarak hayal edilen ideal yaşam tarzına ulaşma konusundaki umudu ve çıkış kapısı anlamına, “Arka Bahçe” benzetmezi ve bu bahçenin herkes için aynı büyüklükte olması ise gelecekte herkesi kapsayan ve herkese eşit şekilde müamele eden bir ülkenin var olacağı anlamına gelmektedir. Kerouac; anlatım tarzı ve yazım tekniğiyle ile olduğu kadar sorumlu olduğu Beat Kuşağı mensubu yoldaşlarını, uğruna başkoydukları ideallerine ulaşma yolunda kendilerini motive etme noktasında da oldukça saygın bir liderdi.

“Cadde boyunca bir yerlerde kızların, her şeyin olduğunu biliyorum; cadde boyunca bir yerlerde elime bir incinin geçeceğine dair önsezilerim var” (Kerouac, 2001, s. 7).

Burada yazarın, oralarda bir yerlerde kızların ve olmasını istediği her şeyin var olduğu konusunda iyimser düşünmesi aslında, başlangıçta çok zor ve sıkıntılı günler geçirmeleri ve toplum tarafından dışlanmalarının ardından, bir gün ideallerinde yaşattıkları hayat tarzını yakalayabilecekleri günlerin geleceği konusunda umutlarını kaybetmemeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Amerikan toplumu; Kerouac ve grubunu, idealleri uğruna çıktıkları bu zorlu yolda yalnız bırakmakla kalmamış kendilerini, ait oldukları toplumdan dışlamış bulunmaktaydı.

“Kalbime bir ağrı saplandı, bu koca dünyada benimle zıt yöne gitmekte olan sevdiğim bir kıızı görürken hissettiğim ağrının aynısı” (Kerouac, 2001, s. 49).

Burada aslında kendisiyle zıt yöne giden kızın verdiği acı betimlemesiyle; sahip oldukları ideolojiye ve bakış açısına sahip olmayan insanlarla bir arada yaşamının verdiği sıkıntıdan bahsedilmektedir. Bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere; Kerouac’ın; eserin genelinde hayata ve geleceğe dair bakış açısının iyimser olmasıyla birlikte, nadir de olsa, Woolf’a benzer şekilde hayata dair kötümser düşündüğü yerlerin de olduğu anlaşılmaktadır. Aşağıda yer verilen alıntıda da Woolf’tan farklı olarak, Kerouac’ın geleceğe dair iyimser ve kötümser görüşlerinin bir arada verildiği görülmektedir. Kerouac; grubuyla birlikte ideallerine ulaşma noktasında her ne kadar ümitli ve kararlı bir duruş sergilese de, aynı duruşu, toplumun desteğini alma konusunda sergileyememektedir ve ümitsizliğe düşmektedir.

“Yanıbışında, kabus görmüş gibi toplumu eleştiren; kitaplarla, politikayla ilgili psikanalitik fikirlerini öne süren New York’lu arkadaşlarım kötümser bir haldeydiler, ama Dean ekmeğe ve aşka istekli bir şekilde toplum içinde hep yarış halindeydi. Onu veya bunu çok önemsemezdi, kızları tavlayabildiğim, yiyecek bir şeyler yiyebildiğim sürece, beni duyuyor musun?, Açlıktan ölüyorum!, haydi şimdi yiyelim’ ve yemek için acele ederdik, ‘Güneşin altındaki senin payın” (Kerouac, 2001, s. 7).

Burada yine Dean karakterinin bir betimlemesi yapılmış olmakla birlikte karakterlerin kötümser bir halde olmalarının sebebi; uğruna yola çıktıkları ideallerinin hiç bir zaman, içerisinde yaşadıkları toplum tarafından, desteklenmeyeceğini bilmeleridir ancak ideallerinin peşinden gitme konusunda bir o kadar da kararlı oldukları da Dean karakterinin her zaman yarış halinde olduğu ifadesinden anlaşılmaktadır. Kerouac ve Woolf; Bilinç Akışı ve Spontan yazım teknikleriyle, okuyucuların hem karakterlerin ruhsal dünyasında gezinmelerini hem de kendilerini olayların merkezinde hissetmelerini sağlamaktadır.

“Septimus düşündü, yukarı bakarak, bana işaret ediyorlar. Gerçek kelimelerle değil, henüz dilini çözememişti ama yeterince anlaşılır ve açıktı, şu güzellik, şu zarif güzellik; havada süzülerek eriyen, anlatmak istedikleri şeyleri hiç bir karşılık beklemeden ve hayal edilmesi zor peş peşe şekillerle ifade eden ve sadece güzel görünen belirsiz kelimelere bakarken, bitmek tükenmek bilmeyen bir minnettarlıkla gözleri yaşla doldu. Yanaklarından göz yaşları aşağıya doğru akmaya başladı” (Woolf, 2013, s. 25).

Burada da Septimus’un yaptığı konuşmalarda geçen kelimelerin gerçek olmaması, henüz dili çözülmemiş hissiyatlarla düşünüyor olması ve belki de Beat Kuşağının yaygın madde kullanımı nedeniyle zihinsel olarak devamlı yükseklerde gezmelerinden ötürü, bahsi geçen karakterin deneyimlediği şeylerin kendi bilinç akımında gerçekleştiğine işaret etmektedir. Virginia Woolf “Bilinç Akımı” tekniğini kullanarak okuyucunun hem gerçek ve gerçek olmayan hayat arasında hem de iç ve dış dünya arasında gidiş gelişlerini mümkün kılmaktadır.

Jack Kerouac da anlatımını güçlü kılmak adına Woolf’a benzer şekilde; eserlerini kaleme alırken çeşitli söz sanatlarının öneminden bahsederek, güzel bir düz yazı ile mükemmel bir söylemin birleşiminden sonsuz kinayelerin oluşabileceğini savunarak bu iki kavramın birbirinden ayrılmaz iki önemli parça olduğunu vurgulamakla beraber, eserlerini yazarken bu parametreleri göz önünde bulundurmıştır. Bu doğrultuda, Virginia Woolf ile benzer bir yaklaşım sergileyerek, her türlü sınırlandırmayı reddeden bir ruh yapısıyla, cümlelerin illa bir sonunun olması gerektiğini savunarak, eserlerinde kullandığı cümleleri “nokta” işareti ile bitirmeyi reddetmiştir ve bununla birlikte, kullanmış olduğu “Bilinç Akışı” yazım tekniğini, belki de “Göz hareketleriyle, el kullanmadan ve zihinsel kodlamalarla uygulanan yazım yöntemi” de denilebilecek bu yazım tekniğini özgür bırakarak kendi

yolunu kendisinin bulmasını sağlamıştır. Kerouac'ın, serbest yazım stilini savunması ve hayatının geri kalanını bu amaç uğruna harcaması; onun özgürlük kavramına verdiği önemin bir göstergesidir.

Kerouac'ın güzel bir düz yazı ile mükemmel bir söylemin birleşiminden sonsuz kinayelerin oluşabileceğini savunduğu belirtilmişti. Aşağıda verilen alıntıda kullanılan “Böcek” metaforunun Dean karakteri için bir kinaye anlamı taşıdığı da söylenebilir çünkü normal şartlarda “Böcek” terimi olumlu anlamda kullanılan bir terim değildir ancak burada bu terimin temsil ettiği Dean karakteri; sevilen, deli dolu ve tez canlı bir kişilik olarak yansıtılmaktadır. Bu durumda “Böcek” metaforu aynı zamanda kinaye anlamı da içermektedir denilebilir.

“Dean gibi bir böceği almak üzereydim. O kadınlardan oldukça hoşlanan biriydi ve dolandırıcının teki olmasına rağmen sadece; başka türlü insanların dikkatini çekemediği için dolandırırdı” (Kerouac, 2001, s. 5).

Dean karakteri, eserde en çok sevilen delidolu bir kişiliğe sahip olduğu için ve ayrıca ilgi ve dikkat çekmek adına, insanların arasında böcek gibi gezerek, insanları dolandırdığı için yazar tarafından bu isimle nitelendirilmektedir. Önceki alıntılarda Kerouac'ın gelecek ile ilgili hem ümitli ve kararlı hem de bazı noktalarda ümitsizlik içerisinde olduğundan bahsedilmişti. Aşağıdaki alıntıda da bu duruma benzer bir durum olduğu söylenebilir.

“LA, Amerika'nın en acımasız ve yalnız şehridir; New York kışın korkunç derecede soğuk olur ama sokaklarda bir yerlerde arkadaşlığın verdiği çılğın hissiyatlar var” (Kerouac, 2001, s. 52).

Yaşadıkları şehir her ne kadar, katı toplumsal ve yönetsel kurallarıyla, kendilerini sevgi ve muhabbetle kucaklamasa bile oralarda bir yerlerde kendileriyle aynı fikri savunan, yaşama ve özgürlüğe dair kendileriyle aynı değerleri benimseyen birilerinin olduğunu bilmek yazarı bir nebze olsun avutmaktadır. Bu alıntıda Krouac'ın vermeye çalıştığı mesajlar incelendiğinde, hayata yaklaşım noktasında Woolf ile benzer yönlerine ek olarak farklı yaklaşımlarının da olduğunun başka bir kanıtı görülmektedir. Örneğin; Woolf'un eş cinselliğinin ve buna bağlı olarak yaşamış olduğu sosyal ve ruhsal problemlerinin de, içerisinde yaşadığı toplum tarafından hoş görü ile karşılanmadığı ve bundan ötürü yazarın büyük bir sosyal ve ruhsal izolasyon içerisinde yaşadığı ve toplumsal hoşgörü konusunda hiç umudunun olmadığı görülmektedir ancak Kerouac'ın; geleceğe dair umutlu olma noktasında Woolf'tan farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Yukarıdaki paragrafta anlatıldığı üzere; Woolf bir sosyal ve ruhsal izolasyon içerisinde yaşamasına rağmen, tam tersi şekilde Kerouac ve mensubu olduğu Beat grubu tam bir özgürlük ve sınırsızlık sembolüdür. Bu durum söz konusu yazarlar arasında belirgin bir fark olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Yıldızlar küçük çatıya doğru eğildi; duman sobanın bacasından yükselmeye başladı. Ezilmiş fasülye ve kırmızı biber kokusu aldım. Yaşlı adam hırladı. Kardeşler anlamsızca konuşmaya başladı. Anne sessizdi. Johnny ve çocukları yatak odasında kıkırdıyordu. Bir Kaliforniya evi; Üzümler asmalarının arasına gizlendim, her yeri kazarak. kendimi bir milyon dolar gibi hissettim; çılğın Amerika gecelerinde macera peşindeydim” (Kerouac, 2001, s. 59).

“Beat” topluluğu her türlü sınırlamayı reddettiği için kişisel ev veya mekana sahip olma ve o mekana bağlı yaşama fikri de benimsenmemekle beraber bu grubun belli bir yaşam alanı da bulunmamaktadır. Devamlı seyahat halinde oldukları için, günlük parasal ve gıda ihtiyaçlarını karşılamak adına o an bulundukları yerde ne tür iş varsa o işi yapmak suretiyle günlük harçlıklarını kazandıktan sonra yollarına devam ederek; köprü altlarında, tarlalarda yatarak gecelerini geçirmektedirler. Ancak bahsi geçen özgürlük ve sınırsızlık idealinin de bir bedelinin olduğunu vurgulamak adına Kaerouac aşağıdaki ifadeleri kullanarak konuya ilişkin bu acı gerçeği okuyucuya aktarmaya çalışmaktadır.

“Baba ocağında tatlı bir çocuk olarak her şeye inanmış bir şekilde hayata başladığın doğru değil mi? Ve sonra Laodikya günü gelir; sefil, utanç içerisinde, fakir, kör ve çıplak olduğunu bildiğin o gün, ve tüyler ürperten matemli bir hayalet yüzle kabus gibi hayatın içinden geçerek” (Kerouac, 2001, s. 62).

“Baba evi”nden kasıt, içinde yaşanılan şehrin veya ülkenin kendisidir. Hayatın, herkes için ilk etapta güzel ve mahsum başladığını ancak içinde yaşanılan toplum ile karşıt görüşlere sahip olunduğu andan itibaren toplum tarafından acımasızca dışlanıldığı konusundan yakınılmaktadır. Beat grubunun; idealleri uğruna çıktıkları bu zorlu yolda karşılaştıkları maddi ve ruhsal bir çok zorlukla mücadele ettikleri konusuna değinilmişti. Beat grubunun karşılaştığı bu zorlukları bir nebze olsun unutmak veya en azından bu durumun etkisini azaltmak istemeleri; bu grubunun madde bağımlılığının nedenleri arasında sayılabilir.

“İzmaritleri toplamak için sokakta gezinmeye başladım... Market sokağından aşağı baktım. New Orleans'ta Kanal Caddesi mi olup olmadığını bilmiyordum: suya yön veriyordu, belirsiz evrensel bir su, tıpkı New York 42.Caddenin suya yol verdiği gibi, ve nerede olduğunu asla bilemezsin...Ve bir anlığına, her zaman varmak istediğim hazzın doruğuna vardım, kronolojik zamanın ötesine, sonsuz zaman içerisindeki gölgelere doğru bir adım olan bir tür haz...Ölmüş olduğumu ve sayısız defa tekrar doğduğumu fark ettim ama hatırlamıyorum çünkü hayattan ölüm anına ve sonra yine hayata tekrar geçiş süreci şaşırtıcı derecede kolaydı...Tatlı bir hissiyata kapıldım, sarhoş eden bir neşe, insanın şah damarına vurulan eroin gibi, öğleden sonra içilen bir şarap yudumu gibi, titremeye başladım, ayaklarım sızlamaya başladı, bir an sonra öleceğimi sandım, Ama ölmedim...Oluş bitenleri anlamak için çok gençtim” (Kerouac, 2001, s. 100).

“Beat” grubuna mensup insanların tümü madde kullanımı ve alkol gibi bağımlılık yapan, akli devamlı yükseklerde gezdiren alışkanlıklara sahip oldukları için ve buna ek olarak benimsedikleri bu yaşam tarzını salt özgürlük, her şeyden doruk noktada haz almanın yegane yolu ve kurallara bir başkaldırı tarzı olarak kabul ettikleri için yukarıda bahsi geçen durumlar “Beat” grubunun karakteristik özelliği haline gelmiştir ve yazar burada kendisini benzer bir durumun içerisinde tasvir ederek bulunduğu mevkiin bile tam olarak neresi olduğunu algılayamamaktadır. İçerisinde bulunduğu durumun vehameti; neredeyse öleceğini düşünmesinden anlaşılmaktadır.Bir önceki paragrafta ifade edilen çıkarıma ek olarak, madde bağımlılığının nedenleri arasında; içinde bulundukları andan en üst seviyede haz almak için de madde kullanımına yönelmiş olmaları yüksek ihtimaller arasındadır.

“İlerle!, yaptığın her şey harika.’ Ben hikayeleri yazarken, omzumun üzerinden beni izleyip bağırarak, ‘Evet! Doğru! Waw! Adam!’ ve ‘Phew!’ ve mendiliyle yüzünü silerek. ‘Adam,wow, yapacak çok şey var,yazacak çok şey var! Bütün bunları yazmaya, engellere takılmadan ve gramer hatalarını gözardı ederek nasıl yazmaya başlayacağım...!’ “ (Kerouac, 2001, s. 5).

Sal’ın yazmak istediği bir romana başlama anı ve Dean’ın da yazma süreciyle ilgili yorumları dile getirilmektedir. Burada kullanılan kelimelerin ve ifade şekillerinin çoğu kişisel farkındalık, cesaretlendirme, karakterlerin; kendilerini çepeçevre saran sınırlamaların ötesine geçme isteklerinin harekete geçirilmesi ve sürecin tadının çıkarılması olayları anlatılmakla birlikte “Beat” kuşağının hayata dair olumlu tutumuna ve Kerouac’ın hayat görüşü olan sonsuz mutluluk, hayatı her yönüyle sevmek, insanlara karşı samimi olmak, hayatın getirdiği zorluklara karşı dayanıklı olmak ve gönüllere sevgi ekmek gibi kavramlara da vurgu yapılmaktadır.

Amerikan’ın toplumsal normlarına, geleneklerine, yasalarına, hayattaki her türlü hazzı en sonuna kadar deneyimlemeye engel olan her türlü keskin çizgiye ve ekonomik anlamda bir yere veya bir kuruma bağımlı bir şekilde köle konumunda çalışmaya karşı direniş anlatılmaktadır. Sal’ın, romamını yazmaya başlamak isterken bile çeşitli endişelere kapılmaktan kendisini alıkoyamadığı, gramer hataları yapmaktan, modofiyeye edilmeden yazılan cümleleri eserine nasıl koyabileceğinin

endişesi içerisinde, yazacağı bu romanın bir okuyucu kitlesi varsa bu kitlenin, üstünkörü yazılmış cümlelere bakış açısının nasıl olacağını düşünmekten kendini alıkoyamayarak düştüğü tedirginlik durumu anlatılmaktadır. Bu durum Kerouac'ın, yazın dünyasında henüz acemi olduğu dönemlerde, eserleri için duyduğu endişenin de ifadesidir (Jaderlund, 2010, s. 12).

SONUÇ

İngiliz roman yazarı Virginia Woolf tarafından yazılan “Mrs. Dalloway” ve Amerikan roman yazarı Jack Kerouac tarafından kaleme alınan “On The Road” adlı eserlerin “Bilinç Akışı” ve “Spontan Yazım” özellikleri açısından incelenmesi sonucunda elde edilen veriler, bahsi geçen her iki yazım tarzının, yazarların ve karakterlerin bilinç altlarında yatan duygu ve düşüncelerin ayrıntılı bir şekilde okuyucuya aktarılması bağlamında birbirlerine çok yakın yazım tarzları olduğunu ancak bazı noktalarda küçük metaforik farklılıklarla birbirinden ayrıldıklarını göstermektedir. Jack Kerouac'ın, kullandığı “Spontan Yazım” tekniği ile; “Nokta”, “Tırnak İşareti” ve “Virgül” gibi kısıtlayıcı imla kurallarını reddederek herhangi bir sınırlamayı kabullenemediğini, eserlerini yazarken çok hızlı bir şekilde yazarak da gelecek nesillere; hayatın çok hızlı geçtiği ve mümkün olduğu kadar, içinde bulunulan andan en üst seviyede haz alınarak yaşanılması gerektiği düşüncesini yansıtmaya çalışmıştır.

Virginia Woolf ise; bir eşcinsel olarak, bu durumu insanlara açıklaması halinde, toplumun ve özellikle eşinin kendisine nasıl bir tepki vereceğini kestirememesinden kaynaklanan endişelerinden ötürü kullanmak zorunda kaldığı “Bilinç Akışı” tekniğiyle, yine Kerouac'ta olduğu gibi eserdeki karakterlerin bilinç dünyasını ve yeri geldiğinde de kendi iç dünyasını, zihinsel hareketlerini ve içerisinde bulunduğu ruhsal sıkıntıları okuyucuya ayrıntılı bir şekilde anlatmaya çalışmıştır. Burada vurgulanmak istenen noktalardan biri de; Woolf'un, kendi duygu ve düşüncelerini toplum içerisinde özgür bir şekilde ifade edememe durumuyla, yaşadığı dönemdeki İngiliz toplumunun bireysel farklılıklara karşı anlayış göstermeyen ve saygı duymayan bir toplum olduğudur.

KAYNAKÇA

- Arendt, P. M. (March, 2010). *Road Dust Heavengoing: Reading The Development of Jack Kerouac's Spontaneous Prose in On the Road*, The . A Thesis Presented to The Faculty of the Department of English Villanova University.
- Bezircilioğlu, S. (2009). The rhythm in the corridors of Virginia Woolf's mind. *Procedia Social and Behavioral Sciences* , 771/775.
- Collier, D. (1993). *The comparative method. Political Science: The State of Discipline II*, Ada W. Finifter, ed., American Political Science Association
- Holton, H. H. (2009). *What's Your Road, Man?: Critical Essays on Jack Kerouac's On the Road*. Southern Illinois Univerty Press /Carbondale .
- Jäderlund, C. (June 2010). *The Beat Goes On: Discourse, Power and Identity in Jack Kerouac's On the Road*. Department for Humanities and Social Sciences.
- James, W. (1890). *The Principles of psychology*. Unites States of America .
- Kerouac, J. (November 2001). *On The Road*. New York.
- Lohnes, K. (2024, July 19). *Mrs. dalloway*. Encyclopædia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/Mrs-Dalloway-novel-by-Woolf>
- Malcolm, D. (1999). 'Jazz America' :Jazz and African American Culture in Jack Kerouac's *On the Road*. Universty of Wisconsin.
- Marsh, N. (2024, June 26). *On the road*. Encyclopædia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/On-the-Road-novel-by-Kerouac>
- Ray, R. M. (1998). *The Bedford Glossary of Critical and Literary Terms*. Boston/New York: Southern Methodist University.

Rahman, F. (April 2017). *Women and stream of consciousness in Virginia Woolf's Novel: "Mrs. Dalloway" and "To the Lighthouse"*. BRAC University.

Swartz, O. (1999). *The View from On the Road: The Rhetorical Vision of Jack Kerouac*.

Standifird, J. (4 February, 2015). *Kerouac's Spontaneous Prose: Merely 'Stream of Consciousness,' Or a Genre all its own?* Southern New Hampshire University.

EXTENDED ABSTRACT

This study offers a comparative analysis of stream of consciousness writing in Virginia Woolf's *Mrs. Dalloway* and spontaneous prose in Jack Kerouac's *On the Road*, with the aim of clarifying how two authors from different cultures and historical moments mobilise related narrative strategies to represent inner life, time, and social reality. Stream of consciousness, theorised since William James and widely practised by modernist writers, attempts to capture the continuous flow of subjective experience without fully submitting it to conventional logical or syntactic ordering. Spontaneous prose, as developed by Kerouac within the Beat movement, is often associated with this tradition yet also diverges from it, especially in its celebration of speed, improvisation, and rhetorical excess.

The article first situates Woolf and Kerouac within their respective literary and socio-historical contexts. Woolf writes in the aftermath of World War I and against the repressive norms of early twentieth-century British society, including its hostility toward non-conforming gender and sexual identities. Kerouac, by contrast, emerges as a leading figure of the U.S. Beat Generation after World War II, rejecting middle-class values, economic conformity, and institutional authority. These backgrounds shape their use of innovative narrative techniques: Woolf's stream of consciousness exposes the fractured psyche of a war-traumatised society, while Kerouac's spontaneous prose performs a restless quest for freedom, intense experience, and alternative forms of community.

Methodologically, the study employs comparative content analysis. Selected passages from *Mrs. Dalloway* and *On the Road* are examined with attention to narrative voice, sentence structure, punctuation, metaphor, and representations of memory, time, and urban space. The analysis focuses on: (1) how interior monologue and associative flow are constructed; (2) how metaphors and recurring images function as symbolic condensations of psychological and social tensions; and (3) how each author's technique positions the reader in relation to the characters' consciousness. Comparative reading thus reveals both convergences and divergences beneath the surface similarity of "stream-like" narration.

The findings indicate that both Woolf and Kerouac successfully foreground the subconscious and pre-rational layers of experience, enabling readers to inhabit characters' fluctuating moods, obsessions, and perceptions almost in real time. In *Mrs. Dalloway*, the chiming of Big Ben, images of London streets, and the fractured perspectives of Clarissa and Septimus create a dense web where time is perceived as oppressive, linked to ageing, death, and the lingering trauma of war. Woolf's syntax and embedded clauses stretch and blur the present moment, giving short chronological intervals the psychological weight of entire lifetimes. In *On the Road*, by contrast, Kerouac's long, breathless sentences; refusal of conventional punctuation such as full stops, quotation marks, and commas; and repeated road, light, and backyard metaphors convey an almost manic forward drive. Time is figured as a rapidly flowing current that must be ridden rather than endured, and the narrative rhythm enacts the Beat ideal of living intensely "in the now."

At the same time, the article highlights crucial differences in tone and ideological orientation. Woolf's stream of consciousness, shaped by her own mental struggles and social marginalisation, often generates a pessimistic vision: characters are trapped between fragmented memories and a future perceived as insecure, their inner lives reflecting a society unable to process the devastation of war or to accept individual difference. Kerouac's spontaneous prose oscillates between hope and despair, yet overall leans toward a more affirmative, even ecstatic, embrace of risk and movement. While he also portrays alienation, poverty, and addiction, his narrative voice repeatedly returns to images of light, music, and shared journeys as symbols of a possible, more liberated America.

The article concludes that Kerouac’s spontaneous prose should not be reduced to a mere subcategory of stream of consciousness. Rather, it constitutes a distinct but related mode that reconfigures the representation of consciousness through performance, speed, and oral-improvisational energy. Both writers, however, use their respective techniques as strategies of resistance: Woolf resists a society that suppresses women’s and queer subjectivities; Kerouac resists a culture of rigid respectability and economic domestication. By comparing these two authors, the study demonstrates how similar formal innovations can serve different ideological projects, and how narrative technique functions as a bridge between individual psychology and broader historical experience. This extended analysis thus contributes to a deeper understanding of modernist and post-war experimental prose, and suggests that future research can fruitfully explore other cross-cultural pairings of writers who employ stream-like narrative forms to negotiate crises of self, community, and meaning in the twentieth century.

Citation (Atf): Özgül, O. & Balcı Aydoğan, B. & Abuşoğlu, H. Ö. & İvgin Tunca, R. (2025). Türkiye’de Kadın Arıcıların Toplumsal Cinsiyet Temelli Deneyimleri Üzerine Bir Araştırma. *Mesopotamia Journal of Interdisciplinary Studies*, 5(2), 171-189.
DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/mjis.88145>

TÜRKİYE’DE KADIN ARICILARIN TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ DENEYİMLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Doç. Dr. Okan ÖZGÜL¹
Öğr. Gör. Dr. Bahar BALCI AYDOĞAN²
Öğr. Gör. Dr. Hilal Özlem ABUŞOĞLU³
Doç. Dr. Rahşan İVGİN TUNCA⁴

Anahtar Kelimeler	Öz
Biyoloji Toplumsal Cinsiyet Kadın Aricılık Türkiye	Kadın arıcıların mesleki engellerini ortaya koymak ve bu bağlamda yaşadıkları sorunları tespit etmek amacıyla yürütülen bu araştırma, arıcılık mesleğinde kadın emeğinin görünür kılınması ve toplumsal cinsiyet konusuna dikkat çekilmesi açısından önem taşımaktadır. Araştırma, Türkiye’de kadın arıcılar üzerine yapılan çalışmaların sınırlı olması hem de arıcılık mesleğini icra eden kadınların deneyimlerinin doğrudan kendi anlatılarıyla ele alınması bakımından özgün bir nitelik taşımaktadır. Bu çalışma, kadın arıcıların sektördeki konumlarını ve deneyimlerini betimsel analiz yöntemiyle inceleyerek hem literatüre yeni bir katkı sunmakta hem de kadın emeğinin görünürlüğüne ilişkin özgün bir saha verisi sağlamaktadır. Araştırmada, Türkiye Arı Yetiştiricileri Merkez Birliği’ne (TAB) kayıtlı kadın arıcılar arasından basit rastgele örnekleme yöntemiyle seçilen 20 katılımcı ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçları, kadın arıcıların yalnızca doğa koşullarıyla değil, toplumsal önyargılar ve medyada yeterli temsil bulamamanın yarattığı görünmezlikle de mücadele ettiğini ortaya koymaktadır.
Makale Bilgisi	
Araştırma Makalesi Gönderim Tarihi: 03.11.2025 Kabul Tarihi: 16.11.2025 Yayın Tarihi: 25.12.2025	

A STUDY ON THE GENDER-BASED EXPERIENCES OF WOMEN BEEKEEPERS IN TURKIYE

Keywords	Abstract
Biology Gender Women Beekeeping Türkiye	This study, conducted to identify the professional barriers faced by women beekeepers and the challenges they encounter in this context, holds significance in making women’s labor visible within the beekeeping profession and drawing attention to issues of gender inequality. The research is original in that studies focusing on women beekeepers in Türkiye remain limited, and this study uniquely approaches the experiences of women beekeepers through their own narratives. By employing a descriptive analysis method, the study examines the positions and experiences of women in the beekeeping sector, thereby contributing new insights to the existing literature and providing original field data on the visibility of women’s labor. The research was conducted through semi-structured, in-depth interviews with 20 participants selected by simple random sampling from women beekeepers registered with the Turkish Beekeepers’ Central Union (TAB). The findings reveal that women beekeepers contend not only with environmental and physical challenges but also with social prejudices and the invisibility stemming from inadequate media representation.
Article Info	
Research Article Received: 03.11.2025 Accepted: 16.11.2025 Published: 25.12.2025	

ETİK BEYANI: Bu çalışmanın derinlemesine görüşmelerinin yapılabilmesi için Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu’ndan 29.11.2022 tarih ve 146 sayılı etik kurul izni alınmıştır.

¹ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Ali Koçman Meslek Yüksekokulu, Arıcılık Programı. e-posta: okanozgul@mu.edu.tr

² Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Ali Koçman Meslek Yüksekokulu, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Programı. e-posta: baharbalci@mu.edu.tr

³ Bağımsız Araştırmacı, Gazetecilik Bölümü. e-posta: hizlem@gmail.com

⁴ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Ali Koçman Meslek Yüksekokulu, Arıcılık Programı. e-posta: rahsantunca@mu.edu.tr

GİRİŞ

Toplumsal yaşamda kadınlar, tarihsel süreç boyunca yalnızca aile içindeki rollerle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda üretim süreçlerinin de önemli bir parçası olmuşlardır. Kadınlar tarım, teknoloji, sanayi, el sanatları, modern hizmet sektörüne kadar pek çok alanda aktif olarak görev almış, ekonomik ve toplumsal gelişmelerde belirleyici roller üstlenmiştir. Özellikle sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan teknolojik gelişmeler, kadını sadece ev içi işlerin bir figürü olmaktan çıkararak üretim ve ekonomik faaliyetlerin bir aktörü haline getirmiştir. Bu da kadının hem toplum içindeki hem de çalışma hayatındaki rolünün gelişip değişmesini sağlamıştır. Ancak bu değişime karşın kadınlar, üretim süreçlerinde yer alırken pek çok sorun ve zorlukla karşılaşmış, çeşitli toplumsal önyargılarla ayrımcılığa maruz kalmışlardır. Bilhassa dışil kimliklerinden dolayı kadınlar, daha çok cinsiyete dayalı mesleki ayrımcılığa uğrarken, toplumsal algının oluşturduğu davranış kalıplarının içinde hareket etmeye de zorlanmışlardır. Kadınların yalnızca cinsiyetleri nedeniyle belirli mesleklerde iş bulma olanaklarının kısıtlı olması, erkeklerle kıyaslandıklarında maaş eşitsizlikleri yaşamaları, terfi veya görevde yükselme gibi fırsatlarda karşılaştıkları zorluklar ve özellikle erkek meslekleri olarak algılanan alanlarda çalışırken maruz kaldıkları önyargı ve tepkiler, yaşadıkları ayrımcılığın örneklerindendir. Ayrıca çalışma hayatında kadınların ne kadar yer aldığına dair verilen istatistikî verilere bakıldığında da hala kadın istihdamında istenen düzeye ulaşamadığı görülmektedir. TÜİK, 2025 Nisan ayı verilerine göre, Türkiye’de kadınların istihdam oranı %32,2 iken, erkeklerde bu oran %65,8 olarak tespit edilmiştir. Veriler kadınların iş gücüne katılım oranının erkeklerden düşük olduğunu göstermektedir. Buna göre, kadınlarda iş gücü %36,4, erkeklerde ise %70,9 seviyesindedir (TÜİK, 2025). Bu veriler, kadınların çalışma hayatında sınırlı oranda yer aldığını ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin devam ettiğini göstermektedir. Kadınların iş gücüne katılımını artırmak ve eşit fırsatlar sağlamak için daha etkili politikaların uygulanması önem arz etmektedir. Türkiye’de arıcılık faaliyetleri hem ekonomik hem de ekolojik açıdan önemli bir yere sahiptir. Tarım ve Orman Bakanlığı’nın 2024 verilerine göre 97.984 kayıtlı arıcılık işletmesi bulunmakta, toplamda ise 150.000’den fazla işletme faaliyette olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye, kovan sayısı bakımından 8.961.975 adetle dünya üçüncüsü, bal üretiminde ise 95.492 ton ile ikinci sıradadır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2024). Kadınların arıcılık mesleğine katılımı hem aile hem toplumun ekonomik kalkınmasına katkı sağlamakta, kadınların ekonomik yeterliliğini ve özgüvenini artırmaktadır. Bu meslek, sürdürülebilirlik, kişisel gelişim, toplumsal katkı ve ekonomik gelir elde etme gibi çok yönlü fırsatlar sunmaktadır. Araştırma konusuna ilişkin literatür incelendiğinde pek çok bilimsel çalışma kadınların cinsiyetlerinden dolayı mesleki anlamda ayrımcılığa uğradıklarını göstermektedir. Hindistan’da kadın çiftçilerin organik tarım uygulamalarının güçlenmesi üzerindeki etkilerini araştıran Altenbuch, Vogel ve Larcher, organik tarımla ilgilenen kadınların sağlık ve yaşam standartlarının iyileştiği ve gıda güvenliği konusunda da daha bilinçli olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ancak yazarlar, kadınların iş yükündeki artış ve iş karar alı süreçlerinin dışında bırakılması gibi olumsuz tutumların, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için teknik eğitim ve geleneksel toplumsal yapıları aşmayı gerektirdiğini vurgulamaktadır (Altenbuchner, Vogel ve Larcher, 2017). Bir başka araştırmada ise Beekeeping (Arıcılık) sektöründeki kadınların karşılaştığı engeller ele alınmaktadır. Ev içi cinsiyet rolleri, mesleğe yönelik bilgi eksikliği, mülkiyet sorunları, kültürel inançlar, güvenlik endişeleri gibi nedenlerden dolayı kadınların iş yaşamının dışına itildiği sonucuna ulaşılmıştır (Austin, Schouten, Hinton ve Lloyd, 2021). Kenya’nın Kitui County bölgesinde arıcılık faaliyetlerinde kadınların karşılaştığı engelleri inceleyen bir başka araştırma, kadınların arıcılık mesleğini icra etme oranının düşük olduğu ve cinsiyet temelli engellerin bu durumu etkilediği belirtilmektedir. Ayrıca araştırmada, modern teknolojiler, eğitim ve kültürel engellerin aşılması sonucunda kadınların bu meslek kolunda yer alması konusunda teşvik edici etki yarattığı sonucuna da ulaşılmıştır (Mburu, Affognon, Irungu, Mburu ve Raina, 2017). Balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliğinde toplumsal cinsiyet eşitliği konusundan hazırlanan raporda ise; kadınların sektörde önemli bir yer tuttuğu, ancak sırf cinsiyete dayalı bakış açısından dolayı kadınların genellikle düşük ücretli ve güvencesiz işlerde çalıştırıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmada iş karar alı süreçlerinde ve liderlik pozisyonlarında kadınların toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığa maruz kaldığı sonucuna da ulaşılmıştır (FAO, 2022). Bu araştırmanın konusu ise arıcılık mesleğini icra eden kadınların hem mesleki anlamda karşılaştıkları problemler hem de toplumsal cinsiyet temelinde ve diğer alanlarda yüzleştikleri farklı engellerdir. Arıcılık mesleğinin erkek egemen bir meslek olarak algılanması, kadınların bu alandaki varlıklarını zorlaştıran önemli bir faktördür. Bu araştırma, kadın arıcıların mesleki ve toplumsal cinsiyet temelli

engellerini ortaya koymayı, yaşadıkları sorunları tespit etmeyi ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirilmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca, çalışma kadınların arıcılık gibi geleneksel olarak “erkek mesleği” olarak görülen alanlarda nasıl varlık gösterdiklerini anlamayı da amaçlamaktadır. Bu araştırma, arıcılık mesleğinde kadın emeğinin görünür kılınması açısından önem taşımak ve güçlü kadın figürlerinin görünürlüğünü artırması ve toplumsal farkındalık yaratma potansiyeline sahip olması açısından önem arz etmektedir. Türkiye’de kadın arıcılar üzerine yapılan çalışmalar sınırlı sayıdadır ve mevcut literatürde toplumsal cinsiyet temelli bir çerçeveye ele alınan araştırma sayısı oldukça azdır. Bu yönüyle çalışma hem akademik literatürdeki boşluğu doldurmayı hem de kırsal kalkınma politikaları açısından kadınların üretim süreçlerine aktif katılımını teşvik edecek nitel veriler sunmayı hedeflemektedir. Ayrıca araştırma arıcılık mesleğini icra eden kadınların doğrudan kendi anlatılarıyla ele alınması bakımından özgün bir nitelik taşımaktadır. Literatürde arıcılık ve toplumsal cinsiyet ilişkisini doğrudan kadın arıcıların perspektifinden değerlendiren çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu çalışma, kadın arıcıların sektördeki konumlarını ve deneyimlerini betimsel analiz yöntemiyle inceleyerek hem literatüre yeni bir katkı sunmakta hem de kadın emeğinin görünürlüğüne ilişkin özgün bir saha verisi sağlamaktadır. Bu çalışma, Türkiye Arı Yetiştiricileri Merkez Birliği’ne (TAB) kayıtlı 20 kadın arıcı ile yapılan görüşmelere dayanan nitel bir araştırmadır.

1. TOPLUMSAL CİNSİYET

Toplumsal yaşamda kadınlığın ve erkekliğin ifade ediliş biçimleri, toplumsal cinsiyet rollerini belirlemektedir. Bu roller, kültürel ve toplumsal beklentiler olarak ortaya çıkmakla birlikte, bireylerin kadına ve erkeğe uygun gördükleri içselleştirilmiş davranış kalıpları şeklinde de kendini göstermektedir. Biyososyal açıdan cinsiyet ile biyolojik olarak cinsiyetin aynı şey olmadığını belirten Wienclaw, kavram olarak cinsiyetin, kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönünü ifade ettiğini; biyososyal bakış açısı ile ise psikolojik, sosyal, kültürel ve davranışsal özellikleri de kapsadığını belirtmektedir (Wienclaw, 2011, s. 16). Toplumsal cinsiyetin sosyal inşasını açıklarken, bireylerin ve toplumların belirli özellikler veya statüler nedeniyle birbirlerine değer verdiğini belirten Blackstone (2003, s. 335), bunun kültüre ve zamana göre değişebileceğini ifade etmektedir. Biyolojik cinsiyet, kavramı genetik, fizyolojik ve biyolojik özellikler üzerinden tanımlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet ise toplumun kadınlık ve erkeklik rollerine dair kültürel beklentileri yeniden üreten bir yapı olarak açıklanmaktadır (Cankurtaran ve Küçükarslan, 2021, s. 8). Toplumsal yaşamda cinsiyet rollerinin kültürel olarak yeniden üretilerek dolaşıma sokulması, özellikle kadınların davranışlarını şekillendirmesine yol açabilir. Feminist bakış açısı referans alındığında, cinsiyet rolleri öğrenilebilir ve değişebilir, bu nedenle kadına yüklenen rollerin yalnızca doğasından kaynaklanmadığı ifade edilebilir (Blackstone, 2003, s. 337). Toplumsal cinsiyet biyolojik değil, toplumsal olarak inşa edilen, bireylerin kimliğini ve sosyal konumunu şekillendiren dinamik bir süreçtir, ayrıca cinsiyet kurumlar, roller ve ilişkiler yoluyla sürekli olarak yeniden üretilmektedir (Lorber, 1994). Cinsiyet yalnızca biyolojik değil, güç ilişkilerini düzenleyen tarihsel bir yapı olarak da değerlendirilmekte, bu açıdan toplumsal cinsiyet iktidar ve anlam üretim süreçlerini çözümlemek için işlevsel bir araç olarak kullanılmaktadır (Scott, 1986). Bunun yanı sıra toplumsal cinsiyetle ilgili klişeler ise genellikle kadın ve erkeğin doğasına dair abartılı ya da hatalı iddialar içermektedir. Örneğin, yaygın bir stereotip olarak erkeklerin duygusal olmadığı, kadınların ise mantıksız veya aşırı duygusal olduğu düşünülür (Blackstone, 2003, s. 337). Kadınların fiziksel olarak kendilerini zorlamayacak işlerde çalışması, erkeklerin ise bedeni zorlayacak işlerde çalışması bu stereotiplerin örneklerindendir. Kadının ev işleriyle, erkeğin ise maddi kaynak sağlamakla yükümlü olduğu ve kadının iş yaşamına dahil olsa dahi ev içi sorumlulukları da üstlendiği kabul edilir. Mesleklerin erkek ve kadın meslekleri olarak sistematik ayrılması, bu eşitsizliği besleyen bir başka stereotiptir. Türkiye’de kadın istihdamındaki temel sorunları kayıt dışılık, düşük okullaşma oranı ve iş-yaşam dengesizliği olarak sıralayan Öztürk ve Dikmen (2021, s. 47), kadınların yönetici pozisyonlarında yer alamamasını eğitim düzeyi ve toplumsal cinsiyet temelli iş bölümü ayrımcılığı olarak değerlendirmektedir. Kadınların daha çok enformel işlerde yer aldığı, erkeklerin ise formel kurallara uygun biçimde istihdam edildiği düşünülmektedir. Wienclaw ise biyolojik perspektife dayanan bu rollerin toplumsal cinsiyet klişelerine yol açabileceğini belirtirken, kadınların da erkeklere atfedilen birçok meslekte başarılı olabileceğine dikkat çekmektedir (Wienclaw, 2011, s. 16). Butler, toplumsal cinsiyetin biyolojik değil, performatif bir inşa olduğunu savunur yani cinsiyet sabit bir kimlik ya da biyolojik bir gerçeklik olmaktan ziyade, insanların beden dili, konuşma biçimleri ve sosyal temasları yoluyla yeniden üretilen bir şeydir. Yazara göre cinsiyet toplumsal normlarla şekillenmektedir. Butler,

kadın kimliğinin toplumsal olarak inşa edildiğini savunmaktadır (Butler, 1990). Toplumsal cinsiyet kavramı, biyolojik cinsiyetin yanı sıra toplumsal, sosyal ve kültürel değerler üzerinden yeniden inşa edilir. Yapılan araştırmalarda kadınların genellikle ev işleri ya da fiziksel güç gerektirmeyen işlerde çalışmayı uygun gördükleri; erkeklerin ise daha çok ağır vasıta şoförlüğü, yönetici ya da güvenlik görevlisi gibi meslekleri erkek mesleği olarak tanımladıkları belirlenmiştir (Vatandaş, 2007, s. 43).

Kadınlar ve erkekler tarafından içselleştirilen bu kalıplar, kadınların birçok alanda ontolojik olarak reddedilmesine yol açmaktadır. Ancak kadınların iş yaşamına katılımı ve üretim süreçlerine dahil olması, toplumsal kalkınma ve kadın gücünün artması açısından önem taşır. Arıcılık mesleği ise toplumsal cinsiyet rollerinin içinde kadınların katılım gösterebildiği ve tercih edebileceği alanlardan biridir. Kadınlar, doğayla baş başa üretim yapabilecekleri, zaman yönetimi yapabilecekleri bu mesleği ekonomik özgürlük ve toplumsal kalkınma için bir fırsat olarak görmektedir (Pocol and Molly, 2015; Çetin, 2019). Türkiye’de cinsiyete dayalı mesleki ayrımcılığa dair yapılan bir analizde, kadınların toplumsal algıda “anne” ve “eş” rolleriyle tanımlandığı belirtilmiş ve bunun sonucunda kadınların çalışma hayatında cinsiyet temelli mesleki ayrımcılığa maruz kaldıkları ifade edilmiştir (Parlaktuna, 2011). Kadınların iş dünyasında üst yönetim kademelerinde yer alamamalarının nedeni olarak, toplum kadından beklediği rollerle ilgili kalıpların etkili olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda, özellikle toplum tarafından erkeklerle özdeşleştirilen mesleklerde, kadınların mesleklerini sürdürürken daha yoğun cinsiyetçi söylem ve önyargılarla karşı karşıya kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır (Karatepe ve Arıbaş, 2015). Erkek egemen iş ortamlarında kadın yöneticilerin deneyimleri ve stratejileri konu alan bir çalışmada ise erkek egemen anlayışın geçerli olduğu meslek ve sektörlerde kadınların toplumsal cinsiyete bağlı olarak geliştirilen çeşitli önyargılara, eril söylemlere ve bu bağlamdaki ayrımcılıklara daha fazla maruz kaldıkları ifade edilmiştir. Bu nedenlerle de kadınların mesleklerini yaparken erkek çalışanlardan daha fazla mesai yaparak kendilerini kanıtlama çabası içine girdikleri, ayrıca çalışma hayatında ciddiye alınmaları için kadın gibi davranmaktan kaçınarak “erkek gibi” davranışlar sergiledikleri dile getirilmiştir (Karaduman ve Ergun, 2018, s. 138). Daha çok erkeklerin hâkim olduğu alanlardan biri olarak görülen mühendislik mesleğini sürdüren kadınların karşılaştıkları sorunları tespit etmek amacıyla kadın orman mühendisleri ile gerçekleştiren bir başka çalışmada da kadınların cinsiyetçi yaklaşımlarla yetersiz görüldüğü, kendini kabul ettirebilmek için daha fazla çaba ve özveriye mecbur bırakıldığı ifade edilmiştir (Yıldırım, 2021, s. 82). Adana, Mersin, Hatay illerindeki 994 öğretmenle gerçekleştirilen ilköğretim okullarında görev yapan kadın öğretmenlerin kariyer geliştirme engellerini, kadın ve erkek öğretmenlerin görüşlerine başvurarak tespit etmeyi amaçlayan bir başka araştırmada ise; ailevi engeller, toplumsal cinsiyet, kalıplaşmış yargılar, ekonomik değişkenler gibi nedenlerle kadınların kariyerlerinin engellendiği sonucuna ulaşılmıştır (İnandı, Özkan, Peker ve Atik, 2009).

İnşaat, makine ve elektrik mühendisliği alanlarında çalışan toplam 43 kadın mühendisle gerçekleştirilen bir başka araştırma ise kadın mühendislerin cinsiyet ayrımcılığına maruz kaldıkları, mesleki saygınlık kazanmak için maskülen özellikler geliştirmek zorunda hissettikleri sonucuna ulaşılmıştır (Bayram ve Yüney, 2021). Kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve insan hakları ihlalleri nedeniyle karşılaştıkları sorunları alan bir başka araştırma ise şiddet ve sosyal travmalar, eğitim ve iş gücü, cinsiyet rolleri ve beklentiler, cam tavan sendromu, toplumsal algılar nedeniyle kadınların gerek iş yaşamı gerekse toplumsal, kültürel yaşam içerisinde potansiyellerini ortaya çıkarmasının güçleştiği sonucuna ulaşılmıştır (Akgüner ve Kadayıfçı, 2021). Türkiye’de insan kaynakları yöneticilerinin kariyerleri üzerinde rol oynayan cinsiyet temelli yaklaşımları inceleyen bir başka çalışmada kadınların iş yaşamlarında başarılarının olması gerektiği gibi bilgi, beceri ve yetkinliklerine göre değerlendirilmediği sonucuna ulaşılmıştır (Bulut ve Kızıldağ, 2017). Cinsiyet sabit bir kimlik değildir; toplumsal etkileşimler içinde tekrar tekrar gerçekleştirilen davranışlar, roller ve söylemlerle oluşturulan bir toplumsal inşadır; kadın istihdamında eşitliğin sağlanması için eğitim tek başına yeterli değildir; iş-aile dengesi, önyargı ve rol çatışmaları da belirleyici etkenlerdir; toplumsal cinsiyet normları değişmedikçe kadınların işgücüne eşit katılımı sağlanamayacaktır; neo-muhafazakâr politikalar, kadın özgürlüğü ve toplumsal cinsiyet eşitliği üzerinde sınırlayıcı bir biyoiktidar kurmaktadır; küresel eşitsizlikleri azaltmak için toplumsal cinsiyetin ekonomik analizlerde merkezi bir kategori olarak ele alınması gerekmektedir; toplumsal cinsiyet eşitliği yalnızca yasal düzenleme değil, aynı zamanda kültürel bir dönüşüm süreci olarak görülmektedir (West ve Zimmerman, 1987; Küçük Aksu, 2022; Okay, 2021; Altunok, 2016; Benería, Berik ve Floro, 2015; Bora ve İnce, 2021). Nitekim, toplumsal

cinsiyet üzerine yapılan kuramsal ve ampirik araştırmalar da, cinsiyet rollerinin kültürel, ekonomik ve toplumsal yapıyı biçimlendirmedeki etkisini vurgulamaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Kadın arıcıların mesleki ve toplumsal cinsiyet temelli problemlerini ortaya koymak, yaşadıkları sorunları tespit etmek ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirmek amacıyla yürütülen bu araştırmada, Türkiye Arı Yetiştiricileri Merkez Birliği'ne (TAB) kayıtlı kadın arıcılar arasından basit rastgele örnekleme yöntemiyle seçilen 20 katılımcı ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. 2025 yılı istatistiklerine göre Türkiye Arı Yetiştiricileri Merkez Birliği'ne (TAB) kayıtlı toplam 72.325 arıcı bulunmaktadır. Ancak 2025 yılı verilerine göre, bu üyelerin cinsiyet dağılımına ilişkin güncel ve resmi bir veri bulunmamaktadır. En son 2023 yılına ait verilere göre, TAB'a kayıtlı 123.643 üyenin yalnızca %6,8'i kadınlardan oluşmaktadır. Bu oran, arıcılık sektöründe kadınların temsilinin oldukça sınırlı olduğunu göstermektedir (TAB, 2025). Araştırma için Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan gerekli etik izin alınmış ve araştırma bu çerçevede yürütülmüştür. Araştırmanın yöntemi olarak kullanılan görüşme tekniği, görüşülen kişilerin içsel dünyasını kavramaya, anlamaya çalışan ve aynı zamanda kişilerin olaylara, durumlara, yönelik tutumlarını ve bakış açısını yine görüşülen kişinin perspektifinden bakarak değerlendirmeye çalışan bir tekniktir (Patton, 1987, s. 109). Araştırmanın metodolojisi bağlamında çalışmada mülakat yapılan kadın arıcılara numaralar verilerek isimlendirilmiştir. Ayrıca katılımcıların yaşı, eğitim durumu ve medeni hallerini içeren demografik bilgiler de tablo halinde sunulmuştur. Kadın arıcılarla gerçekleştirilen görüşmeler yüz yüze yapılmış ve kayıt altına alınmıştır. Görüşme öncesinde ve esnasında görüşmenin bir makalede kullanılmak üzere yapıldığı belirtilmiş ve görüşmecilerden kayıt için izin alınmıştır. Gerçekleştirilen görüşmeler deşifre edilerek elde edilen bulgular belirlenen başlıklar altında kategorize edilmiş ve betimsel analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir. Görüşmelerin değerlendirilmesini sağlayan betimsel analiz yöntemi, araştırmaya uygun metotlarla elde edilmiş verilerin çeşitli kategoriler ve temalar çerçevesinde incelenmesi ve yorumlanmasını aynı zamanda konunun bağlamına uygun bir biçimde çıkarımlarda bulunulmasını hedefleyen bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2003, s.76). Creswell, betimsel analiz yöntemini verilerin ötesine geçmeyen araştırılan olguların somut bir tanımlamasını sunan bir yöntem olarak tanımlamaktadır (Creswell, 2014). Kaptan (2011) ise, bu yöntemi verilerin sistematik olarak tanımlanması, sınıflandırılması ve yorumlanması olarak tanımlamaktadır.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI VE BETİMSSEL ANALİZLERİ

Araştırmanın bulguları, demografik bulgular ve gerçekleştirilen görüşmelerin betimsel analizinden elde edilen bulgular olmak üzere iki alt başlık altında değerlendirilmektedir.

3.1. Kadın Arıcılara Dair Demografik Bulgular

Demografik bulgular kısmında kadın arıcılar; yaş, medeni durum ve eğitim düzeyine göre değerlendirilerek katılımcıların özellikleri Tablo 1'de paylaşılmıştır.

Tablo 1. Kadın Arıcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı	Yaş	Eğitim Durumu	Medeni Durumu
K 1	24	Üniversite	Bekar
K 2	48	İlkokul	Evli
K 3	40	Üniversite	Evli
K 4	19	Lise	Evli
K 5	28	Lise	Evli
K 6	55	İlkokul	Evli
K 7	38	Lise	Evli
K 8	48	İlkokul	Evli
K 9	45	Lise	Evli
K 10	35	Üniversite	Evli
K 11	37	Lise	Evli
K 12	45	İlkokul	Evli
K 13	32	Üniversite	Bekar

K 14	44	İlkokul	Evli
K 15	45	İlkokul	Evli
K 16	48	İlkokul	Evli
K 17	50	Üniversite	Evli
K 18	45	Üniversite	Evli
K 19	43	Üniversite	Evli
K 20	56	Üniversite	Evli

Kadın arıcıların mesleki anlamda yaşadığı problemleri ortaya koymayı ve kadın arıcıların toplumsal cinsiyet konusu bağlamında ne gibi sorunlarla karşı karşıya kaldıklarını tespit etmeyi amaçlamayan çalışmada görüşme gerçekleştirilen kadınların demografik bilgileri analiz edildiğinde Tablo1’de de görüldüğü gibi kadın arıcıların yaş aralığı 19 ila 56 arasında olduğu görülmektedir. Bu da arıcılık mesleğini her yaştan kadının tercih ettiğini göstermektedir. Eğitim düzeyine bakıldığında ise 20 kadından 5’inin lise, 7’sinin ilkokul, 8’inin ise üniversite mezunu olduğu bulgulanmaktadır. Kadınlardan 18’inin evli 2’sinin ise bekar olduğu görülmektedir. Demografik bilgilere ilişkin sonuçlar betimsel analiz kısmında kadın arıcılar tarafından mesleğe dair ifade edilen bazı görüşlerin farklılaşmasına neden olmaktadır. Demografik bulgular bu nedenle araştırma açısından oldukça önemli kabul edilmektedir.

3.2. Kadın Arıcılarla Gerçekleştirilen Görüşmelerin Betimsel Analizinden Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde, araştırmanın örneklemini oluşturan 20 kadın arıcının konu hakkındaki düşünce ve tutumlarına yer verilmiş; sorulara verdikleri yanıtlar ise dört başlık altında betimsel olarak analiz edilmiştir.

3.2.1. Kadın Arıcıların Mesleki Deneyimlerine Yönelik Bulgular

Çalışma kapsamında ilk olarak görüşmeler gerçekleştirilen kadın arıcıların bu mesleği ne kadar süredir yürüttükleri tespit edilmiştir. Bu bağlamda “Kaç yıldır Arıcılık mesleğini yapıyorsunuz?” şeklindeki soruya verilen cevaplar doğrultusunda kadın arıcıların mesleklerini icra etme süreleri yıl bazında en uzun süreden en kısa süreye göre şöyle sıralanmaktadır: 36 yıl, 30 yıl, 30 yıl, 26 yıl, 25 yıl, 23 yıl, 22 yıl, 20 yıl, 20 yıl, 13 yıl, 12 yıl, 12 yıl, 11 yıl, 11 yıl, 8 yıl, 7 yıl, 7 yıl, 7 yıl, 5 yıl ve 3 yıl. Kadın arıcıların mesleklerini yürütme sürelerinden yola çıkılarak mesleki deneyim konusunda referans alınabilecek nitelikte bilgi ve deneyime sahip oldukları bulgulanmıştır. Nitekim kadın arıcıların yalnızca genel geçer değil, spesifik çeşitli konularda da arıcılık mesleğine yönelik bakış açıları ve değerlendirmelerinden hareketle onların köklü bir mesleki deneyime sahip oldukları ifade edilebilir.

Kadın arıcılara bu başlık altında yöneltilen bir başka soruda onların mesleğe başlamaya nasıl karar verdikleri sorulurken mesleğe başlarken herhangi bir çekinceleri ya da kaygıları olup olmadığı ve bu kaygıların neler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Sorulara verilen cevaplar betimsel olarak değerlendirildiğinde kadınların arıcılık mesleğine ilgi duymasında; “arıcılığın baba mesleği olması, eşinin arıcılık mesleğini seviyor olması, arkadaşlarının bu mesleğe ilgi duyuyor olması, mesleğin maddi gelir sağlıyor olması, kişinin akademik kariyeri açısından bir gereklilik olması ve boş zamanları değerlendirmek ya da bu işi hobi olarak görüyor olması” gibi nedenlerle kadınların arıcılık mesleğine başlama kararı aldığı görülmektedir. Bunların yanında kadın arıcılardan bazıları bal arısının yaşam biçiminin ilhan verici olduğunu dile getirerek bu düşünceyle mesleğe başladıklarını ifade etmişlerdir.

Sorulara verdikleri cevaplardan 20 kadın arıcıdan 9’unun mesleğe başlarken herhangi bir kaygı duymadıkları saptanırken 11 kadın arıcının da çeşitli nedenlerle kaygılandığı tespit edilmiştir. Bu 11 kadın arıcı kaygılarının nedenlerini ise şu şekilde dile getirmişlerdir:

K2: “Başlangıçtaki kaygım arıların beni sokmasıydı. Özellikle gezginci (seyyar) arıcılık bana güvenli gelmiyordu.”

K3: “Arıcılıktan anlamadığım için zor olacağını düşündüm.”

K4: “Arı sokması, ormanlık alanda barakada kalmak, kazanacağımız paranın geçimimize yetmeyeceği düşüncesi.”

K5: “Arı soktuğunda alerjim olduğundan vücudum şişiyor.”

K7: “İlk başlangıçta onlara bakmayı beceremeyeceğim kaygısı vardı.”

K8: “Maddi olarak tatmin olup olmama, çevremdekilerin bakış açıları, barakada kalmak kaygılarımdı.”

K10: “Arı sokması.”

K15: “Önümdede kadın arıcı örnek olmadığı için belirsizlik yaşayarak bu işe başladım.”

K16: “Arı alerjim olup olmadığı.”

K17: “Tek endişem, yalnız başına ıssız yerlerde olmak ve gereken fiziki güçten yoksun olmaktır. Yabancı hayvanlar, kötü niyetli kişiler, hatta alerjik reaksiyonlar gibi olası tehlikelere karşı arılığa yalnız gitmiyorum.”

K20: “Temiz gıda, iyi üretim, doğayla uyumlu arıcılık yapmak, habitat kaybı, iklim krizi ve ekonomik kaygılar.”

Cevaplardan da anlaşılacağı üzere kadın arıcılar mesleğe başlamadan önce çok çeşitli konularda kaygı duymaktadırlar. Özellikle arı sokmasına karşı vücutlarının göstereceği reaksiyon, zorlu doğa koşullarında barakada kalma ve beraberinde hissedilen güvenlik sorununa ek olarak toplumsal çevrenin mesleği eril bir meslek olarak kodlaması kadınların endişe duyduğu konular arasında yer almaktadır. Ayrıca kadın arıcılar için mesleği, mesleğin kriterlerine en uygun bir biçimde yerine getirme konusu önemli konular arasındadır. Bunun yanında kadın arıcılar arıcılık mesleği yapan kadın arıcıların azlığına da dikkati çekmektedirler.

Kadın arıcılara sorulan “Arıcılık mesleğini ailece mi yapıyorsunuz?” sorusuna gelen yanıtları ise şu şekildedir: “Tüm aile, eşim ve ben, babam ve ben, annem ve ben, çocuklarımla yapıyorum, kızıyla yapıyorum, arkadaşlarımla yapıyorum, yalnızca kendim yapıyorum.” Bir kadın arıcının özellikle bedensel güce vurgu yaparak verdiği yanıt dikkat çekici görülmektedir. Söz konusu yanıt ise şöyledir: “Ben arının bakımını, bal üretimini, satışını, paketlemesini ve sosyal medya yönetimini tek başıma yapıyorum. Sadece arıları taşıırken eşimden, ailemden ya da ücretle tuttuğum bir çalışandan yardım alıyorum.” Araştırma bulgularına göre kadınların en çok zorlandığı konuların başında bedensel güçlerini yeterli bulmamaları gelmektedir. Tam da bu durum mesleğin eril bir meslek olarak algılanmasına neden olmaktadır.

3.2.2. Kadın Arıcılara Yönelik Toplumsal Algıya Dair Bulgular

Kadın arıcıların bu mesleği icra etmelerine yönelik toplumsal algının ne olduğunu ortaya koymayı amaçlayan “Arıcılık mesleğini icra etmeye karar verdikten sonra çevrenizden nasıl tepkiler aldınız?” sorusuna verilen yanıtlar analiz edildiğinde kadınların arıcılık mesleğini yapmaları konusuna toplumsal ve sosyal çevrelerinin eril bir önyargı ile yaklaştığı somut bir biçimde anlaşılmaktadır. Kadın arıcıların aşağıda verdiği cevaplardan bu sonuca ulaşmak mümkündür.

K2: “Dağlarda, ovalarda yalnız başıma kalacağım için tepkiler alıyordum.”

K4: “Zayıf ve güçsüz görünüyorsun, zor iş, yapamazsın, gidince evden uzakta uzun süre orada konaklamak zorundasın dediler.”

K8: “Ailem dışındaki çevremden erkek işi olduğu düşünüldüğü için olumsuz tepkiler aldım. Geriye kalan herkesin ağzında tek bir cümle vardı ‘elinin hamuruyla erkek işinde ne yapacaksın.’ İşin en kötü yanı da bu insanlar, kadın dayanışması yapacak gibi görünen, ancak böyle olmayan insanlar...”

K13: “Bir sineğe mi güvenip yola çıkacaksın.’, ‘Zor değil mi?’, ‘Erkek işi.’, ‘Ek gelir olmadan olmaz.’, ‘Batarsın!’, ‘Bal olmazsa ne yapacaksın.’ Şeklindeki ifadeler içeren birçok olumsuz tepki aldım.

K15: “Kamuda kadrolu güvenceli diye nitelendirilen 19 yıldır çalıştığım bir işten istifa ettiğim ve arıcılık mesleğine başladığım için aile büyükleri özellikle çok şaşkıncı bu anlamda negatif tepkilerle karşılaştım.”

K16: “Ailem ve arkadaşlarım dışında beni tanımayanların ‘Olmaz, yapamazsın, sen arıcı mısın? Kadından arıcı olur mu?’ gibi ilginç ifadelerle karşılaştım.”

K19: “Kadın olarak bu işi yapamayacağının vurgulanması, arıcılığın erkek mesleği gibi görülmesi. Kovan indirip kaldırmak gibi ağır işlerde yetersiz olunabileceği gibi...”

K20: “Ailem ve arkadaşlarım dışında beni tanımayanların ‘olmaz, yapamazsın, sen arıcı mısın? Hobi arıcısı olursun.’ sözleriyle karşılaştım. Öğretmenliği bırakmış olmamı pek anlayamadılar. Arıcı olarak çok mutlu olmama rağmen önceki mesleğimi benim için daha değerli gördüler.”

Soruya verilen yanıtlardan yola çıkarak kadın arıcıların yakın ve uzak çevrelerinden aldıkları tepkilerin çoğunlukla eril bir dile sahip olduğu söylenebilir. Bu eril dil, kadını yalnız başına hareket etmemesi ve beden gücünü zorlayacak işlerde görev almaması gereken bir hareket alanına hapsedmektedir. Kadının iş yaşamındaki ontolojisini onun güçlü, zayıf veya güçsüz görünüşüne bağlı kalarak değerlendiren bakış açısı arıcılık mesleğinin doğrudan bir erkek mesleği olduğu yönünde bir görüşün toplumsal yaşamda dolaşıma girmesine neden olmaktadır. Kadınların arıcılık mesleğini yalnızca hobi olarak yapabileceği, ancak işin ticari bir kimlik kazandığında kadın mesleği olmaktan çıkacağı düşüncesi oksimoron bir düşünce olarak kabul edilebilir. Nitekim bazı meslekler söz konusu olduğunda kadınlar, erkekler tarafından otonom olmayan varlıklar olarak kavranmaktadır. Zira araştırma sorusuna verilen yanıtların satır aralarında geçen; “evden uzak kalamazsın”, “kadın başına ıssız yerde ne işin var”, “ovalarda tek kalacaksın”, “bir sineğe mi güvenip yola çıkacaksın”, “zayıfsın”, “güçsüzsün” gibi ifadeler kadını “asgari insan” olarak tanımlayan söylemlerdir. Kolektif bellek, kadının kimliğini farklı farklı biçimlerde inşa etmektedir. Bu sebeple de kadınlar öz benliklerini korumak ve varoluş mücadelesi sergilemek zorunda bırakılmaktadırlar. Ayrıca bu soruya verilen yanıtlardan birisinde dikkati çeken bir başka konu ise erkek hegemonyasının diliyle konuşan kadınların varlığının da diğer kadınlar için sorun yarattığı gerçeğidir. Zira “elinin hamuruyla erkek işinde ne yapacaksın” biçimindeki bir ifadeyle karşı karşıya kaldığını vurgulayan bir kadın arıcı, işin en kötü yanının da kadın dayanışması yapıyor gibi görünen, fakat eylemleri ve söylemleriyle böyle bir danışmadan uzak olan kadınların var olduğunun altını çizmesidir. Bu açıdan kadın arıcılar kendilerine yöneltilen “En çok tepkiyi kimlerden gördünüz?” sorusuna ise şu yanıtları vermektedirler:

- Annem ve babamdan,
- Çevremdeki kadınlardan,
- Erkek akrabalarımın,
- Arılardan korkan kişiler tepki veriyordu,
- Tepki almadım,
- Akrabalarımın,
- Komşularımın,
- Resmi kurum çalışanları ve yerel halktan,
- Arkadaşlarımdan,
- Sadece babamdan sahibini tanımayan hayvanla uğraşma kızım dedi ilk zamanlar. En çok olumsuz tepkiyi arıcılardan gördüm hala da ciddiye alınmadığımı düşündüğüm durumlarla karşılaşıyorum.

Kadın arıcılar da sektörün bazı durumlarda eril bir sektör olduğu yönünde bir düşünceye sahiptirler. Bir kadın katılımcı sektörün eril bir sektör olduğunu ve yaşadığı sıkıntıyı şöyle ifade etmektedir: “Kadın olmak. Hem fiziksel hem de ruhsal olarak en çok zorlandığım konu bu. Eril bir sektörde hem kadın hem de boşanmış olmanın verdiği zorluğu en derinden hissediyorum her defasında.”

Tamda bu konu bağlamında kadın arıcılara yöneltilen “Çevrenizden arıcılığın erkek mesleği olduğu yönünde tepkiler aldınız mı? Bu konuda bir anınız varsa bizimle paylaşır mısınız?” şeklindeki soruya gelen yanıtlar ise şöyledir:

K2: “Evet, tepki aldım. ‘Arıcılık erkek mesleği, sen gitme.’ diyen oldu.”

K4: “Evet, tepki, bu mesleğin bir erkek mesleği olduğu yönündeydi.”

K8: “Birçok kez hem de. Hala alıyorum bu kısır döngü haline geldi artık. Yakın çevrem buna alışmış olsa da hala yargılar ve yadırgama oluyor maalesef. İşletmemi ilk kurarken resmi yerlere başvurumu yaparken kendim için mi yoksa eşim ya da babam için mi açıyorum diye soruyorlardı, çünkü onlara göre bu çok garipti. Başka yapacak iş mi yok çok gençsin ve çok narinsin harcama kendini diye akıl vermeye çalışan başkanlar ve müdürler gördüm. Tabii bu en basitleri ama işe başlarken sadece ilk tepkiler.”

K9: “Arıcılığa ilk başladığım yıllarda bazı kişilerden arıcılık erkek mesleği diyen oldu tabi. Sorular soran bilgilerimi tartan çok oldu. Baktılar ki karşısındaki boş biri değil, vazgeçtiler. Şimdilerde kadın arıcılar çoğaldı bu tür yaklaşımlar hemen hemen kalmadı gibi.”

K12: “Çok tepki aldım. Isparta’da arı bakarken adamın biri araçla gelip ‘abi kolay gelsin’ dedi. Büyük kızım ‘sağ ol’ dedi. Yukarıya doğru geldi kolay gelsin dedi bu defa küçük kızım ‘sağ ol’ dedi. Sonra bana doğru geldi kolay gelsin dedi bende ‘sağ ol’ deyince ‘hepiniz mi kadınsınız’ dedi. Selam vermek için erkek arıyordu herhalde diye düşündüm.”

K13: Arıcılığın erkek mesleği olduğunu söyleyen çok kişi oldu ama bunlar hep eski arıcılar ve arılardan para kazanmayan insanlar. Ne işiniz dağın başında diyen kişiler de oldu.

K14: “Bir erkek arıcının da ‘sen bu tırnaklarla mı arıcılık yapıyorsun?’ dediğini hiç unutmam.”

K16: “Evet, erkek mesleği olarak görülüyor. Tecrübelerimin ve bilgilerimin göz ardı edildiği durumlar yaşadım.”

Yukarıdaki yanıtlardan hareketle söylenebilir ki arıcılık mesleği keskin bir biçimde erkek mesleği olarak görülmekte, bu meslek söz konusu olduğunda konunun içerisinde muhakkak bir erkek figür aranmaktadır. Dahası kadınlar; narin oldukları, fiziksel olarak güçlük çecekleri, zorlu doğa koşullarına uyum sağlayamayacakları düşüncesiyle bu işe uygun bulunmamaktadırlar.

Eril söylemlere maruz kalan kadınların iş süreçlerine ne kadar dahil olduğu konusu araştırma kapsamında merak edilen bir başka sorudur. Kadın arıcılara yöneltilen “İşe yönelik karar alma süreçlerine dâhil oluyor musunuz? Düşüncesine başvurulun, söyledikleri dikkate alınan taraf mısınız?” şeklindeki sorulara genel olarak şu yanıtların verildiği görülmektedir: “Fikirlerim dikkate alınır, ortak kararlar alıyoruz, kendi işletmem olduğu için kararları kendim alıyorum ve uyguluyorum.” Bu soruya gelen yanıtlar içerisinde araştırma kapsamında önemli bulunan diğer yanıtlar ise şunlardır:

K2: “Başlangıçta eşimle birlikte karar alıyorduk. Oğlum da işin içine girince karar alıcılar eşim ve oğlum. Genelde kararları ben alıyorum ama tam tersi oluyor eşim tersini yapıyor.”

K13: “Tecrübelerine dayanarak annemin sözleri daha çok dikkate alınıyor, fakat tecrübenin yanında bilimsel ve deneysel sonuçları daha iyi gözlemlediğim için benim kararlarım dikkate alınmaya başladı. ‘Boynuz kulağı geçiyor’ denebilir.”

K17: “Kararlar ortak uygulanıyor diyebilirim. Arıcılık bilgisi olarak eşim daha yetkin. Şu an Muğla’da ikinci üniversitesini Arıcılık Programı’nda okuyor. Öğrendiklerini benimle paylaşıyor. Ürün olarak balın pazarlanması, reklam, lojistik, marka yönetimi ve müşteri ilişkileri konusunda ise aktif taraf benim. Ben de şu an ikinci üniversite olarak Sosyal Medya Yöneticiliği Bölümü’nde okuyorum ki zaten esas lisans konum satış ve pazarlama.”

Yukarıda verilen yanıtların birinde iş sürecinde eşiyle birlikte ortak kararlar alan kadın arıcı, iş sürecine eril bir karakterin yani oğlunun dahil olmasıyla karar alma sürecinin dışında bırakıldığı saptanmaktadır. Burada kadın ifade ettiği konuların tersi yapılan ve düşüncesi referans alınmayan bir taraf olarak meslekten uzaklaştırılmaktadır. Fakat iki kadın arıcının ortak çalışması söz konusu olduğunda alınan kararlar daha çok bilimsel verilere dayalı kararlar olabiliyor, ayrıca söz konusu bilimsel kriterler ise tecrübeyle harmanlanarak iş süreci güçlendiriliyor. Kadın ve erkeğin birlikte çalıştığı durumlarda iş paylaşımının olduğu, tarafların birbirlerinin üstün yönlerini kabullenerek iş süreçlerini yönettiğini de ifade etmek gerekmektedir. Örneğin erkek bilimsel olarak mesleğe yönelik bilgiye sahipse kadın bu duruma saygı duymaktadır. Kadın ise kendini daha başarılı hissettiği konularda örneğin; ürün olarak balın pazarlanması, reklam, imaj yönetimi, lojistik, marka yönetimi ve müşteri

ilişkileri gibi konularda rol üstlenerek iş sürecine katkı sağlamaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği sürekli olarak kadın ve erkeğin doğasına vurgu yapmaktadır. Kadın ve erkeğin doğalarının birbirinden farklı olması onların farklı meslekleri icra edeceği anlamına gelmemektedir. Zira araştırmaya katılan kadın arıcılardan bedensel olarak bir güçlük çekmeyen kadın arıcılar da vardır. Buradan anlaşıyor ki kadınlık ve erkeklik rolleri öğrenilen rollerdir ve bu roller belirli tutum, değer, norm, önyargı gibi etkenlerin etkisi altında gerçekleşmektedir. Yani sosyal bir varlık olan birey toplumsallaşma süreci sonucunda cinsiyet rollerini öğrenmekte, ancak aynı zamanda toplumsal cinsiyet konusunda da birçok yanılgıya kapılabilmektedir.

Bu noktada kadınların eril bir meslek olarak görülen arıcılık mesleği söz konusu olduğunda kendilerini yeterince ifade edebildikleri ya da edemedikleri konusu araştırmacılar tarafından merak edilen konular arasında yer almaktadır. Bu açıdan kadın arıcılara “Erkeklerin çoğunlukta olduğu arıcılığa ilişkin toplantılarda, etkinliklerde kadın olarak kendinizi nasıl hissediyorsunuz? Kendinizi özgürce ifade edebiliyor musunuz?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Kadın arıcılar bu konudaki düşüncelerini şöyle aktarmaktadırlar:

K1: “Özgüvenli hissediyorum ve özgürce kendimi ifade edebiliyorum.”

K4: “Kadınlarında çoğunlukla olması bizi daha rahat hissettirir toplantılarda. Eski zamanlara göre şimdiki toplantılarda kadın arıcıların sayısını arttığını düşünüyorum. Evet ifade edebiliyorum. Merak ettiğim soruyu rahatça sorabiliyorum.”

K6: “Erkekler arıcılık sektöründe daha öndeler. Daha çok onlara hitap ediyorlar. Özgüvensiz hissediyorum, bazı zamanlarda ifade edebiliyorum.”

K8: “Yani bu buğday tarlasının ortasında ayçiçeği olmak gibi. Farklı ve azınlıkta olmak her ne kadar iyi hissettirse de ortada bir egemenlik var siz kendinizi ifade etmek için konuşmaya başladığınız anda tezinizi çürütmeye çalışan onlarca adamla muhatap oluyorsunuz ve genelde ifadelerinizi kendilerine göre yorumlayıp öyle kodluyorlar. Taciz kısmını saymıyorum bile.”

K12: “Hayır rahat hissetmiyorum, özgürce kendimi ifade edemiyorum. Hep susuyorum.”

K15: “Rahat ve özgür hissedemiyorsunuz tabi ama kendimi özgürce ifade edebildiğimi düşünüyorum.”

K16: “Eğitimci olmama rağmen söze başladığımda, erkeklerin tepeden bakmaları beni rahatsız ediyor. Yine de özgürce kendimi ifade edebiliyorum.”

K17: “Kendimi rahat hissediyorum ve özgürce düşüncelerimi ifade edebiliyorum. Son yıllarda eğitilmiş insanların ve kadınların sektöre girmesi, bu ortamlarda hepimizin çok rahat iletişim kurmasına olanak sağlamakta. Alaylı arıcıların bilgiye değer vermeleri, daha verimli arıcılık yapmak için birbirlerinden bilgi alışverişinde bulunmaları da bu iletişimi güçlendirmekte.”

K19: “İkinci sınıf insan gibi hissediyorum. Kendimi özgürce ifade edemiyorum. Kadınları dinlemeye ve anlamaya tahammülleri olduğunu düşünmüyorum.”

K20: “İyi hissetmiyorum. Genelde bir tek ben kadın oluyorum. Çok şaşırıyorum. Kendimi ifade etmekten çekinsem de söyleyecek sözüm varsa bu beni durdurmuyor. Kendimi ifade edebiliyorum.”

Yukarıdaki aktarımlardan hareketle kadınların kendilerini özgürce ifade edebilmesi konusunda düşünce ve hissiyat olarak ikiye ayrıldıkları görülmektedir. Kadınlardan bazıları özgür, özgüvenli, rahat hissetmektedirler. Bazı kadınlar bu durumu toplantılara katılan ve arıcılığa ilgi duyan kadın sayısındaki artışa bağlamaktadırlar. Arıcılık mesleği konusunda eğitilmiş, güçlü, bilimsel bilgiyi takip eden kadınların sektöre girmesi ile kadın arıcı sayısının artması, kadınların arıcılık mesleğine ilişkin çeşitli toplantılarda daha özgüvenli hissetmesini sağladığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu konuda bazı kadın arıcılar ise kaygılı, özgüvensiz, sessiz hissetmektedirler. Kadın arıcılar kendilerini ifade etme özgürlüklerinin kısıtlandığını dile getirmektedirler. Dahası kadın arıcılar mesleğe ilişkin toplantılarda azınlık gibi hissetmekte, kendilerini “öteki” olarak kodlamaktadırlar, zira bir kadın arıcının “ikinci sınıf insan gibi hissediyorum” ifadesinden bunu anlamak mümkündür. Başka bir kadın arıcı ise bu durumu “buğday tarlasının ortasında ayçiçeği olmak gibi” şeklinde ifade etmektedir. Kadınlar sektördeki erkek egemen yapıya da dikkati çekmektedirler. Erkeklerin kadınların mesleğe yönelik tezlerini, anti tezler

sunarak onları sürekli varlık alanının dışına ittiği de kadın arıcılar tarafından ortaya atılan düşünceler arasında yer almaktadır.

Kadın arıcılar kendilerine yöneltilen arıcılık sektörünün kadınlara ve erkeklere fırsat eşitliği sağlayıp sağlamadığı konusundaki soruya ise çoğunlukla fırsat eşitliliğinin olmadığı yönünde yanıt vermektedirler. 13 kadın arıcı sektörde fırsat eşitliği olmadığı yönünde bir düşüncüyü savunmaktadırlar. Fırsat eşitliliği sağlanmadığını düşünen kadın arıcıların bazılarının verdikleri detaylı yanıtlar ise şu şekildedir:

K8: *“Maalesef hayır. Sahada savunmasız gibi görünen biz kadınlar olduğumuz için resmi mercilerde arz ve taleplerde bizim söylediklerimize genelde kulak tıkıyor ya da bizim taleplerimizi kendilerininmiş gibi göstererek çözüme ulaşıldığı zaman onların başarısı haline geliyor. Biz daha çok çalışmak ve çabalamak zorundayız istediklerimizi elde etmek için.”*

K15: *“Hayır. Bu ülkede ve dünyada diyebilirim ki yapılan hiçbir işte eşit fırsatlara sahip değiliz. BM raporları da bunu destekliyor aynı işi yapan kadın ve erkekten erkeğin daha fazla ücret aldığı bir dünyada fırsat eşitliğinden söz etmek mümkün değil.”*

K16: *“Kesinlikle eşit fırsatlar sağlanmıyor. Kadınların varlığı arıcılık sektöründe çok istenmiyor.”*

K19: *“Hayır, hiçbir sektörde kadın-erkek fırsat eşitliği olduğunu düşünmüyorum.”*

K20: *“Eşit fırsatlar sağlanmıyor. Kadınların varlığı bazı kurumlarda istenmiyor. Sahada kadınlara destek olmak isteyenler çok fazla bu da avantaj yaratıyor.”*

6 kadın arıcı ise sektörde fırsat eşitliliği olduğunu savunmaktadır. Özellikle bir kadın arıcı bu eşitliği şöyle ifade etmektedir: *“Devlet kadına daha çok fırsat sağlıyor. Sahada kadın erkek çok bir fark yok.”* Bir başka kadın arıcı ise soruya şu şekilde bir yanıt vermektedir. *“Kadınlara ve erkeklere eşit fırsatlar sunulsa bile bir kadının tek başına arıcılık yapması oldukça zor. En büyük sıkıntının kovanların yerleşimden uzak yerlerde olması olduğunu düşünüyorum.”*

3.2.3. Kadın Arıcıların Mesleklerini Yaparken Karşılaştıkları Zorluklara Dair Bulgular

Kadınların arıcılık yaparken karşılaştıkları zorlukları tespit etmek amacıyla sorulan “Mesleki anlamda karşılaştığınız en büyük güçlük nedir? Veyahut sizi zorlayan en önemli sorun/konu nedir?” sorusunu yanıtlarken kadınlar; ağır kaldırma ve kovanları taşımının güçlüğüne dikkati çekmekte özellikle kovan açmak, çıtaları çıkarmak ve sevkiyat için araca yükleme gibi işlerde eşlerinden fiziksel olarak yardım aldıklarını ifade etmektedirler. Arıların öldüğünü görmek ise kadınlar açısından duygusal bir etki yaratmaktadır. Kadınlar kendilerinin arıcılık mesleği konusunda ince düşünceli ve detaycı olduklarını ifade etmekte bu nedenle işlerin erkeklere oranla kendilerine daha zor geldiğini vurgulamaktadırlar. Kadın arıcıların yukarıda ifade edilen soruya verdikleri yanıtlardan bazıları ise şöyledir:

K3: *“Taşıma ve konaklama”*

K4: *“Arıların taşınması ve konaklama yerlerinin ve şartlarının uygunsuz olması.”*

K6: *“Mesleki anlamda yaşadığımız en önemli güçlük maddi açıdan olmakta. Kış beslemesi için artan şeker fiyatları ve taşıma için artan akaryakıt fiyatları.”*

K7: *“Nakliye sürecinde sıkıntılar yaşıyorum. Yolumuz uzun olduğu için mazot pahalılığı ve araç yetersizliği de bizi etkiliyor.”*

K9: *“Arıların gereken değeri görmediğini düşünüyorum. Arıcılıkta beni en çok zorlayan konu bilinçsiz insanları kontrol altında tutabilmek. Zirai ilaçlar, ormana bırakılan çöpler, arıcılıkla ilgili bir sorununuz olduğunda karşınızda bir muhatap bulamamak beni en çok zorlayan ve üzen şeyler.”*

K10: *“Arazi koşullarında hijyen ve tuvalet sorunu.”*

K13: *“Ağır işlerin çok olması ve bu mesleğin annemle ben iki kadın yaptığımız için biraz ürpertici (ıssız konaklamalar) tarafları oluyor.”*

K14: *“Hiçbir şekilde zorlanmadım. Dağı evim bildim.”*

K15: “Tarım ilaçları kullanılan alanlardan arıları kurtarma çabası, yaygın hırsızlık ve güvenlik endişesi.”

K20: “Ağır kaldırmak yıllar içinde vücudumda hasarlara yol açtı. İklim kriziyle bal rekoltesi azaldı ve ekonomik olarak etkilendik. Arıcılığa başlarken yapmayı planladığım gelişmeleri gösteremedim.”

Yaşanan zorluğun tespitine yönelik kadın arıcılara “Mesleğinizi icra ederken fiziki anlamda zorlandığınız zamanlar oluyor mu?” şeklinde başka bir soru daha yöneltilmiştir. Bu soruya kadın arıcılardan 17’si “evet zorlanıyorum” yanıtını verirken, 1 kadın arıcı soruyu “ara sıra” şeklinde cevaplamıştır. 2 kadın arıcı ise zorlanmadığını ifade etmiştir. Hayır yanıtını veren kadın arıcılardan birisi mesleğin kendisine “*detaylı ev temizliğinden daha kolay*” geldiğini belirtmiştir. Toplumsal cinsiyet konusu tam da bu noktada ortaya çıkmaktadır aslında. Sadece bedensel güce dayalı bir belirleyiciden hareketle arıcılık mesleğinin erkek mesleklerinden birisi olduğu yönünde bir düşüncüyü savunmak doğru değildir. Yukarıdaki soruya paralel olarak sorulan “Eğer fiziki olarak zorlanıyorsanız, fiziki olarak sizi en çok zorlayan konu nedir?” sorusuna kadınlar şu yanıtları vermektedirler:

K1: “Kovanların taşınması ve bal sağımı.”

K3: “Taşıma.”

K4: “Ağır yük taşımak. Mesela bal tenekesi kovan gibi ağır arı malzemeleri taşırken zorlanıyorum.”

K5: “Kovan taşıma.”

K6: “Kovan taşıma, nakliye, yerleşme süreci.”

K8: “Kovanların ve diğer malzemelerin taşınması.”

K9: “Taşıma, kovan kaldırma ve eğer yalnız çalışıyorsam katlı arıları kontrol etme bunlar zor oluyor. Barakada yaşam şartları biraz zor olabiliyor tabi ki.”

K10: “Kas gücü gerektiren işlerde.”

K11: “Arı nakliyesi ve bal sağımı bizi zorluyor.”

K12: “Nakliyelerde, kovan taşıma ve baraka taşımada.”

K13: “Taşınma esnasında arıcı barakası toplanması ve yüklenmesi aynı zamanda kovan (koloni) nakliyesi.”

K15: “Ağır yük taşımakta.”

K16: “Yıllar geçtikçe çok zorlanıyorum. Ağır kaldırmak büyük sorun. Kovan kaldırmak ve kovanlara bakarken uzun saatler eğilip kalmak.”

K17: “Fiziki olarak zorlanıyorum. Bunda yaşımın ve ufak tefek olmamın etkisi var. Daha genç ve güçlü kadınlar için fiziki zorluklar daha rahat aşılabılır diye düşünüyorum. Ağırılık kaldırmada sıkıntı yaşıyorum. Örneğin, hasat sonrası dolu peteklerin arabaya taşınması, süzülen balların kazana boşaltılması gibi konularda...”

K18: “Taşıma.”

K20: “Kovan kaldırmak ve kovanlara bakarken uzun saatler eğilip kalmak.”

Araştırma kapsamında kadın arıcılara yöneltilen bir başka soru ise şöyledir: “Erkek arıcıların, kadın arıcıların arı kovanlarını arıları sinirlendirmeden açabildiği, kadınların arı larvalarının transferinde daha başarılı olduğu ve arı ürünlerinin pazarlanmasında kadınların bilhassa önemli bir rol oynadığı yönünde ifadeleri bulunmakta. Peki sizce erkekler arıcılık mesleği konusunda hangi noktalarda başarılılar?” Bu soruya cevap veren kadın arıcılar erkek arıcıların özellikle beden gücü/fiziksel güç gerektiren konularda daha başarılı olduklarını ifade etmektedirler. Genel bir değerlendirme yapıldığında ise kadın arıcıların erkek arıcıları şu konularda başarılı bulunduğu görülmektedir: “Arı nakilleri, çadır ya da baraka kurma, taşıma, flora bitki örtüsü bakımından yer ayarlama, pazarlama, bal sağımı, petek silkme, ilaçlama, oğul zamanında ağaçlardan oğul indirme, arazi işleri”. Bazı kadın arıcılar ise bu

soruya farklı bir perspektiften yaklaşmaktadırlar. Örneğin bir kadın arıcı, kadınların yaratılışları gereği her zaman erkeklere oranla daha temkinli, mükemmeliyetçi ve fiziksel olarak daha narin olduğunu ifade etmekte bununla işçilikte kadın arıcılara avantaj sağladığının altını çizmektedir. Söz konusu kadın arıcı *“larva transferi, arı sütü toplama gibi”* konularda kadınların temkinli, mükemmeliyetçi ve narin olmasının avantaj sağladığını belirtmektedir. Kadın arıcı böyle bir genellemeden kaçınmak gerektiğini de vurgulamaktadır. Bu konuda iyi eğitim almış herkesin arıcılık mesleği konusunda başarılı olabileceğini ifade etmektedir. Zira böylesi bir ifade tam da konunun mahiyetine uygun olarak toplumsal cinsiyet kalıplarını yıkan türden bir ifadedir. Bir başka kadın arıcı ise soruyu şöyle yanıtlamaktadır: *“Erkeklerin kanımca arıcılıktaki en büyük avantajları fiziki güçleri ve cesaretleri. Diğer taraftan eşimle benim arıcılık hayatımız bu saptamalara tamamen uymakta. Kadın olarak daha nazik ve sabırlı olmam, hatta duygusal olmam kovan açarken beni eşimden daha avantajlı kılıyor. Sıkıntılı durumlara daha çözümcü yaklaşmam, sakinliğimi korumadaki başarım da avantajlar arasında. Kadınların küçük motor hareketlerdeki başarısı ve ellerimizin küçüklüğü de kovan içi işlerde bize avantaj sağlıyor. İnsan ilişkileri ve sunumda da kadınların erkeklere göre önde olduğunu kabul etmek gerek.”* Kadınlar doğası gereği nazik, sabırlı, duygusal, naif, narin olabilirler, erkekler ise fiziksel olarak güçlü. Bu durum mesleklerin kadın mesleği ya da erkek mesleği olarak ifade edilmesine neden olarak toplumsal cinsiyet kalıplarının inşa edilmesine yol açmaktadır. Cinsiyete biyososyal açıdan bakıldığında kadınlar ve erkeklerden beklenen davranışsal özellikler konusu gündeme gelmektedir. Kadın rolü, erkek rolü, dişil rol, eril rol bu türden tanımlamalar çeşitli basmakalıp stereotiplerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Zira yalnızca mesleğe yönelik bir durum, konu ifade edilirken veya cinsiyetlerin o mesleği icra etmedeki avantajları sıralanırken oldukça fütursuz bir biçimde toplumsal cinsiyet kalıpları inşa edilmekte ve meslekler kadın meslekleri ya da erkek meslekleri olarak sınıflandırılabilir. Yukarıda ifade edilen soru bağlamında kadın arıcıların verdikleri yanıtlar bunlarla sınırlı değildir. Elbette kadın arıcılar ve erkek arıcıların arıcılık mesleğini icra etme konusunda eşit yeteneğe sahip olduğunu ifade eden kadın arıcılar da bulunmaktadır. Bir kadın arıcı bu soruya verdiği yanıtla özellikle toplumsal cinsiyet konusuna dikkati çekerek şunları ifade etmektedir: *“Erkek arıcılar belki göçer arıcılıkta daha avantajlı ve başarılı olabilirler. Bir de kadınların üzerindeki diğer sorumluluklara (çocuk bakmak, ev işleri ve idaresi vb.) sahip olmadıkları için daha avantajlılar.”* Kadın arıcı özellikle kadının ev içi hayatına ve sorumluluklarına dikkati çekmektedir. Günümüzde halen toplumsal cinsiyet konusu ele alındığında ev işleri ve çocuklara bakmakla yükümlü olan tarafın kadınlar olduğu düşüncesinin ne kadar çarpık bir düşünce olduğu yönünde tartışmalar yürütülmekte ve toplumsal cinsiyet konusu bu tür örnekler üzerinden açıklanmaya çalışılmaktadır. Zira erkekler ev işleri ve çocuk bakmak gibi işlerden sorumlu tutulmamakta, dahası kadının çocuk bakması, ev işlerinden ve ev idaresinden sorumlu olması bir iş olarak ya da haneye bir katkı olarak kavranmamaktadır.

Araştırma kapsamında kadın arıcılara ayrıca Göçer Arıcılık mı yoksa Yerel Arıcılık mı yaptıkları yönünde bir soru yöneltilmiştir. Bu soruya 4 kadın arıcı Yerel (Sabit) Arıcılık yapıyorum yanıtını verirken, 16 kadın arıcı ise Göçer (Gezer) Arıcılık yaptığı yanıtını vermektedir. Göçer arıcılık yapan kadınlara karşılaştıkları temel sorunlar sorulduğunda ise genel olarak şu yanıtlar alınmıştır: *“Su sıkıntısı, sigorta problemleri, yer konusunda şahıslarla anlaşmazlıklar, insan yaşamı için zararlı canlılarla bir arada olmak, konaklama, susuzluk, çocuklardan uzak kalmak, çadırda kalmak, elektriğin olmaması, fiziksel ve ruhsal taciz, ulaşım sorunu, tuvalet sıkıntısı, bilinçsiz tarım uygulamaları, kovanların güvenliği.”*

Araştırma kapsamında yanıtı aranan bir başka soru ise, kadın arıcıların arıcılık sektörüne ilişkin gözlemlediği sorunların neler olduğudur. Kadın arıcılar sektöre ilişkin sorunları şöyle sıralamaktadırlar: *“Çiçeklenme döneminde zirai ilaçlanma yapılması, çiftçiler tarafından arılara uygun tarımsal ilaçların kullanılmaması, varroa takibinin yapılmaması, düzensiz yerleşme yüzünden arı konaklama sorunu, varroa ile mücadele, kalite farkı olmasına rağmen her balın ücret olarak aynı değerde tutulması, pazarlama, arıcılığın meslek olarak görülmemesi, maliyetlerin yükselmesi, devlet desteğinin yetersizliği, sahte ballar, girdi maliyetleri ve pazarlama, konaklama sorunları, arı nakillerinde kovanların ve arı ürünlerinin elde edilmesi süreçlerinde kullanılan makine ve teçhizatların ağırlık sorunu, kalitesiz ana arı üretimi, çam balı üretim sahalarında konaklama sorunları, arıcıların eğitimindeki eksiklikler ve bilgi kirliliği, iklim krizi, glikozun kullanımı ve arıların beslenmesinde kullanılan besinlerdeki denetim eksikliği, birliklerin yeteri kadar çalışmaması, arıcılık kurslarının uygulama yapma yeteneği yeterli olmayan kişilerce veriliyor olması, Türkiye’nin bölgeleri arasında kovan standardının olmayışı,*

arıcılarının coğrafyaya uygun olmayan arı ırklarını tercih etmekteki ısrarı, modernize edilmemiş ve alt yapısı olmayan arı konaklama yerlerine arıların nakil edilmesi, tuvalet eksikliği ve hijyen sorunları, taciz, kadın arıcıların erkek arıcılar tarafından arıcı olarak görülmemesi, kontrolsüz gezginci arıcılık, arıcıların ürünlerini pazarlama sürecinde markalaşma azlığı ve toptan satışlarda tekelleşme, toptan satışın yapılması için üretimin kalitesinin düşürülmesi, genç arıcı sayısının azlığı ve yaşlı arıcı nüfusunun egemen oluşu, arı ürünlerinin üretiminde modern teknolojilerden faydalanamama gibi.

3.2.4. Kadın Arıcıların Medyada Temsiline Dair Bulgular

Arıcılık mesleği söz konusu olduğunda temsil konusu da ele alınması gereken konular arasında yer almaktadır. Arıcı kadınlara yöneltilen “Arıcılık mesleğinin medyada yeterince temsil edildiğini düşünüyor musunuz?” sorusuna 18 kadın arıcı mesleğin medyada yeteri kadar temsil edilmediği yönünde bir yanıt verdiği görülmektedir. Kadın arıcılar bu konuda çeşitli bakış açıları ortaya koymakta ve araştırmacılar tarafından merak edilen bir başka soruya da (mesleki zorlukları ya da bu mesleğe yönelik farkındalık yaratmayı sağlayacak platformlar sizce ne kadar yeterli ve işlevsel?) yanıt vermektedirler. Kadın arıcılar bu konudaki düşüncelerini şöyle dile getirmektedirler:

K1: “Medyada arıcılar yeterince temsil edilmiyor. Aynı zamanda mesleki zorlukları ya da bu mesleğe yönelik farkındalık yaratmayı sağlayacak platformlar yeterli değil.”

K2: “Medyada Yeterince temsil edilmiyor. Platformlar yetersiz ve işlevsiz.”

K4: “Hayır düşünmüyorum. Toplum arıcılığın nasıl ve ne şartlar altında yapıldığını bilmiyor. Sahte ve gerçek balları bilmiyor. Arı olmazsa hayatın olamayacağını bilmiyor. Arı ve arı ürünleri toplumda daha çok kitleye ulaşarak doğru şekilde öğretilir. Bu yüzden de platformlar yeterli ve işlevsel değil.”

K5: “Medyada yeterince temsil edilmiyor. Birlikler ve platformlar arıcılığın sorunlarını anlatmada yetersiz kalıyor. Arıcılık destekleri daha iyi olmalı. Arıcıları bilgilendirici konferanslar daha çok olabilir. İlçe tarımlarda arıcılıkla ilgili uzman veterinerler olabilir.”

K6: “Hayır düşünmüyorum. Platformlardaki kişilerin çoğu arıcı olmadığı için bizlerin yaşadığı sorunları bilmiyor. Sadece bu işin gösterişi ve ticaretinde medyada sadece kendi yaptıklarını anlatıyor ya da yapmış gibi gösteriyorlar. Biz arıcıları temsil etmiyorlar.”

K7: “Arıcılık mesleği medyada yeterince temsil edilmiyor. Özellikle televizyon haberlerinde arıcılığa daha çok yer verilebilir. Platformlar yeterli değil, olanları da işlevsel değil.”

K8: “Hayır, platformlar da yetersiz ve işlevsiz. Son zamanlarda politika ve sosyal mecralarda biraz daha bizlerin de olduğu hatırlansa da maalesef bunlar çözüm odaklı değil bunları yapanların ise genelde bizim üzerinden reklam yaptıklarını düşünüyorum. Yaşadığımız hiçbir sorun gizli değil herkes her şeyi duyuyor ya da dinliyor, ama çözüme geldiği zaman sadece bürokrasiyi suçluyor. Bizim bu sorunlarda çözüme yardımcı olsun diye seçtiğimiz başkanlarımız var, ama maalesef yaptıkları ya eksik ya da tümüyle yanlış ve eleştiriye kapalıdır.”

K9: “Hayır düşünmüyorum. Platformlar yeterli değil işlevselde değil. Üreteceksin pazarlayacaksın, eğer güzel bir iş yapmak istiyorsan önce harcayacaksın. Arıcıyı savunan yok, arıcının yanında kimse yok. Bu benim fikrim.”

K11: “Hayır temsil edilemiyoruz maalesef medyada arıcı adı altında çok az kişi görünüyor. Ama bana göre bir elin parmaklarından fazla değildirler. Mesleki zorlukları sevmek gerekiyor platformları verilen eğitimleri 20-30 yıl öncesine göre daha iyi buluyorum ama yeterli değil.”

K15: “Hayır. Temasım olan platformlar yeterli ve aynı zamanda işlevsel değil. Bunun temel sebebi eğitimsizlik ve cinsiyet olarak erkek egemen bir yapı olması.”

K19: “Arıcılık, arıcı sorunları belirli dönemlerde medyada kısa süreli gündem oluyor, yeterli temsil olduğunu düşünmüyorum. Arıcılık gibi ekolojik ve ekonomik önemi olan bir hayvansal üretim faaliyetinin hak ettiği ilgiye sahip olmadığını görüyoruz. Platformlar yetersiz ve işlevsiz.”

K20: “Bir arıcı olarak medyada arıcılığın pek temsil edildiğini düşünmüyorum. Platformlar yetersiz ve işlevsiz. Yeterli bulmuyorum destek sadece ekrandan var gibi görünüyor, ama çok ihtiyaç ve

eksiklikler var. Slovenya da arıcılık dünya kültürel miras listesine girdi. Okullarında çocuklar için kovanları var, iftâyecileri arı yataklarında arı sesleriyle streslerinden kurtuluyor. Bizde arıcılık daha geçen yıl meslek statüsüne sokuldu. Ülkemizde yürütülen değerli projelerden arıcının haberi var mı? Ya da arıcı geçim derdinde başka şeylerle ilgileniyor mu? Hiç zannetmiyorum.”

2 kadın arıcı ise mesleğin medyada temsili konusu bağlamında şunları ifade etmektedir:

K2: “Medyada yeterince temsil edildiğini düşünüyorum, ancak platformlar yetersiz. Sahte balcılar yüzünden insanlar bal almaktan korkuyor bu konularda farkındalık yapılırsa iyi olur. Gerçek arıcılık yapan insanların değerinin bilinmesini istiyorum.”

K14: “Medya ile uzun yıllar iç içe çalışma imkânım oldu. Beni en çok etkileyen kadın arıcılar az oluyordu o yıllarda. Hala aynı gibi ama en azından hobi işletmeleri olan kadın arıcılarımız var. İlerleyen zamanlarda çok daha iyi olacaktır. Daha fazla platform oluşturmali. En azından kadın arıcıların birbirini tanımaları açısından çok iyi fırsatlar olur.”

Yukarıdaki yanıtlara göre kadın arıcılar çoğunlukla mesleğin medyada yeterince temsil edilmediğini düşünmektedirler. Özellikle mesleki zorluklara ilişkin içeriklerin medyada dolaşıma sokulması gerektiğini ifade eden kadın arıcılar, mesleğe yönelik medya aracılığıyla farkındalık sağlanabileceğini de belirtmektedirler. Ayrıca ürün pazarlaması konusunda medyada yer almanın önemine dikkat çeken kadın arıcılar, televizyon ekranlarında kısa süreli yer almanın çözüm sağlamayacağı uyarısını da yapmaktadırlar.

SONUÇ

Görüşme yapılan kadın arıcıların arıcılık mesleğini icra etme süreleri incelendiğinde, 36 yıldan 3 yıla kadar değişen bir deneyim sürecinden geçtikleri görülmektedir. Araştırmaya katılan kadın arıcılar uzun yıllara dayanan bilgi ve deneyime sahiptir; dolayısıyla araştırma sonuçları, arıcılık mesleğine ilişkin özel ve teknik konularda da değerlendirmelere dayanan bir perspektif sunmaktadır. Kadın arıcıların mesleğe başlamaya nasıl karar verdikleri, herhangi bir çekinceleri ya da kaygılarının olup olmadığı ve bu kaygıların neler olduğu konusundaki sorulara verilen yanıtlardan, kaygılarının büyük kısmının fiziksel riskler (arı sokması, alerji, doğa koşulları), güvenlik endişeleri (ıssız alanlarda yalnız çalışma, yabani hayvanlar, kötü niyetli kişiler), ekonomik belirsizlik ve toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Kadınların arıcılık mesleğine ilgi duymalarında; arıcılığın aile mesleği olması, maddi gelir sağlaması, akademik kariyer gerektirmemesi ile boş zamanları değerlendirme ya da bu işi bir hobi olarak görme gibi etkenlerin rol oynadığı görülmektedir. Kadın arıcılar arıcılık faaliyetlerini büyük ölçüde aile bireyleriyle birlikte yürütmektedirler. Ancak bazı kadınlar bu mesleği tamamen bireysel olarak da sürdürmektedir. Özellikle arının bakımı, balın üretimi ve satışa hazırlanması gibi tüm aşamaları üstlenen kadın arıcılar, yalnızca arı kovanlarının taşınması gibi ağır bedensel işler için dışarıdan destek aldıklarını belirtmiştir. Bu durum, kadınların arıcılık mesleğinde çok yönlü ve aktif bir rol üstlendiğini ortaya koymakla birlikte, fiziksel güç gerektiren işlerde zorlandığını da göstermektedir.

Arıcı kadınların bu mesleği yürütürken yaşadıkları en önemli sorunlardan biri de mesleğin erkeklerle özdeşleştirilmesinden dolayı maruz kaldıkları cinsiyetçi söylem ve tepkilerdir. Araştırmanın sonuçlarına göre, kadın arıcılar mesleklerini yürütürken toplum tarafından eril bir önyargıyla karşılaşmaktadır. Nitekim erkek mesleği olarak kabul edilen diğer mesleklerde de olduğu gibi, arıcılık mesleğinde de kadınların sosyal çevreleri tarafından “Elinin hamuruyla erkek işinde ne yapacaksın?”, “Kadından arıcı olur mu?”, “Evden uzak kalmazsın”, “Kadın başına ıssız yerde ne işin var?”, “Ovalarda tek kalacaksın” gibi, daha çok toplumsal cinsiyet kalıplarıyla inşa edilmiş söylemlere maruz kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu tarz tepkileri kimlerin verdiği incelendiğinde ise daha çok aile, aile büyükleri, komşular, arkadaşlar ve meslektaşlar gibi kişinin en yakın sosyal çevresi olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili yapılan benzer çalışmalar da erkek mesleği olarak nitelenen diğer meslekleri yapan kadınların da bu ve benzeri cinsiyetçi tepkilere katlanmak zorunda olduğunu destekler niteliktedir. Davey ve Davidson (2000), pilot kadınlar üzerine yürüttükleri çalışmalarında kadınların özellikle meslektaşları ve yolcular tarafından küçümseyici yorumlara, cinsiyetçi şakalara, saldırgan ve aşağılayıcı davranışlara maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Tekin Epik ve Özen (2021) tarafından kahveci, taksici, kurye, pompacı ve zabıta gibi erkek meslekleri olarak kabul edilen meslekleri yapan kadınlar üzerine

gerçekleştirilen bir başka çalışmada da benzer sonuçlar ortaya çıkmış; kadınların cinsiyetçi yaklaşımlar nedeniyle bu meslekleri icra ederken çeşitli zorluklar yaşadıkları dile getirilmiştir. Kadın aracıların iş akışındaki karar alma süreçlerinde yer almasına bakıldığında, fikirleri ile etkin olan kadın aracılar olduğu tespit edilmiştir. İki kadın aracının ortak çalışması söz konusu olduğunda, alınan kararların daha çok bilimsel verilere dayalı bir şekilde oluşturulduğu görülmektedir. Araştırma sonucunda, arıcılığın eril bir meslek olarak görülmesine rağmen, kadınların bazılarının arıcılık mesleği konusunda kendilerini özgür, özgüvenli ve rahat bir şekilde ifade edebildikleri saptanmıştır. Bu durum, eğitilmiş, güçlü ve bilimsel bilgiyi takip eden kadınların sektöre girmesi ile kadın arıcı sayısının artmasına bağlanmaktadır.

Bunun yanı sıra bazı kadın aracılar, erkek egemen bir sektörde yer almaktan dolayı kendilerini “öteki” olarak hissettiklerini dile getirmektedir. Fırsat eşitliğine dair görüşlerde kadın aracıların ikiye ayrıldığı tespit edilmiştir. Kimileri sektörde fırsat eşitliğinin olduğunu belirtirken, kimileri de fırsat eşitliğinin olmadığını ifade ederek kadınların arıcılık sektöründe istenmediğini dile getirmektedirler. Arıcılık mesleğinin medyada yeterince temsil edilmediği çalışmanın sonuçları arasında yer almaktadır. Arıcı kadınlar, medyada arıcılıkla ilgili bilgilendirici içeriklerin oluşturulmasının ve aracıların yaşadıkları sorunlar ile çözüm önerilerinin daha sık paylaşılmasının farkındalık yaratabileceğinin altını çizmektedirler. Bunun yanında ürün pazarlaması konusunda da arıcılığın medyada yer almasının çok önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu araştırma sonucunda, arıcılık mesleğinin erkek mesleği olarak kategorize edildiği, kadınların fiziksel yeterlilik ve bedensel güç üzerinden hem kaygılandığı hem de yargılandığı, toplumsal yalnızlaştırma ve dışlamaya maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmacılara ve ilgililere şu öneriler sunulabilir: Toplumsal ön yargıları azaltmaya yönelik kampanyalar düzenlenebilir. Tarım ve hayvancılık sektöründe cinsiyet eşitliğinin önemini vurgulayan eğitim programları, atölyeler ve seminerler gerçekleştirilebilir. Yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla toplumsal cinsiyet eşitliği bilinçlendirme projeleri geliştirilebilir. Kadın aracıların başarı hikayeleri ve deneyimleri medyada ve sosyal platformlarda daha fazla yer alarak teşvik edilebilir. Kadınların fiziksel güç gerektiren işler için destek alabilecekleri kooperatif veya ekip çalışması modelleri teşvik edilebilir. Arıcılıkla ilgili güvenlik ve sağlık hizmetleri kadınların ihtiyaçlarına göre uyarlanabilir. İş ortamlarında kadınların daha rahat ve güvenli çalışmasını sağlayacak altyapı düzenlemeleri yapılabilir. Son olarak, sosyo-kültürel araştırmalar derinleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Altenbuchner, C., Vogel, S., & Larcher, M. (2017). Effects of organic farming on the empowerment of women: A case study on the perception of female farmers in Odisha, India. *Women's Studies International Forum*, 64, 28-33. doi:10.1016/j.wsif.2017.09.001.
- Altunok, G. (2016). Yeni-muhafazakarlık, egemen iktidar ve biyo-iktidar: Çağdaş Türkiye’de kadın özneliği. *Türkiye’ye İlişkin Araştırma ve Politika Dergisi*, 1(2), 132-146. <https://doi.org/10.1080/23760818.2016.1201244>
- Austin, A., Schouten, C. N., Hinton, J., & Lloyd, D. J. (2021). Barriers to women’s participation in beekeeping in Papua New Guinea. *Bee World*, 98(1), 27-31. <https://doi.org/10.1080/0005772X.2020.1818465>
- Bayram, B., Yüney, Z., & Kuş, D. (2021). Kadın mühendislerin perspektifinden erkek egemen alanda kadın olarak çalışmanın zorlukları. *BİLİM ARMONİSİ*, 4(1), 43-54. <https://doi.org/10.37215/bilar.859693>
- Benería, L., Berik, G., & Floro, M. (2015). *Gender, development and globalization* (2nd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203107935>
- Beşpınar Akgüner, F. U., & Pehlivanlı Kadayıfci, E. (2021). Bilim, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik Alanlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Haritalama ve İzleme Çalışması.
- Blackstone, A. M. (2003). Gender roles and society. https://digitalcommons.library.umaine.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=soc_fa_cpub

- Bora, A., & İnce, Ş. (Eds.). (2021). *Toplumsal cinsiyet eşitliği*. Hacettepe Üniversitesi Yayınları. https://huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/toplumsal_cinsiyet_esitligi250122.pdf
- Bulut, D., & Kızıldağ, D. (2017). Cinsiyet ayrımcılığı ve kadın insan kaynakları yöneticilerinin kariyerleri üzerindeki etkileri. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 81-102. <http://dx.doi.org/10.11611/yead.321237>
- Butler, J. (1990). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi* (Başak Ertür, Çev.). Metis Yayınları.
- Cankurtaran, Ö., & Küçükarslan, G. K. (2021). Toplumsal cinsiyete dair kavramlar. In A. Bora & Ş. İnce (Eds.), *Toplumsal cinsiyet eşitliği* (pp. 8-10). Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). Sage Publications.
- Çetin H., Sürdürülebilirlik İçin Arıcılık ve Kadın Çalışmaları. *Uluslararası Arıcılık Araştırmaları ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Stratejileri Kongresi*, 2019-10-11, 2019-10-13, Bingöl, Türkiye,
- Davey, C. L. ve Davidson, M. J. (2000). The Right of Passage? *The Experiences of Female Pilots in Commercial Aviation. Feminism & Psychology*, 10(2), 195–225.
- Esen, F. and Halifeoğlu, M. (2019). Türkiye’de Arıcılık Sektöründe Kadının Yeri. *Uluslararası Arıcılık Araştırmaları ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Stratejileri Kongresi* (Arı-SKKS2019) Bildiri Kitabı içinde (41. ss.). http://congress.bingol.edu.tr/proceeding_book_ari-skks2019.pdf
- FAO. (2022). *Advancing towards gender equality in fisheries and aquaculture*. Erişim adresi: FAO Open Knowledge.
- Güvenal Karaduman, C. ve Ergun, A. (2018). Erkek Egemen İş Ortamlarında Kadın Yöneticilerin Deneyimleri ve Stratejileri. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 21(2), 114-143.
- Halifeoğlu, M ve Esen, F. (2022). Kadınların Çalışma Hayatında ve Arıcılık Sektöründe Yer Almasına İlişkin Yerel Halkın Bakış Açısı, Bingöl İli Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32, 3(1141-1151.)
- İnandı, Y., Özkan, S., Peker, S., & Atik, Ü. (2009). Kadın öğretmenlerin kariyer geliştirme engelleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 77-96.
- Kaptan, S. (2011). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Koday, Z. Karadağ, H. (2020). Türkiye’deki Arıcılık Faaliyetleri ve Bal Üretiminin Bölgesel Dağılımı (2007-2018). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24 (1), 495-510.
- Küçük Aksu, S. (2022). Toplumsal cinsiyet bağlamında Türkiye’de eğitim ve kadın istihdamına yansımalar. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 159-177. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/anadoluiakademi/issue/69008/1091750>
- Lorber, J. (1994). *Paradoxes of gender*. Yale University Press. https://xyonline.net/sites/xyonline.net/files/2019-08/Lorber_Paradoxes-of-Gender_1994.pdf
- Mburu, P. D. M., Affognon, H., Irungu, P., Mburu, J., & Raina, S. (2017). Gender roles and constraints in beekeeping: A case from Kitui County, Kenya. *Bee World*, 94(2), 54-59. <https://doi.org/10.1080/0005772X.2016.1275490>
- Okay, Y. (2021). Toplumsal cinsiyet yaklaşımının kadınların emek piyasasına katılımına etkisi. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 12-33. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1773731>
- Öztürk, S., & Dikmen, D. B. (2021). Çalışma hayatında toplumsal cinsiyet. In A. Bora & Ş. İnce (Eds.), *Toplumsal cinsiyet eşitliği* (pp. 47-49). Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Parlaktuna, İ. (2010). Türkiye’de Cinsiyete Dayalı Mesleki Ayrımcılığın Analizi. *Ege Akademik Bakış*, 10(4), 1217-1230.
- Patton, M. Q. (1987). *How to use qualitative methods in evaluation*. London: Sage Pub.
- Pocol Cristina Bianca., Molly McDonough (2015)., Women, Apiculture and Development: Evaluating the Impact of a Beekeeping Project on Rural Women’s Livelihoods., *Bulletin UASVM Horticulture* 72(2) :487-492.
- Scott, J. W. (1986). Gender: A useful category of historical analysis. *The American Historical Review*, 91(5), 1053-1075. <https://doi.org/10.2307/1864376>

Şenoğlu Fenerci, Beste, “Eskiçağ’da Bal”, *MASROP E-Dergi* 15.1, 2021, 62-74.

Tarım ve Orman Bakanlığı (2023). Türkiye Arıcılık İstatistikleri. <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/aricilik/Link/2/Aricilik-Istatistikleri> (Erişim Tarihi:25.11.2024).

Tarım ve Orman Bakanlığı. (2024). Türkiye Arıcılık İstatistikleri. aricilikharitasi.tarimorman.gov.tr & arastirma.tarimorman.gov.tr (Erişim tarihi: Haziran 2025)

Tekin-Epik & Özen (2021). 'Erkek İş'i'nde Kadın Emeli: Toplumsal Cinsiyet Rollerine Başkaldıran Kadınlar Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Uluslararası Sosyal Bilimlerde Yenilikçi Yaklaşımlar Dergisi*. 5 (2), 66-90

Tunca, R. İ. ve Çimrin, T., 2012, Kırşehir ilinde bal arısı yetiştiricilik aktiviteleri üzerine anket çalışması, *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2 (2), 99-108.

TÜİK (2024). İstatistiklerle Kadın. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2023-53675> (Erişim Tarihi: 20.11.2024).

Türkiye Arı Yetiştiricileri Merkez Birliği (TAB). (2023). *Genel Üye İstatistikleri 2023*. [Veri seti]. Erişim adresi: <https://tab.org.tr>

Türkiye Arı Yetiştiricileri Merkez Birliği (TAB). (2025). *Hakkımızda*. <https://tab.org.tr/hakkimizda/>

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2025). *İşgücü İstatistikleri, Nisan 2025*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Labour-Force-Statistics-April-2025-54062>

Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (35), 29-56.

West, C., & Zimmerman, D. H. (1987). Doing gender. *Gender and Society*, 1(2), 125-151. <http://links.jstor.org/sici/0891-2432%28198706%291%3A2%3C125%3ADG%3E2.0.CO%3B2-W>

Wienclaw, R. A. (2011). Gender differences: Biology & Culture. *Sociology reference guide. Gender roles & equality*, 15-23.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2003). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınları.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırımalp, S. (2021). Türkiye’de Kadın Mühendis Olmak: Orman Mühendisi Kadınlar Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(1), 51-88.

EXTENDED ABSTRACT

The subject of this research is the professional and gender-based barriers faced by women engaged in beekeeping, as well as other obstacles they encounter in various areas. The perception of beekeeping as a male-dominated profession is a significant factor that complicates women's presence in this field. This research aims to identify the professional and gender-based challenges that women beekeepers face, determine the problems they experience, and contribute to the development of solution proposals. Furthermore, the study seeks to understand how women assert their presence in traditionally “male” professions such as beekeeping. The study is important in terms of making women's labor visible in the beekeeping profession and has the potential to increase the visibility of strong female figures and create social awareness. In Turkey, studies on women beekeepers are limited, and there is a noticeable scarcity of research conducted from a gender-based perspective. In this regard, the study aims to fill a gap in the academic literature and offer qualitative data that can promote the active participation of women in production processes within the framework of rural development policies. Another unique feature of this research is that it presents the experiences of women beekeepers through their own narratives. This research was conducted to reveal the professional and gender-based barriers faced by women beekeepers, identify the problems they experience, and develop solution proposals. It is important in terms of making women's labor in beekeeping visible and drawing attention to the issue of gender in this profession. Studies on women beekeepers in Turkey are limited. Furthermore, this research is unique in that it directly presents the experiences of women engaged in beekeeping through their own narratives. In this respect, the study aims both to fill a gap in the academic literature and to provide qualitative data that can encourage women's active participation in production processes within rural development policies. The study offers a new contribution to the literature by examining the

position and experiences of women beekeepers using descriptive analysis. At the same time, it provides original field data regarding the visibility of women's labor. This research was designed as a qualitative study based on semi-structured, in-depth interviews with 20 women beekeepers operating in the Muğla region. The participants were selected through purposive sampling among those registered with the Central Union of Beekeepers of Turkey (TAB). As a result of the research, it was determined that women beekeepers experienced various difficulties due to the challenging nature of the profession. In addition, it was found that women were subjected to gendered discourses and social prejudices because beekeeping is perceived as a male-dominated profession. Women expressed concerns about physical adequacy and bodily strength and reported that they were judged and excluded by their communities. Some women felt like the "other" in a male-dominated sector and stated that they were underrepresented in the media. While some participants believed there was equal opportunity in the sector, others argued that women were not welcomed in beekeeping. This study contributes to the literature by analyzing the positions and experiences of women beekeepers through descriptive analysis and providing original field data regarding the visibility of women's labor. In this regard, the study plays an important role in highlighting strong female figures and challenging the perception of beekeeping as a male profession. The direct involvement of women's own voices in the research makes the study original. Moreover, when national and international literature was reviewed, it was observed that no other study directly addressed the experiences of women beekeepers from a gender-based perspective. Ethical approval for the research was obtained from the Ethics Committee of Social and Human Sciences at Muğla Sıtkı Koçman University, and the study was conducted within this framework. The following recommendations can be offered to researchers and stakeholders: Campaigns can be organized to reduce societal prejudices. Educational programs, workshops, and seminars that emphasize the importance of gender equality in the agriculture and livestock sectors can be conducted. Gender equality awareness projects can be developed through local governments and non-governmental organizations. The success stories and experiences of women beekeepers can be featured more prominently in the media and on social platforms to provide encouragement. Cooperative or team-based work models can be promoted to support women in physically demanding tasks. Safety and health services related to beekeeping can be adapted to meet the specific needs of women. Infrastructure improvements can be made in work environments to ensure that women can work more comfortably and safely. Lastly, socio-cultural research can be further deepened.

(M-JIS)
MESOPOTAMIA
JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY STUDIES

Citation (Atıf): Demir, A. & Karadaş, Y. (2025). Savaşın Ötesinde Bir Mücadele: Suriyeli Erkek Sığınmacıların Statü Kaybının Aile İçi Dinamiklere Etkisi. *Mesopotamia Journal of Interdisciplinary Studies*, 5(2), 190-208.

DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/mjis.88076>

SAVAŞIN ÖTESİNDE BİR MÜCADELE: SURIYELİ ERKEK SİĞİNMACILARIN STATÜ KAYBININ AİLE İÇİ DİNAMİKLERE ETKİSİ

Adem DEMİR¹
Prof. Dr. Yücel KARADAŞ²

Anahtar Kelimeler	Öz
Statü Aile Erkeklik Göç Travma	Statü, bireyin toplumsal konum ve saygınlığını belirleyen çok boyutlu bir yapıdır; zorunlu göç, statünün anlam kazandığı bağlamı yerinden ederek aile içi rolleri de dönüştürür. Bu çalışma, geçici koruma altındaki Suriyeli erkeklerin statü kaybının aile içi dinamiklere etkisini incelemektedir. 2023 yılında Mardin'in Artuklu, Kızıltepe ve Midyat ilçelerinde yaşayan 20 Suriyeli erkekle amaçlı örnekleme yoluyla yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmış; görüşmeler tematik analizle değerlendirilmiştir. Bulgular, kişilerin nitelik ve mesleklerinin Türkiye'de karşılık bulmaması nedeniyle pek çok kişinin düşük statülü ve uzun saatli işlere yöneldiğini, iş ve sosyal hayattan memnuniyetin azaldığını, sosyal çevrenin çoğunlukla işyeriyle sınırlı kaldığını ve geniş aile bağlarının zayıfladığını gösteriyor. Aile içinde karar alma çoğunlukla istişareye dayalı ve eşitlikçidir; doğrudan "kriz" genellemesi yapılamasa da zaman yoksulluğu ve gelir belirsizliği gerilim üretebilmektedir. Erkekler dinsel pratikler, yürüyüş, yalnız kalma ve sınırlı toplumsal destek gibi stratejilerle baş etmektedir. Sonuç olarak statü kaybı, erkeklik ve sağlayıcılık rollerini sarsarken, aileyi hem baskıyı emen hem de rollerin yeniden müzakere edildiği bir alan haline getirmektedir.
Makale Bilgisi	
Araştırma Makalesi	
Gönderim Tarihi: 30.10.2025 Kabul Tarihi: 16.11.2025 Yayın Tarihi: 25.12.2025	

A STRUGGLE BEYOND WAR: THE EFFECT OF THE LOSS OF STATUS OF SYRIAN MALE REFUGEES ON FAMILY DYNAMICS

Keywords	Abstract
Status Family Masculinity Migration Trauma	Status is a multidimensional construct that determines an individual's social standing and prestige; forced migration displaces the context in which status derives its meaning, transforming family roles. This study examines the impact of status loss on family dynamics among Syrian men under temporary protection. In 2023, purposive sampling was used to conduct semi-structured in-depth interviews with 20 Syrian men living in the Artuklu, Kızıltepe, and Midyat districts of Mardin. The interviews were analyzed through thematic analysis. The findings indicate that because their qualifications and professions are not met in Türkiye, many turn to low-status jobs with long hours, resulting in decreased satisfaction with work and social life, a largely workplace-based social circle, and weakened extended family ties. Decision-making within the family is largely consultative and egalitarian; while a direct "crisis" cannot be generalized, time poverty and income uncertainty can create tension. Men cope with strategies such as religious practices, walking, solitude, and limited social support. Consequently, status loss undermines masculine and provider roles, making the family both a site for absorbing oppression and for renegotiating roles.
Article Info	
Research Article	
Received: 30.10.2025 Accepted: 16.11.2025 Published: 25.12.2025	

ETİK BEYANI: Bu çalışmanın saha uygulaması için Gaziantep Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan 09.11.2023 tarih ve 408551 sayılı etik kurul izni alınmıştır (Bkz. Ek. 1).

¹ ademdemir.ege@gmail.com

² Gaziantep Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, yucelkaradas@gmail.com.

GİRİŞ

Statü, bireyin ekonomik durumuyla ilişkili olan ama ona indirgenemeyecek, kişinin ailesinin toplumdaki konumu, kişinin eğitim, siyaset, meslek, dini veya bürokrasi gibi alanlarda üstlendiği roller bağlamında ele alınabilecek bir kavramdır. Dolayısıyla Statü, bireyin toplum içerisindeki saygınlığı, itibarı ve sosyal konumunu belirleyen temel bir toplumsal kavramdır. Max Weber'in deyişiyle statü, bireyin ekonomik kaynaklarından çok, toplum tarafından ona atfedilen sosyal onur ve saygınlıkla ilgilidir (Weber, 1978, s. 932). Bu anlamda statü, bireyin yalnızca maddi değil, aynı zamanda sembolik ve kültürel sermayesini de yansıtan bir yapıdır. Statünün doğuştan gelen belirleyicileri olabileceği gibi kişinin kendi yetenek ve çabalarıyla elde edilebilecek bağlamları vardır. Bütün bu faktörler bir arada düşünüldüğünde statünün kişinin toplumdaki itibarı açısından önemi açığa çıkar. Statü kaybı ise, bireyin toplum içerisindeki bu konumunu yitirmesiyle ortaya çıkar ve çoğu zaman sosyal dışlanma, görünmezleşme ve değersizlik hissi ile sonuçlanır (Goffman, 1963, s. 7-9).

Buradan hareketle statünün istikrarlı belli bir toplumsal bağlam içinde anlamlıdır, başka toplumlarda anlamının zayıflaması ya da yok olabilmesi muhtemeldir. Savaş veya afet gibi olağanüstü durumlar nedeniyle gerçekleşen zorunlu göçler, bireylerin köken ülkelerinde sahip oldukları statünün göç edilen ülkede zarar görmesine yol açabilmektedir. Kişinin kendi toplumundaki aile konumu, meslek, eğitim, sosyal örgütlenme biçimlerinin gidilen ülkede anlamlı olamaması, statünün maddi ve manevi temellerini geçersizleştirebilmektedir. Göç, bireyin yalnızca fiziksel mekânını değil, aynı zamanda sosyal bağlamını ve sembolik statüsünü de kökten dönüştürür. Göçmen birey, geldiği toplumda önceki sosyal statüsünü kaybedebilir; bilgi, meslek ya da kültürel yeterlilik gibi nitelikleri tanımayabilir. Bu durum, bireyin yeni toplumda daha düşük bir konuma itilmesine ve sosyal görünürlüğünü yitirmesine neden olabilir (Ridgeway, 2014, s. 104-106). Özellikle göçmen erkekler açısından bu durum, yalnızca iş ve gelir kaybı anlamına gelmez; aynı zamanda özsaygı, kimlik ve toplumsal rol kaybı gibi daha derin psikolojik etkiler yaratır. Dolayısıyla statü kaybı, göç deneyiminin merkezinde yer alan çok katmanlı bir travma biçimi olarak karşımıza çıkar.

Erkek ve kadın bireylerin statü kaybının bu kişilerin aile içi konum ve rolleri üzerinde önemli bir etkisi vardır. Özellikle Suriyeliler açısından düşünüldüğünde, göçmenlikten kaynaklandığı düşünülen madde bağımlılığı, şiddet gibi patolojik durumların önemli bir sebebi, geleneksel Suriyeli ailesinin merkezi figürü ve taşıyıcısı olan erkeğin yaşadığı statü kaybı ve aile içinde itibarsızlaşmasıdır. Erkeğin geleneksel rollerinde yaşanan kayma ve bu rollerle konumu dolduracak başka bir aktörün ortaya çıkmamasıdır. Dağılan veya istikrarsızlaşan ailenin bireyler üzerindeki sosyal kontrol işlevi zayıflamaktadır.

Söz konusu makalenin dayandığı araştırma, 2023 yılı içinde Mardin ilinin Artuklu, Kızıltepe ve Midyat ilçelerinde yaşayan, statü kaybı deneyimleyen 20 Suriyeli erkek mülteciyle gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar, amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiş ve yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yoluyla veriler toplanmıştır. Görüşmeler ses kaydıyla gerçekleştirilmiş, kayıtlar deşifre edilerek analiz edilmiştir. Toplanan veriler, nitel araştırma kapsamında tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Katılımcı ifadeleri üzerinden ortak temalar belirlenmiş ve bu temalar doğrultusunda yorumlama yapılmıştır (Çelik vd., 2020). Katılımcıların yasal sorun yaşama ya da yanlış anlaşılma kaygıları, örnekleme erişimi zorlaştırmıştır. Ayrıca katılımcıların uzun ve yoğun çalışma saatleri görüşme zamanlamalarını sınırlamış; görüşmeler çoğunlukla gece saatlerinde gerçekleştirilmiştir. Saha araştırması için etik kurul izni 06.11.2023 tarih, 12 nolu toplantı 401971 sayılı izinle alınmıştır.

1. GÖÇ, STATÜ KAYBI VE AİLEDE BABANIN ERKEKLİK KRİZİ

Sayad (2004, s. 239) göçmenliği yalnızca ekonomik bir hareketlilik değil, bireyin hem geldiği hem de gittiği toplumda “çifte yokluk” yaşaması olarak tanımlar; bu konumlanamama, kimlik ve statü ekseninde derin bir boşluk üretir. Göçmen, ne menşe toplumunda önceki tanınırlığını koruyabilir ne de ev sahibi toplumda tam kabul görür; bu ara konum, sembolik görünmezliği ve değersizleşmeyi besler. Türkiye bağlamında, Suriyeli mültecilerin kamusal alanda yer edinmekte zorlandıkları ve yurttaşlıkla ilişkilerinin kırılganlaştığı sıkça vurgulanmıştır (Baban, Ilcan & Rygiel, 2017, s. 44). Yüzeyselleşen toplumsal ilişkiler, kalıcı aidiyetin ve statü inşasının önüne set çekmekte; aidiyet ve tanınma eksikliği, statü kaybını gündelik hayatta görünür kılmaktadır (Erder, 2017, s. 104; Lems, Oester & Strasser, 2020, s. 12).

Nitelikli göçmenlerde dil, denklik ve beceri transferi sorunları, uzmanlık alanlarında istihdama geçişi güçleştirerek statü erozyonunu pekiştirir (Yılmaz & Aktaş, 2021, ss. 8-9). Avrupa örneklerinde yüksek eğitimle yüksek işsizliğin bir arada görülebildiği, ancak sosyal koruma düzenekleri ve güçlü aile bağlarının yaşam memnuniyetindeki düşüşü sınırlayabildiği rapor edilmiştir (University of Oxford Refugee Studies Centre, 2017, s. 5). Bu bulgular, istihdamın refahın yalnızca bir boyutu olduğunu; aile hayatı ve sosyal desteklerin, statü kaybının olumsuz etkilerini kısmen tamponlayabildiğini düşündürür. Bununla birlikte Türkiye’deki sosyo-ekonomik ve hukuki kırılanslıklar, statü kaybının gündelik yaşamda daha sert yansımalar üretmesine zemin hazırlayabilmektedir.

Statü kaybı toplumsal cinsiyet rolleriyle yakından ilişkilidir. Erkeklik, birçok kültürde geçim sağlama, koruyuculuk ve otoriteyle tanımlanır; bu dayanaklar zayıfladığında “erkeklik krizi” tetiklenir (Connell, 1995, s. 77; Bozok, 2019, s. 34). Türkiye’de geçici ve güvencesiz çalışma, izin ve sigorta sorunları gibi koşullar, erkeklik algılarını zedeleyerek aile içi konumu sarsabilir (Kıvılcım, 2016, s. 111). Benzer dinamikler, Mısır’daki Somalili mülteciler gibi diğer bağlamlarda da erkeklerin ev içi rollerini ve kimlik bütünlüğünü zorlamıştır (Al-Sharmani, 2010, s. 45). Sağlayıcılık rolündeki zayıflama, erkekliğin kültürel temelini aşındırır; erkekler daha düşük ücretli, düşük statülü işlere sıkıştıklarında otorite ve özsaygıda gerileme yaşayabilirler (Bozok, 2019, s. 181).

Bu süreç tekil bir erkeklik anlatısıyla açıklanamaz. Kesişimsellik perspektifi, toplumsal cinsiyetin sınıf, etnisite, din/mezhep ve göçmenlik statüsüyle iç içe geçerek her bağlamda farklı örüntüler ürettiğini gösterir (Crenshaw, 1991, s. 1245; Yuval-Davis, 2006, s. 199; Anthias, 2013, s. 5; McCall, 2005, s. 1772; Collins, 2000, s. 18). Suriyeli erkeklerin deneyimleri, işgücü piyasası dışlanması ve eğitim/meslek geçmişleriyle bağlantılı sınıfsal farkların yanı sıra dinî-mezhepsel aidiyetlerin topluluk içi ve ev sahibi toplumla ilişkilerde erkeklik rollerini nasıl şekillendirdiğini ortaya koyar.

Statü çözülmesi yalnızca ekonomik değil, sembolik sermayenin aşınmasıdır (Bourdieu, 1986, s. 241–242). Ataerkil düzen ve kapitalist üretim ilişkileri, erkekliği kamusal üretim ve aile içi sağlayıcılık üzerinden tanımlayarak bu statüyü yeniden üretir; bu yapısal dayanaklar zayıfladığında statü kaybı derinleşir (Walby, 1990, s. 20-21; Fraser, 2013, s. 7–9; Turner, 1988, s. 45–47). Suriye’nin toplumsal örüntülerinde erkeklik, aile reisliği, ekonomik sorumluluk ve kamusal otoriteyle özdeşleşirken kadınların bakım emeğine sıkışması ve sınıfsal ayrımlar erkeklik deneyimlerini farklılaştırır; kentli-eğitilmiş erkeklerde meslek ve gelir, kırsalda ise toprak, hane büyüklüğü ve hane içi otorite öne çıkar (Kandiyoti, 1988, s. 278; Joseph, 1993, s. 455-457; Moghadam, 2004, s. 139-141; Salamandra, 2004, s. 65-67). Bu nedenle göç, ekonomik ve sembolik dayanakları aynı anda zayıflatarak statü kaybını hızlandırır.

Türkiye’de “geçici koruma” rejimi, haklara erişimde sınırlamalar ve hukuki belirsizlik yoluyla kırılanslılığı artırır; bu durum istihdam, sağlık ve barınmada süregelen güvencesizlik üretir ve toplumsal kabulü zorlaştırır (Çelik, 2022, s. 87; İçduygu & Millet, 2016, s. 66; Yıldız & Uzgören, 2016, s. 50). Hukuki-kurumsal belirsizlik iş piyasasında düşük statülü, enformel ve uzun saatli işlere yönelmeyi pekiştirerek, erkeklerin sağlayıcılık kapasitesini ve aile içi karar alma gücünü dolaylı biçimde zayıflatır.

Aile düzeyinde bu dinamikler, otorite ve sağlayıcılık rollerinde sarsıntılara, rol müzakerelerinin artmasına ve kimi bağlamlarda çatışmaya zemin hazırlayabilir. Connell’in (1995) hegemonik erkeklik kavramsallaştırması, göçle sarsılan erkeklik işlevlerinin yeniden tanımlanmasını ve alternatif erkeklik biçimlerinin gelişmesini gündeme taşır. Sayad’ın (2004) “çifte yokluk” perspektifinden bakıldığında, göçmen erkek yalnızca toplum içinde değil, ev içinde de yabancılaşma riskiyle karşı karşıyadır; bu da iletişim tıkanmaları, geri çekilme ve bazen gerilim üretme potansiyeli taşır.

Özetle, zorunlu göç statünün dayandığı toplumsal ve kurumsal zeminleri çözerken, erkeklik rollerinin yeniden müzakere edildiği bir alan yaratır. İşgücü piyasası dışlanması ve hukuki kırılanslık bu süreci besler; aile içinde otorite ve sağlayıcılıkta yaşanan aşınma, çatışma ve yeniden düzenlenme olasılıklarını birlikte barındırır (Connell, 1995).

2. STATÜ KAYBININ PSİKOLOJİK ETKİLERİ: DIŞLANMA, TRAVMA VE ÖZ DEĞER KAYBI

Statü kaybı, bireylerin psikolojik bütünlüğünü tehdit eden önemli bir faktördür. Göçle birlikte iş, aile, sosyal çevre ve saygınlık gibi temel yapı taşlarını kaybeden bireylerde depresyon, kaygı, travma

sonrası stres bozukluğu gibi ruhsal sorunlar gözlemlenebilir (Steel et al., 2009, s. 357). Başoğlu, Livanou ve Crnobaric (2005, s. 161), mülteci bireylerdeki travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) oranının, yaşanan travmanın yanı sıra, statü kaybı ve toplumsal destek eksikliğiyle arttığını belirtir. Hassan ve arkadaşları (2016, s. 2655) da Suriyeli mültecilerin psikolojik iyi oluşlarının, içinde bulundukları sosyopolitik bağlamdan doğrudan etkilendiğini ifade eder.

Göçün psikolojik etkileri, özellikle zorunlu göç koşullarında daha belirgin hale gelmektedir. Suriye’den Türkiye’ye zorunlu olarak göç eden bireylerin önemli bir kısmı savaş, şiddet ve yerinden edilme deneyimlerinin ardından ciddi travmatik belirtiler göstermektedir. Alpak ve arkadaşlarının (2015, s. 47) Türkiye’deki Suriyeli mülteciler üzerinde yürüttükleri araştırma, katılımcıların yaklaşık üçte birinde travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) semptomlarının bulunduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgu, statü kaybı ve toplumsal cinsiyet rollerindeki sarsılmaların yalnızca sosyal değil, aynı zamanda derin psikolojik etkiler yarattığını göstermektedir.

Ev sahibi toplumların mültecilere yönelik önyargılı tutumları, bu bireylerin sosyal olarak dışlanmasına neden olmaktadır. Suriyeli mülteciler, sıklıkla ekonomik yük, güvenlik tehdidi veya kültürel uyumsuzluk figürü olarak görülmekte ve bu da onların toplumla sağlıklı bağlar kurmasını engellemektedir (Kaya, 2015, s. 32). Yıldız ve Eryiğit (2022, s. 118), Suriyeli erkek mültecilerin bu algılardan daha yoğun etkilendiğini, çünkü toplumsal rolleri gereği daha görünür olduklarını belirtir. Simsek (2020, s. 10) ise mültecilerin içselleştirilmiş dışlanma yoluyla benlik algılarını zedelediklerini ve toplumsal hayata katılımında pasifleşebildiklerini ifade eder.

3. STATÜ KAYBININ AİLE İÇİ İLİŞKİLERİNE ETKİSİ VE ERKEKLİK ROLLERİ İLE AİLE REİSLİĞİNİN EROZYONU

Göç süreci, erkeklerin toplumsal ve aile içi rollerinde önemli dönüşümlere yol açmaktadır. Suriyeli erkek mülteciler, Türkiye’ye geldiklerinde sıklıkla işsizlik, düşük gelir ve toplumsal prestij kaybı gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, erkeklerin aile içindeki geleneksel rollerini sürdürmelerini zorlaştırmakta; özellikle “aile reisliği” rolü ciddi biçimde sorgulanmaktadır (Kıvılcım, 2016). Sadece göçmenler veya erkekler özelinde değil, genel olarak işsizlik durumu, kişinin aile içindeki konumunu etkilemektedir (Türkoğlu, 2013, 36). İşsizlik sürecinde bireyin ailesiyle olan ilişkileri de değişebilmektedir. Bu süreçte eşler destekleyici ve anlayışlı olabildiği gibi işsiz kalan eşe karşı özellikle erkeğe yönelik kızgınlıklar ve kavgalar yaşanabilmektedir. İşsizlik sürecinde, kadın eşin daha endişeli ve üzgün olabildiği ve eşlerinin işsiz kalmalarından ötürü utanç ve statü kaybı yaşadıkları belirtilmektedir (Yüksel, 2005, s. 262). İşsiz ya da çalışıyor olma, Suriyeli sığınmacıların psikolojik iyi oluşlarını belirleyen temel bir değişkendir. Yakın zamanda yapılan bir ampirik araştırma sonucuna göre: “Göçmenlerin göç ettikleri ülkede çalışma hayatı ya da sahip oldukları meslek bunların yanında iş memnuniyeti, statü, çalışma koşulları sosyal uyumda belirleyici rol oynamaktadır... Araştırmaya dahil edilen göçmenlerden çalışanların (doktor, hemşire, işçi, öğretmen, öğrenci) GSUÖ (Göçmenler için Sosyal Uyum Ölçeği) toplam puan ortalamaları yüksektir. Mesleki kimlik kazanımı ve ekonomik istikrarın uyumu güçlendirdiği görülmektedir. İstihdam sosyal uyum sürecinin en önemli etmenlerinin başında gelmektedir” (Karasu, 2025, s. 43). Daha erken bir çalışmada da Suriyeli sığınmacı erkeklerin olumsuz psikolojik durumda olmalarına sebep olan 10 faktörden ikisi, erkeklik duygusunda ve sosyal statüde yaşanan erozyon olduğu belirtilmiştir (Demirbaş, Bekaroğlu, 2013, s. 16). Göçmen erkeklerin geçim sağlayıcı olma ve otorite figürü gibi rollerinin zayıflaması, onları aile içindeki karar alma süreçlerinden dışlayabilmekte, bu da aile dinamiklerinde gerilime neden olabilmektedir (Çelik, 2022, s. 93). Connell’in (1995) hegemonik erkeklik kuramı bağlamında değerlendirildiğinde, göç süreci erkekliğin dayandığı temel toplumsal işlevlerin kaybıyla birlikte bir “erkeklik krizi” yaratmaktadır. Benzer şekilde Al-Sharmani (2010), göç sonrasında erkeklerin ev içi rollerinin dönüşmesinin, yalnızca ekonomik değil, kimliksel bir kırılma yarattığını ortaya koyar. Göçmenlik sonucu aile içinde oluşan erkeğin konumunda oluşan kaymanın başlıca sebebi, geleneksel ailedeki rolünün dayanağı olan ailenin geçimini sağlama durumunun işsizlik nedeniyle sarsılmasıdır. “Göçün ardından erkeklerin ailenin geçimini sağlayan birincil aktörler olmayı yitirmeleri ... ve ekonomik olarak eşlerine bağımlı hale gelmeye başlamaları da erkekliğin kaybı olarak erkeklik krizine yol açan dinamikler arasındadır. Avustralya’daki -işçi sınıfı ve orta sınıf kökenli- Latin Amerikalı, Asyalı, Ortadoğulu ve Afrikalı yetişkin göçmen erkekler üzerine çalışmalarında tüm kültürel farklılıklarına rağmen ataerkil erkekliğin en temel dayanaklarından birinin, para kazanmak ve ailenin geçimini sağlamak olduğuna işaret

etmektedirler. Erkekliğin bu yaygın kültürel temeli göçle birlikte sarsıldığında ve erkekler daha düşük ücretler kazanabildikleri, düşük statülü işlerde çalışmak zorunda kaldıklarında erkeklik kaybı olarak erkeklik krizi yaşanmaktadır. Göçle birlikte erkeğin ailedeki ekonomik tekelinin sarsılması ve kadının aileye -erkekten daha fazla- gelir getirmeye başlaması erkeğin egemenliğini pazarlığa açık hale getirmektedir ... Erkeğin eve gelir getiren asli aktör olmaktan çıkması ve kimi zaman yaşanan işsizlik koşullarında ev işleri ve çocuk bakımıyla ilgilenmek zorunda kalması, göçmen erkekler için statü ve iktidar kaybına yol açmaktadır. Bu örneklerde erkeğin aile içindeki iktidarı kaçınılmaz olarak kadınlara bırakmaya başlamaları ve toplumsal cinsiyete dayalı ev içi iş bölümünün göçle birlikte değişmeye başlaması krizi derinleştirmektedir”(Bozok, 2019, s. 181). Erkeğin aile içinde gerçekleştiremediği rolünün bazı bağlamlarını kadın üstlenmek zorunda kalmakta, bazı bağlamlarda da aile krizi veya aile dağılması tetiklenmektedir.

Göç sonrası kadınların eğitim, sağlık ve yardım programları sayesinde kamusal alanda daha görünür hale gelmesi, aile içindeki güç dengelerini değiştirmiştir. Bu durum, erkekler tarafından çoğu zaman tehdit edici olarak algılanmakta ve erkeklik kimliğinde çatlamalara neden olabilmektedir (Connell, 1995).

Statü kaybı, aile içi iletişim kalitesini de etkilemektedir. Erkek bireyler, yaşadıkları değersizlik ve başarısızlık hissini çoğu zaman eşleriyle ya da çocuklarıyla paylaşamamakta, bu durum iletişimde kapanmalara yol açmaktadır. Sayad'ın (2004, s. 241) “çifte yokluk” teorisine göre, göçmen erkek hem toplumda hem de ev içinde yabancılaşır. Bu yabancılaşma, ev içi gerilimleri artırmakta ve kimi zaman psikolojik ya da ekonomik şiddet biçiminde ortaya çıkmaktadır. Çelik (2022, s. 92), geçici koruma statüsünün neden olduğu güvencesizliğin aile içi çatışmalara zemin hazırladığını belirtmektedir.

Göç süreci, yalnızca erkeklerin değil tüm ailenin rollerini dönüştürmektedir. Kadınların ekonomik katkısı arttıkça, çocukların eğitim ve sosyal yaşama entegrasyon süreçleri ilerledikçe, aile yapısı yeniden şekillenmektedir. Bu değişim kimi zaman gerilimli olsa da uzun vadede daha eşitlikçi ilişkilerin kurulmasına zemin hazırlayabilir. Ancak bunun gerçekleşebilmesi için erkeklerin statü kaybını kabul edip yeni roller geliştirebilmesi gerekir. Connell (1995) bu noktada "hegemonik erkeklik" yerine alternatif erkeklik biçimlerinin gelişmesini önerir.

Göçle birlikte erkeklerin toplumsal statülerinde yaşadıkları kayıplar, yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda aile içi ilişkilerde de önemli kırılmalara yol açmaktadır. Suriyeli erkek mülteciler, Türkiye'ye geldiklerinde sıklıkla işsizlik, gelir düşüklüğü ve toplumsal prestij kaybı ile karşı karşıya kalmakta; bu durum, erkeklik kimliğinin temel dayanaklarından biri olan aile reisliği ve geçim sağlama rollerini zedelemektedir (İçduygu & Millet, 2016; Kıvılcım, 2016). Aile içindeki bu dönüşüm sürecinde, kadınların kamusal alanda daha aktif hale gelmeleri ve karar alma süreçlerine daha fazla katılmaları, erkekler tarafından geleneksel rollerine yönelik bir tehdit olarak algılanabilmektedir (Connell, 1995; Al-Sharmani, 2010). Bu algı, bazı durumlarda ev içi çatışmalara, iletişim kopukluklarına ve psikolojik şiddet riskine zemin hazırlayabilmektedir (Çelik, 2022, s. 93). Sayad'ın (2004) “çifte yokluk” teorisi bağlamında değerlendirildiğinde, göçmen erkek yalnızca toplum içinde değil, aynı zamanda aile içinde de yabancılaşmakta; tanıdık rollerin kaybıyla yeni, çoğu zaman belirsiz bir kimlik alanına itilmekte ve bu da statü kaybını daha derin bir psikososyal kırılmaya dönüştürebilmektedir.

Çelik (2022, s. 93), geçici koruma statüsünün yarattığı güvencesizlik ortamının erkeklerin aile içi karar alma süreçlerinden dışlanmasına yol açtığını belirtirken, bu durumu şöyle ifade eder: "Geçici koruma statüsü altında yaşayan erkekler, güvencesizlik nedeniyle aile içi karar mekanizmalarından uzaklaşmakta ve bu durum aile dinamiklerinde önemli bir kırılmaya neden olmaktadır." Connell (1995, s. 85) ise bu tür dönüşümlerin erkeklik krizine yol açabileceğini vurgulamaktadır. Aile, göçmen erkek için hem destek kaynağı hem de kırılma noktası haline gelebilmektedir. Bu süreçte erkeklerin statü kaybıyla baş etme stratejileri, aile yapısını doğrudan etkileyen temel belirleyicilerden biri olmaktadır.

SAHA ARAŞTIRMASI BULGULARI

1. KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK VERİLERİ

Araştırma katılımcılarının tamamı Mardin ilinin Artuklu, Kızıltepe ve Midyat ilçelerinde geçici koruma kapsamında yaşayan Suriyeli erkek mültecilerdir ve çoğunluğu evlidir. Katılımcılar çoğunlukla

çekirdek aile yapısında yaşamakta ve lisans ya da yüksek lisans mezunudur. Katılımcıların önemli bir kısmı iki veya daha fazla dil konuşmaktadır. Çoğu hâlihazırda bir işte çalışmaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların demografik özellikleri

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Medeni durum	Hanede yaşayan kişi sayısı ve yakınlık dereceleri	Eğitim Durumu	Konuşulan Diller	Çalışma Durumu
K-1	39	Erkek	Evli	6 Kişi çekirdek aile	Lisans	Arapça, Kürtçe, Türkçe	Çalışıyor
K-2	41	Erkek	Evli	5 Kişi çekirdek aile	Lisans	Arapça, Kürtçe, Türkçe	Çalışıyor
K-3	31	Erkek	Evli	2 Kişi çekirdek aile	Lisans	Arapça, Kürtçe, Türkçe, İngilizce	Çalışıyor
K-4	40	Erkek	Evli	4 Kişi çekirdek aile	Yüksek Lisans	Arapça, Kürtçe, İngilizce	Çalışıyor
K-5	33	Erkek	Evli	4 Kişi çekirdek aile	Lisans	Arapça, Kürtçe, Türkçe, İngilizce	Çalışıyor
K-6	31	Erkek	Bekar	4 Kişi çekirdek aile	Lisans	Arapça, Kürtçe, Türkçe, İngilizce	Çalışmıyor
K-7	48	Erkek	Evli	6 Kişi çekirdek aile	Lisans	Arapça, Kürtçe	Çalışıyor
K-8	55	Erkek	Evli	4 Kişi çekirdek aile	Yüksek Lisans	Arapça, Kürtçe	Çalışmıyor
K-9	31	Erkek	Bekar	5 Kişi geniş aile	Lisans	Arapça, Kürtçe, Türkçe, İngilizce	Çalışıyor
K-10	30	Erkek	Evli	4 Kişi çekirdek aile	Lisans	Arapça, Kürtçe, Türkçe, İngilizce	Çalışıyor
K-11	35	Erkek	Bekar	Yalnız yaşıyor	Lisans	Arapça, Kürtçe, İngilizce	Çalışıyor
K-12	40	Erkek	Evli	5 Kişi çekirdek aile	Lisans	Arapça, Kürtçe	Çalışıyor

K-13	60	Erkek	Evli	5 Kişi çekirdek aile	Yüksek Lisans	Arapça, Kürtçe, İngilizce	Çalışıyor
K-14	62	Erkek	Evli	5 Kişi çekirdek aile	Lisans	Arapça, Kürtçe, İngilizce	Çalışıyor
K-15	50	Erkek	Evli	5 Kişi çekirdek aile	Lisans	Arapça, İngilizce	Çalışıyor
K-16	40	Erkek	Evli	4 Kişi çekirdek aile	Lisans	Arapça, Kürtçe	Çalışıyor
K-17	40	Erkek	Evli	5 Kişi çekirdek aile	Ön Lisans	Arapça, Kürtçe	Çalışıyor
K-18	35	Erkek	Evli	3 Kişi çekirdek aile	Lisans	Arapça, Kürtçe, Türkçe, İngilizce	Çalışıyor
K-19	48	Erkek	Evli	3 Kişi çekirdek aile	Yüksek Lisans	Arapça, Kürtçe, Türkçe, İngilizce	Çalışıyor
K-20	34	Erkek	Bekar	Yalnız yaşıyor	Lisans	Arapça, Kürtçe, Türkçe	Çalışmıyor

Katılımcıların çalıştığı işler çoğunlukla nitelsiz ve eğitim düzeyine uygun değildir. Örneğin, mühendis, öğretmen veya kimyager olan bazı katılımcılar, fabrika işçisi, bulaşıkçı ya da seyyar satıcı olarak çalışmaktadır. Bu durum, mültecilerin göç öncesi mesleki kimliklerinin göç sonrası süreçte ciddi biçimde aşındığını ve bu kırılmanın statü kaybıyla doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 2: Katılımcıların iş durumlarının değerlendirilmesi

Katılımcı	Mevcut İş	Suriye’de Yapılan İş	Asıl Meslek
K-1	Telefon tamircisi, işçi	Memur	Makine Mühendisi
K-2	Fabrikada işçi	İlaç Fabrikasında Kimyager	Kimyager
K-3	Fabrikada işçi	Fizyoterapist	Fizyoterapist
K-4	Berber	Ziraat Mühendisi	Ziraat Mühendisi
K-5	Tercüman	Öğretmen	Öğretmen
K-6	Dernek gönüllüsü- eğitimci (Gelir getirmeyen iş)	Öğrenci	Öğretmen
K-7	Telefon tamircisi, işçi	Memur	Bilgisayar Mühendisi
K-8	İşsiz, Gönüllülük faaliyetleri	Petrol Mühendisi ve Eğitimci	Petrol mühendisi
K-9	Tercüman	Avukat	Avukat

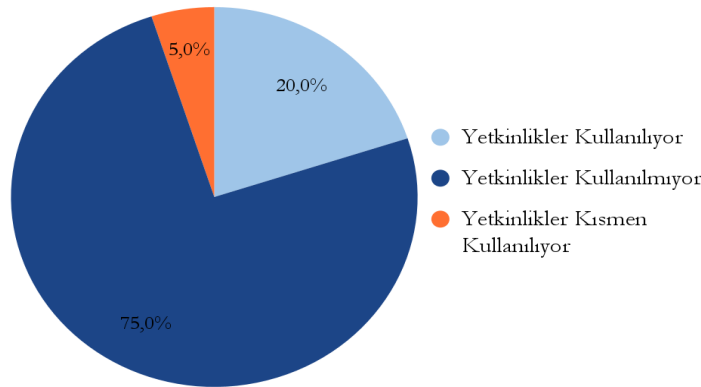
K-10	Çiftçi	Öğrenci	Petrol mühendisi
K-11	İngilizce dersleri veriyorum	Öğrenci	Avukat
K-12	Bulaşıkçı	Öğretmen	Öğretmen
K-13	Esnaf	Öğretmen	Öğretmen
K-14	Seyyar Satıcı	İş insanı	Psikolog
K-15	Markette İşçi	Öğretmen	Öğretmen
K-16	Dernek Çalışanı	Öğrenci	Ziraat Mühendisi
K-17	Bulaşıkçı	Öğretmen	Öğretmen
K-18	Reklamcı	Reklamcı	Reklamcı
K-19	STK'da Çağrı Asistanı	Öğretmen	Öğretmen
K-20	İşsiz	Berber	Berber

1.1. Bulgular

1.2. Sosyal Hayat ve İş Hayatına Dair Memnuniyet

İş yaşamına dair memnuniyet incelendiğinde, katılımcıların çoğu göç sonrası uzun çalışma saatlerinden, düşük ücretlerden ve meslek dışı alanlarda çalışma zorunluluğundan şikâyetçidir. Katılımcıların çoğu (%75) mesleki yetkinliklerini mevcut işlerinde kullanamadığını ifade etmiştir (Grafik 1). Yetkinliklerini kullanamadığını belirten bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir; " Bulaşık yıkıyorum. Bilgilerimi nasıl kullanabilirim ki."(K-12), "Çok uzak birbirinden, hiç alakalı değil mesleğimle." (K-9). Bu katılımcı ifadeleri, mesleki uyumsuzluğu vurgulamaktadır. Ayrıca, göç ettikleri ülkede yasal statüye sahip olsalar da çalışma izni alma, sigorta gibi haklara erişimlerinde ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Katılımcıların büyük bir kısmı asgari ücretin altında gelir elde etmektedir ve bu durum ekonomik kırılganlığı artırmaktadır.

Grafik 1: Mesleki Yetkinliklerin Mevcut İşte Kullanılması Durumu

Katılımcıların mevcut işlerinden duydukları memnuniyet değerlendirildiğinde, %31,6'sı işinden memnun olduğunu, %5,3'ü kısmen memnun olduğunu, %63,2'si ise memnun olmadığını ifade etmiştir. İşinden memnun olduğunu dile getiren katılımcıların bu memnuniyeti, mesleki becerilerini sürdürebilme, insanlara bir şeyler öğretebilmenin verdiği haz ve başkalarına yardımcı olmanın yarattığı olumlu duygularla ilişkilendirilmektedir.

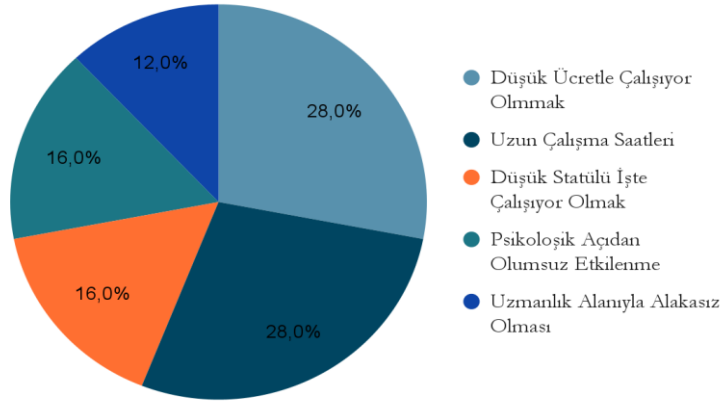
Katılımcıların çalıştıkları işlerden memnun olmama nedenleri incelendiğinde; işyerinde ayrımcılığa maruz kalma, düşük statülü işlerde çalışma, uzun çalışma saatleri, mevcut işlerin bireylerin mesleki yeterlilikleri ve uzmanlık alanlarıyla uyuşmaması, geçimlerini karşılamaya yetmeyen düşük ücretler ve yapılan işlerin psikolojik olarak olumsuz etkileri öne çıkan başlıca gerekçeler arasında yer

almıştır (Grafik-2). Yaptıkları işten memnun olmadığını ifade eden birkaç katılımcının beyanı şu şekildedir:

“Memnun değilim ama çalışmak zorundayım, 4 çocuğum var yaşamak için çalışmalıyım. Ben mühendisim ve işçi olarak çalışmak bana kötü hissettiriyor. Konumum düştü ve konumu düşen herkes kötü hissedecektir.” (K-1).

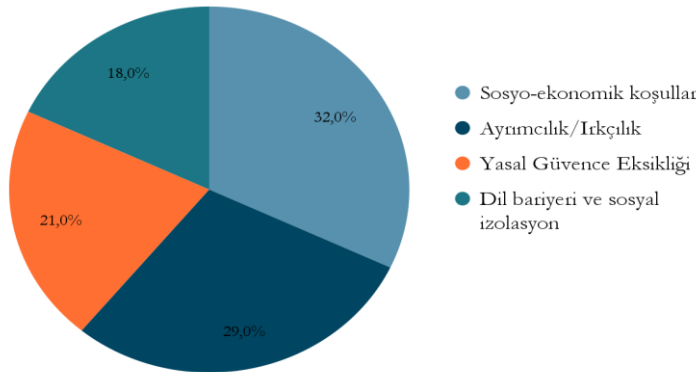
“Öğretmenim ama bulaşıkçılık yapıyorum ama çalışmak zorundayım mecburiyetten çalışıyorum. Günde 12 saat çalışıyorum. Suriye’de akıl işi yapıyordum burada beden işi yapıyorum. Bana çok zor geliyor, psikolojik olarak beni çok kötü etkiliyor. Burada emir altı çalışıyorum, kötü davranıyorlar ama çalışmak zorunda olduğumu biliyorlar.” (K-12).

Grafik 2: Katılımcıların çalıştıkları işten memnun olmama sebepleri

Katılımcıların %60'ı sosyal hayatlarından memnun olmadıklarını belirtmiştir. Katılımcılar genellikle Türkiye’de sosyal çevre edinme konusunda zorluk yaşadıklarını belirtmiş; “Ailecek bir aktivite yapmayı unuttuk. Suriye’de tatillere giderdik, şimdi yalnızca yürüyüş yapabiliyorum.” (K-15) Ayrımcılık, yalnızlık, maddi yetersizlik, yoğun çalışma temposu sosyal etkinliklere katılımı sınırlamakta ve sosyalleşememeyle denen olmaktadır (Grafik 3).

Grafik 3: Katılımcıların sosyal hayata dair memnuniyetsizlik nedenleri

Kültürel benzerlik, duygusal bağ ve Türkiye’nin güvenli olması ise olumlu unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Bu unsurlar hem hayatlarından memnun olduğunu söyleyen katılımcılar hem de memnun olmadıklarını söyleyen katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Birçok katılımcı, kültürel benzerlik nedeniyle Türkiye’de kendilerini rahat hissettiklerini ve olumlu bir yaşam deneyimi yaşadıklarını belirtmişlerdir. “Temel haklara erişimimiz sınırlı. Seyahat etmek yol izninden dolayı çok zor. Hem toplumda hem kamu kurumlarında yapılan ayrımcılık olumsuz şeylerdir. Ama dilimiz, dinimiz, kültürümüz aynı bunlar buradaki hayatımı kolaylaştıran şeyler.” (K-18).

1.3. Aile İçi İlişkiler

Bu bölümde, Suriyeli erkek mültecilerin aile içi rollerinde ve ilişkilerinde statü kaybının etkisi analiz edilmiştir. Bulgular; aile içi roller ve eş ilişkileri, karar alma süreçleri, çocuklarla ilişkiler ve geniş aile bağları olmak üzere dört alt temada ele alınmıştır.

1.3.1. Aile İçi Roller ve Eş İlişkileri

Katılımcıların çoğu, eşleriyle ilişkilerini eşitlik ve karşılıklı saygı temelli olarak tanımlamıştır. “Ailede kimin sözü geçer?” sorusuna verilen yanıtlarda, 8 katılımcı eşit söz hakkı olduğunu, 7’si kendi sözlerinin ağırlıklı olduğunu, yalnızca 1’i eşinin sözünün daha fazla olduğunu belirtmiştir. Göç sonrası bu dağılımda anlamlı bir değişiklik gözlenmemiştir.

Katılımcıların çoğu, karar alma sürecinde eşleriyle birlikte istişare ettiklerini ifade etmiştir. Bazıları geniş aile bireylerinin (anne, baba) veya çocukların da fikirlerine başvurduklarını belirtmiştir. Yalnızca 2 katılımcı, kararları tek başına aldığını söylemiştir.

“Benle eşim konuşarak kararlarımızı alırız. Büyük bir şeyse ailelerimize de danışırız.” (K-17)

Çoğu katılımcı, ekonomik baskılar ve stresin eş ilişkilerinde zaman zaman gerilime neden olduğunu, ancak konuşarak, anlayışla ve sabırla sorunları çözmeye çalıştıklarını belirtmiştir. Katılımcıların eğitilmiş olması, statü kaybı gibi zorlayıcı bir durumu aile ilişkilerine zarar vermeden yönetebilmelerinde belirleyici olmuştur.

“İmkanlarımız çok kısıtlı ama bunu büyütüyoruz. Karşılıklı anlayışla çözüyoruz.” (K-18)

1.3.2. Çocuklarla İlişkiler

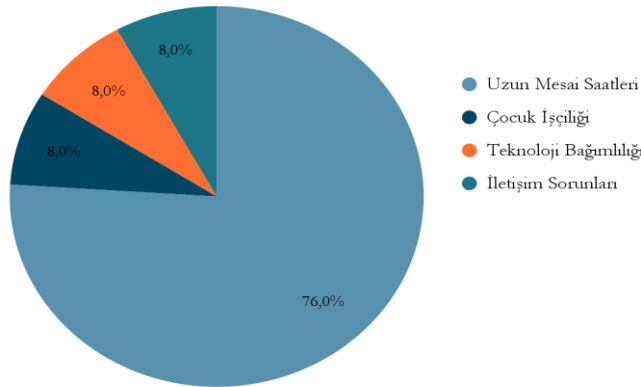
Katılımcıların büyük kısmı, uzun ve yoğun çalışma saatleri nedeniyle çocuklarıyla yeterince vakit geçiremediklerini ifade etmiştir. Çocuklarıyla haftada ortalama 5 saatten az zaman geçirebildiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca ekonomik nedenlerle çocukların da çalışmak zorunda kaldığı bazı örnekler mevcuttur. Ebeveynlerin çocuklarına zaman ayırmasının önündeki engellere Grafik 4’te yer verilmiştir.

“12 saat çalışıyorum. Eve gelince çocuklar uyuyor zaten.” (K-12)

“15 yaşındaki oğlum çalışıyor, gece 11’de eve geliyor.” (K-8)

Bununla birlikte, bazı katılımcılar sınırlı zamanlarda çocuklarıyla kitap okuma, parka gitme gibi etkinliklerde bulunmaya çalıştıklarını aktarmıştır.

Grafik 4: Ebeveynlerin Çocuklarına zaman ayırmasının önündeki engeller

1.3.3. Geniş Aile Bağları

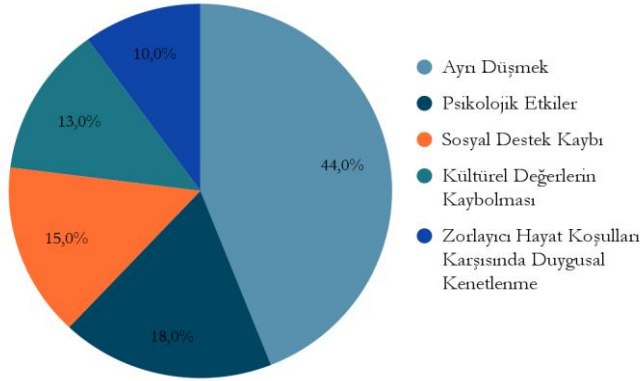
Göçle birlikte geniş aile bağlarının zayıfladığı, katılımcıların büyük çoğunluğunun çekirdek aile yapısına geçtiği gözlenmiştir (Grafik 5). Katılımcılar, aile üyelerinin farklı şehir ve ülkelere dağılması nedeniyle sosyal ve duygusal destek ağlarının zayıfladığını ifade etmiştir. Bu durumun kültürel değer kaybı ve yalnızlık duygusunu artırdığı görülmektedir.

“Ailemizden uzaklaştık, herkes bir şehirde. Eski ilişkilerimiz kalmadı.” (K-13)

“Ailemiz dağıldı, kültürel değerlerimizi kaybettik.” (K-4)

Bununla birlikte, az sayıda katılımcı göçün aile üyeleri arasında duygusal yakınlaşmaya da vesile olduğunu dile getirmiştir: “Zor zamanlar bizi daha çok birbirimize kenetledi.” (K-19)

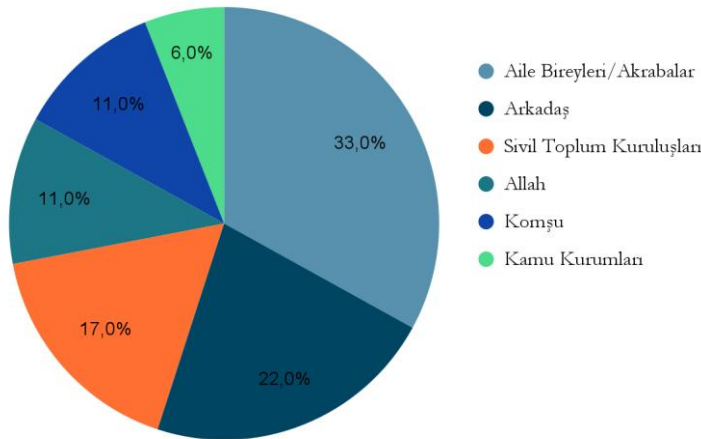
Grafik 5: Göçün geniş aile bağları üzerindeki temel etkileri

1.3.4. Sosyal Destek ve Baş Etme Mekanizmaları

Katılımcıların göç sonrası yaşadığı statü kaybı, yalnızlık, güvencesizlik ve ekonomik baskı gibi sorunlarla baş etme biçimlerine doğrudan etki etmektedir. Görüşmelerden elde edilen bulgular, sosyal destek kaynaklarının büyük ölçüde sınırlı olduğunu ve bireysel baş etme yöntemlerinin ön plana çıktığını göstermektedir. Katılımcıların çoğu Türkiye’de bir arkadaş çevresine sahip olduklarını belirtse de, bu çevre genellikle iş arkadaşlarıyla sınırlıdır. Yoğun çalışma saatleri sosyal etkileşimi büyük ölçüde engellemektedir. Bir katılımcı bu durumu “Günde 12 saat çalışıyorum, iş dışında başka insanlar tanıyacak zamanım olmuyor” (K-2) sözleriyle ifade ederken, bir diğeri “Gece 11’e kadar çalışıyorum, başka insanlarla ne ara tanışabilirim ki?” (K-7) diyerek sosyal çevre eksikliğine dikkat çekmiştir. Katılımcıların çoğu aile büyükleri, eşler ve komşulardan sınırlı da olsa destek alırken, sosyal çevresi zayıf olanlar dernekler ve kamu kurumlarına yönelmiştir. “Destek alabileceğim pek kimse yok. Herkes dağıldı. Derneklerden destek istiyoruz” (K-13) ifadesi, bu yönelimi göstermektedir.

Grafik 6: Bir sorunla karşılaştığında kimden/nereden destek alındığı

Sosyal desteğin yetersiz olduğu durumlarda ise dini inançlar ve içsel baş etme stratejileri devreye girmektedir. “Burada bize sahip çıkacak kimse yok. Bir sorunla karşılaşınca Allah’tan başka yardım edecek kimsemiz yok” (K-8) diyen bir katılımcı, dini baş etme mekanizmasını açıkça dile getirmiştir. Görüşmeler sırasında öne çıkan bir diğer unsur da öfke duygusudur. Statü kaybı, işsizlik ya da mesleki uyumsuzluk gibi durumlar öfkeyi tetiklemekte, ancak bu duygu çoğu zaman bastırılmaktadır. “Öfkemi çok belli etmemeye çalışıyorum. En küçük bir sorunda sınır dışı ediyorlar” (K-14) ve “Mülteciyim, hiçbir şey yapamam. Köle gibiyim” (K-12) sözleri, bu bastırılmış öfkenin ifadesidir.

Katılımcıların öfke ve stresle baş etme biçimleri ise oldukça çeşitlidir: yürüyüş yapmak, dua etmek, yalnız kalmak, gevşeme egzersizleri yapmak ve yakın biriyle konuşmak en sık dile getirilen yöntemlerdir. “Sakinleşmek için bazen parka giderim, bazen camiye” (K-7) diyen bir katılımcının sözleri, dini ve fiziksel baş etme pratiklerinin iç içe geçtiğini göstermektedir. Genel olarak, katılımcılar göç sonrası azalan sosyal destek sistemlerine rağmen bireysel kaynaklara dayalı bir denge kurmaya çalışmakta, ancak bu durum uzun vadede tükenmişliğe açık bir yapı sergilemektedir.

SONUÇ

Göçe maruz kalan bireyler, ekonomik zorluklar, dil bariyerleri, sosyal dışlanma ve ayrımcılık, kültürel uyum problemleri, sosyal destek ağlarının zayıflaması ve hukuki belirsizlikler gibi çok boyutlu sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunlar, bireylerde depresyon, stres, anksiyete, kimlik bunalımı ve sosyal izolasyon gibi çeşitli psikolojik sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Ancak bireylerin göç sonrası deneyimleri, bu sorunların şiddetinin artmasında ya da azalmasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu çalışma, göç sonrası yaşanan olumsuz deneyimlerden biri olan statü kaybına odaklanmaktadır. Özellikle bu kaybın aile içi ilişkiler üzerindeki etkileri incelenmiş, elde edilen bulgular aşağıda özetlenmiştir.

Araştırma bulguları, Suriyeli erkeklerin göç sonrasında yaşadıkları statü kaybının yalnızca aile içi rollerle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda Türkiyeli erkeklerle kurulan gündelik ilişkilerde de görünür hale geldiğini göstermektedir. Kendi ülkelerinde içselleştirdikleri erkeklik rolleri, Türkiye bağlamında ekonomik ve toplumsal engeller nedeniyle performe edilememekte; bu durum Suriyeli erkeklerin erkekliklerini sürekli olarak yeniden müzakere etmelerine yol açmaktadır. İşgücü piyasasında düşük ücretli ve güvencesiz işlerde çalışma, yalnızca sınıfsal bir gerilemeye değil, aynı zamanda Türkiyeli erkeklerle rekabetin yarattığı huzursuzluklara da işaret etmektedir. Bununla birlikte etnik, dini ve mezhepsel aidyetler, bu ilişkilerdeki çatışma ve uzlaşma süreçlerini daha da karmaşık hale getirmektedir. Nitekim Suriyeli erkeklerin deneyimlediği erkeklik krizi, sadece ataerkil normların göç süreciyle sarsılmasından değil, aynı zamanda Türkiyeli erkeklerle kurulan hiyerarşik ve çoğu zaman gerilimli eril iktidar ilişkilerinden de beslenmektedir.

Katılımcıların sosyal ve iş yaşamlarına dair memnuniyet düzeyleri değerlendirildiğinde, güvenlik ve kültürel benzerlik gibi unsurlar olumlu algılansa da genel tablo memnuniyetsizliğe işaret etmektedir: katılımcıların %63,2’si işinden, %60’ı sosyal hayatından memnun değildir. Bu memnuniyetsizliğin temel nedenleri arasında ayrımcılık, ekonomik güçlükler, yasal statüye ilişkin belirsizlikler ve haklara erişim sorunları öne çıkmaktadır. Hem memnun olduğunu hem de memnun olmadığını belirten katılımcıların dahi bu olumsuzlukları dile getirmesi, sosyal yaşam deneyimlerinde ortak bir gerilim alanına işaret etmektedir.

İş yaşamında uzun çalışma saatleri, düşük ücret ve düşük statülü işlerde çalışma yaygındır. Nitelik ve mesleklerin Türkiye’de karşılık bulmaması, katılımcıların %75’inin mesleki yetkinliklerini mevcut işlerinde kullanamamasına ve buna bağlı olarak düşük saygınlığa sahip, uzun saatli işlere yönelmelerine yol açmaktadır. Göç öncesi belirli bir statüde olan pek çok katılımcı, mevcut işlerini hem mesleki yeterliliklerinin hem de toplumsal statülerinin oldukça altında değerlendirmektedir. Bu durum yalnızca bireysel iş doyumu ve genel yaşam memnuniyetini değil, aynı zamanda hane gelirini ve hizmetlere erişimi de doğrudan etkilemektedir. Ayrıca, vasıfsız işlerde çalışma ve kötü muameleye maruz kalma deneyimleri psikolojik yıpranmayı artırmaktadır. Bu nedenle, sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumlarında görev yapan profesyonellerin, göç ve istihdam alanlarında nitelik tanınması, haklara erişim ve psiko-sosyal destek konularında yetkin ve donanımlı olması kritik önem taşımaktadır.

Katılımcıların çoğunluğu, göç öncesinde olduğu gibi göç sonrasında da aile içinde eşitlik ve karşılıklı saygıya dayalı bir kültürü sürdürdüklerini ifade etmiştir. Bu durumun, statü kaybı ve ekonomik zorluklara rağmen değişmediği gözlemlenmiştir. Göçle birlikte çalışma koşullarının değişmesi, dil sorunu ve geniş aileden çekirdek aile yapısına geçiş gibi nedenlerle aile içi rollerde bazı dönüşümler yaşansa da, doğrudan statü kaybıyla ilişkili belirgin bir rol değişikliği tespit edilmemiştir. Katılımcılar genel olarak aile içi ilişkilerini olumlu değerlendirmiş, yaşanan sorunların çoğunun aile içi iletişimle çözülebildiğini belirtmiştir.

Göçün beraberinde getirdiği stres, sosyoekonomik zorluklar ve çevresel değişkenler aile ilişkilerini zaman zaman zorlasa da, statü kaybının doğrudan aile içi ilişkilerde çatışma yarattığına dair

net bir bulguya ulaşamamıştır. Eğitimli bireyler olmaları, katılımcıların bu durumu daha sağlıklı bir şekilde yönetmelerini ve aile bağlarını koruyarak başa çıkabilmelerini sağlamıştır. Ancak düşük ücretli ve uzun saatler süren işlerde çalışmak, hem bireylerin ailesiyle geçirdiği zamanın miktarını hem de niteliğini olumsuz etkilemiştir. Katılımcıların birçoğu, ailesine yeterince vakit ayıramadığını, statüsünün altında çalışmanın kendisini ve dolaylı olarak ailesini olumsuz etkilediğini belirtmiş; kendi mesleğinde çalışabilseydi daha nitelikli bir aile hayatı sürebileceğini ifade etmiştir.

Bu durumdan olumsuz etkilenen bireylerin yaşam kalitesini artırmak için, aile üyeleri arasındaki etkileşimi artıracak kültürel etkinlikler ve sosyal aktiviteler düzenlenmelidir. Bu tür faaliyetler, hem aile bağlarını güçlendirecek hem de kültürel kimliğin korunmasına katkı sağlayacaktır.

Araştırma bulguları, göç sonrası aile yapısında bazı değişiklikler yaşandığını da ortaya koymuştur. Ancak bu değişimlerin doğrudan statü kaybı ile ilişkilendirilebileceğine dair bir veri elde edilememiştir. Aile yapısındaki bu dönüşüm, göçün doğası gereği kişilerin menşe ülkelerindeki bağlarını sürdürememesinden de kaynaklanabilmektedir. Geniş aileden çekirdek aileye geçiş sürecinde, kayınvalide, kayınpeder, amca ve hala gibi akrabalar çekirdek aile biriminin dışında kalmaya başlamıştır. Bu dönüşümün, aile içi karar alma süreçlerini olumlu etkilediği ve çiftlerin problem çözme becerilerini geliştirdiği görülmektedir. Aile bireylerinin kendi aralarında daha fazla iletişim kurmaya başlamaları, ilişkilerin güçlenmesine katkı sağlamıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, geçici koruma altındaki Suriyeli erkeklerin zorlu koşullara rağmen belirli sosyal desteklere ve bireysel başa çıkma yollarına sahip oldukları, ancak psikolojik iyilik hallerinin ve toplumsal uyumlarının güçlendirilmesi için hedefli ve bütüncül müdahalelere ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Bulgular ışığında, statü kaybını besleyen nitelik-iş uyumsuzluğunun azaltılması öncelikli alanlardan biri olarak görülmektedir. Bu kapsamda denklik ve sertifikasyon süreçlerinin hızlandırılmasına, yerel talebe uygun dil ve mesleki köprü programlarının yaygınlaştırılmasına ve gözetimli, ücretli geçiş pozisyonlarının oluşturulmasına yönelik düzenlemelerin etkili olabileceği düşünülmektedir. Bu adımların, aile düzeyinde erişilebilir psiko-sosyal destek, çift iletişimi atölyeleri ve uzun çalışma saatlerine uyarlanmış baba-çocuk atölyeleri gibi müdahalelerle tamamlanması aile içi dayanıklılığı artıracaktır. Zayıflayan sosyal ağların onarımı için mezzo düzey çözümler (akran grupları, mentorluk ve mahalle temelli etkileşim alanları) önemli bir bileşen oluşturabilir. Ayrıca, haklara erişim ile izin ve sigorta süreçlerine sağlanacak teknik desteğin hukuki kırılganlığı azaltarak iş kalitesini ve aile içi istikrarı dolaylı biçimde güçlendirebileceği değerlendirilmektedir. Bu bütüncül çerçevede, niteliklere uygun istihdama geçişin kolaylaşması, aile içi müzakerelerin görece uyumlu seyretmesi ve topluluk temelli desteklerin kaybolan sosyal ağların yeniden inşasına katkı sunacaktır.

Bu çalışma, göç sonrası erkek mültecilerin yaşadığı statü kaybının etkilerine ilişkin sınırlı veri sunmaktadır. Ancak statü kaybının göçmen bireyler ve aileleri üzerinde çok katmanlı ve derin etkiler yaratabileceği açıktır. Bu alanda yapılacak daha kapsamlı araştırmalar, statü kaybının aile içi ilişkilere etkisini daha derinlemesine anlamamıza katkı sunacaktır.

KAYNAKÇA

- Alpak, G., Unal, A., Bulbul, F., Sagaltici, E., Bez, Y., Altindag, A., ... & Savas, H. A. (2015). Post-traumatic stress disorder among Syrian refugees in Turkey: A cross-sectional study. *International Journal of Psychiatry in Clinical Practice*, 19(1), 45–50.
- Al-Sharmani, M. (2010). Transnational family networks in the Somali diaspora in Egypt: Women's roles and differentiated experiences. *Gender, Place & Culture*, 17(4), 499–518.
- Anthias, F. (2013). Intersectional what? Social divisions, intersectionality and levels of analysis. *Ethnicities*, 13(1), 3–19.
- Baban, F., Ilcan, S., & Rygiel, K. (2017). Refugees, migration and the contested politics of belonging in Turkey. *Globalizations*, 14(6), 982–997.
- Başoğlu, M., Livanou, M., & Crnobaric, C. (2005). Posttraumatic stress disorder in refugees after trauma and detention. *Journal of Traumatic Stress*, 18(2), 129–136.

- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). Greenwood.
- Bozok, Mehmet (2019) “Göç Sonucu Yaşanan Erkeklik Krizlerinin Bir Yüzü Olarak Erkekliğin Kaybı” *Journal of Economy Culture and Society*; 60: 171-185 DOI: 0.26650/JECS2019-0035
- Collins, P. H. (2000). *Black feminist thought: Knowledge, consciousness, and the politics of empowerment* (2nd ed.). Routledge.
- Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241–1299.
- Çelik, Ç. (2022). Precarious protection: Syrian refugees and temporary protection regime in Turkey. *Third World Quarterly*, 43(2), 345–362.
- Çelik, H., Baykal, N. B., & Memur, H. N. K. (2020). Nitel veri analizi ve temel ilkeleri. *Eğitimde nitel araştırmalar dergisi*, 8(1), 379-406.
- Demirbaş, H., Bekaroğlu, E. (2013) “Evden uzakta olmak: Sığınmacıların, mültecilerin psikolojik sorunları ve alınacak önlemler” *Kriz Dergisi* 21 (1-2-3) ss. 11-24
- Erder, S. (2017). *Göç ve kimlik: Üçlü kimlik krizi*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Fraser, N. (2013). *Fortunes of feminism: From state-managed capitalism to neoliberal crisis*. Verso.
- Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Prentice-Hall.
- Hassan, G., Kirmayer, L. J., Mekki-Berrada, A., Quosh, C., el Chammay, R., Deville-Stoetzel, J. B., ... & Ventevogel, P. (2016). Culture, context and the mental health and psychosocial wellbeing of Syrians: A review for mental health and psychosocial support staff working with Syrians affected by armed conflict. UNHCR.
- İçduygu, A., & Millet, E. (2016). Syrian refugees in Turkey: Insecure lives in an environment of pseudo-integration. *Global Turkey in Europe Working Paper*, 13.
- Joseph, S. (1993). Connectivity and patriarchy among urban working-class Arab families in Lebanon. *Ethos*, 21(4), 452–484.
- Karasu, Fatma (2025) Suriyeli göçmenlerde sosyal uyumun psikolojik iyi oluş ve sağlıkla ilişkili yaşam kalitesine etkisi, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gaziantep Üniversitesi Göç Enstitüsü, Gaziantep.
- Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with patriarchy. *Gender & Society*, 2(3), 274–290.
- Kaya, A. (2015). *İslam, göç ve entegrasyon: Avrupa’da Müslümanlar ve çok kültürlülük siyaseti*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kıvılcım, Z. (2016). Legal ambiguities and emerging gendered patterns of vulnerability in Turkey. *Women’s Studies International Forum*, 60, 39–50.
- Lems, A., Oester, K., & Strasser, B. (2020). *Migration and the search for home: Mapping domestic space in forced displacement*. Berghahn Books.
- McCall, L. (2005). The complexity of intersectionality. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 30(3), 1771–1800.
- Moghadam, V. M. (2004). Patriarchy in transition: Women and the changing family in the Middle East. *Journal of Comparative Family Studies*, 35(2), 137–162.
- Ridgeway, C. L. (2014). Why status matters for inequality. *American Sociological Review*, 79(1), 1–16.
- Salamandra, C. (2004). *A new old Damascus: Authenticity and distinction in urban Syria*. Indiana University Press.

- Sayad, A. (2004). *The suffering of the immigrant*. Cambridge: Polity Press.
- Simsek, D. (2020). *The politics of integration: Adjusting to new lives in host societies*. Palgrave Macmillan.
- Steel, Z., Chey, T., Silove, D., Marnane, C., Bryant, R. A., & van Ommeren, M. (2009). Association of torture and other potentially traumatic events with mental health outcomes among populations exposed to mass conflict and displacement: A systematic review and meta-analysis. *JAMA*, 302(5), 537–549.
- Türkoğlu, B. (2013) “Fay hattında erkeklikler: Çalışma ve işsizlik ekseninde erkekliğe bakış” *Mülkiye Dergisi*, 37 (4), ss. 33-61.
- University of Oxford Refugee Studies Centre & Deloitte. (2017). *The economic lives of Syrian refugees in Europe*. Refugee Studies Centre, University of Oxford.
- Walby, S. (1990). *Theorizing patriarchy*. Basil Blackwell.
- Weber, M. (1978). *Economy and society: An outline of interpretive sociology* (G. Roth & C. Wittich, Eds.). University of California Press.
- Yıldız, A., & Uzgören, E. (2016). Limits to temporary protection: Non-camp Syrian refugees in İzmir, Turkey. *Southeast European and Black Sea Studies*, 16(2), 195–211.
- Yıldız, T., & Eryiğit, A. (2022). Suriyeli sığınmacılar üzerine toplumsal algılar: Ayrımcılık ve uyum. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 211–231.
- Yılmaz, F. & Aktas, F. (2021). Labour Market Integration Challenges of Highly Educated Refugees in Flanders, *Horizon Insights*, 4(2), 1-10.
- Yüksel, İhsan (2005) “İşsizlik olgusunun psikolojik boyutu: görgül bir araştırma” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 60-3, ss.255-274.

EXTENDED ABSTRACT

This article investigates how status loss experienced by forcibly displaced men reshapes family dynamics, drawing on in-depth qualitative research with Syrian male refugees under temporary protection in Turkey. Status is treated not merely as an economic attribute but as a composite of social recognition, symbolic value, and culturally anchored roles that organize everyday life. Forced migration unsettles those role constellations: credentials are not recognized, occupational trajectories are interrupted, and the social markers that previously conferred standing lose salience in the host context. For men whose gendered identities have been closely tied to breadwinning, authority, and public presence, these discontinuities reverberate into the household, altering decision-making, communication patterns, time use, and intergenerational relations. The article situates these processes at the intersection of migration regimes, labor market marginalization, and patriarchal expectations, and asks three core questions: how status loss is produced across legal and economic domains; how it is negotiated inside families; and which coping strategies mitigate or amplify its effects.

Empirically, the study is based on semi-structured, audio-recorded interviews with 20 Syrian men residing in Mardin’s Artuklu, Kızıltepe, and Midyat districts. Participants were recruited through purposive sampling to capture variation in age, education, occupational histories, household composition, and current employment. Interviews were transcribed verbatim and analyzed through thematic analysis, allowing inductive patterning of experiences across cases while retaining sensitivity to contextual nuance. The sample is predominantly married, nuclear-family households, with many participants holding university degrees and speaking multiple languages. Despite relatively high educational attainment, most respondents work long hours in low-wage, low-status, or informal jobs that are misaligned with their qualifications; a minority are unemployed or engaged in unpaid volunteering. This systematic skills–job mismatch is a central pathway through which status loss is produced: prior professional identities—engineer, teacher, lawyer, chemist—are displaced by roles such as dish washer, day laborer, or street vendor. Men frequently report diminished autonomy at work,

unstable contracts, and incomes at or below subsistence, all of which curtail their capacity to perform culturally expected provider roles.

Findings on subjective well-being and social participation reveal an ambivalence characteristic of constrained adaptation. Many participants value cultural and linguistic affinities with the host society and emphasize safety compared to conditions in Syria, which supports baseline life satisfaction. Yet, a majority report dissatisfaction with their jobs and social lives, citing discrimination, exhausting schedules, income insecurity, and legal frictions around permits and insurance. The erosion of professional esteem and the compression of leisure time constrict opportunities for friendship and civic engagement; networks are often limited to workplaces, and dispersed kin reduce the buffer function of extended families. Men commonly externalize stress through withdrawal rather than conflict, describing efforts to self-regulate anger due to fears of sanction and deportation. Coping repertoires combine religious practices, solitary walks, and selective reliance on spouses, neighbors, NGOs, or public institutions. These repertoires stabilize day-to-day functioning but are fragile in the face of prolonged economic strain.

Inside households, the study uncovers a pattern of negotiated continuity rather than uniform breakdown. Most couples describe decision-making as consultative and relations as respectful, with limited evidence of categorical shifts in “who decides.” Several mechanisms explain this resilience. First, educational capital and prior middle-class orientations among many participants support deliberative conflict resolution and shared planning. Second, while men’s time poverty and fatigue diminish their availability for childcare and relational maintenance, spouses frequently compensate through flexibility and empathy, reframing hardship as a transitory phase. Third, the transition from extended to nuclear family living—accelerated by displacement—reduces interference from elders and collateral kin, unintentionally empowering couples to address problems directly. Where tensions do appear, they are typically linked to the cumulative effects of very long working hours, income volatility, or role incongruence (for example, when men oscillate between precarious low-status employment and periods of joblessness). A small number of cases note adolescent labor participation, which relieves short-term pressure but raises concerns about schooling and long-term mobility.

The analysis complicates common assumptions that status loss among displaced men straightforwardly produces domestic crisis. Instead, it identifies a contingent field in which macro-level constraints (temporary protection, segmented labor markets, weak credential transfer) interact with household resources (education, communication skills, cooperative spousal relations) to yield differentiated outcomes. In numerous families, equality-oriented norms and mutual recognition persist despite status erosion, suggesting that masculine identity is being re-negotiated rather than simply collapsing. At the same time, the study shows clear costs: men experience felt devaluation and invisibility in public spheres; role strain limits quality time with children; and curtailed social capital hampers integration. The household thus becomes both a refuge and a pressure point—absorbing external shocks while bearing their psychological weight.

Policy and program implications follow directly from these dynamics. First, accelerating skills recognition and bridging to commensurate employment would directly address a principal driver of status loss. Measures include standardized assessment of foreign credentials, targeted Turkish-language and vocational modules keyed to local labor demand, and employer incentives for supervised, paid upskilling roles aligned with prior professions. Second, family-strengthening interventions should complement economic measures: accessible psycho-social support for men, couple communication workshops sensitive to cultural idioms, and community spaces that enable low-cost leisure and father–child activities within long-hour schedules. Third, rebuilding dispersed support networks requires meso-level platforms—peer groups for Syrian men, mentorship links with host-community professionals, and neighborhood associations that normalize everyday contact and reciprocity. Fourth, rights-information services and assistance with permits and social insurance can reduce legal precarity that amplifies stress and constrains job quality. These interventions are mutually reinforcing: when men can re-enter status-congruent roles, domestic negotiations are eased; when households communicate effectively and enjoy minimal shared time, external stressors are less corrosive.

The study contributes to scholarship in three ways. Conceptually, it reframes status loss as a multi-dimensional process spanning legal, economic, symbolic, and temporal registers, rather than a singular descent tied only to wages. Methodologically, it integrates micro-level narratives with an analysis of institutional constraints, illuminating how migration regimes script everyday masculinities. Substantively, it documents variation within a relatively educated cohort of displaced men, showing why similar macro conditions can produce both stability and strain at home. These insights underscore the limits of binary narratives—breakdown versus adaptation—and advocate for interventions that are simultaneously labor-market facing and family-centered.

Limitations include sample size and geographic concentration, which restrict generalizability, and the cross-sectional design, which cannot track longitudinal re-negotiations of roles as legal status, employment, and children’s integration evolve. Future research should adopt mixed methods and follow cohorts over time to identify causal sequences linking policy shifts to family outcomes. Comparative work across Turkish provinces and with other host countries would clarify how local opportunity structures and welfare architectures mediate the relationship between men’s status trajectories and domestic dynamics. Attention to women’s and adolescents’ perspectives will also be crucial to triangulate men’s accounts and to surface silent adaptations or hidden burdens.

In sum, the article shows that the loss and recomposition of status among Syrian men in Turkey is a decisive but negotiable force in family life. Status erosion originates in institutional and market barriers that disembed prior identities; its domestic effects depend on communicative competencies, couple solidarity, available time, and accessible support. Interventions that restore pathways to dignified, skill-appropriate work while scaffolding household resilience can convert precarious stasis into forward motion. By foregrounding men’s experiences without centering male authority as the solution, the analysis opens space for more egalitarian forms of belonging in exile—within both the household and the host society.

Ekler:

Ek. 1: Etik Kurul Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 09.11.2023-408551

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu

Sayı : E-87841438-302.08.01-408551
Konu : Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik
Kurulu'nun 06.11.2023 Tarihli Kararları

GÖÇ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 06.11.2023 tarih ve 12 nolu toplantısında alınan 27, 28, 29 ve 30 sayılı kararlar ekte sunulmuştur.
Gereğini arz ve rica ederim.

Prof.Dr. Nazım HASIRCI
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanı

Ek:Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 06.11.2023 Tarihli Kararları

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : *BSU6774LUL* Pin Kodu : 76472

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/gaziantep-universitesi-ebys>

Adres : Üniversite Bulvarı P.K. 27310 Şehitkamil / Gaziantep, TÜRKİYE

Telefon : 0 (342) 360 12 00 Faks:0 (342) 360 10 13

e-Posta : bilgi@gantep.edu.tr Web : www.gantep.edu.tr

Kep Adresi : gaun@hs01.kep.tr

Bilgi için : Osman Şahin
Unvanı : Bilgisayar İşletmeni

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU TOPLANTI TUTANAĞI

Toplantı No : 12
Toplantı Tarihi : 06.11.2023
Toplantı Saati : 11:00

Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu 06.11.2023 tarihinde toplanarak yapılan başvuruları değerlendirdi ve aşağıdaki kararları aldı:

- 29) Göç Enstitüsü'nün 26.10.2023 tarih, 401971 sayılı ve "Etik kurul/ Adem DEMİR" konulu yazısı incelenmiş olup Üniversitemiz Fen Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Yücel KARADAŞ'ın Göç Enstitüsü'nde danışmanlığını yürüttüğü Göç Çalışmaları Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Adem DEMİR'in "Statü Kaybının Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Erkek Mültecilerin Aile İçi İlişkilerine Etkisi: Mardin İli Örneği" başlıklı yüksek lisans tezi çalışmasının Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nca değerlendirilmesi istenmektedir. Kurula yapılan başvuru; çalışmanın amacı, yöntemi, veri kaynakları ve veri toplama araçları açısından değerlendirilmiştir. Kurulumuza beyan edilen belgelere dayalı olarak yapılan incelemeler sonucunda başvuruya ilişkin etik aykırılık tespit edilmemiş olup adı geçen öğrencinin söz konusu yüksek lisans tezi çalışmasını yapabilmesinin uygun görülmesine;

Toplantıya katılanların oy birliğiyle karar verildi.

ASLI GIBİDİR
Prof. Dr. Nazım HASIRCI
Sosyal ve Beşeri Bilimler
Etik Kurulu Başkanı

Citation (Atf): Röhrich, L. (2025). Halk Ezgisi Olarak Goethe'nin „Fareli Köyün Kavalcisi“ Şiiri Üzerine. Çev. Ali Osman Öztürk. *Mesopotamia Journal of Interdisciplinary Studies*, 5(2), 209-212.

DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/mjis.88178>

HALK EZGİSİ OLARAK GOETHE'NİN „FARELİ KÖYÜN KAVALCISI“ ŞİİRİ ÜZERİNE*

Prof. Dr. Lutz RÖHRICH¹
Çev. Prof. Dr. Ali Osman ÖZTÜRK²

Anahtar Kelimeler	Öz
Fareli Köyün Kavalcisi büyü folklor ahlaki uyarı tarihi gizem	“Fareli Köyün Kavalcisi” efsanesi, Hamelin kentinde çocukların gizemli bir şekilde kayboluşunu konu alır. Lutz Röhrich, bu efsanenin zamanla masalsı unsurlar kazandığını ve özellikle Goethe'nin şiiriyle farklı bir boyut aldığını vurgular. Goethe'nin versiyonunda “Fareli Köyün Kavalcisi” yalnızca bir hayvan ve çocuk avcısı değil, aynı zamanda kadınların gönlünü çelen bir gezgin müzisyen olarak tasvir edilir. Bu, efsanenin edebi gelişiminde önemli bir dönüm noktasıdır. Efsanenin kökenleri, tarihsel olaylardan beslenirken, zamanla halk hikâyelerinden bir uyarıcı mesaj devralmıştır. Çocukların kayboluşu, toplumun ahlaki çöküşüne bir işaret olarak görülmüş ve çeşitli yorumlarla açıklanmıştır: Doğuya göç, dans çılgınlığı, çocuk haçlı seferleri gibi. Hikâyenin çözülmemiş doğası, onu daha da büyüleyici kılmaktadır. Röhrich, masalların karakteristik özelliklerinin efsanede nasıl yer aldığını sergiler: büyü müzik, kayboluşun getirdiği trajedi, ebeveynlere ve çocuklara verilen ahlaki dersler. Sonuç olarak, “Fareli Köyün Kavalcisi” efsanesi hem tarihsel hem de edebi açıdan çok yönlü bir anlatı olarak varlığını sürdürmektedir.
Makale Bilgisi	
Çeviri Makale Gönderim Tarihi: 05.11.2025 Kabul Tarihi: 03.12.2025 Yayın Tarihi: 25.12.2025	

ON GOETHE'S POEM ‘THE PIED PIPER’ AS A FOLK SONG

Keywords	Abstract
Pied Piper enchantment folklore moral warning historical mystery	The Pied Piper legend tells the mysterious story of the disappearance of children in the town of Hameln. Lutz Röhrich highlights how this legend has gradually taken on fairy-tale elements, especially through Goethe's poetic adaptation. In Goethe's version, the Pied Piper is not only an animal and child catcher but also a wandering musician who charms women—a significant shift in the literary development of the legend. The origins of the legend are rooted in historical events, but over time, it has been shaped into a cautionary tale. The disappearance of children has been interpreted in various ways, including theories of migration to the East, dancing mania, and children's crusades. The unresolved nature of the story adds to its mystique. Röhrich examines how fairy-tale motifs appear in the legend: enchanted music, tragic loss, moral lessons for both parents and children. Ultimately, the Pied Piper story remains a multifaceted narrative, blending history and literature.
Article Info	
Translated Article Received: 05.11.2025 Accepted: 03.12.2025 Published: 25.12.2025	

* Bu metin Alman Halk Türküsü Arşivi ve Freiburg Müzik Yüksekokulu tarafından hazırlanan *Goethe und das Volkslied – Röslein auf der Heiden* (Hrsg. vom Deutschen Volksliedarchiv Freiburg und der staatlichen Hochschule für Musik Freiburg, 1999) başlıklı CD'nin ek kitapçığında yayınlanmıştır (s. 13-16). CD'de Johann Wolfgang von Goethe'nin halk şarkısına dönüşen şiirleri yer almaktadır (bkz. EK). Goethe tarafından 1784 / 1803'te yazılan ve melodisi bilinmeyen, 1810'dan beri halk şarkısı haline gelen popüler şarkı metni *Fareli Köyün Kavalcisi* destanına göre daha yeni tarihlidir. Dikkatimi bu ürüne çeken Prof. Dr. Umut Balcı'ya teşekkür ederim. (Ç.N.)

¹ Albert-Ludwigs-Universität, Institut für Volkskunde, Freiburg i. Br.

² Necmettin Erbakan Üniversitesi, A.K. Eğitim Fakültesi, Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı. e-posta: aozturk@erbakan.edu.tr

Johann Wolfgang von Goethe	Çev. AOÖ
1. Ich bin der wohlbekannte Sänger, Der vielgereiste Rattenfänger, Den diese altberühmte Stadt Gewiß besonders nötig hat. Und wären's Ratten noch so viele, Und wären Wiesel mit im Spiele; Von allen säubr' ich diesen Ort, Sie müssen mit einander fort.	1 Ben tanınmış bir ozanım, Diyar diyar gezen bir adamım, Bu eski, ünlü şehirde Beni elzem bilen çok elbette. İsterse fare dolup taşsın, Gelincikler de işe karışsın; Hepsini temizlerim buradan, Çekip giderler toptan yoldan.
2. Dann ist der wohlgelaunte Sänger Mitunter auch ein Kinderfänger, Der selbst die wildesten bezwingt, Wenn er die goldnen Märchen singt. Und wären Knaben noch so trutzig, Und wären Mädchen noch so stutzig, In meine Saiten greif ich ein, Sie müssen alle hinter drein.	2. Sonra neşeli ozan bazen Çocuk avlar altın sözle, nazla; En yabanî olanı bile Eğilir masalın büyüsüne. Ne kadar inatçı olsa oğlan, Ne kadar çekingen olsa sultan; Tellerime bir dokunayım, Gelir peşimden koşar adım.
3. Dann ist der vielgewandte Sänger Gelegentlich ein Mädchenfänger; In keinem Städtchen langt er an, Wo er's nicht mancher angetan. Und wären Mädchen noch so blöde, Und wären Weiber noch so spröde; Doch allen wird so liebebang Bei Zaubersaiten und Gesang.	3. Sonra çevik, becerikli ozan Kız avına da çıkar bazan. Varmadığı hiçbir belde yoktur, Orda bir gönül ona dokunur. İsterse utangaç olsun kızlar, İsterse sert olsun kadınlar; Hepsinin yüreği titrer o an, Ezgimle ve büyülü sazdan.
4. Ich bin der wohlbekannte Sänger (wie Str. 1)	4 Ben tanınmış bir ozanım (1. kıtanın tekrarı)

. *Fareli Köyün Kavalcısı*'nın tarihi yerel efsanesinin en iyi bilinen versiyonu Grimm Kardeşler'in 1816/18 tarihli *Alman Efsaneleri*'nde (No. 245) bulunabilir. Ancak bu metin Goethe'nin kaynağı olamaz. Onun Fareli Köyün Kavalcısı şarkısı 1803 gibi erken bir tarihte yazılmıştır ve bu konudaki bir dizi şiirin ilkidir. Goethe'den beri *Fareli Köyün Kavalcısı* bir baştan çıkarıcının simgesi olmuştur. Ancak mecazi anlamı, 1682'de yayınlanan "Der politische Ratten- und Mäusefänger" [Siyasi Sıçan ve Fare Avcıları] başlıklı bir kitapta zaten kullanılmıştı. Arnim ve Brentano'nun şarkı koleksiyonu *Des Knaben Wunderhorn* [Çocuğun Sihirli Kavalı] (Heidelberg 1806/1808), koleksiyoncuların "sözlü" gelenekten geldiğini iddia ettikleri, ancak kaynağı çok büyük bir olasılıkla hayali olan bir Fareli Köyün Kavalcısı şarkısı içerir:

Kaynak: A. von Arnim / Cl. Brentano	Çev. AOÖ
Wer ist der bunte Mann im Bilde? Er führet Böses wohl im Schilde. Es pfeift so wild und so bedacht; Ich hätt mein Kind ihm nicht gebracht!	Resimdeki bu renkli adam kimdir? Muhtemelen yaramazlık peşindedir. Kavalı öyle çılgın ve büyülü üflerken; Çocuğumu ona asla vermem ben!

O zamandan bu yana Karl Simrock ve Emanuel Geibel'den Bertolt Brecht ve Hannes Wader'e kadar az ya da çok bilinen çok sayıda *Fareli Köyün Kavalcısı* şiiri yazılmıştır.

Goethe'nin şarkısı Wilhelm Ehlers tarafından 1804 gibi erken bir tarihte, yani yazıldıktan bir yıl sonra ses ve gitar için bestelenmiştir. Bilinmeyen bir besteci 1810 civarında bir halk şarkısı bestelemiş olup bu şarkı çok sayıda popüler şarkı derlemesinde yer aldığı için şüphesiz yaygınlaştığı anlaşıyor. Goethe'nin *Fareli Köyün Kavalcısı* Şarkısı, 19. yüzyıl boyunca aralarında Václav Jan Tomášek, Franz Schubert ve Hugo Wolf'un da bulunduğu bazıları tanınmış besteciler tarafından 20'den fazla kez müziğe uyarlanmıştır. Opera, tiyatro ve sahne de bu materyalden ilham aldı. 20. Yüzyılımız

için de Carl Zuckmayer’ın Fareli Köyün Kavalcısı (1955) adlı sahne oyunu, Paul Wegener’in sessiz filmi (1918) ve Walt Disney’in The Pied Piper [Fareli Köyün Kavalcısı] (1934) adlı animasyon filminden bahsetmek gerekir.

Şekil 1. ‘Hamelin’in Kavalcısının fareler ve çocuklarla köyden çıkışı’. Baron Augustin von Mörsperg’in 1592 tarihli seyahatnamesinden.

Farelerin kovulması ve çocukların kaçırılması ancak 16. yüzyılda geleneksel bir anlatı kompleksi içinde birleştirilmiştir (*Zimmer Kroniği*). Bununla birlikte, *Exodus Hamelensis*’e dair en eski kanıt bile (Lüneburg el yazması, yaklaşık 1430) olayları tam olarak 26 Haziran 1284 tarihine yerleştirmektedir. O gün Hamelin’de ne olduğu ve Hamelinli çocukların nereye gittiği sorusu tarihçiler tarafından onlarca kez yanıtlanmış olmasına rağmen hala çözülememiştir. Son yıllarda, doğunun kolonileştirilmesi açıklaması ön plana çıkmıştır: *Fareli Köyün Kavalcısı* aslında bir asilzade adına Doğu için koloniciler arayan bir askere alma görevlisiymiş. Ancak, göç teorileri diğer tüm teorilerin yerini alacak kadar ikna edici ve tutarlı değildir: Toprak kayması nedeniyle yaşanan afet, dans çılgınlığı, çocukların haclı seferi vb. Bununla birlikte, efsaneyi yorumlamaya yönelik sayısız girişim onun cazibesini azaltmamıştır - tam tersine: bu hikâyenin cazibesi, Hamelin’de tam olarak ne olduğunu bilmediğimiz gerçeğinde yatmaya devam edecektir. Bir vakanın çözülmemiş olması, hayal gücünü çözülmüş bir vakadan daha uyanık tutar.[**]

SONUÇ

Baştan çıkarıcı ve kaçırıcı yabancı figürü ilginçtir. Sosyo-tarihsel olarak, yabancılara, “dürüst olmayan”, yani loncaya uygun olmayan mesleklerin üyelerine yönelik sınıf nefreti söz konusudur. Çocukları kim baştan çıkardı ya da kaçırdı? Gezginler, seyyahlar, çingeneler, sokak müzisyenleri ve hokkabazlar tabii ki! Başka hiçbir öyküde çocukların tehlikeye atılması ve kaybedilmesi, Hamelin çocuklarının yok olması öyküsünde olduğu kadar etkileyici bir şekilde tasvir edilmemiştir. Mutlu çocukların büyük boşluğa doğru umursamazca dans ettiği, yetişkinlerin ise sadece derin bir üzüntü ve vicdan azabıyla izlediği görüntü, halk edebiyatında benzeri olmayan sürükleyici bir sahnedir. Güçlü didaktik tonuyla bu hikâye, ilgili herkese ibret verici bir mesaj iletmektedir: Çocuklara her yabancının ya da baştan çıkarıcının peşinden gitmemeleri konusunda bir uyarıda bulunur, çünkü bu kişiler onları

** Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Alp Ejder Kantoğlu: “725 Yıllık Masalın Ardındaki Gerçekler: Fareli Köyün Kavalcısı kimdi ve Çocuklar Nereye Gitti?”. *NTV Tarih*, Sayı: 8, Eylül 2009, s. 54-59. (Ç.N.)

felakete sürükleyebilir. Ama aynı zamanda ebeveynlere çocuklarına daha iyi göz-kulak olmaları için bir uyarı ve son olarak vatandaşlara taahhütlerini ve sözlerini yerine getirmeleri için bir ders içerir. Uyarıların dikkate alınmaması korkunç sonuçlara yol açar: bir uyarı ve kutsallara saygısızlık efsanesi. Bu nedenle *Fareli Köyün Kavalcısı* efsanesinin yakın zamana kadar neredeyse her Almanca okuma kitabında bulunması tesadüf değildir. Ancak Goethe, hikâyeye daha neşeli-cüretkâr bir vurgu yapar. Sadece efsanenin içeriğine atıfta bulunmaz, *Fareli Köyün Kavalcısı*’na olayları birinci şahıs anlatısı olarak yeniden üreten bir destancı tarzında icra ettirir ve son dizelerde, kavalcıdan şarkıcıya dönüşen *Fareli Köyün Kavalcısı*’nın karizmasını ve kadınlar ve kızlar üzerindeki etkisini de ortaya koyarak efsanenin verili içeriğinin ötesine geçer. Bu şekilde Goethe, adını taşıyan kahramanla özdeşleşir ve sonunda kadınların baştan çıkarıcısı rolünün büsbütün gönül rahatlığı içinde boy gösterebilir - gerçekten Goethe’ye özgü bir değişim!.

EK: “Goethe und das Volkslied: Röslein auf der Heiden” CD’sinin ön ve arka kapağı

Deutsches Volksliedarchiv Freiburg
Staatliche Hochschule für Musik Freiburg

Goethe und das Volkslied
Röslein auf der Heiden

Röslein auf der Heiden -Goethe und das Volkslied
Deutsches Volksliedarchiv Freiburg - Staatliche Hochschule für Musik Freiburg

<i>Heidenröslein</i> (Heinrich Werner)	1'45	16. <i>Das Vögelchen</i>	1'30
<i>Erdküng</i> (Johann Friedrich Reichardt)	1'46	17. <i>Das Vögelchen</i>	2'14
<i>Der König in Thule</i>	2'29	(Wolfgang Amadeus Mozart)	
<i>Der Rattenfänger</i> (Volksweise)	2'35	18. <i>Die heitere Schifferin</i>	3'07
<i>Schäfers Klage</i> (Wilhelm Eiblers)	1'47	(Friedrich Heinrich Himmel)	
<i>Mignon</i> (Viktor Jan Tomáček)	4'12	19. <i>Mit einem gemalten Band</i>	1'55
<i>Mignon</i> (Friedrich Heinrich Himmel)	2'11	(Ludwig van Beethoven)	
<i>Mignon</i> (Gaspard Spontini)	6'50	20. <i>Nach der Geliebten</i> (Franz Schubert)	2'44
<i>Gefunden</i> (Josef Gersbach)	0'56	21. <i>Lachhahn in allen Gestalten</i>	1'53
<i>Maisel</i> (Christian August Gabler)	1'23	(Carl Friedrich Zelter)	
<i>An den Mond</i>	2'32	22. <i>Es sang ein Knab ein Vögelchen</i>	0'37
(Joh. Gottlieb David Gackstatter)		(Friedrich Ludwig Seidel)	
<i>An den Mond</i> (Andreas Romberg)	1'44	23. <i>Marmotte</i> (Ludwig van Beethoven)	1'46
<i>An den Mond</i> (Franz Schubert)	4'11	24. <i>Esge Johannes</i> (Max Fierewein)	2'03
<i>Wanderns Nachlied</i> (Friedrich Kublan)	1'04	25. <i>Es leben die Soldaten</i> (Volksweise)	1'55
<i>Küchen Lied</i>	1'00	26. <i>Die Äußer des Knief mit ihrem Stern</i>	3'34
(Johann Friedrich Reichardt)		(Carl Friedrich Zelter)	
		27. <i>Schneiderbuck</i>	0'37
		(Johann Friedrich Reichardt)	

4 029479 108990

Digital Remastered
Mastered and Mixed by
Johann Friedrich Reichardt
Produced and Engineered by
Lutz Röhrich

GE MA D D D
Bayerische Staatsoper
S98 108-99 CD
(16. 10011)
(2.8.1) 1999

CD-Bestellungen
Deutsches Volksliedarchiv
Silberbachstraße 13
D-79100 Freiburg
Tel. 0761 - 70 50 3-0 Fax: - 28